

Міністерство освіти і науки України
Ministry of Education, Science of Ukraine

Херсонський державний університет
Kherson State University

ПІВДЕННИЙ АРХІВ
PIVDENNIY ARKHIV

(Збірник наукових праць. Філологічні науки)
(Collected papers on Philology)

Випуск — LXXII
Issue — LXXII
Том — II
Volume — II

Херсон — 2018
Kherson

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 7937, зареєстровано 29.09.2003.

Збірник наукових праць «Південний архів (філологічні науки)» є фаховим виданням на підставі Наказу МОН України № 1604 від 22.12.2016 року (додаток № 9)

Рекомендовано до друку вченою радою ХДУ (протокол № 9 від 26.02.2018 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Ільїнська Н.І. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри світової літератури та культури імені проф. О. Мішукова Херсонського державного університету.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Омельчук С.А. – доктор педагогічних наук, професор, проректор із наукової роботи Херсонського державного університету.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР:

Клімчук О.В. – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри світової літератури та культури імені проф. О. Мішукова Херсонського державного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Белехова Л.І. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету;

Бондарева О.Є. – доктор філологічних наук, професор, проректор з науково-методичної роботи та розвитку лідерства Київського національного університету імені Бориса Грінченка;

Заболотська О.О. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету;

Кормілов С.І. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри історії новітньої літератури та сучасного літературного процесу Московського державного університету імені М.В. Ломоносова;

Корнієнко О.О. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри російської та зарубіжної літератури Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова;

Силантьєва В.І. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри зарубіжної літератури Одеського національного університету імені І.І. Мечникова;

Ройтер Т. – доктор філологічних наук, професор Інституту славістики Альпен-Адрія університету (Республіка Австрія);

Романова Н.В. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри німецької мови Херсонського державного університету;

Руденко Л.М. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри слов'янських мов та методик їх викладання Херсонського державного університету

Сакре Н. – кандидат філологічних наук, викладач університету Рене-2 (Французька Республіка);

Тропіна Н.П. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри російської мови та загального мовознавства Херсонського державного університету.

Офіційний сайт видання: www.pa.stateuniversity.ks.ua

Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць. Випуск LXXII. – В 2-х томах. – Херсон: ХДУ, 2018. – Т. II. – 142 с.
© ХДУ, 2018

Certificate on state registration of printed mass medium, series KV № 7937, registered on 29.09.2003.

Collection of Scientific Papers “Pivdenniy Arkhiv (philological sciences)” is a professional publication under the Order of the MES of Ukraine № 1604 on 22.12.2016 (Appendix № 9)

Recommended for publication by the academic council of Kherson State University (protocol № 9, February, 2018)

EDITOR DIRECTOR:

Ilynska N.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of Department of World Literature and Culture named after Prof. O. Mishukov of the Kherson State University.

DEPUTY CHIEF EDITOR:

Omelchuk S.A. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice Rector of scientific work of the Kherson State University.

EXECUTIVE SECRETARY:

Klimchuk O.V. – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at Department of World Literature and Culture named after Prof. O. Mishukov of the Kherson State University.

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Bieliekhova L.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor, Professor at Department of English Language and Methods of Teaching of the Kherson State University;

Bondareva O.Y. – Doctor in Philology, Professor, the pro-rector of Research and Methodic Activities and Leadership Development of Borys Grinchenko Kyiv National University;

Zabolotska O.O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of Department of English Language and Methods of Teaching of the Kherson State University;

Kormilov S.I. – Doctor of Philological Sciences, Associate Professor, Professor at Department of History of Modern Literature and Contemporary Literary Process of the Lomonosov Moscow State University;

Korniienko O.O. – Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of Department of Russian and Foreign Literature of the National Pedagogical Dragomanov University;

Sylantieva V.I. – Doctor in Philology, Professor, the head of the Chair of Foreign Literature of Odessa National University named after I.I. Mechnikov;

Reuther T. – Doctor of Philological Sciences, Professor of the Institute of Slavonic Studies of the Alpen-Adria-Universität Klagenfurt (Republic of Austria);

Romanova N.V. – Doctor in Philology, Professor, Professor of the Chair of German Language of Kherson State University;

Rudenko L.M. – Doctor of Philological Sciences, Professor, Professor at Department of Slavic Languages and Methods of Teaching of the Kherson State University;

Sacre N. – Candidate of Philological Sciences, Lecturer at Rennes 2 University (Republic of France);

Tropina N.P. – Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of Department of Russian Language and General Linguistics of the Kherson State University.

Official website of edition: www.pa.stateuniversity.ks.ua

Pivdenniy Arkhiv. Philology: Collected papers. Issue LXXII. – In 2 Volumes. – Kherson: Kherson State University, 2018. – V. II. – 142 p.
© KSU, 2018

ЗМІСТ

1. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА СХІДНІ МОВИ

О. Багацька, В. Козлова. ЧАСО-ПРОСТОРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ АМЕРИКАНСЬКИХ КАЗКАХ-ПЕРЕВЕРТНЯХ	10
О. Борисович. СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ТЕЛЕСЕРІАЛІВ В АНГЛОМОВНИХ ОНЛАЙН-МЕДІА	15
Г. Бруско. ЖАНРИ ФРАНКОМОВНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ	19
І. Грачова, О. Радудік. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КВАНТИФІКАТОРІВ У СУЧАСНИХ ГРАМАТИЧНИХ СТУДІЯХ	22
І. Гречухіна, І. Сахно. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЗМІН ТУРИСТИЧНИХ ВПОДОБАНЬ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙЦІВ	26
І. Гуменюк. ПРОСОДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ СТАТИЧНИХ ТА ДИНАМІЧНИХ СІЛЬСЬКИХ ПЕЙЗАЖНИХ ОПИСІВ АНГЛОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ.....	31
О. Дейчаківська. СЕМАНТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДИКАТИВНИХ ПРИКМЕТНИКІВ	35
Х.-М. Жук. ОСОБЛИВОСТІ ПАРАДИГМАТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ СОМАТИЧНИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	40
Т. Ковалевська. ПУНКТУАЦІЯ У КОРПУСІ ЗАСОБІВ ВІЗУАЛЬНО-ГРАФІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ	45
С. Козак. РОЛЬ ФРЕЙМОВИХ СТРУКТУР У ВІДОБРАЖЕННІ ЗОВНІШНОСТІ ЛІТЕРАТУРНИХ ПЕРСОНАЖІВ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)	49
Е. Куш. ДЕЙКТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕТНІЧНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ БРИТАНСЬКИХ І АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ	53
Ю. Лисанець. МЕТАФОРИЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ <i>БІЛЬ</i> В АНГЛОМОВНОМУ МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	57
О. Пежинська. СЕМАНТИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ ТОПОНІМІЧНИХ ФОРМАНТІВ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ).....	60
Л. Коккіна, Г. Романко. ПРАГМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛОРАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У СУЧАСНОМУ ФРАНКОМОВНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ	64
N. Rhoton. PRAGMATIC STUDY OF HUMOR IN THE ENGLISH TEXT	69
Р. Рядська. СИНКРЕТИЗМ ПЕРФОРМАТИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	73
О. Семенова. АКТУАЛІЗАЦІЯ ФРАНКОМОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ	78
В. Ставцева. ЛІТЕРАТУРНІ АЛЮЗІЇ АНГЛОМОВНОГО МЕДІАДИСКУРСУ США ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	81
Т. Удилова. УПОТРЕБЛЕНИЕ ДЕТЕРМИНАТИВОВ С АНТРОПОНИМАМИ В СОСТАВЕ КОМПАРАТИВНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ.....	85

D. Tchystiak. RÉCEPTION DU SYSTÈME CONCEPTUEL D'EMILE VERHAEREN DANS LA PHILOLOGIE UKRAINIENNE	89
---	----

2. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

М. Альошина. ДІАЛЕКТИ ЯК ВИРАЗНИКИ ДОМІНАНТ ІДІОСТИЛЮ У РОМАНІ МАРКА ТВЕНА «ПРИГОДИ ГЕКЛЬБЕРРІ ФІННА».....	94
Н. Валуєва. СПОСОБИ УТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ НЕОЛОГІЗМІВ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ МОВОЮ ПЕРЕКЛАДУ	98
Н. Кузьменко. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ	102
А. Кульченко (Міщенко), С. Баранова, О. Бровкіна. ПЕРЕКЛАД ЕМОЦІЙНО-ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ В ПАРЕНТАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ	106
Ю. Плетенецька. ДИСКУРСИВНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО У КІНОКОМЕДІЯХ «ДІМ ВЕЛИКОЇ МАТУСІ» І «ДОКТОР ДУЛІТЛ».....	109
А. Советна, О. Лісун. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС У РОБОТІ ПЕРЕКЛАДАЧА	113
З. Чепурна. ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З АГІОНІМАМИ ТА ХРОНОНІМАМИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	117
Т. Шмігер. ЕМОЦІЇ ЯК СУСПІЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД.....	120

2. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

І. Зозуля, М. Мошноріз. НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УСНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ	126
О. Осадча. ФОНОВІ ЗНАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ	130
О. Плетена. СТРУКТУРНІ ПАРАМЕТРИ КОНСПІРОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	133
Т. Смушак. КОНЦЕПТ САМОТНОСТІ Й ВІДЧУЖЕННЯ В ЛІТЕРАТУРНОМУ ТВОРІ: СПЕЦИФІКА ТРАКТУВАННЯ.....	137

СОДЕРЖАНИЕ

1. РОМАНСКИЕ, ГЕРМАНСКИЕ И ВОСТОЧНЫЕ ЯЗЫКИ

Е. Багацкая, В. Козлова. ВРЕМЕННЫЕ И ПРОСТРАНСТВЕННЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ АМЕРИКАНСКИХ СКАЗКАХ-ПЕРЕВЕРТЫШАХ.....	10
О. Борисович. СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦИОННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОБЗОРА ТЕЛЕСЕРИАЛОВ В АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ОНЛАЙН-МЕДИА.....	15
Г. Бруско. ЖАНРЫ ФРАНКОЯЗЫЧНЫХ ИНТЕРНЕТ-КОММУНИКАЦИЙ.....	19
И. Грачева, Е. Радудик. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ КВАНТИФИКАТОРОВ В СОВРЕМЕННЫХ ГРАММАТИЧЕСКИХ СТУДИЯХ.....	22
И. Гречухина, И. Сахно. ВЕРБАЛИЗАЦИЯ ИЗМЕНЕНИЙ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПРЕДПОЧТЕНИЙ СОВРЕМЕННЫХ ЕВРОПЕЙЦЕВ.....	26
И. Гуменюк. ПРОСОДИЧЕСКОЕ ОФОРМЛЕНИЕ СТАТИЧЕСКИХ И ДИНАМИЧЕСКИХ СЕЛЬСКИХ ПЕЙЗАЖНЫХ ОПИСАНИЙ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ПРОЗЫ.....	31
О. Дечакивская. СЕМАНТИЧЕСКИЕ И ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕДИКАТИВНЫХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ.....	35
К.-М. Жук. ОСОБЕННОСТИ ПАРАДИГМАТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ СОМАТИЧЕСКИХ ГЛАГОЛОВ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.....	40
Т. Ковалевская. ПУНКТУАЦИЯ В КОРПУСЕ СРЕДСТВ ВИЗУАЛЬНО-ГРАФИЧЕСКОГО ОФОРМЛЕНИЯ СОВРЕМЕННОГО АНГЛОЯЗЫЧНОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ДИСКУРСА.....	45
С. Козак. РОЛЬ ФРЕЙМОВЫХ СТРУКТУР В ИЗОБРАЖЕНИИ ВНЕШНОСТИ ЛИТЕРАТУРНЫХ ПЕРСОНАЖЕЙ (НА МАТЕРИАЛЕ НЕМЕЦКОЯЗЫЧНОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ДИСКУРСА).....	49
Е. Куц. ДЕЙКТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ ЭТНИЧЕСКИХ ПРЕДУБЕЖДЕНИЙ В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ДИСКУРСЕ БРИТАНСКИХ И АМЕРИКАНСКИХ ПОЛИТИКОВ.....	53
Ю. Лисанец. МЕТАФОРИЗАЦИЯ КОНЦЕПТА <i>БОЛЬ</i> В АНГЛОЯЗЫЧНОМ МЕДИЦИНСКОМ ДИСКУРСЕ.....	57
О. Пежинская. СЕМАНТИЧЕСКАЯ ВАРИАТИВНОСТЬ ТОПОНИМИЧЕСКИХ ФОРМАНТОВ (НА МАТЕРИАЛЕ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА).....	60
Л. Коккина, А. Романко. ПРАГМАТИКА ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КОЛОРАТИВНОЙ ЛЕКСИКИ В СОВРЕМЕННОМ ФРАНЦУЗСКОМ РЕКЛАМНОМ ДИСКУРСЕ.....	64
Н. Ротон. ПРАГМАТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЮМОРА В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ТЕКСТЕ.....	69
Р. Рядская. СИНКРЕТИЗМ ПЕРФОРМАТИВНЫХ ВЫСКАЗЫВАНИЙ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ.....	73
Е. Семенова. АКТУАЛИЗАЦИЯ ФРАНКОЯЗЫЧНОЙ КАРТИНЫ МИРА.....	78
В. Ставцева. ЛИТЕРАТУРНЫЕ АЛЮЗИИ АНГЛОЯЗЫЧНОГО МЕДИАДИСКУРСА США И СПОСОБЫ ИХ ПЕРЕВОДА НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК.....	81
Т. Удилова. УПОТРЕБЛЕНИЕ ДЕТЕРМИНАТИВОВ С АНТРОПОНИМАМИ В СОСТАВЕ КОМПАРАТИВНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ.....	85
Д. Чистяк. РЕЦЕПЦИЯ КОНЦЕПТОСИСТЕМЫ Э. ВЕРХАРНА В УКРАИНСКОЙ ФИЛОЛОГИИ.....	89

2. ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЕ

М. Алёшина. ДИАЛЕКТЫ КАК ВЫРАЗИТЕЛИ ДОМИНАНТ ИДИОСТИЛЯ В РОМАНЕ МАРКА ТВЕНА «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТОМА СОЙЕРА».....	94
Н. Валуева. СПОСОБЫ ОБРАЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ АНГЛИЙСКИХ НЕОЛОГИЗМОВ И ИХ ПЕРЕДАЧА В ЯЗЫКЕ ПЕРЕВОДА.....	98
Н. Кузьменко. СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕРМИНОВ ЮРИДИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ И ИХ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ ПРИ ПЕРЕВОДЕ.....	102

А. Кульченко, С. Баранова, О. Бровкіна. ПЕРЕВОД ЭМОЦИОНАЛЬНО-ОКРАШЕННОЙ ЛЕКСИКИ В ПАРЕНТАЛЬНОМ ДИСКУРСЕ	106
Ю. Плетенецкая. ДИСКУРСИВНЫЕ СРЕДСТВА СОЗДАНИЯ КОМИЧЕСКОГО В КИНОКОМЕДИЯХ «ДОМ БОЛЬШОЙ МАМОЧКИ» И «ДОКТОР ДУЛИТЛ».....	109
А. Советная, О. Лисун. СОЦИАЛЬНЫЕ СЕТИ КАК ИНФОРМАЦИОННЫЙ РЕСУРС В РАБОТЕ ПЕРЕВОДЧИКА.....	113
З. Чепурная. ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С АГИОНИМАМЫ И ХРОНОНИМАМЫ В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ.....	117
Т. Шмигер. ЭМОЦИИ КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРАКТИКА И ИХ ПЕРЕВОД.....	120

3. МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ

И. Зозуля, М. Мошнориз. ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ УСТНОЙ МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ.....	126
Е. Осадчая. ФОНОВЫЕ ЗНАНИЯ КАК ВАЖНЫЙ АСПЕКТ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ.....	130
Е. Плетена. СТРУКТУРНЫЕ ПАРАМЕТРЫ КОНСПИРОЛОГИЧЕСКОГО ДИСКУРСА В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ.....	133
Т. Смушак. КОНЦЕПТ ОДИНОЧЕСТВА И ОТЧУЖДЕНИЯ В ЛИТЕРАТУРНОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ: СПЕЦИФИКА ТРАКТОВКИ.....	137

CONTENTS

1. ROMANIC, GERMANIC AND ORIENTAL LANGUAGES

O. Bagatska, V. Kozlova. THE TEMPORAL AND SPATIAL TRANSFORMATIONS IN MODERN AMERICAN RETOLD FAIRY TALES.....	10
O. Borysovych. STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF TV RECAPS IN THE ENGLISH ONLINE MEDIA.....	15
H. Brusko. GENRES OF FRENCH-LANGUAGE INTERNET COMMUNICATION.....	19
I. Grachova, O. Radydik. CONCEPTUAL BASIS OF QUANTIFIERS STUDYING IN MODERN GRAMMAR STUDIOS.....	22
I. Grechukhina, I. Sakhno. VERBALIZATION OF CHANGES OF MODERN EUROPEANS' TOURIST PREFERENCES	26
I. Humeniuk. PROSODIC ORGANIZATION OF ENGLISH STATIC AND DYNAMIC COUNTRY LANDSCAPE DESCRIPTIONS	31
O. Deychakivska. SEMANTIC AND PRAGMATIC PECULIARITIES OF THE PREDICATIVE ADJECTIVES.....	35
Kh.-M. Zhuk. PECULIARITIES OF PARADIGMATIC RELATIONS OF ENGLISH SOMATIC VERBS.....	40
T. Kovalevska. PUNCTUATION IN FRAMES OF THE GRAPHIC-VISUAL MEANS OF MODERN ENGLISH FICTION DISCOURSE ARRANGEMENT.....	45
S. Kozak. THE ROLE OF THE FRAME STRUCTURES IN THE REPRESENTATION OF LITERARY CHARACTERS' APPEARANCE (ON THE MATERIAL OF THE GERMAN LANGUAGE FICTION DISCOURSE).....	49
E. Kushch. DEICTIC MEANS OF EXPRESSING ETHNIC PREJUDICES IN THE ENGLISH DISCOURSE OF BRITISH AND AMERICAN POLITICIANS.....	53
Yu. Lysanets. METAPHORIZATION OF THE CONCEPT OF <i>PAIN</i> IN THE ENGLISH DISCOURSE OF MEDICINE.....	57
O. Pezhynska. SEMANTIC VARIATIVITY OF THE TOPONYMIC FORMANTS (ON THE MATERIAL OF THE FRENCH LANGUAGE).....	60
L. Kokkina, H. Romanko. THE PRAGMATICS OF COLOR NOMINATION IN MODERN ADVERTIZING DISCOURSE (BASED ON FRENCH).....	64
N. Rhoton. PRAGMATIC STUDY OF HUMOR IN THE ENGLISH TEXT.....	69
R. Riadska. SYNCRETISM OF PERFORMATIVE UTTERANCES IN ENGLISH.....	73
O. Semenova. THE ACTUALIZATION OF FRANCOPHONE WORLDVIEW.....	78
V. Stavtseva. LITERAL ALLUSIONS OF THE ENGLISH MEDIA DISCOURSE OF THE USA AND WAYS OF THEIR TRANSLATION INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE.....	81
T. Udilova. USE OF DETERMINANTS WITH ANTHROPOCENTRIC UNITS AS PART OF COMPARATIVE PHRASEOLOGISMS.....	85
D. Chystiak. THE RECEPTION OF THE CONCEPTUAL SYSTEM OF E. VERHAEREN IN UKRAINIAN PHILOLOGY.....	89

2. THEORY OF TRANSLATION

M. Aloshyna. DIALECTS AS EXPRESSIONS OF MARK TWAIN'S IDIOSTYLE IN THE NOVEL "ADVENTURES OF HUCKLEBERRY FINN".....	94
N. Valuyeva. MAIN PROCESSES OF NEOLOGISM FORMATION AND WAYS OF NEOLOGISMS TRANSLATION.....	98
N. Kuzmenko. STRUCTURAL FEATURES OF TERMS OF LEGAL TEXTS AND THEIR REPRODUCTION AT THE TRANSLATION.....	102

A. Kulchenko, S. Baranova, O. Brovkina. TRANSLATION OF EMOTIONALLY COLOURED WORDS IN PARENTAL DISCOURSE	106
Yu. Pletenetskaya. DISCOURSE MEANS OF COMIC FORMATION IN COMEDY FILMS “BIG MOMMA’S HOUSE” AND “DOCTOR DOLITTLE”	119
A. Sovyetna, O. Lisun. SOCIAL NETWORKS AS INFORMATION RESOURCE IN THE WORK OF THE TRANSLATOR.....	113
Z. Chepurna. FUNCTIONING OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH AGIONIMAS AND CHRONONYMAS IN GERMAN LANGUAGE.....	117
T. Shmiher. EMOTIONS AS SOCIAL PRACTICES AND THEIR TRANSLATION.....	120

3. INTERCULTURAL COMMUNICATION

I. Zozulia, M. Moshnoriz. TEACHING THE SPOKEN MONOLOGICAL SPEECH OF FOREIGN STUDENTS.....	126
O. Osadcha. BACKGROUND KNOWLEDGE AS AN IMPORTANT ASPECT OF FORMATION OF INTERCULTURAL COMPETENCE.....	130
E. Pletena. STRUCTURAL PARAMETERS OF THE CONSPIRACY DISCOURSE IN INTERCULTURAL COMMUNICATION.....	133
T. Smushak. THE CONCEPT OF SOLITUDE AND ALIENATION IN A LITERARY WORK: THE SPECIFIC NATURE OF INTERPRETATION.....	137

**1. Романські, германські
та східні мови**

**1. Романские, германские
и восточные языки**

**1. Romanic, Germanic
and Oriental languages**

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри
германської філології
Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри
германської філології
Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

ЧАСО-ПРОСТОРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ АМЕРИКАНСЬКИХ КАЗКАХ-ПЕРЕВЕРТНЯХ

Звернення лінгвістики до цілісного тексту як об'єкта дослідження разом зі становленням когнітивної лінгвістики як окремого напрямку лінгвістичних досліджень з антропоцентричною спрямованістю зумовили необхідність вивчення концептуального змісту тексту, художнього зокрема. Кожен художній твір утілює в собі індивідуально-авторський спосіб сприйняття і організації навколишньої дійсності, тобто приватний варіант концептуалізації світу. У цій системі уявлень автора про світ, поряд із універсальними загальнолюдськими поняттями, існують унікальні, часом парадоксальні, що є характерним для сучасної англійської літературної казки. Авторська позиція втілюється в тексті літературного твору за допомогою різномірних художніх засобів. Доцільність детального аналізу сучасних американських авторських казок, зокрема казок-перевертнів, які, будучи на піку популярності у читачів не лише англійських країн, але й усього світу, ще не піддавалися пильному вивченню лінгвістів; визначення їхньої цінності порівняно з багатим фольклорним надбанням минулого крізь призму авторської ідіосинкразії й зумовлює актуальність запропонованої лінгвістичної розвідки.

У своїй роботі ми спираємось на результати досліджень учених-лінгвістів та літературознавців, які займалися зазначеними та дотичними проблемами: М.М. Бахтіна [1; 2], В.Я. Проппа [8; 9], Д.М. Павкіна [7], К.П. Єсиповича [4], П. Садовські [11], Дж.Р.Р. Толкіна [13] та інших. Завданням статті є визначення лінгвокогнітивних та лінгвокультурологічних особливостей часо-просторової побудови сучасних американських казок-перевертнів.

Сучасна казка формується під впливом постмодернізму, а отже, вона усвідомлює і свою форму, і зміст, але бере від постмодернізму відчуття свободи і розкутості. Через вплетення в постмодерністський дискурс міфів або їх фрагментів у творах по-новому реалізуються моделі світосприйняття, що сприяє виникненню додаткових відтінків смислу твору та розширенню діапазону його інтерпретації [3, с. 152].

Відмовлення постмодернізму від усіх відомих систем пояснення світу, серед яких міфологія та релігія, зумовлює так зване пародіювання як одну з визначальних рис постмодерністських прозових творів. Тлумачення дійсності, яке було єдиною можливістю для міфологічної свідомості, в літературі постмодернізму є об'єктом пародій. Деяке спотворення первинного тексту відповідає ігровому підходу авторів-постмодерністів до тлумачення дійсності шляхом іронії та вигадки. У творах постмодернізму створюється новий світ, що складається з цитат, ремінісценцій та алюзій, спостерігається постійна орієнтація на «чуже слово», яка стосується як сюжету, так і композиції, стилю [6, с. 368].

Яскравим прикладом постмодерних казок є казки-перевертні. За основу їх автори беруть сюжети або мотиви класичних дитячих або народних казок, але наповнюють їх більш сучасними смислами. Авторі казок-перевертнів постійно посилаються на різні літературні твори, застосовуючи принцип інтертекстуальності. Так, у казці *Becoming Charise* Кейт Коджа вчитель головної героїні, щоб підбадьорити дівчинку, нагадує їй історію про бридке каченя, доля якого ніби відзеркалює долю самої Чаріз: *“You know the story of ugly duckling? ... he never was a duckling ... He was going to become a swan. No matter where he went, no matter what he did – it was in his genes, Charise, you understand what I’m saying?”* У цій же казці кумиром Чаріз є Ейнштейн, на якого вона хоче бути схожою: *“She had read everything she could find about Albert Einstein: how he had decided, at age twelve, to solve the riddle of the ‘huge world’ all around him ... Charise thought he might be a kind of saint, a saint of knowing ...”*

Порівнюючи такі казки із багатим фольклорним надбанням минулого, погоджуємося із думкою Дж.Р.Р. Толкіна, який засуджує ту точку зору, що дві історії, засновані на одному й тому ж фольклорному мотиві або ж являють собою загалом схожу комбінацію подібних мотивів, – це одна й та сама історія. Адже саме колорит, атмосфера, окремі деталі, що не піддаються класифікації, а головне, загальний смисл, що сповнює життям кістяк сюжету – ось що насправді важливо. Він вважає, що переінакшені казки набагато цікавіші, адже завдяки їм можна спробувати зрозуміти, що вони таке, чим для нас стали і яких цінних якостей набули завдяки «затяжним алхімічним процесам часу» [13, с. 337].

Простір разом із часом є одним із найважливіших елементів у побудові художньої моделі світу. Художній час і художній простір – найважливіші характеристики художнього образу, що організують композицію твору й забезпечують його сприйняття як цілісної і самобутньої художньої дійсності [10, с. 772]. Такий взаємозв'язок часових і просторових відносин у художньому творі називають хронотопом [2, с. 141].

Хронотоп розглядають як формально-змістову категорію, що набуває сюжетоутворюючої функції й має емоційно-ціннісне забарвлення [1]. Крім того, за М.М. Бахтіним, художньо-сміслові моменти не піддаються просторово-часовим визначенням, але водночас будь-яке долучення до сфери смислів відбувається лише через ворта хронотопів. Жанр і жанрові різновиди визначаються саме хронотопом, унаслідок чого певний хронотоп закріпився за тим або іншим мовним жанром і продовжував існувати в ньому, навіть якщо втрачав своє реалістично продуктивне й адекватне значення [1].

У художньому світі просторові і часові компоненти зливаються в осмислене і прикметне ціле. Час згущується, ущільнюється, стає художньо зримим. Простір інтенсифікується, втягується в рух часу, сюжету, історії. Художній простір характеризується речовим наповненням, він предметний й антропоцентричний [14, с. 234]. Прикмети часу розкриваються в просторі, і простір осмислюється і вимірюється часом. Простір розкриває час, але сам він стає осмисленим та вимірним тільки завдяки часу.

З огляду на те, що внутрішньому світові казки властивий малий опір матеріального середовища [5, с. 74–83], в ній наявні винятково сприятливі умови для розвитку дій, які відбуваються легше, ніж в якомусь іншому жанрі фольклору. Серед них виділяють безмежність простору, який одночасно тісно пов'язаний із дією і не стосується реального простору, та неспіввідносність часу казки з реальним часом [12, с. 184].

Час казки – це явно умовне минуле, вигаданий час (і простір) небувальщини, чим казка відрізняється від міфу. Якщо міфологічна розповідь закінчується для оповідача співвіднесенням подій із реальним, справжньою побудовою світу або його майбутньою долею, то казка часто завершується іронічною кінцівкою, яка руйнує ілюзію (“... *and if they didn't live happy for ever after, that's nothing to do with you or me*”) і підкреслює, що з часу казки немає реального виходу в час її сказання [10, с. 774].

Звертаючись до текстів сучасних американських казок-перевертнів, доходимо висновку, що, на відміну від фольклорних казок, їхні нащадки-сучасники тяжіють до конкретики місця та часу, переважно сучасного (77% казок). Це виражається або безпосередньо через називання міста, країни, місцевості чи будівлі (*Upper West Side of New York City, Cape Cod, San Francisco, the Metropolitan Museum of Art, Rockefeller Centre, Central Park, Ballarat, Gold Country of California, Jackson*), або ж через непрямі мовні маркери-специфікатори місця дії та епохи. Такими маркерами можуть слугувати номінації будь-яких артефактів та понять, які асоціюються з певним конкретним місцем або часом. Наприклад, у казці *Cinder Elephant* Джейн Йолен назви спортивних ігор *football, baseball, tennis* наштотують на думку, що дія відбувається в сучасному для читача світі. У казці *Ali Baba and the Forty Aliens* Джанін Веб назви тварин (*kangaroos, koalas*), характерних саме для Австралії вказують на місце дії. Лексема *mullock* («порожня горна порода») є діалектичною й характерною для австралійської та новозеландської англійської мови [16]. На те, що дія у цій казці відбувається саме в сучасності, вказують лексеми: *cola cans, robots, Doc Martens* (бренд взуття), *interview on TV, trendy bikes, skateboards*. Казка *Swans* Келлі Лінк оповідає про події, які сприймаються як такі, що відбуваються в ХХІ або ж наприкінці ХХ століття, про що здогадуємося завдяки таким етнокультурним номінаціям: “*The True Confessions of Charlotte Doyle*” (історичний роман американського автора, опублікований у 1990 р.); *Star Wars, X-Wing Fighters, Death Stars* (епічна фантастична сага «Зоряні війни», яка включає 6 фільмів); *Elvis* (співак).

Казковий художній простір сучасних американських казок-перевертнів, хоч і є фантастичним, черпає деталі з реальної дійсності. А вони, у свою чергу, здатні передавати національно-історичний колорит пейзажу, світу артефактів та людських характерів. Іноді ж часо-просторові характеристики є невід'ємною частиною сюжету сучасних американських казок-перевертнів. Так, у казці *The Months of Manhattan* Делі Шерман топонім (*Manhattan*) у заголовку вказує на те, що Нью-Йорк є епіцентром подій. Це місто персоніфікується й стає поряд із піднятими проблемами, височіє над ними і стає їхньою невід'ємною складовою частиною. Поза цим локусом казка певним чином була б позбавлена свого впливу на читача, адже утворюється враження, що написана вона саме для цього міста й пасує лише йому. Можна стверджувати, що одним із завдань цієї казки є виховання любові до міста й зневажання недоліків, властивих йому.

Окрім номінацій конкретних місць та речей на особливості часо-простору вказують алюзії на культурні й соціальні реалії, як це відбувається у казці *Cinder Elephant* Джейн Йолен, яка розгортається навколо проблеми еталонів краси. Так, загальноприйнятим стандартом є стрункість, що повністю відповідає сучасним тенденціям у сфері краси. У казці послідовниками культу струнності є мачуха та її дочки, що висміюють зведену сестру за її надмірну, на їх думку, вагу: “*Cinder Elephant, this is all you will get for your dinner. Dieting will do you a world of good, and you will thank me for it later*”. Аналогічно, в казці *Hansel's Eyes* Гарта Нікса крім наявності таких лексичних одиниць, що вказують на сучасний перебіг подій, як *Sony PlayStation, supermarket, cell phone*, йдеться про актуальні проблеми сучасності – ігрову залежність та чорну трансплантацію. Головний персонаж на ім'я Гансель потрапляє під чари відьми, спокусившись на комп'ютерну гру: “*Hansel ignored her, as if she had ceased to exist. He swigged from the can and started playing a game. Gretel ran over and tugged at his arm, but his eyes never left the screen*”. Відьма погрожує Гансель розібрати їх на органи для трансплантації, зазначаючи, що ті, хто платять за ці органи, ніколи не цікавляться їхнім походженням: “*The path that ends in the end of Gretel. Pulled apart for your heart, and lungs and liver and kidneys. Transplant organs are so in demand, particularly for sick little children with very rich parents! Strange, they never ask me where the organs come from*”.

Особливістю сучасних американських казок-перевертнів є те, що вони часто імплікують теперішній час розвитку подій, не вказуючи на конкретне реально існуюче місце дії. Так, зачин уже згадуваної казки *Cinder Elephant* Джейн Йолен є абсолютно класичним: “*There was once a lovely big girl who lived with her father in a large house near the king’s park*”. Проте при її розгортанні виникає відчуття, що події відбуваються сьогодні. Водночас деякі казки містять зачин, що вказує на конкретний час дії, такий, що мав би віддалити читача, віднести його в давнину. Так, події у казці *A Wolf at the Door* Таніти Лі розгортаються в льодовиковий період: “*It was summer during the Ice Age*”. Але віднесення в минуле не відбувається, здається, що потрапив у майбутнє. Такий ефект виникає завдяки використанню авторкою таких лексем, як *camera, music center, Walkman*.

Характерною рисою сучасних американських казок-перевертнів є абсолютна різноманітність зачинів та кінцівок. Трапляються і клішовані варіанти, але здебільшого зачини та кінцівки є оригінальними творіннями авторів. Час у казці більше не сприймається як вигаданий чи давноминулий. Більшість сучасних казок-перевертнів створюють ефект співприсутності, коли читач відчуває себе або свідком подій, або співрозмовником того, хто безпосередньо брав у них участь, навіть у випадках, коли казка експліцитно ніяк не корелює з сучасністю, не містить жодних маркерів часу або реально наявного місця. Так, у казці *Mrs. Big: “Jack and the Beanstalk” Retold* Майкла Кеднама велетка оповідає про події минулого, однак горе від втрати її чоловіка гнітить її й досі, тобто в теперішньому: “<...> *my husband lay like a hill, a mountain shaped like a man, stretched out with his last glance bright with love for me*<...> *Even then I spied the creature I wanted, <...> the single cause of all my grief*”. Кінцівки сучасних казок характеризуються орієнтацією на майбутнє та певною недосказаністю, що змушує читача будувати здогадки та уявляти подальший хід дій. У казці *The Twelve Dancing Princesses* Патриції А. МакКіліп попри невизначеність місця й часу дії (“*One day long ago in a faraway country ...*”) головний персонаж наприкінці, отримавши королівство, має обрати дружину, про його вибір не повідомляється, лише робиться натяк на те, що йому подобається найстарша з сестер: “*He lifted his eyes, looked at Aster, for comfort, and for friendship. She smiled a little, through her tears, and he saw that she agreed with him: There were worse things that could be than what he had: a kingdom and a choice of flowers from A to M.*” Отже, у такому разі також спостерігається певна майбутність завершення історії. Така ситуація відбувається і наприкінці казки *Swans* Келлі Лінк, де героїня, зрозумівши, як зняти чари з людей, уявляє, як вона це зробить: “*I think I’m going to finish the quilt that my mother and I started*<...> *It’s a blue quilt, a crazy quilt*<...> *I’m going to patch in white birds with wide white wings*<...> *When I finish, I’m going to roll it up, and then throw it over all the swans I can find. I’m going to turn them back into people. This quilt is going to be as beautiful sky. It’s going to be as soft as feathers. It’s going to be just like magic*”. Таким чином, вирішення проблеми переноситься у майбутнє, завдяки чому виникає враження, що події казки відбуваються у цей момент.

Описані вище зміни в сучасних казках пояснюються тим, що, окрім географічного простору (залежить від певних історичних умов, зазвичай представлений у вигляді конкретного місця, обжитого середовища: міського, сільського чи природного), соціального простору (близький для людини, освоєний нею, бо в ньому протікає майже все її свідоме життя, відбуваються події, що мають соціально-громадський характер) та фантастичного або чарівного простору (динамічний, необмежено великий, наповнений нереальними, як із наукової, так і з буденної точки зору, істотами і подіями, чужий для людини), що притаманні класичним казкам, з’являється психологічний простір, який вирізняється замкненістю, зануреністю у внутрішній світ суб’єкта. У психологічному просторі ракурс зображуваних подій змінюється залежно від світосприйняття героя, точка зору якого може бути як строго фіксованою, статичною, так і рухомою, динамічною [14, с. 246].

Оскільки художній простір нерозривно пов’язаний із художнім часом, то зі змінами у першому неодмінно настають зміни у другому і навпаки. У зв’язку з тим, що у психологічному просторі характер зображуваних подій може бути будь-яким через суб’єктивне світосприйняття персонажа, аналогічно час може сприйматися по-різному. У сучасних американських казках-перевертнях персонажі схильні до раптових спогадів, забігань наперед чи відступів, казки сповнені ретроспекціями та проспекціями. Спостерігаються випадки стиснення простору шляхом пришвидшення часу та розширення простору при уповільненні часу, художніми засобами якого є детальні описи. Дуже важливою віхою сучасних американських казок-перевертнів є звернення до пам’яті персонажа як внутрішнього простору для розгортання подій. Дискретний, ретроспективний хід сюжетного часу мотивується не авторською ініціативою, а психологією пригадування. У зв’язку з відкриттям композиційних можливостей «пригадування» нерідко змінюється споконвічне співвідношення за важливістю між рухомими і «прикріпленими до місця» персонажами: якщо раніше провідні герої були, як правило, мобільні, а статисти зливалися з побутовим фоном у нерухоме ціле, то тепер порівняно нерухомим часто виявляється герой, що пригадує, при цьому він може належати до центральних персонажів і обов’язково наділений власною суб’єктною сферою, правом на демонстрацію свого внутрішнього світу. Така позиція дає змогу стиснути власний час дії до кількох днів чи годин, між тим як на екран пригадування можуть проектуватися час і простір значної частини життя [10, с. 778].

У досліджуваному матеріалі приклади уповільнення часу й розширення простору спостерігаємо в казці *A Wolf at the Door* Таніти Лі. Головна героїня Глазіна їде на канікули до моря, у творі подається детальний опис цього місця з урахуванням особливостей епохи (льодовиковий період), за допомогою чого вдається досягти ефекту розтягнення географічного простору: “*It was a summer during the Ice Age, so Glasina wasn’t at school. She spent her holidays with her father and mother in a large house by the sea, whose water in summer unfroze and turned into liquid, although the shore was still deep in snow. The sea and the sky were blue in summer, and the ice cliffs behind the house shone and sparkled. The tall trees in the snowfields put out leaves like glass, which tinkled. They had changed over the centuries of the Ice Age in order to survive, and their trunks were like thick sticks of hard, green sugar. Lions lived*

along the shore near the house, and they had had to change, too. The lions had developed long, heavy, grayish fur, and huge orange manes (to show they were still fierce), which from the front made them look like chrysanthemums”.

Розширення психологічного простору у казці *Swans* Келлі Лінк відбувається завдяки пригадуванню. Головна героїня, розповідаючи про те, як мачуха зачарувала її братів, відволікається, згадуючи моменти зі свого життя, які відкривають справжні, більш глибокі переживання дівчинки, пов’язані зі смертю матері: “*Yesterday my stepmother pointed her pinkie finger at my brothers and turned them all into swans. They were being too noisy. I’m never too noisy. I don’t talk at all. This year I was failing choir. I opened my mouth to sing, and nothing came out. I hadn’t being able to say a word since my mother died. In my other classes, it was okay <...> Mostly if I just nodded, it was okay <...> Last year I had a lot of friends. This year I didn’t have any. What happened in between? My mother died. I stopped talking. No more friends. Really, I’ve been too busy to have friends, I suppose*”.

Стиснення простору шляхом пришвидшення часу відбувається в казці *The Months of Manhattan* Делії Шерман, коли головна героїня Ліз, шукаючи в музеї потрібну залу, відчуває, як швидко біжить відведена їй для цієї справи година: “*By the time Liz found a guard who wasn’t busy with someone else, ten minutes of her hour were gone. Then she turned left instead of right in the Medieval Treasury and got lost, and asked another guard and got lost again. Precious minutes ticked away as she walked through rooms of paintings and statues*”.

Варто зазначити, що для класичних казок більш характерним є звуження простору шляхом пришвидшення часу. У сучасних американських казках-перевертнях це явище залишається, але більш частим прийомом є розширення простору шляхом уповільнення часу, наскільки це є можливим для малої прози казкового жанру.

Хронотоп сучасних американських казок-перевертнів тяжіє до сучасності та конкретики місця, що безпосередньо номінується або імплікується непрямыми маркерами-специфікаторами місця дії та епохи. Такими маркерами зазвичай є будь-які номінації артефактів та понять, які набувають функцій уточнюючих художніх деталей. Фантастичний художній простір сучасних американських казок-перевертнів сповнений деталями з реальної дійсності, які здатні передавати національно-історичний колорит пейзажу, світу артефактів та людських характерів. Окрім конкретних місць та речей на визначення особливостей часо-простору впливають культурні й соціальні реалії. Більшість сучасних американських казок-перевертнів створюють ефект співприсутності, коли читач відчуває себе або свідком подій, або співрозмовником того, хто безпосередньо брав у них участь, навіть у разі, коли казка експліцитно ніяк не корелює із сучасністю, не містить жодних вказівок на час або реально існуюче місце. Описані вище зміни в сучасних казках пояснюються тим, що, окрім географічного, соціального та фантастичного або чарівного простору, що притаманні класичним казкам, з’являється психологічний простір, який вірізняється замкненістю, зануреністю у внутрішній світ суб’єкта. Час і усі види простору у досліджуваних казках-перевертнях набувають здатності розтягуватися та звужуватися: персонажі схильні до раптових спогадів, забігань наперед чи відступів, казки сповнені ретроспекціями та проспекціями; спостерігаються випадки стиснення простору шляхом пришвидшення часу та розширення простору при уповільненні часу, художніми засобами якого є детальні описи. Усі зазначені часо-просторові особливості зумовлені змінами в самому образі персонажа, який відкриває нову для жанру казки грань – психологічну глибину.

З огляду на це перспективним убачаємо дослідження трансформацій образу персонажа в сучасних англійських казках-перевертнях в аспекті їх конфліктосфер та динамічності відображення різнорівневними мовними засобами.

Література:

1. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. Вопросы литературы и эстетики. М.: Худ. лит., 1975. С. 234–407. URL: <http://philologos.narod.ru/bakhtin/hronotop/hronmain.html>.
2. Бахтин М.М. Время и пространство в романе. Вопросы литературы. 1974. № 3. С. 133–179.
3. Бока О.В. Комунікативно-когнітивна спрямованість казкового дискурсу. Вісник СумДУ. 2006. № 3(87). С. 151–156.
4. Єсипович К.П. Образ «чарівного» у французькій народній казці (лінгвокогнітивний аспект): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови». Київ, 2006. 20 с.
5. Лихачев Д.С. Внутренний мир художественного произведения. Вопросы литературы. 1968. № 8. С. 74–87.
6. Назаренко О. Сучасна авторська казка як приклад постмодерністського дискурсу. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. Випуск 81 (3). С. 367–370.
7. Павкин Д.М. Образ волшебной страны в романах Дж.Р.Р. Толкиена: лингвокогнитивный анализ: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Киев, 2002. 20 с. URL: http://www.kulichki.com/tolkien/archiv/manuscr/pav_oref.shtml.
8. Пропп В. Исторические корни волшебной сказки. Л.: Изд-во ЛГУ, 1986. 364 с.
9. Пропп В. Морфология волшебной сказки. М.: Лабиринт, 2006. 128 с.
10. Роднянская И.Б. Художественное время и художественное пространство. Краткая литературная энциклопедия: в 9 т. М.: Сов. энцикл., 1962-1978. Т. 9: Аббасзадэ-Яхутль. 1978. Стб. 772–780. URL: <http://feb-web.ru/feb/kle/Kle-abc/ke9/ke9-7721.htm>.
11. Sadowski P. Psychological Configurations and Literary Characters: a Systems View. Journal of Literary Semantics. 2000. Volume 29. № 2. P. 105–122.
12. Смердова Т.Н. Сказка в концептуальном пространстве детства. Вестник Тюменского государственного университета. 2012. № 1. С. 181–185.

13. Толкин Дж. Сказки волшебной страны. М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2010. 413 с.
14. Топоров В.М. Пространство и текст. Текст: семантика и структура. М., 1983. С. 227–284.
15. Oxford Dictionaries Online. Oxford University Press, 2013. URL: <http://oxforddictionaries.com/>.

Ілюстративний матеріал

1. A Wolf at the Door and Other Retold Fairy Tales / edited by Datlow E., Windling T. New York: Aladdin Paperbacks, 2000. 166 p.

Анотація

**О. БАГАЦЬКА, В. КОЗЛОВА. ЧАСО-ПРОСТОРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
В СУЧАСНИХ АМЕРИКАНСЬКИХ КАЗКАХ-ПЕРЕВЕРТНЯХ**

У статті досліджуються лінгвокогнітивні та лінгвокультурологічні особливості часо-просторової побудови сучасних американських казок-перевертнів. Основна увага зосереджена на порівнянні класичних казок та сучасних американських казок-перевертнів в аспекті їхнього часо-просторового розгортання.

Ключові слова: постмодернізм, сучасні американські казки-перевертні, хронотоп.

Аннотация

**Е. БАГАЦКАЯ, В. КОЗЛОВА. ВРЕМЕННЫЕ И ПРОСТРАНСТВЕННЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ
В СОВРЕМЕННЫХ АМЕРИКАНСКИХ СКАЗКАХ-ПЕРЕВЕРТЫШАХ**

В статье исследуются лингвокогнитивные и лингвокультурологические особенности временного и пространственного построения современных американских сказок-перевертышей. Особое внимание уделено сравнению классических сказок и современных американских сказок-перевертышей в аспекте их временного и пространственного разворачивания.

Ключевые слова: постмодернизм, современные американские сказки-перевертыши, хронотоп.

Summary

**O. BAGATSKA, V. KOZLOVA. THE TEMPORAL AND SPATIAL TRANSFORMATIONS
IN MODERN AMERICAN RETOLD FAIRY TALES**

The article deals with linguo-cognitive and linguo-culturological peculiarities of temporal and spatial built-up of modern American retold stories. Special attention is focused on the comparison of classical fairy-tales and modern American retold stories in the aspect of their temporal and spatial unfolding.

Key words: postmodernism, modern American retold stories, chronotope.

кандидат філологічних наук,
викладач кафедри англійської
філології та міжкультурної
комунікації
Інституту філології
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ ТЕЛЕСЕРІАЛІВ В АНГЛОМОВНИХ ОНЛАЙН-МЕДІА

Одним з актуальних питань сучасних лінгвістичних досліджень є визначення жанрових особливостей онлайн-медіа. Огляд серіалів (англ. TV recap), який публікується після виходу серії в ефір або на потокових сервісах (Amazon, Netflix тощо), з'явився як відгук глядачів на спеціалізованих веб-сайтах у 1990-х рр. За останні десятиліття огляд серій поступово набув поширення в мережі Інтернет та сформувався в окремий жанр телекритики. Актуальність теми дослідження зумовлена активним розвитком онлайн-ЗМІ та пов'язаною з цим необхідністю виявлення специфіки онлайн-жанрів.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати текстову структуру огляду серіалу, зупинившись детальніше на стратегіях розгортання переказу сюжету як базової змістової частини. Об'єктом нашого дослідження є огляди серіалів в онлайн-медіа. Предметом дослідження є структурні, змістові та функціональні характеристики жанру «огляд телевізійного серіалу». Матеріалом дослідження стали тексти оглядів серіалів на сайтах американських онлайн-видань, присвячених кіно та телебаченню, The Vulture і TV Line. Загалом було проаналізовано 60 рецензій за 2014–2016 рр.

Тексти телевізійної і кінознавчої тематики вже неодноразово привертала увагу дослідників. Були детально проаналізовані такі жанри, як рецензія [1–3], кіноанонс [4; 5], трейлер [6]. Телевізійні огляди розглядалися в аспекті наратології та семіотики як важливий елемент орієнтування глядачів у наративному просторі серіалу. У межах такого підходу стислий відеоогляд попередньої серії розглядають як вид паратексту (*orienting paratext*), який активізує спогади глядачів про місце, час, персонажів та ключові події минулих серій [7]. Проте структурні та змістові характеристики огляду серіалу ще не були об'єктом окремого дослідження.

Беручи до уваги принципи поділу текстів кінематографічної спрямованості на функціонально-тематичні блоки, проаналізуємо огляд серіалу [1, с. 13; 2, с. 2]. Інваріантна композиційна структура огляду серіалу, яка являє собою модель лінійного розгортання тексту, спирається на традиційну класифікацію композиційних частин і включає заголовки, підзаголовки, вступ, основний текст і висновок. Кожен із цих елементів має свою комунікативну спрямованість та свої способи мовної реалізації. Особливість огляду як онлайн-жанру визначається можливістю безпосереднього відгуку читачів у формі коментарів на сайті. До типових засобів, які використовують автори оглядів, належать квеситиви, що спонукають читача поділитися своєю думкою (*What did you think of this week's episode? What are your new theories?*), та директиви у формі наказового способу (*Sound off in the comments!*) із закликом залишати коментарі на сайті.

У комунікативному аспекті виділимо сюжетний і оціночний блоки, що відповідає головним комунікативним завданням огляду серіалу: переказати сюжет та дати оцінку серії. Також можна виділити блок додаткової інформації [2, с. 2], де міститься інформація про акторів, сценаристів, режисерів, новини кастингу, передбачення щодо наступних серій, роздуми автора тощо.

Варто зазначити, що огляд телесеріалів не належить до чітко стандартизованих жанрів, тому композиційно-структурній організації тексту властива значна варіативність. Наявність композиційних та комунікативних блоків, їх об'єм та пропорціональне співвідношення залежать від рівня деталізації огляду. З композиційної точки зору до обов'язкових компонентів належать заголовки та основна частина. На комунікативному рівні базовими компонентами є сюжетний блок, поданий в основній частині тексту огляду, та оцінка, яка може бути представлена у всіх частинах композиційної структури. Характерна особливість оглядів полягає в поєднанні сюжетного та оцінного блоків.

Організаційний центр огляду серіалів становить переказ сюжету серії із розкриттям сюжетної інтриги та опис вражень автора від переглянутої серії. Способи введення і розгортання переказу зумовлені стратегією, вибраною автором. Під комунікативною стратегією розуміють сукупність мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети [8, с. 54]. Проаналізований матеріал вказує на те, що можна виділити дві основних стратегії, які обирають автори огляду серіалу, переказуючи сюжет: послідовний переказ сюжету та переказ сюжетних ліній за тематичним принципом. Послідовний переказ сюжету передбачає опис подій відповідно до їх послідовності у серії. Інша стратегія полягає у розкритті основних ліній, коли переказ будується навколо окремих персонажів або ключових подій, не обов'язково у послідовному порядку. Залежно від вибраної комунікативної стратегії автор буде текст, наповнюючи його необхідними елементами [9, с. 11].

У проаналізованих оглядах серіалів автори переважно використовують стратегію переказу серіалу відповідно до послідовності подій у серії. Дотримуючись цієї стратегії, оглядач описує події, що відбулися у серії у

хронологічному порядку, додає коментарі та висловлює своє особисте ставлення до сюжетних ліній, дій персонажів та інших аспектів серіалу. У разі послідовного переказу сюжету важливими елементами є маркери початку і закінчення переказу. Автори огляду вказують на початок/кінець переказу серії, використовуючи стандартні фрази, які можна розглянути як мовні кліше.

Маркерами початку переказу є дієслова зі значенням «зробити короткий огляд; анотацію» (*recap, recount, go over, summarize*) або іменники з таким самим значенням (*recap, rundown, summation*), наприклад: *Let's recount how the Good Wife's latest hour played out. / With that said, let's recap the action from "Winning Ugly". / Let's go over what happened in The Whispers' second episode. / But first, a quick rundown of this season's main players and the murder that ties them all together* [10]. Оскільки виробництво та показ серій мають ряд особливостей, зокрема телевізійний формат, коли серії виходять раз на тиждень, то автор може почати огляд із нагадування читачам про певні події з минулої серії або серій: *If you'll recall, at the end of last week's hour, Alicia found herself accused of election fraud by TV journalist Petra Moritz* [10].

Як показав аналіз, маркерами початку та закінчення переказу сюжету є вислови, що допомагають глядачам зорієнтуватися у часових рамках серії, акцентуючи на сценах, які глядач бачить на початку та наприкінці: *the hour opens with / the hour kicks off with / as the episode opened / but as the hour progresses / elsewhere in this hour / by the end of the episode / by the close of the episode / at the end of the hour/ as the hour neared its conclusion*.

На лексичному рівні виділимо також низку найуживаніших телевізійних термінів, які використовуються для переказу й обговорення серіалів: *episode* (серія), *hour* (синонім *episode*, оскільки середня тривалість більшості серіалів становить приблизно годину), *installment* (випуск або серія), *season* (сезон – певна кількість серій показана за визначений час), *pilot* (пілотна або так звана нульова серія), *premiere* (прем'єра), *season finale* (остання серія в сезоні), *hiatus* (перерва у показі серіалу між серіями одного сезону), *story arc* (сюжетна арка – послідовність серій, пов'язаних між собою загальною сюжетною лінією), *cliffhanger* (драматичний і захоплюючий кінець серії, який тримає глядачів у напрузі).

Жанр можна охарактеризувати певним набором формальних структур – композиційно-мовленнєвих форм, які, виступаючи принципами організації мовних одиниць, допомагають досягти цілісності тексту [11, с. 153]. Під композиційно-мовленнєвими формами розуміють складні функціональні текстово-мовленнєві одиниці, які структурують думку, упорядковують її розвиток, надають їй цілісності та завершеності [12, с. 76]. Основною композиційно-мовленнєвою формою у сюжетному блоці є розповідь з елементами опису (в яких описуються персонажі та місце дії) та роздуму (де автор ділиться своїми думками щодо окремої серії або усього серіалу). Розповідь – це композиційно-мовленнєва форма, що має на меті передати послідовність ряду подій відповідно до логіки задуму автора. До головних логіко-семантичних відношень у розповіді належать часова послідовність і відношення зумовленості (причинно-наслідкові, умови, мети тощо).

Огляд телесеріалів належить до похідних текстів, тому предметом огляду серіалу є не факти дійсності, а їх відображення в іншому дискурсі [4, с. 4]. З огляду на це можна виділити кілька часових планів: сюжетний час (послідовність подій у серіалі) та час автора (часові форми, які використовуються в огляді для переказу сюжету).

Основна функція композиційно-мовленнєвої форми розповідь полягає у передачі послідовності подій, а найважливіше місце належить дієсловам та часовим специфікаторам. Послідовність дій передається переважно формами минулого часу. Інколи розповідь включає форми теперішнього часу, які комбінують у своєму значенні відображення сюжетного часу і минулого персонажів та теперішнього часу автора. Таке явище розглядають як один із способів реалізації суб'єктивної модальності [13, с. 96]. У більшості проаналізованих оглядів використовуються часові форми теперішнього для переказу подій, що допомагає наблизити їх до адресата та «створює своєрідну ілюзію – про минуле розповідають так, ніби воно розгортається перед очима читача» [14, с. 154]. Розглянемо детальніше уривок з огляду серіалу, де переказується сюжет серії.

Looking to cement his status as Naz's attorney, Jack Stone visits Naz's parents and makes his pitch, but even in their fragile state, they're not sold on the snake-oil pitch. (Right after telling them the words "I guarantee" are always a lie, Jack "guarantees" no competent lawyer would work cheaper than him.) Jack makes some noise about how Naz is facing life imprisonment (true), but its clear he's never had a case like this land on his desk. He asks for a flat fee of \$75,000 – half that if it doesn't go to trial – then drops to \$60K, \$55K, and finally \$50K as he learns the Khans have only \$8,000 in their bank account. With the retainer still unsigned, Jack visits the hard-boiled D.A., who tries hard to humor the grizzled courthouse vet, but finally loses patience when he keeps asking for some kind of plea. Instead, she gives him the number of a very reasonable tailor, and suggests he get himself a suit for the trial, preferably not in brown [10].

У наведеному текстовому фрагменті використовуються дієслова-присудки, які передають послідовні події, що відбулися у серії, за допомогою форми теперішнього часу Present Indefinite. Якщо сюжетний блок побудований із використанням форм теперішнього часу, то форми минулого вживаються в огляді для відсилання до подій, що відбулися раніше у серії або у попередніх серіях. У вертикальних серіалах, тобто таких, що виходять в ефір раз на тиждень, сюжет розвивається за двома основними лініями: розрізняють наскрізний або загальний сюжет, що розвивається посезонно, та окремий сюжет у вигляді закінченої історії в кожній серії: *Meanwhile, Gene pulls out a soldier's helmet, points out the dried blood, and slaps it on Bobby's head – both to remind us of how ancient World War II now seems, and so Don (who stole a dead man's identity) can deliver the insanely ironic line, "Don't. It was a dead man's hat"* [15]. Дієслівні форми теперішнього часу *pulls out, points out, slaps* використовуються для переказу поточної серії, а вставне речення із дієсловом *stole* у минулому часі є маркером ретроспективного характеру [16, с. 14].

Переказ сюжету реалізується через репертуар засобів з акціональними дієсловами та дієсловими, що позначають ментальні дії та стани персонажів серіалу. Телевізійним серіалам властива велика кількість діалогів, які також відображені у переказі серії. Діалогічне мовлення персонажів в оглядах серіалів подається як пряма мова, непряма мова або цитата у вставній конструкції. У завдання статті не входить провести детальний аналіз цієї групи мовних одиниць. Зазначимо лише широкий семантичний спектр дієслів мовлення у проаналізованих оглядах, що становлять групу з 60 мовних одиниць. Вони не лише вводять пряму мову, але також характеризують персонажів та передають оцінне ставлення:

“The boys are very excited about finding this girl,” Peggy deadpans [15].

Still petulantly convinced he deserves the world on a platter, he whines: “Why can’t I get anything good all at once?” [15].

“The absence of ‘yes’ plus time equals ‘no,’” he seethes — bringing to mind Crimes and Misdemeanors’ [10].

У проаналізованих оглядах можна виокремити дієслова мовлення, що мають стилістичну маркованість і належать до нейтральної, книжної та розмовної лексики: *On the way home, he and Theresa bump into Dr. Jenkins, whom they ask about the need for reckonings. “Sometimes the best things require the greatest sacrifice,” the odd man posits (posit (formal) – assume as a fact) [15]. There’s a great scene at the end of the hour where Cary tells Diane that “an apology is in order.” To which she zings (zing (informal) – attack or criticize sharply), “From whom to whom?” [10].*

Така семантична різноплановість допомагає точно передати емоційний стан персонажів, тональність діалогів та підкреслити авторське ставлення. Огляд серіалу характеризується виявом мовної особистості автора, який ділиться своїми враженнями і думками з читачами. Як уже зазначалося, для оглядів властиве поєднання оцінного та сюжетного блоків, наявність окремого оцінного блоку з детальним аналізом окремих аспектів серії є факультативною. Подібно до текстів кінематографічної тематики, в оглядах серіалів використовуються різнорівневі засоби оцінки: якісно-оцінна лексика, засоби експресивного синтаксису, стилістичні засоби [1, с. 24]. На рівні переказу авторська модальність передається у тому, що автор вирізняє найважливіші події, детально зупиняється на окремих сценах, експліцитно чи імпліцитно включає в переказ оціночну інформацію [17, с. 88].

Таким чином, можна стверджувати, що композиційно-структурна організація огляду підпорядкована основним комунікативним завданням жанру: переказати сюжет серії та дати оцінку. Як основну мовленнєву стратегію в сюжетному блоці автори оглядів використовують стратегію послідовного переказу сюжету відповідно до хронології подій у серії. Основною композиційно-мовленнєвою формою є розповідь з елементами опису та роздуму. У переказі сюжету домінують форми теперішнього часу, що допомагає наблизити події до читача та спонукати його бути активним учасником обговорення серії. Суб’єктивність та емоційність переказу посилюють вплив на адресата.

Перспективою дослідження є визначення ролі засобів експресивного синтаксису в розгортанні переказу серії.

Література:

1. Брежнева Д.Д. Жанрово-стилистические и когнитивные особенности кинорецензии как вида массово-информационного дискурса (на материале современной британской прессы): автореф. дис. ... канд. фил. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». М., 2013. 26 с.
2. Левицкий А.Э., Ваховская Л.Ф. Жанровые особенности текстов кинематографической проблематики (на материале современной американской публицистики). Вестник МГЛУ. 2007. № 522. С. 135–143.
3. Эрман В.А. Кинорецензия как полидискурсивный и интердискурсивный текст: автореф. дис. ... канд. фил. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Санкт-Петербург, 2011. 23 с.
4. Панченко С.А. Структура киноанонса как речевой цепи. Лингвистика. Лингвокультурология: сб. науч. пр. Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2011. Т. 4. С. 79–87.
5. Рогалева О.С. Современный киноанонс как тип текста: структурное и языковое оформление. Коммуникативные исследования. 2015. № 3 (5). С. 76–86.
6. Мосейчук О.М. Концептуальна структура англомовного трейлера до кінофільмів у жанрі драма / О.М. Мосейчук, Д.Ю. Фекете. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2015. Вип. 2. – С. 172–176.
7. Bioni S. The TV Recap: Knowledge, Memory and Complex Narrative Orientation. The Politics of Ephemeral Digital Media Permanence and Obsolescence in Paratexts / Edited by Sara Pesce, Paolo Noto. Routledge, 2016. pp. 228–241.
8. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. М.: Едиториал УРСС, 1999. 284 с.
9. Куканова В.В. Лингвистический анализ репродуцированных текстов (на материале звукового корпуса русской речи юристов): автореф. дис. ... канд. фил. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык». Санкт-Петербург, 2009. 21 с.
10. TV line. URL: <http://tvline.com/>
11. Копаева Е.В. Структурно-композиционные особенности жанра эссе (на материале англоязычных текстов). Вестник МГЛУ. 2011. № (623). С. 148–162.
12. Брандес М.П. Стилистика текста. М.: Прогресс-Традиция, 2004. 416 с.
13. Бахтиозина М. Г. Временные маркеры субъективной модальности композиционно-речевой формы «повествование» (на материале английского языка). Научные ведомости БелГУ: Серия: Гуманитарные науки. 2011. № 24 (119). Вып. 12. С. 94–97.
14. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. М.: Прогресс, 1990. С. 154.
15. The Vulture. URL: <http://www.vulture.com/>
16. Довгань Н.В. Макротекстовая организация рецензии на литературное произведение в немецких печатных и электронных изданиях: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Воронеж, 2013. 24 с.
17. Морева А. Н. Прагмасемантические особенности пересказа в жанре литературной рецензии. Вестник Северного федерального университета. Серия Гуманитарные и социальные науки. 2015. № 1. С. 87–92.

Анотація

**О. БОРИСОВИЧ. СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ
ОГЛЯДУ ТЕЛЕСЕРІАЛІВ В АНГЛОМОВНИХ ОНЛАЙН-МЕДІА**

У статті розглядаються композиційні та комунікативні блоки англomовних оглядів телевізійних серіалів (TV recaps) в онлайн-медіа. У результаті дослідження визначено, що організаційним центром огляду є стислий або деталізований переказ сюжету. Проаналізовано основні стратегії розгортання сюжетного блоку та їх мовна реалізація. Розглянуті мовні кліше, які структурують переказ і позначають перехід між композиційно-комунікативними блоками огляду.

Ключові слова: структура, онлайн-медіа, огляд, переказ, композиція.

Анотация

**О. БОРИСОВИЧ. СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦИОННЫЕ ОСОБЕННОСТИ
ОБЗОРА ТЕЛЕСЕРИАЛОВ В АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ОНЛАЙН-МЕДИА**

В статье рассматриваются композиционные и коммуникативные блоки англоязычных обзоров телевизионных сериалов (TV recaps) в онлайн-медиа. Проанализировав тексты телевизионных обзоров, можно сделать вывод, что организационным центром обзора является сжатый или детальный пересказ сюжета. Были проанализированы основные стратегии развертывания сюжетного блока и их языковая реализация. Рассмотрены языковые клише, которые структурируют пересказ и обозначают переход между композиционно-коммуникативными блоками обзора.

Ключевые слова: структура, онлайн-медиа, обзор, пересказ, композиция.

Summary

**O. BORYSOVYCH. STRUCTURAL CHARACTERISTICS
OF TV RECAPS IN THE ENGLISH ONLINE MEDIA**

The article examines structural components of TV recaps in online media. The paper focuses on the distinction of the structural and communicative parts of TV recaps. It has been established that a concise or detailed summary of a plot is a key constituent of TV recaps. The main communicative strategies of presenting a summary have been analyzed. The article provides examples of a range of clichés used in TV recaps to structure the recap and mark the boundaries between different structural elements.

Key words: structure, online media, recap, summary, arrangement.

аспірант
 Київського національного
 лінгвістичного університету

ЖАНРИ ФРАНКОМОВНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

Актуальність роботи визначається спрямуванням сучасних філологічних досліджень на вивчення проблеми жанрів інтернет-дискурсу. Особливо популярним стало дослідження мережних текстів та їх жанрів. Мережний текст створюється відповідно до вимог мережі Інтернет і відрізняється від принципів написання друкованих текстів ЗМІ. Все це пояснюється тим, що носієм інформації є комп'ютер, мобільний телефон, планшет чи ноутбук, тож сприйняття тексту модифікується. Зазначимо, що тексти, призначені і представлені на інтернет-сторінках, мають ряд однакових рис, які сприяють швидкому, легкому і зручному сприйняттю будь-якої інформації.

Вперше питання мовних жанрів досліджував М.М. Бахтін. У сучасній інтернет-лінгвістиці немає однаковості щодо класифікації дигітальних жанрів, оскільки відсутнє чітке визначення медійного середовища, що є безпосереднім впливом на його характеристики. Так, російський лінгвіст Л.А. Капаназде виокремлює веб-сайт, електронну бібліотеку, домашню сторінку, гостьову книгу, каталоги, рекламні банери, а також чат, форуми, блоги, електронний журнал, мейл (електронний лист) та ICQ (система обміну письмовими повідомленнями) [3, с. 275].

Л.Ю. Щипицина виділяє веб-сайти, електронний лист та чат [9]. Американська дослідниця інтернет-дискурсу С. Херрінг розглядає дигітальні жанри з перспективи синхронізації, коли один жанр змінює інший. До одного з найбільш несинхронних жанрів, на думку мовознавця, належать веб-сторінка та чат [12]. У цій статті ми розглядаємо такі дигітальні жанри, як блог, електронна пошта, чат, форум, веб-сайт та повідомлення.

Принципово нові медійні можливості і новітні тенденції у комунікативних процесах реалізуються у вигляді дискурсивних практик вербально-невербальної знакової побудови комунікативного простору і в електронно-текстовій формі. Оскільки ми досліджуємо англомовні запозичення саме у мережних текстах, вважаємо за доцільне розглянути специфіку цього поняття. Відомий лінгвіст Д. Крістал використовує поняття *digital text* і визначає *мережний текст* як такий, що функціонує у мережі Інтернет і відрізняється мультимедійністю, гіпертекстуальністю, а також часто має риси креолізованого тексту [11, с. 10].

Мережний текст франкомовної інтернет-комунікації характеризується:

- стислістю викладу тексту (користувач сприймає текст із монітора, тож для більшої ефективності і зручності текст часто складається з 5 000 – 6 000 знаків);
- поділом на блоки і підзаголовки (структурування тексту, а також різноманітні способи виділення (курсив, підкреслювання, виділення іншим кольором, зміна шрифту));
- використання абзаців (із метою полегшення сприйняття, а також інколи використовуються як пунктуаційні знаки);
- вживанням комп'ютерних термінів, найчастіше англомовних запозичень;
- гіпертекстуальністю, що вважається однією з найважливіших ознак мережного тексту (інакше кажучи, набір текстів, які зв'язані вузлами переходу)
- поданням основної інформації і ключових слів у першому абзаці;
- ясністю і точністю подачі заголовку і використанням ключових слів (усі мережеві статті є об'єктом пошукових систем, тож ключові слова мають у повноті відображати тему публікації);
- введенням візуалізації у текст (відео, фотографії для зацікавлення користувача. Дуже часто стаття може складатися із заголовка, 2–3 речень із ключовими словами і відеооглядом представленої технологічної новинки);
- введенням реклами (тексто-графічні або рекламні банери).

Таким чином, мережний текст франкомовної інтернет-комунікації орієнтований на конкретного користувача, має спрощену та мультимедійну структуру, що зумовлено технічними особливостями інтернет-простору.

Блог (від англо-амер. *blog* ← *weblog* – журнал реєстрації, бортовий журнал) – це веб-сайт, тобто комунікаційний інструмент, основним змістом якого є регулярні поновлювані дописи / тексти з мультимедійним наповненням (відео і зображеннями), що організований у зворотному хронологічному порядку відповідно до дати публікації і може бути прокоментованим будь-яким користувачем.

У французькій мові *blog* співіснує з графічно адаптованим *blogue* та офіційною рекомендацією академії: *bloc-notes* (pl.n.m.). Проте термін *blog* є більш продуктивним, оскільки з'явилася низка похідних термінів, як-от *blogueur* – людина, яка веде блог (n.m.), *blogosphère* – сукупність блогів у мережі Інтернет (f.m.), *bloguer/blogger* – вести блог (v.), *bloggage* – дія/ведіння блогу (n.m.).

Ми розрізняємо такі типи блогу:

- за контентом (текст, подкаст, фотоблог, відеоблог);
- за характером інформації (авторський, передрук матеріалів інших блогів, реклама);
- за тематикою (технологічні, медичні тощо);
- за кількістю авторів (особистий блог (блог з одним автором) та груповий (блог кількох авторів));
- за публічністю (публічний простір, особистий щоденник).

Більшість блогів франкомовної інтернет-комунікації має змішаний характер. *Блоговий* дискурс поділяється на *дискурс постів* (тексти, що публікує автор чи автори) і *дискурс коментарів* (тобто вторинний текст, який залежить від будь-якого іншого мережного або позамережного явища (текста, малюнка, фільма тощо)) [7, с. 22].

Чат (від англ. *chat* – базікати) – це письмово реалізований діалогічний чи полілогічний онлайн-дискурс (канал комунікації) двох або кількох комунікантів і реципієнтів.

Підкреслимо, що мова чату, у своєму графічному вираженні, є порівняно новим мережним жанром, який найбільш подібний до усного мовлення, зокрема діалогічного і полілогічного. Неформальне усне мовлення, проникаючи у мережну комунікативну ситуацію, характеризується фрагментованістю повідомлення і еліптичністю сповіщення, що пояснюється структурою програмного та технічного забезпечення. Комунікативна цінність задовгих чат-повідомлень зменшується, тож користувачі скорочують, виключають із речення нерелевантні його члени або відправляють повідомлення частково, поділяючи його на ряд послідовних повідомлень.

Чат-спілкування вирізняється також швидкістю зворотного зв'язку, необмеженою довжиною висловлювань, множинністю діалогу (тобто користувач може вести розмову з багатьма учасниками і водночас синхронно провадити приватний діалог, створюючи для співрозмовників ілюзію ізольованої комунікації) та незворотністю у часі [10, с. 126].

Зазначимо, що лексичний рівень чат-спілкування зазнає чималих змін. Наприклад, навмисне викривлення мовної норми, інакше кажучи, *ератизація* (в англійській лінгвістиці – *какографія*), є порівняно новим явищем інтернет-комунікації, коли під впливом неформальної побутової комунікації відбувається зумисне викривлення орфографічних норм у комунікативному просторі мережі Інтернет. До того ж, технічні чинники (швидкий клавіатурний набір і одночасні комунікативні акти) ускладнюють їх дотримання.

Відповідно, у франкомовній інтернет-комунікації спостерігаються випадки ігнорування норм правопису у разі високої швидкості друку, мимовільні орфографічні і пунктуаційні помилки, навмисні помилки для досягнення комунікативної мети шляхом специфічного стилістичного забарвлення [8]. Однак варто підкреслити, що зловживання еративами призводить до того, що комунікативна цінність репліки нівелюється.

Forum (семантична калька від англ. *forum*, фонетична адаптація [fɔːrəm]) – це площадка асинхронного типу (режим відкладеного часу) з тематичними розділами, темами і повідомленнями, яка створена для взаємодії мережної спільноти з чітким розподіленням: розділ, тема, повідомлення [5, с. 6]. Французькі форуми вирізняються більш високим рівнем грамотності та інформативності порівняно з чатами. До основних характеристик форумів належать:

- тематичність (форуми мають тематичну комунікацію);
- асинхронність (час публікації і відповіді займає від кількох хвилин до місяців);
- полілогічність.

Форум може бути:

- відкритим, тобто доступним для усіх користувачів мережі Інтернет;
- напіввідкритим – тільки для зареєстрованих користувачів;

– закритим – доступ надається певним зареєстрованим користувачам. Таким чином, йдеться про публічний дискурс [10, с. 12].

Користувачі французьких форумів тяжіють до анонімності, однак водночас спостерігаємо емоційне і відверте обговорення широкого ряду тем. Відхилення від основної теми розділу вважається недопустимим і часто забороняється правилами самого форуму.

Додатковими елементами форумів є аватарки, анкетна інформація, місце розташування, час останнього відвідування, рейтинг і кількість повідомлень, залишених конкретним користувачем.

Структурно форуми поділяються на лінійні і сходинокві. Лінійні повідомлення розташовуються один під одним, а нові повідомлення знаходяться наприкінці. Сходинокві ж повідомлення мають ієрархічну структуру, тобто одне повідомлення має посилання на інші повідомлення.

Тож, форуми мають такі ознаки, як тематичність, комунікація здійснюється асинхронно, діалогічна направленість превалює, ієрархічна структура повідомлень.

Жанр електронної пошти є одним із найбільш фіксованих, найдавніших і усталених серед усіх жанрів інтернет-комунікації. Електронна пошта – це жанр інтернет-комунікації, коли передача інформації відбувається цифровим способом за допомогою комп'ютерних програм і реалізується за допомогою веб- або електронної пошти [4, с. 48].

Як і форум, електронна пошта має асинхронний характер. Передбачається, що обмін повідомленнями відбувається між двома і більше користувачами і має особовий та офіційний характер. У франкомовній інтернет-комунікації ми розрізняємо власне електронні листи (комунікація між двома користувачами і більше), автоматичні розсилки (спеціальні програми інтернет-сторінок, які надсилають інформацію за попередньою згодою користувача), спам (рекламні повідомлення, які надсилають спеціальні програми без попередньої згоди користувача) і службові повідомлення (повідомлення, які генерує програма і надсилає інформація про зміни на сервері).

У франкомовній інтернет-комунікації для позначення електронної пошти використовується термін *courrier électronique* (n.m.), а також *courriel* (n.m.) (у Канаді) або ж офранцужений варіант *mèl* (n.m.), проте у мережній комунікації широко використовується й англійський термін *e-mail*.

В основному терміни електронної пошти утворилися за допомогою метафоричних засобів шляхом перенесення позамережного терміна до інтернет-сфери [7]. Наприклад: *boîte aux lettres, adresse, brouillons, réception, envoyés, indésirables, corbeille, envoyer, message* тощо.

Таким чином, мова чатів, форумів та блогів включає в себе такі характеристики, як креолізованість тексту, встановлення контактів, заміщення емоційного дефіциту через використання смайлів, також характер комунікації виражається в комбінаціях усної і писемної мови. Мережний текст виражається в креолізованості, де смислова наповненість базується на візуально-ілюстративному контенті, що сприяє появі нових жанрів, наприклад *Instagram*, *Printerest*, *Forsquare*, *Yahoo Messenger*, *Skype*, *Twitter*. Необхідність креолізованості заповнює мережу нетекстовим контентом, в якому повідомленням вважається зображення чи відмітка про місцезнаходження.

Література:

1. Бахтин М.М. Проблема речевых жанров. URL: http://philologos.narod.ru/bakhtin/bakh_genre.htm (дата звернення: 08.08.2017).
2. Бахтин М.М. Проблема текста у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. за ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доп. Львів. Літопис, 2001. С. 416–422.
3. Капанадзе Л.А. Голоса и смыслы. Избранные работы по русскому языку. Проблемы изучения речевых жанров. М., 2005. 334 с.
4. Лысенко С.А. Электронная переписка как особый жанр компьютерного общения. Коммуникативные исследования. Воронеж, 2008. 204 с.
5. Лысенко С.А. Системообразующие признаки интернет-коммуникации. Коммуникативные исследования. Воронеж, 2009. 120 с.
6. Лутовинова О.В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса: автореф. дис. ... докт. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка». Волгоград, 2009. 39 с.
7. Ляпунова Н.В. Структура, семантика та прагматика словотвірних мережних неологізмів іспанської мови: дис ... канд. філол. наук: 10.02.05. К., 2012. 233 с.
8. Скибицька Н.В. Словотвірний потенціал лексем Інтернет та піар у англійській, сучасній українській та новогрецькій мові. К., 2012. 231 с.
9. Щипицина Л.Ю. Комплексная лингвистическая характеристика компьютерно- опосредованной коммуникации (на материале немецкого языка): автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.04 «Германские языки». Воронеж, 2011. 40 с.
10. Юрьева М.Д. Специфика языка испанских чатов и форумов. European Social Science Journal (Европейский журнал социальных наук). 2014. № 4. Том 1. 126 с.
11. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 272 p.
12. Herring S.S. Computer-Mediated Discourse. URL: <http://www.let.rug.nl/redeker/herring.pdf> (дата звернення: 15.07.2017).

Анотація

Г. БРУСКО. ЖАНРИ ФРАНКОМОВНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

У статті подано аналіз жанрів франкомовної інтернет-комунікації, окреслено межі функціонування й різновиди інтернет-жанрів у французькій мові, розкриваються закономірності виникнення та описуються основні види жанрів франкомовної інтернет-комунікації, також представлений огляд різних поглядів вітчизняних лінгвістів щодо жанрів інтернет-комунікації.

Ключові слова: жанри, інтернет-комунікація, запозичення, блог, форум, електронна пошта.

Аннотация

Г. БРУСКО. ЖАНРЫ ФРАНКОЯЗЫЧНЫХ ИНТЕРНЕТ-КОММУНИКАЦИЙ

В статье представлен анализ жанров франкоязычной интернет-коммуникации и очерчены границы функционирования и разновидности интернет-жанров во французском языке, раскрываются закономерности возникновения и описываются основные виды жанров франкоязычной интернет-коммуникации, также представлен анализ различных взглядов известных отечественных лингвистов по жанрам интернет-коммуникации.

Ключевые слова: жанры, интернет-коммуникация, заимствования, блог, форум, электронная почта.

Summary

H. BRUSKO. GENRES OF FRENCH-LANGUAGE INTERNET COMMUNICATION

The article analyzes the genres of French-language Internet communication and outlines the limits of the functioning and variety of Internet genres in French, reveals the patterns of occurrence and describes the main types of genres of French-language Internet communication, also presents an analysis of the different views of the famous linguists on the genres of Internet communication

Key words: genres, Internet communication, borrowing, blog, forum, e-mail.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри
англійської філології
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

викладач Вінницького
торгівельно-економічного
коледжу
Київського національного
торгівельно-економічного
університету

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КВАНТИФІКАТОРІВ У СУЧАСНИХ ГРАМАТИЧНИХ СТУДІЯХ

Питання, пов'язані з категоріальним статусом, особливостями дистрибуції та сполучуваності слів-квантифікаторів у контексті їх становлення та утвердження в граматичній підсистемі англійської мови, досі залишаються на периферії граматичних студій в англістиці. Труднощі у визначенні особливостей вживання й функціонування квантифікаторів, насамперед, пов'язані з характером їхньої семантичної структури, яка містить семи, що перетинаються з наявними в інших частиномовних одиницях.

Отже, об'єктом цієї статті є клас слів-квантифікаторів англійської мови, особливості його функціонування, враховуючи внутрішні і зовнішні чинники мовного розвитку. Під терміном «квантифікатори» (із лат. *quantum* – скільки) розуміють слова, семантика яких характеризується високим ступенем узагальненості та які позначають неконкретну кількість типу: *all, each, some, any, every, some (скільки-то, трохи), several, much, many, a lot of, little, few, a little, a few, either, more, none*. Категорія кількості (у тому числі група квантифікаторів як лексико-граматична система вираження неозначеної кількості) неодноразово слугувала темою дисертаційних досліджень, монографій, наукових статей (І.Є. Грачова, С.А. Жаботинська, О.О. Молчанов, С.О. Швачко, Є.В. Щebetенко), серед зарубіжних дослідників цю проблематику вивчали Дж. Лакоф, Дж. Карден, Г. Хог, Д. Лайфут.

Враховуючи значні досягнення вітчизняної (В.З. Панфілов, А.М. Пешковський, Є.В. Падучева, Т.А. Яцук) та зарубіжної (Р. Квірк та С. Рен, С. Грінбаум та ін.) лінгвістичної думки, у вивченні слів-квантифікаторів певна кількість питань і досить залишається невивченими. Дослідницькі пошуки мають бути звернуті на розвиток та становлення цієї групи серед інших частин мови. Отже, метою статті є різні сучасні лінгвістичні парадигми, дослідження яких спонукає на пошук відповіді про статус цих одиниць як формоутворюючих конститuentів поля кількості. Отож, завданням статті є визначення місця й ролі слів-квантифікаторів серед інших частин мови. У цьому зв'язку актуальним виявляється дослідження класу слів-квантифікаторів на новій методологічній основі.

Мовна категорія кількості є результатом складної та суперечливої взаємодії об'єктивного світу та реалізації когнітивного досвіду. У процесі аналізу засобів вербалізації категорії кількості виявляються суперечності не лише логічного, а й граматичного плану, що слугує підтвердженням того, що закони розвитку категорії кількості в об'єктивному світі, свідомості та мові неоднакові.

Свого часу на багатогранність і різноплановість поняття «кількісність» звертав увагу І.О. Бодуен де Куртене, виділяючи «математичну кількісність» та «кількісність мовного мислення». Він зазначав, що категорія кількості – одна з філософських категорій, що знайшла специфічне відображення в математичному мисленні, але разом із кількісним математичним мисленням варто розглядати кількісний бік мовного мислення, в якому об'єктивно наявна кількість утворює мовну категорію [3, с. 312].

У своїх працях О.О. Холодович здійснив спробу створити загальну теорію множинності в мові, дедуктивно вивівши 12 типів множинності та об'єднав їх у 6 підтипів:

- 1) означена-неозначена множинність (горошини – горох);
- 2) множинність предметів – множинність предметна, де друге значення – множинність однакових частин, які створюють один предмет (руки – граблі);
- 3) множинність конкретна, т.т. суцільна, – дискретна (звірина);
- 4) множинність однорідна – неоднорідна (луги – ліс і вода);
- 5) множинність арифметична як сума складових елементів – алгебраїчна як сукупність (суниця – лижі);
- 6) множинність тотальна, що охоплює всю сукупність, – партитивна, яка охоплює певну частину сукупності (столи – три столи) [9, с. 2–3].

У мові категорія кількості представлена певними значеннями. У лінгвістичних дослідженнях чітко прослідковується виділення лише двох значень кількості: визначена й невизначена, яка включає в себе приблизну [7, с. 4–5]. Засобом вираження неконкретної кількості в англійській мові є особлива група лексико-граматичних одиниць, які називаються словами-квантифікаторами. Назва класу відображає їх характерну рису, яка полягає у відтворенні цими словами абстрактного й досить узагальненого за своєю природою значення кількості [7, с. 1]. Термін «квантифікатори» був запроваджений у науковий обіг ще О. Есперсеном.

Системні відношення квантифікаторів англійської мови можна зобразити таким чином:

1. Слова, які виражають певну кількість:
  - а) одиничність (*each, any, one, everysome, either*);
  - б) подвійність (*two, both, a pair*);
  - в) слова зі значенням кількості (*a dozen, a score*) і кількісні числівники;
2. Слова зі значенням невизначеної кількості.

Зміст поняття неозначеної кількості – це точно не визначена сукупність, яка може мати різний ступінь ви-
яву, зокрема:

- а) мала неозначена кількість (*no, few, little, any, some*);
- б) велика неозначена кількість (*many, much, thousands, all*);
- в) надзвичайно велика неозначена кількість (*crowd, ocean, multitude, a great number of, a great deal of, power, peck*);
- г) інші значення (*over ten, a score or two*).

3. Кількісні слова, які характеризують дію:

- а) зі значенням темпоральної характеристики (*always, often, anywhere*);
- б) зі значенням локативної характеристики (*everywhere, anywhere, at any place*);
- в) зі значенням неоднорідної дії (*once, twice, thrice, four times, many times*) [1, с. 3].

Р. Квірк та С. Грінбаум поділяють слова-квантифікатори на такі підгрупи :

- замкнута система квантифікаторів (*closed-system quantifiers*), які, у свою чергу, діляться на:
  - *many, (a) few, several* тощо, які вживаються з обчислювальними іменниками у множині;
  - *much and (a) little* із необчислювальними іменниками;
- відкритий клас фразових квантифікаторів (*a large open class of phrasal quantifiers*), які діляться на:
  - *general partitives*;
  - *typical partitives*;
  - *measures* [22, с. 64–65].

У характеристиці кількісних числівників та інших класів слів варто звернути увагу на синтаксичну подібність кількісних числівників із лексичними одиницями типу *some, several, many, much, few, little* тощо, відомі як неозначено-кількісні займенники або квантифікатори (*quantifiers*). Щодо семантики цих одиниць, як кількісні числівники, так і квантифікатори позначають множинність предмета [5, с. 21].

Числівник у мові реалізує тільки точне значення числа і, на відміну від інших квантитативних одиниць, є носієм неускладненої семи числа. Отож, варто зазначити, що поняття числа й кількості близькі, але не тотожні. Число може позначати кількість, але останнє не обов'язково виражається числом. І тому дуже часто два класи слів – числівників і квантифікаторів – об'єднують в один. Зауважимо, що числівники англійської мови взаємодіють з усіма лексичними квантифікаторами та посідають центральне місце серед лексичних квантитативних одиниць [4].

Погляди на статус названих слів можна розподілити на дві групи:

- квантифікатори – це самостійна частина мови;
- квантифікатори і числівники належать до одного класу слів.

Неможливість побудови спільної парадигми для числівників та квантифікаторів обґрунтовано в праці Є.В. Щербетенко (1976), яка виділила квантифікатори в самостійну частину мови, семантика й синтаксис яких відрізняється від числівників. На її погляд, у загальній категорії кількості клас слів-квантифікаторів посідає значне вагомє місце та всі члени цієї групи є часто вживаними. Кількісна ознака стала основою для об'єднання квантифікаторів в єдину лексико-граматичну систему, а ознака «невизначена кількість», якою володіє кожен член цієї групи, структурно-граматичні особливості й загальні закономірності функціонування дали змогу визначити цей клас як єдину систему [10, с. 2–4].

З іншого боку, О.О. Молчанов стверджує, що квантифікатори і числівники є однією частиною мови. Єдиний критерій, який дає змогу трактувати квантифікатори як неозначені займенники, – здатність цих слів виступати у функції означення іменника. Але функція означення характеризує також інший підклас квантифікаторів – кількісні числівники, але про належність числівників до займенників не йдеться. І тому зазначена структурна особливість квантифікаторів суперечить трактовці цих слів як лексем повнозначної семантики, адже функція кількісних означень, яку виконують квантифікатори, є за своєю суттю функцією службовою [6, с. 7].

Концептуальні засади традиційної граматики почасті є завузькими для повного розкриття природи слів-квантифікаторів, і тому ми звертаємося до інших лінгвістичних парадигм.

Дескриптивна граMATика обмежується тим, що визначає числівники «нумеративними прикметниками», а квантифікатори – «неозначеними прикметниками», які входять у розряд ідентифікуючих ад'єктивних слів (за Rense та Emery). Генеративний напрям зробив істотний внесок у дослідження категорії кількості. Поява генеративних граMATик призвела до зміни в поглядах на ім'я числа. Якщо для дескриптивних досліджень числівник був свого роду «пасинком», то тут він став «улюбленим дитям» [5, с. 28].

Дослідники цього напрямку, докладно й усебічно аналізуючи слова-квантифікатори в породженні речення, виокремлюють числівники з групи квантифікаторів, зазначаючи їх категоріальну несумісність (Lakoff 1974, Aldridge 1982, Carden 1976).

Принципи відмінності числівників від квантифікаторів були сформовані в деяких зазначених працях [8, с. 129–130]:

- числівники виражають визначеність, в той час як квантифікатори – невизначеність числа (Katz 1977);
- між квантифікаторами і числівниками є різниця в механізмах лексикалізації глибинних структур (Hogg 1977);
- існує також внутрішнє відмежування квантифікаторів від числівників у плані наявності початкового ступеня «рахунку» у числівників, за відсутності кінцевого, та навпаки, відсутність початкового ступеня «рахунку» у квантифікаторів і наявність кінцевого (Щебетенко 1977).

У сучасному англійському та американському мовознавстві є два підходи щодо систематизації мовних одиниць: частини мови (*parts of speech*) та класи слів (*word classes*). Термін *word classes* (класи слів) є більш поширеним, оскільки він є прозорішим і позначає об'єднання окремих слів у класи з урахуванням їхньої морфології, семантики й ролі в структурі речення [15, с. 206; 16, с. 7; 21, с. 55]. До них належать іменник, дієслово, прикметник і прислівник, які є відкритими класами, а займенник, прийменник, сполучник є закритими. Останні включають також артикль, допоміжні елементи, клітики, поєднувальні елементи, вигук, заперечні частки, квантифікатори, постпозитиви, форми-PRO, маркери ввічливості [15, с. 91].

Дж. Олсон виокремлює 12 частин мови: традиційні – іменник, прикметник, займенник, прийменник, дієслово, прислівник, фразові дієслова, а також нетрадиційні – артикли та демонстративи, **квантифікатори** і дистрибутиви [12].

Деякі структуралісти, зокрема Ч. Фріз, виокремлюють чотири частини мови в сучасній англійській мові: основні (чотири класи) й функціональні (п'ятнадцять підкласів), а саме на зразок *one, all, both, two, this, each, few, many, more, most, some, any, its*, які є маркерами перших [18, с. 88–89].

У генеративній граматиці, як правило, виділяють такі типові лексичні категорії: іменник (N), дієслово (V), прикметник (Adj) та прийменник (P), а також: прислівник (Adv) (*quickly, soon ...*), сполучник (Conj) (*and, but, or ...*), детермінатив (Det) (*a, the, this, these ...*), допоміжні дієслова (Aux) (*have, will, should ...*) та квантифікатори (Q) (*all, every, some ...*) [13; 17; 19; 23 та ін.].

Згідно з І. Ціммерманном, кожна синтаксична одиниця категоризується як певний пучок ознак зі специфікацією проєкцій лексичних одиниць у синтаксичні конструкції, які володіють тим чи іншим набором указаних ознак. До вже наявних вона додає (V, N, A і т.д.) ознаки детермінатива (Det), прислівника (Adv), **квантифікатора (Q)** і сполучника (Conj), для того щоб показати більшу диференційованість класів слів. Якщо брати до уваги названі додаткові категорії, то кількість класів збільшується порівняно з наявними в традиційній граматиці. Особливе місце у цій класифікації належить кванторам [24, с. 865–867].

У цьому зв'язку хотілося б також зазначити, що в сучасних англійських граматиках квантифікатори представлені як окремий клас слів [11; 20 тощо]. Їх, зокрема, визначають як «слова або фрази на зразок *few, little, plenty (of)*, які модифікують іменник і показують ступінь його (не)злічуваності» [11, с. 88].

Автори “Collins Cobuild English Grammar” будують свою частиномовну класифікацію, намагаючись поєднати когнітивний та традиційний підходи, виокремлюючи прикметники, присвійні займенники, квантифікатори, числівники та кваліфікатори в одну групу з огляду на те, що вони подають інформацію про людей і про речі [14]. Отже, головною причиною нового звертання до проблеми частин мови є ті кардинальні зміни у сфері лінгвістики, які виникли з появою когнітивного підходу.

З усього вищезазначеного робимо висновок, що клас слів-квантифікаторів становить цікавий об'єкт для подальшого лінгвістичного дослідження, адже цей клас, на нашу думку, є гібридним, який поєднує характеристики багатьох інших частин мови, зокрема займенника, прикметника та числівника. Зважаючи на все це, можна сформулювати дефініцію слів-квантифікаторів. Квантифікатори – це слова, які об'єднані значенням невизначеної кількості, що являють собою єдину специфічну уніфіковану систему, яка в мові є одним з особливих засобів вираження кількісних відношень.

Перспективи подальшого розвитку полягають у тому, що англійські слова-квантифікатори треба досліджувати не тільки на сучасному етапі, а й в історії англійської мови в різних текстах з урахуванням новітнього методологічного інструментарію.

Література:

1. Анан'єва О.С. Квантитативні та кореляційні невизначеності в англійській мові. URL: www.sworld.com.ua/simpoz2/211 (дата звернення: 02.02.2018).
2. Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка. М., 1966. 200 с.
3. Бодуэн де Куртене И.А. Количественность в языковом мышлении: Избранные труды по общему языкознанию. М., 1963. Т. 2. С. 311–324.
4. Грачова І.Є. Структурно-семантична своєрідність класу слів-квантифікаторів. Діахронічний аспект. Вінницький педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. Наукові записки. Серія «Філологія» (мовознавство). 2012. Вип. 1. С. 113–116.
5. Жаботинская С.А. Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных (на материале современного английского языка). Москва, 1992. 216 с.
6. Молчанов А.А. Роль квантификаторов в семантической интерпретации предложения: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Минск, 1980. 23 с.
7. Науменко Н.И. Средства передачи значения размытого количества именем числительным в современном английском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Л., 1984. 19 с.

8. Теории грамматики: лексико-грамматические классы и разряды слов: Сб. научно-аналитических обзоров / АН СССР ИНИОИ; М., 1990. 202 с.
9. Холодович А.А. Категория множества в японском в свете общей теории множества в языке. Л., 1946. Вып. 10. С. 15–36.
10. Щебетенко Е.В. Группа квантификаторов как лексико-грамматическая система выражения неопределенного количества в английском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. М., 1977. 16 с.
11. Alexander L.G. Longman English Grammar. London, 1998. 374 p.
12. Allsop J. Cassell's Students' English Grammar. London, 1991. 327 p.
13. Chomsky N. Lectures on Government and Binding: the Pisa Lectures. Berlin, 1993. 346 p.
14. Collins Cobuild English Grammar. London, 1995. 486 p.
15. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge, 1995. 489 p.
16. Dixon R.W. A New Approach to English Grammar on Semantic Principles. Oxford, 1992. 398 p.
17. Freidin R. Foundations of Generative Syntax. Cambridge (Mass.), 1992. 368 p.
18. Fries Ch. The Structure of English. London, 1952. 395 p.
19. Haegeman L., Gueron J. English Grammar. A Generative Perspective. Malden, 1999. 672 p.
20. Lightfoot D. Principles of Diachronic Syntax. Cambridge, 1979. 430 p.
21. Palmer F. Grammar. London, 1990. 205 p.
22. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language. London, 1985. 1779 p.
23. Riemsdijk H. van, Williams E. Theory of Grammar. Cambridge (Mass.), 1986. 366 p.
24. Zimmermann I. Syntactic categorization. Berlin, 1987. P. I. P. 865–867.

Анотація

I. ГРАЧОВА, О. РАДУДИК. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КВАНТИФІКАТОРІВ У СУЧАСНИХ ГРАМАТИЧНИХ СТУДІЯХ

У статті коротко подане бачення авторів сучасних концептуальних тенденцій та перспектив розвитку граматики, а саме категорії кількості у світі оновлених підходів до вивчення граматичних категорій. Розглянуто клас слів-квантифікаторів та його місце у системі частин мови.

Ключові слова: дистрибутиви, детермінативи, квантифікатори, кількість.

Анотация

И. ГРАЧЕВА, Е. РАДУДИК. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ КВАНТИФИКАТОРОВ В СОВРЕМЕННЫХ ГРАММАТИЧЕСКИХ СТУДИЯХ

В статье коротко изложено видение авторов современных концептуальных тенденций и перспектив развития грамматики, а именно категории количества в свете новых подходов к изучению грамматических категорий. Рассмотрен класс слов-квантификаторов и его место в системе частей речи.

Ключевые слова: дистрибутивы, детерминативы, квантификаторы, количество.

Summary

I. GRACHOVA, O. RADYDIK. CONCEPTUAL BASIS OF QUANTIFIERS STUDYING IN MODERN GRAMMAR STUDIOS

The article deals with the authors' view on modern conceptual tendencies and perspective development of grammar in the light of new approaches to grammatical categories. Special attention is paid to the category of quantity and quantifiers as a part of it. The attempts to define their place among other parts of speech were made.

Key words: distributives, determiners, quantifiers, quantity.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри туризму
та мовної підготовки
Університету
імені Альфреда Нобеля

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри
германської філології
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЗМІН ТУРИСТИЧНИХ ВПОДОБАНЬ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙЦІВ

Протягом останніх десятиліть сучасний світ вражає зміною темпів змін, причому темпи змін не уповільнюються. Спосіб життя та соціальні інститути сьогодення радикально відрізняються від своїх навіть найближчих за часом аналогів у минулому. З розвитком суспільства розвивається і мова, перш за все, її лексична система, яка швидко та гнучко реагує на потреби суспільства. Недивно, що сучасні мови зазнають так званого «неологічного буму» (стрімкого збагачення лексики новотворами) та «термінологічного вибуху» (масового створення нових термінів та терміносистем). Нині кількість нових термінів у сучасних мовах суттєво перевищує кількість нових загальноживаних слів. За підрахунками вчених, понад 90% нових слів у розвинутих мовах світу становить спеціальна лексика [1, с. 5].

Найбільше лексичних новацій виникає в сферах, які розвиваються особливо бурхливо. Серед них і туризм, дискурс якого привертає значну увагу лінгвістів. Але не всі аспекти туристичного дискурсу отримали належне теоретичне осмислення.

Мета цієї статті полягає в дослідженні лексичних засобів віддзеркалення туристичних вподобань сучасних європейців на матеріалі англійської та німецькомовної туристичної дискурсу.

Основними завданнями проведеного аналізу є:

- охарактеризувати основні напрями дослідження спеціальної лексики та термінології туризму в різних мовах;
- порівняти різні дефініції туристичного дискурсу;
- визначити мовний статус неологізмів у туристичному дискурсі;
- окреслити основні історичні етапи та сучасний стан розвитку туризму;
- порівняти формально-структурні властивості та семантичну різноманітність досліджуваних англійських та німецьких лексем;
- визначити основні структурно-семантичні групи новотворів та проаналізувати їх у когнітивно-прагматичному аспекті.

Предметом аналізу є новітня туристична лексика з компонентами *tourism* (англ.) та *Tourismus* (нім.), особливості її структури та семантики. Вибір саме компонентів *tourism* / *Tourismus* пояснюється тим, що ці слова належать до найбільш продуктивних термінів у словотвірних гніздах туристичного дискурсу [7]. Досліджуваний масив (по 150 одиниць у кожній мові) відібрано, головним чином, за електронними джерелами [11; 12; 14; 15], тому що «паперові» лексикографічні видання не завжди встигають вчасно фіксувати нові термінологічні одиниці.

Спеціальна лексика та термінологія туризму в різних мовах привертає увагу дослідників і розглядається в аспекті когнітивістики, словотвору, компаративістики. Туристична лексика і процеси, які відбуваються в її межах, активно досліджуються на матеріалі багатьох мов: англійської (К.С. Карпова, О.В. Даниленко, В.В. Прима), німецької (М.А. Кузіна, О. Матвіяс, О. Романчук, Н. Базиляк), французької (Я.М. Тайаві), російської (Г.С. Атак'ян, Л.Ю. Говорунова, Н.В. Філатова), української (Я.М. Дідик, А. Левицький, В. Азар), японської (М. Закрутіна).

Семантичні параметри туристичних новоутворень є цілком співставними в контрастивному плані, як і загальні тенденції їх розвитку. Протягом останніх років паралелі між лексикою туризму в сучасних мовах досліджуються досить інтенсивно. На матеріалі англійської та французької мов це роблять Т. Бабкіна та С. Погодаєва, англійської та російської – Н. Тюленева, Е. Белан, Т. Шипуліна, Є. Мошняга, англійської та румунської – G. Rata, I. Petroman, української та польської – М. Єж, англійської та української – В. Ліпінська, В. Сніцар, М. Поліщук, української та німецької – О. Ляховин, англійської та арабської – С. Solimando, російської, німецької та словацької – Е. Новікова, В. Митягіна, Е. Шарфаві.

Запропоноване у цій статті порівняння англійської та німецькомовної матеріалу не є випадковим, адже англійська мова нині – це визнана мова міжнародного спілкування в галузі бізнесу, політики, науки, туризму. Багато фахівців вважають її першою дійсно глобальною мовою. Німецька мова туризму об'єктивно займає провідні позиції в європейському соціокультурному просторі. Оскільки англійські країни (США, Великобританія, Канада) та найбільша німецькомовна країна Німеччина входять до 10 країн-лідерів туристичної індустрії, логічно припустити, що багато нових туристичних реалій та понять виникає саме в цих країнах. Це неминуче призводить до утворення нових лексичних одиниць.

Разом із розвитком туризму виник та розвивається туристичний дискурс як сукупність текстів, що являють собою продукт мовленнєвої діяльності у сфері туризму. Формування туристичного дискурсу відображає динаміку соціокультурного розвитку: появу нових транспортних засобів, зростання вільного часу, зміну ціннісних орієнтирів, покращення якості життя, зростання матеріальних можливостей, появу нових туристичних послуг.

У лінгвістичній літературі немає єдиного погляду на типологічний статус дискурсу туризму. Він розглядається як різновид інституціонального рекламного дискурсу (Н.В. Філатова, Н. Тюленєва, Г.С. Апак'ян), різновид інституціонального ділового дискурсу (Л.П. Тарпаєва, В.В. Дацюк), самостійний дискурс (М.М. Мамаєва, С.А. Погодаєва, Ю.С. Максимова, М.М. Михайлов). Ми поділяємо останню точку зору, яка, на наш погляд, відображає сучасний стан розвитку туристичного дискурсу. Такий, що виник у площині інших дискурсів, він перетворився у процесі свого розвитку на самостійний дискурс зі складною організацією, з поєднанням рис рекламного, наукового, ділового, дидактичного дискурсів. Нині його визначають складна система кодів (вербальний, іконічний та графічний коди), специфічний набір мовних засобів, власна жанрова парадигма.

Внаслідок інтенсивного розвитку туристичної галузі та різнопланової тематичної комунікації спостерігаємо постійну появу відповідних лексичних новоутворень. Постає необхідність з'ясувати мовний статус досліджуваних одиниць. Він визначається специфікою туристичної галузі як виду світової господарчої діяльності, що швидко розвивається. Туризм є водночас і самостійним видом економічної діяльності, і міжгалузевим комплексом. Відповідно, туристична лексика має, з одного боку, ознаки термінології та слів професійного спілкування, з іншого – вона належить до загальноновживаного лексичного шару.

Перш за все, розглянемо термінологічні властивості туристичної лексики. Проблема визначення семантичних, структурних та функціонально-стилістичних ознак слів-термінів висвітлюється в значній кількості лінгвістичних доробок [8; 9]. Основними ознаками термінів більшість дослідників називає системність, точність та однозначність, наявність дефініцій, стилістичну нейтральність тощо. Туризм є одночасно явищем соціальним, культурним та економічним. Тому не можна визначити термінологічну складову частину туристичної лексики як таку, що має вузько галузеву приналежність. Як зазначає багато дослідників, галузеві терміносистеми активно взаємодіють нині одна з одною, мають спільний термінологічний фонд. Ізольованих терміносистем немає. Вони містять уніфіковані щодо норм сучасної мови терміни на міжгалузевому рівні [9, с. 114]. Є також погляд, що сучасні форми комунікації стимулюють перехід професійних слів і висловів до мови повсякденного вжитку. А це сприяє депрофесіоналізації термінів [5, с. 6].

Лексику туристичної індустрії іноді ділять на вузькоспеціальні, міжгалузеві та загальнонаукові терміни [2, с. 142]. За ознаками термінологічної стандартизації (наявність однозначних дефініцій, систематизація джерел використання, визначені нормативність/ненормативність вживання тощо) більшість проаналізованих нами слів можна визначити як новоутворення, які оперативно відображають сучасні тенденції галузі, активно вживаються туроператорами, пресою, рекламою, споживачами туристичних послуг. Це переважно так звані «прототерміни». Однозначно вбачати суто термінологічні властивості та перспективи сталого вжитку і подальшої інтернаціоналізації цього прошарку слів, на нашу думку, завчасно. Можна говорити про гетерогенність туристичної лексики. Цьому значною мірою сприяють загальноєвропейські процеси відкритості кордонів та глобалізації ринку туристичних послуг, популяризація туризму в засобах масової інформації і в рекламній продукції.

Для аналізу семантичного навантаження новотворів із компонентами *tourism / Tourismus* необхідно деталізувати саме поняття «туризм». Воно залишається дискусійним. Найпоширенішим є визначення, надане в Гаазькій декларації спільної конференції Всесвітньої організації туризму та Міжпарламентського союзу (1989 р.), згідно з яким під туризмом розуміють будь-яке вільне пересування осіб, не враховуючи пересувань між місцем роботи і проживання, а також весь комплекс послуг, створений для задоволення потреб людей під час нього [3].

Туризм – поняття динамічне. У своєму розвитку він пройшов кілька етапів:

- 1) прообраз туристичної діяльності (античність – початок XIX ст.); основними видами подорожей були торгівля, паломництво, лікування, освіта;
- 2) початок розвитку масового туризму (початок XIX – початок XX ст.);
- 3) масовий «конвеєрний» туризм (початок XX ст. – Друга світова війна);
- 4) масовий диференційований туризм (після Другої світової війни – до наших днів) [6].

Новітні тенденції розвитку туризму знаходять відображення у багатьох новотворах. Терміносистема туризму, як зазначають дослідники, являє собою тематично, формально і концептуально розгалужену систему термінологічних номінацій, яку утворюють поряд з операційними термінами туристичної індустрії лінгвокультурні терміни-поняття, терміни-концепти в формі слів, словосполучень, акронімів та аббревіатур [13].

Порівняння структури та семантики англійських та німецьких неологізмів із компонентами *tourism / Tourismus* демонструє значні відмінності, що зумовлено словотвірним потенціалом та лексико-морфологічними особливостями кожної з мов. Тим не менш весь масив досліджуваних найменувань можна поділити на дві структурно-семантичних групи:

- лексеми/словосполучення з першим компонентом *tourism / Tourismus*;
- лексеми/словосполучення з другим компонентом *tourism / Tourismus*.

Проаналізуємо одиниці, які належать до першого типу. Більшість відповідних номінативних одиниць має двокомпонентну структуру (англ. *tourism demand, tourism employment, tourism flows*, нім. *Tourismusgemeinschaft, Tourismuskonzept, Tourismuskonzern*). В англійській мові наявні трикомпонентні одиниці, але їх значно менше,

ніж двокомпонентних: *tourism domestic demand*, *tourism income multiplier*, *tourism satellite account*. У німецькій мові трикомпонентні вирази рідше фіксуються у корпусних базах даних, вони переважно вживаються як вільні синтаксичні сполуки з ад’єктивним компонентом *touristisch*, наприклад: *der touristische Einkommensmultiplikator*; *die touristische Nachfrage*.

Усі слова з першим компонентом *tourism / Tourismus* мають прозору семантику, вони відображають зростання та розвиток туризму як сектору економіки, розвинення його структури та технологій: англ. *tourism industry*, *tourism commodity*, *tourism exports*, *tourism infrastructure*, *tourism tax* тощо, нім. *Tourismusindustrie*, *Tourismusagentur*, *Tourismusamt*, *Tourismusforschung*, *Tourismusgemeinschaft*, *Tourismuskonzept*, *Tourismuskonzern*, *Tourismusminister* тощо.

Спостерігається застосування у сфері туризму вже наявного у мові терміна або модифікація базових термінів, запозичених із терміносистем іншої галузі: англ. *tax* → *tourism tax*, *employment* → *tourism employment*, *commodity* → *tourism commodity*, нім. *Angebot* → *Tourismusangebot*, *Geschäft* → *Tourismusgeschäft*, *Markt* → *Tourismusmarkt*. Семантика цих утворень не містить стилістичного забарвлення. Це номінації у чистому вигляді, вони деталізують соціальні інститути, професії, сервісні послуги, пов’язані з туризмом. Очевидно, що з розвитком та ускладненням туристичної сфери кількість таких термінів буде зростати.

До другої структурно-семантичної групи належать словосполучення (в англійській мові) та композити (особливо властиві німецькій мові) з *tourism / Tourismus* як другий (означуваний) компонент. Як проміжну ланку при утворенні нових німецьких найменувань складної морфологічної структури можна виділити словосполучення «означальне» + «означуване». Концептуально це єдиний формант із детермінативним семантичним зв’язком, пор.: *sanfter umweltverträglicher Tourismus*; *für sanften Tourismus erschließen*; *sanfter, umwelt- und sozialverträglicher Tourismus*.

У лексемах та сполученнях цієї групи спостерігаємо значне розширення самого концепту «туризм». Власно кажучи, тут маємо справу із засобом номінації будь-якого виду подорожування з різною метою. Порівняємо англ. *medical tourism*, *stag party tourism*, *jihadi tourism*; нім. *Abfalltourismus*, *Abtreibungstourismus*, *Alpentourismus*, *Atommtourismus*, *Auslandstourismus* тощо. Семантичне різноманіття цих нових найменувань відображає багату палітру соціально-культурних, економічних та освітніх пріоритетів сучасного суспільства і тому заслуговує на більш детальний аналіз.

Окреслимо основні концептуальні домінанти нових номінацій із другим компонентом *tourism / Tourismus*.

Дбайливе, особливо відповідальне ставлення до природного та культурного середовища, яке декларує і якого прагне сучасне цивілізоване суспільство, відображене в англійських лексемах *sustainable tourism*, *ethical tourism*, *responsible tourism*, *ecotourism* та німецьких *Ökotourismus*, *Ecotourismus*, *sanfter, umwelt- und sozialverträglicher Tourismus*. Цей різновид туризму також називають *alternative tourism* (англ.) та *Alternativtourismus* (нім.), адже це є альтернативою до масового туризму (*mass tourism / Massentourismus*) з його деструктивним впливом на навколишнє середовище.

Зростання добробуту, а також поява нових можливостей для різних верств населення здійснювати бюджетні подорожі призвели до утворення назв *social tourism*, *accessible tourism*, *no-frills tourism* (англ.) та *Sozialtourismus*, *Billigtourismus* (нім.).

Загалом туризм стає все більш технологічним. Електронні технології – це частина сучасного життя. З’явилися номінації *e-tourism*, *mobile tourism* (англ.) та *Online-Tourismus* (нім.), які позначають змогу створювати, просувати та отримувати турпродукт онлайн та за допомогою смартфонів сучасного зразка. Терміни *virtual tourism*, *armchair tourism* (англ.) та *Virtual Reality im Tourismus* (нім.) означають не фізично здійснені подорожі, а ознайомлення зі світом за допомогою інтернету, телебачення тощо.

Найчисленніша група новоутворень в англійській та німецькій лексиці туризму пов’язана з особливостями сучасної епохи як епохи постмодернізму, для якої характерна переорієнтація з матеріального та духовного переважно на чуттєвий досвід пізнання. В науці висловлюється, на наш погляд, обґрунтована думка, що з 70–80-х років ХХ ст., в епоху постмодерну розпочинається новий етап розвитку туризму. Виникає термін «посттуризм» («*posttourism*»), який відображає модель поведінки «постсучасних» туристів або «посттуристів». Це форма стилізованого еkleктичного туризму, яка часто виконує роль симулякра подорожі [4]. Відбувається оцінна переорієнтація із самого продукту на відчуття і враження під час його споживання. «Посттурист» налаштований на різноманітність споживання, що призводить до появи нових різновидів туризму, а вони зазвичай відображаються у численних нових номінаціях. Багато з цих номінацій відображають зростання попиту на нетрадиційність, маргінальність, епатаж.

Мотивом деяких видів туризму є жага нових вражень внаслідок втоми від одноманітності життя, в тому числі і стандартних масових подорожей. Це сприяє звеличенню власного еґо подорожуючого та підвищенню його соціального статусу в очах значущих для нього верств суспільства. Тому такі види туризму можна назвати «еготуризмом» [4]. Туризм цього типу позначається, наприклад, за допомогою англійських новотворів *dark tourism*, *ghetto tourism*, *shark tourism*, *war tourism*, *Antarctic tourism*, *Koori tourism* (подорожі до місця проживання австралійських аборигенів коорі), *jailoo tourism* (подорож до важкодоступних місць, що віддалені від сучасних благ цивілізації). У німецькомовному просторі набуває, у свою чергу, шаленої популярності таке явище, як *Fernseh-Tourismus* – «телевізійний туризм», тобто відвідування місць зйомок сучасних телевізійних серіалів, які мають величезний міжнародний успіх. Англійці називають такі подорожі *film tourism*, *Tolkien tourism* та ін.

Новітні номінації у сфері напрямів туризму яскраво демонструють тенденцію переходу від масовості до індивідуалізації, до прагнення отримати унікальні враження від подорожей. У мовах, які аналізуються, виникли низки слів для позначення вузько цільового туризму. В англійській мові це *niche tourism, customized tourism, adjectival tourism*. Особливо показовим є останній вираз, він буквально перекладається як «прикметниковий туризм». Ця формула яскраво свідчить, що будь-яке хобі чи потреба може зайняти свою нішу в індустрії туризму, а відповідно, послугувати для створення нового найменування. Семантичними німецькими відповідниками можна назвати *Alternativtourismus, Erlebnistourismus*. Останній може передбачати, наприклад екзотичні види відпочинку: “Schlafen unterm 1000-Sterne-Zelt 24 Stunden mit der Natur”, “Pflanzen- und Kräuterwanderung”, “Meditative Sonnenaufgangswanderung”, “Gnomen-, Zwergen-, Elfenwanderung für Familien”, “Orientierungswanderungen, Pflanzen, Tiere” тощо.

Наголосимо, що в «прикметниковому» туризмі віддзеркалюються не тільки позитивні, але й негативні сторони людської особистості, наприклад:

- бажання обійти закон. Так, англ. *libel tourism* означає «наклепницький туризм», тобто подання позивів до судів інших країн, в основному Британії, проти журналістів, які опублікували критичні матеріали. Адже, за нормами британського законодавства, позивач не має спростовувати інформацію, яку вважає наклепницькою, а журналіст, навпаки, має доводити свою правоту. Німецьке *Sterbetourismus* (так зване «слово року» 2007 у Швейцарії) означає подорож для отримання послуг евтаназії, забороненої у німецькомовних країнах;

- бажання отримати певні преференції, порівняємо: англ. *birth tourism* – «подорож до іншої країни для народження дитини з метою отримання згодом цією дитиною громадянства цієї країни»; нім. *Asyltourismus* – «безпідставні претензії на отримання статусу біженця»;

- схильність до діяльності, яка у власній країні вважається аморальною або незаконною (англ. *child sex tourism, drug tourism, booze tourism*; нім. *Drogentourismus, Kriegstourismus, Militärtourismus, Mülltourismus, Prostitutionstourismus, Revolutionstourismus*).

Звичайно, попри наявність очевидних спільних тенденцій туристичного споживання окремі соціуми демонструють свої традиції, свої особливості національного світосприйняття. Ці відмінності знаходять відображення і у мові. Так, прагнення до толерантності в країнах західної цивілізації відображають новітні політично коректні, евфемістичні англійські номінації *third-age tourism* («туризм для людей похилого віку») та *fourth-age tourism* («туризм для інвалідів»). У той же час німецькомовні туристичні групи, як добре відомо, складаються значною мірою саме з активних туристів поважного віку. Це загальновідомий факт, і він, мабуть, не потребує особливих акцентів. А ось німецьке прагнення до чіткої організації та економії, до планування подорожі спостерігаємо у новотворах *Autotourismus, Einkaufstourismus, Flugtourismus, Tanktourismus*.

Багато одиниць мають характер сучасних інтернаціоналізмів, наприклад: нім. *Chartertourismus* – англ. *charter tourism* – укр. *чартерний туризм*; нім. *Tourismusmanager* – англ. *tourism manager* – укр. *менеджер з туризму*. Серед них варто виділити гібридні одиниці з англійськими компонентами, навіть за наявності відповідних німецьких складових частин: *Eventtourismus* (англ. *event* – нім. *Veranstaltung*), *Tourismusattraktion* (англ. *attraction* – нім. *Unterhaltung, Vergnügen*). Таке явище можна пояснити загальним впливом англійської мови у сучасному світі, її домінуванням в інтернеті та рекламній туристичній продукції, а також історичними фактами виникнення масового туризму.

Узагальнюючи, можна сказати, що новітні номінації в туристичній сфері яскраво відображають тенденції, породжені епохою глобалізації та постмодерну, бурхливим розвитком технологій, в тому числі інформаційних.

Кількість новотворів, що позначають різні види туризму та нові поняття в туристичній сфері, має тенденцію до нескінченності внаслідок постійного зростання та вдосконалення технологічних можливостей, ускладнення структури потреб людини. Зміни в соціальному житті сучасних європейців, нові пріоритети та потреби щодо вільного часу, подорожей та взагалі особистої самореалізації – все це не може не сприяти подальшій диверсифікації та ускладненню ринку туристичних послуг. Лексика своєчасно реагує на зміни вподобань сучасників і демонструє постійне збагачення новотворами, в яких такий традиційний концепт, як «туризм» (англ. *tourism* та нім. *Tourismus*), отримує нове тлумачення. Структурно-семантична група новотворів із *tourism / Tourismus* як першим компонентом віддзеркалює подальше ускладнення туристичної сфери. У свою чергу, структурно-семантична група новотворів із *tourism / Tourismus* в якості другого компонента – її зростання та розширення. Постійне збагачення туристичної термінології свідчить про зміцнення позицій туризму як масштабної індустрії, соціокультурної практики та моделі рекреації та бізнесу.

Аналіз продемонстрував як схожість, так і відмінності сучасних неологізмів в англійському та німецькомовному туристичному дискурсі. Схожість зумовлена глобальними тенденціями в туризмі, приналежністю англійськомовних та німецькомовних спільнот до однієї цивілізації на однаковому рівні її розвитку, а відмінності – специфікою суспільно-політичних умов, особливостями національного світогляду та ментальності, різними мовними нормами, які передбачають своєрідність форми вираження.

Актуальною залишається проблема створення єдиної термінологічної бази туристичної лексики з наданням іншомовних еквівалентів. Питання порівняльного вивчення спеціальної лексики та термінології ще недостатньо розроблене у лінгвістиці, хоча це необхідно для створення лексичної типології, предметом якої є типологічні схожості та відмінності лексичних систем різних мов.

Література:

1. Апетян С.Г. Англицизмы в составе масс-медийного и официально-делового дискурсов (лексико-семантический и когнитивно-прагматический аспекты): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка». Краснодар, 2001. 24 с.
2. Біян Н. Лексико-семантична та структурна класифікація термінів у галузі туризму в англійській мові. Іноземна філологія: Український науковий збірник. 2009. Вип. 121. С. 142–149.
3. Гагская декларация по туризму, Гаага, 14 апреля 1989 года. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: збірник нормативно-правових актів. Київ, 2002. С. 63–68.
4. Карпова К.С. Шляхи утворення неологізмів у туристичному лексиконі (на матеріалі англійської мови). URL: philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/47-1/48.pdf.
5. Мошняга Е.В. Развитие туризма в эпоху постмодернизма. Вестник РМАТ. 2014. № 2. С. 15–20.
6. Палкова А.В. Лексический ресурс носителей немецкого языка – пользователей Интернета: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». М., 2005. 22 с. URL: <http://dlib.rsl.ru/01003252470>.
7. Прима В.В. Англомовна туристична термінологія (мотиваційний аспект). Записки з романо-германської філології. 2016. Вип. 2 (37). С. 59–63.
8. Скороходько Е.Ф. Термін у науковому тексті (до створення терміно-центричної теорії наукового дискурсу). К.: Логос, 2006. 99 с.
9. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: вопросы теории. М., Наука, 1989. 243 с.
10. Українська мова (за професійним спрямуванням): навч. посібн. / упор. А.В. Лисенко, Т.К. Ісаєнко, С.М. Дорошенко. Полтава: ПолтНТУ, 2015. 280 с.
11. Dictionary of Leisure, Travel and Tourism / H. Bateman, E. Harris, K Meadam. 3rd edition. London: A E Black, 2005. 385 p.
12. Medlik S. Dictionary of Travel, Tourism and Hospitality. URL: mu.edu.et/iphc/images/Tourism/Dictionary_of_Travel_Tourism_andHospitality.pdf.
13. Novikova E.Yu., Mityagina V.A., Charfaoui E. Pragmatics of terminological nomination: tourism management. XLinguae Journal. Vol. 10, issue 3, June 2017. P. 285–299.
14. Online-Wortschatz-Informationssystem Deutsch. URL: www.OWID.de.
15. Special forms of Tourism. URL: www.123helpme.com/special_forms_of_tourism_view.asp?id=162318.

Анотація

**I. ГРЕЧУХІНА, І. САХНО. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЗМІН
ТУРИСТИЧНИХ ВПОДОБАНЬ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙЦІВ**

У статті досліджуються лексичні особливості сучасного туристичного дискурсу на базі англійської та німецької мов. Аналізуються новотвори з компонентами англ. *tourism* та нім. *Tourismus*. З'ясовується статус цих одиниць з урахуванням специфіки туристичного дискурсу, який є одночасно лінгвістичним, соціологічним та культурним феноменом. Приділяється також увага національно специфічним когнітивно-прагматичним параметрам досліджуваних новотворів. Порівнюються формально-структурні властивості та семантична різноманітність лексем, відображення нових загальноєвропейських туристичних тенденцій у номінаціях кожної з мов.

Ключові слова: туризм, туристичний дискурс, термінологія, концепт, новотвори, композити, структурно-семантичні групи.

Аннотация

**И. ГРЕЧУХИНА, И. САХНО. ВЕРБАЛИЗАЦИЯ ИЗМЕНЕНИЙ
ТУРИСТИЧЕСКИХ ПРЕДПОЧТЕНИЙ СОВРЕМЕННЫХ ЕВРОПЕЙЦЕВ**

В статье исследуются лексические особенности современного туристического дискурса на базе английского и немецкого языков. Анализируются новообразования с компонентами англ. *tourism* и нем. *Tourismus*. Определяется статус этих единиц с учетом специфики туристического дискурса, который является одновременно лингвистическим, социологическим и культурным феноменом. Уделяется также внимание национально специфическим когнитивно-прагматическим особенностям изучаемых единиц. Сравняются формально-структурные параметры и семантическое разнообразие лексем, отражение новых общеевропейских туристических тенденций в номинациях каждого из языков.

Ключевые слова: туризм, туристический дискурс, терминология, концепт, новообразования, композиты, структурно-семантические группы.

Summary

**I. GRECHUKHINA, I. SAKHNO. VERBALIZATION OF CHANGES
OF MODERN EUROPEANS' TOURIST PREFERENCES**

The article explores the lexical features of modern tourist discourse on the basis of English and German languages. The authors analyze newly-coined words and word-combinations with the components *tourism* (English) and *Tourismus* (German). The status of these units is determined taking into account the specificity of tourist discourse, which is simultaneously a linguistic, sociological and cultural phenomenon. Attention is also paid to the nationally specific cognitive-pragmatic peculiarities of the units studied. Formally-structural parameters and semantic diversity of lexemes are compared. The reflection of new common European tourist trends in the nominations of each of the languages is analyzed.

Key words: tourism, tourist discourse, terminology, concept, newly-coined words, compound words, structural and semantic groups.

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
практики англійської мови
Сумського державного
педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

ПРОСОДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ СТАТИЧНИХ ТА ДИНАМІЧНИХ СІЛЬСЬКИХ ПЕЙЗАЖНИХ ОПИСІВ АНГЛОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ

Сучасний лінгвістичний підхід до вивчення художньої прози включає дослідження цілих прозових творів та їхніх композиційно-мовленнєвих форм, зокрема опису, одним із видів якого є пейзажний опис. Як вид опису картини природи привертала увагу здебільшого текстологів, стилістів, лексикологів, граматистів. При цьому зазначається недостатнє висвітлення специфіки їхньої просодичної складової частини. Тому метою цієї праці є виявлення на основі аудитивного аналізу особливостей просодичного оформлення статичних та динамічних сільських пейзажних описів англійської художньої прози. Задля досягнення мети корпус експериментального матеріалу було поділено на типи і види за розробленою нами робочою класифікацією [1, с. 165–169]. При цьому у визначенні рівня емоційно-прагматичного потенціалу (далі – ЕПП) та ступеня розгортання динамічності аудиторі послуговалися авторською методикою, запропонованою А.А.Калитою [2, с. 8–9]. Результати аудитивного аналізу, здійсненого за вказаною вище методикою, дали змогу констатувати, що статичним (далі – ССО) та динамічним (далі – ДСО) сільським описам притаманні певні спільні та диференційні ознаки. Так, розподіл цих тонального рівня початку шкали свідчить про загальну тенденцію до зростання частоти висхідного й спадного рухів. Характерним для ССО є рівний рух тону на такті, при цьому збільшення частоти висхідного і спадного руху тону на початку шкали свідчить про зростання ступеня динамічності й емоційного рівня ДСО. Зазначені види такту маркують інтоногрупи (далі – ІГ), що містять нову думку та можуть бути інформаційними або емоційними центрами описів.

Зафіксовані особливості функціонування типів шкали в ІГ сільських описів природи показують, що в ССО переважають повні шкали, серед яких найбільш рекурентною є поступово спадна ступінчаста шкала. Установлено також, що статичність сільських пейзажів може відображатися поступово спадною ковзною і рівною шкалою та поступово спадною скандентною і поступово висхідною ступінчастою шкалами, які сприяють передачі основної думки опису або оформлюють кульмінаційні ІГ, надаючи їм семантичної ваги, підсилюючи негативні емоції мовця або підкреслюючи контраст між станом природи і внутрішнім станом головного героя, раптовими змінами погодних умов, рельєфу, освітлення, переходу від однієї частини доби до іншої тощо. Усічена шкала найбільш рекурентна в ДСО. Така закономірність її функціонування призводить до того, що вона у поєднанні з іншими просодичними параметрами (темпом, гучністю, фразовим наголосом), а також подрібненим поділом висловлення на ІГ підвищує ступінь динамічності описів. Не менш рекурентною у сільських описах є і поступово спадна ступінчаста шкала з порушеною поступовістю, яка підвищує ЕПП висловлень від середнього рівня до високого. Така особливість спостерігається в ДСО, що пояснюється наявністю оцінних лексем в описах, а також необхідністю виділення найвагомішого слова в ІГ. Крім того, зазначеним фрагментам також притаманна досить велика доля поступово спадної ковзної шкали, яка надає динамічності опису завдяки хвилеподібному руху тону, зокрема, створюючи відчуття руху морських хвиль, поривів вітру, зміни погодних умов або рухів тварин тощо.

Рух тону в термінальній ІГ сільських описів характеризується переважанням різновидів спадного тону. Їхнє функціонування унаочнює такий приклад ССО: “-The 'scene be fore him § 'looked like an i'ddylia ,campus.|| A 'grassy ,slope § 'cascaded ,downward § 'onto an ex'pansive \loneliness, | where 'clusters § of ,sugar ,maples § 'dotted 'quardrangles § 'bordered by ↑brick dormi ,tories and ,footpaths ||”, в якому середній спадний термінальний тон ('cascaded ,downward § 'onto an ex'pansive \loneliness) у поєднанні зі спадними тонами різного тонального рівня й оформленням ІГ (where 'clusters § of ,sugar ,maples §) ковзною шкалою, внутрішньосинтагменною паузою та виділенням лексем expansive і brick (...'onto an ex'pansive \loneliness,; ...'bordered by ↑brick ,dormi ,tories and ,footpaths.||) спеціальним підйомом підкреслює контрастність рельєфу, де схил пагорбу переходить у великий рівнинний простір, а на лоні незайманого клаптика природи височіє цегляний кампус, зведений людськими руками, та передає середній рівень ЕПП опису.

Високий спадний термінальний тон зареєстровано в усіх різновидах сільських описів із незначною перевагою в ДСО, де зазначений різновид тону з великою швидкістю зміни напрямку його руху та різкі перепади тональних рівнів на стику ритмогруп і надають ДСО динамічності й високого рівня ЕПП. Високий спадний термінальний тон, актуалізований у зоні збільшеної швидкості, в описі: “-The 'sand was 'white and dunned, § marked \only by the high tide ,line, § 'twisted ,scan of ,sea ,weeds ,culp, § 'humps of ,drift ,wood.|| The 'moon ,light § 'sketched intre 'crescened- ,shaped 'shadows § -and 'fold a'cross 'everything.|| -The 'deserted 'life -guard ,tower § 'stood 'white| in 'skeleton § some 'fifty yards § from the ,bath-house § 'pointed to 'wards the 'sky 'like a 'finger ,bone.|| And the ,surf § the 'night ,surf, § 'throwing up a ↑great 'burst of foam,| 'breaking against the ,head-land § as 'far as we could 'see in 'endless a'ttacks.|| 'Maybe, § that ,water 'd been ,haften within 'England the ,night be ,fore.||” надає категоричності

«Південний архів» (Збірник наукових праць. Філологічні науки)
„Pivdenniy Arkhiv” (Collected papers on Philology)

звучання, інтриги сюжету, підвищує рівень емоційності опису морського пляжу й ранкового прибою у місячному сяйві (... 'marked only by the high tide line^ξ; ...as far as we could see in endless attacks. || ...that water'd been haften within England the night be fore. ||; The moon light^ξ 'sketched intre'crescened-shaped shadows^ξ). Крім того, оформлення складним інтонаційним контуром перед'ядерної частини ІГ інтенсифікує семантично важливе слово (... tide, line), привертаючи увагу слухача до деталей опису. Так, слово only, що вимовляється із середнім спадними тоном, посилює враження запусгіння морського пляжу, обриси якого позначені лише лінією приливу, підвищуючи ЕПП опису до високого рівня.

ССО і ДСО є наближеними за показниками низького висхідного термінального тону. Це пов'язано з тим, що низький висхідний тон із малою швидкістю зміни руху тону притаманний саме ССО, де він позначає перелік деталей місцевості, змін у ландшафті та погодних умов. У ДСО зазначений тон оформлює ІГ, які не несуть важливої інформації або є ініціальними чи медіальними. Середній висхідний термінальний тон актуалізується в усіх сільських описах з перевагою у ДСО. Водночас, середній висхідний тон у комбінації з поступово спадною ступінчастою шкалою й дещо прискореним темпом слугує для оформлення уточнюючої інформації у структурі опису.

Спадно-висхідний термінальний тон зареєстровано в усіх аналізованих сільських описах зі зростанням його числових показників у напрямку: ССО → ДСО. Він оформлює ініціальні й медіальні ІГ, підкреслюючи у такий спосіб незакінченість думки або смисловий контраст, а також уточнюючи вже відому інформацію. Високий спадно-висхідний термінальний тон зафіксовано в ССО, де він передає пересторогу, налаштуваючи слухача на несподіваний розвиток подій, незгоду. Наступний приклад наочно ілюструє це: "... Copses, | dells, | quarries^ξ and 'all the 'hidden places^ξ which had been mysterious mines^ξ for exploration^ξ in 'leafy summer | 'now ex posed them selves^ξ and their secrets pa thetically | and 'seemed to ask him^ξ to 'over look^ξ the 'shabby poverty for a while, | till they could riot in 'rich 'mascarade as be fore | and 'trick and en tice him with the 'old di sceptions... ||." Початок наведеного опису має помірну гучність і сповільнений темп, що й надає йому статичності. Подальше розгортання картини зимового лісу позначається модифікаціями темпу (сповільнений → прискорений) та підвищеною гучністю. Взаємодія високого спадно-висхідного термінального тону зі сповільненим темпом і підвищеною гучністю на окремих ділянках опису сприяє передачі контрастних змін в описах літнього й зимового пейзажу, підвищуючи його ЕПП до середнього рівня.

Щодо тонального діапазону, то середній тональний діапазон властивий ССО, оскільки їм притаманні здебільшого середні показники всіх інтонаційних параметрів. Домінування розширеного діапазону, а також значна доля широкого тонального діапазону в ДСО пояснюється їхньою видовою належністю та наявністю більшої кількості ІГ, оформлених високими і середньо підвищеними спадними та висхідними тонами, що забезпечує зростання динамічності або підвищення емоційного насичення описів. Зона звуженого тонального діапазону у ССО й ДСО є мінімальною, оскільки ІГ або цілі висловлення зі звуженим діапазоном містять лише додаткову або другорядну інформацію.

Щодо тонального інтервалу між ІГ, то варто зазначити домінування нульового міжсинтагмального тонального інтервалу, актуалізація якого на стиках ІГ у поєднанні з короткою або перцептивною паузою, оформленням ІГ висхідними термінальними тонами забезпечує смислову зв'язність описів. Водночас ступінь емоційності та семантична вага ІГ залежать від зміни тонального інтервалу на стику суміжних ІГ у бік його розширення. Цим пояснюється і підвищення показників позитивних і негативних широкого й розширеного інтервалів та зменшення долі їхніх звужених й вузьких різновидів у сільських описах. Позитивний і негативний розширений і широкий тональний інтервали домінують у ДСО, де зареєстровано переважання позитивного розширеного інтервалу та незначні показники негативних і позитивних звуженого й вузького тонального інтервалу. При цьому ССО виділяються високими показниками позитивного розширеного інтервалу, зафіксованого на стиках між ІГ, оформлених низьким або середнім висхідним термінальним тоном, та ІГ із високим передтактом. Такий інтервал маніфестує перехід до ІГ, що є інформаційним або емоційним центром. Середні позитивний та негативний тональні інтервали домінують у ССО. Такий розподіл показників свідчить, насамперед, про їхню статичну природу.

Найбільш інформативною ділянкою інтонаційного контуру сільських пейзажних описів є стик між шкалою та ядром, який визначається повним спектром різновидів тонального інтервалу. Так, в ІГ з рівним або висхідним рухом тону в передтермінальній ритмогрупі домінує нульовий інтервал в усіх видах сільських описів, що пов'язано з відсутністю тонального перепаду на вказаній ділянці та оформленням ядерного складоносія спадним термінальним тоном із малою швидкістю зміни його руху. Зміна інтервалу між шкалою та ядром впливає на емоційне забарвлення і рівень ЕПП сільських описів таким чином: чим ширший тональний інтервал між передтермінальною частиною та ядром, тим емоційніше й динамічніше актуалізується опис, і, навпаки, звуження або наявність нульового тонального інтервалу на стику зазначених ділянок інтонаційного контуру робить звучання описів більш статичним і надає їм низького або середнього рівня ЕПП. Зазначимо, що таким ССО притаманна відсутність широкого позитивного й невелика частка розширеного позитивного й негативного широкого інтервалів. Динаміка ССО з високим рівнем ЕПП і ДСО актуалізується завдяки розширеному позитивному й широкому негативному інтервалам між шкалою і ядром. Аналіз тонального інтервалу між ядром і затактом у сільських описах природи свідчить про повний спектр його різновидів. Найрекурентнішим є нульовий тональний інтервал, який зафіксовано між спадними або рівними термінальними тонами й низьким рівним затактом. Спадні термінальні тони, зокрема низький, визначено як найчастотніший і такий, що асоціюється із завершеністю й категоричністю ІГ. У праці встановлено, що розширення тонального перепаду на аналізованій ділянці свідчить про різкі перепади тонального рівня його ділянок, що підвищує рівень ЕПП описів та віддзеркалює конфігурацію

алотонів спадних і висхідних термінальних тонів. Різновиди негативного тонального інтервалу притаманні спадним термінальним тонам із висхідним рухом тону на наголошеному складі й рівним або спадним затактом. Доля негативного середнього тонального інтервалу є найвищою у ССО, що пояснюється середніми показниками просодичних параметрів, характерними для цього виду описів. Частота негативних середнього, розширеного й широкого інтервалу на стику ядра і затакту в ДСО майже рівнозначна, що підтверджує загальну тенденцію до підвищення емоційного ступеня завдяки розширеного тонального інтервалу на цій ділянці. При цьому ДСО властиві найвищі показники негативного широкого інтервалу, зареєстрованого в кульмінаційних ІГ із високим рівнем ЕПП. Висхідні термінальні тони маркуються позитивними тональними інтервалами між ядром і висхідним затактом, найчастотнішим серед яких є звужений із домінуванням у ССО. Цей різновид описів визначається достатньо високими показниками середнього тонального інтервалу. Висхідні тони в ініціальних та медіальних ІГ передають незакінченість думки, або в ІГ, що містять перелік деталей опису природи. Показники розширеного позитивного інтервалу майже рівновеликі з незначним їх зростанням від ССО до ДСО в ІГ, оформлених висхідним термінальним тоном, який передає спантелеченість, подив, збентеження від споглядання екзотичних, прекрасних краєвидів або картин розгулу невгамовної стихії, підвищуючи у такий спосіб рівень ЕПП описів до високого.

Результати аналізу паузації свідчать про наявність усіх різновидів пауз, функціонування яких прямо пов'язано з видовою належністю опису. Так, статичність маркується переважанням середніх міжсинтагменних пауз й дещо нижчими показниками коротких і перцептивних та найменшою долею внутрішньосинтагменних пауз у ССО. Виявлена закономірність зростання числових даних функціонування пауз із найвищою рекурентністю перцептивних та значно нижчими показниками коротких і середніх визначає ДСО. Очевидно також, що подрібненість висловлень на короткі ІГ, оформлені, здебільшого, усиченою або поступово спадною ступінчастою шкалою з порушеною поступовістю й відокремлені перцептивною паузою, сприяє їхній динамічності та у поєднанні з іншими просодичними засобами (прискоренням або швидким темпом, підвищеною гучністю, складною ритмічною структурою ІГ) надає їм високого рівня ЕПП. Нечисленні внутрішньосинтагменні паузи в сільських описах відокремлюють наступні за ними семантично важливі слова в ІГ, які є емоційними або інформаційними центрами всього опису. Наприклад: "I was 'lying in 'bed, 'listening to the 'gusty 'wind, and 'driving of the 'snow. | I 'heard also | the 'rappings of a 'brunch of a 'fur-tree, that 'touched my 'window, as the 'blast 'wailed by, and 'rattled its 'dry 'cones | a'gainst the 'panes. |". В описі на спокійну картину нічного сільського пейзажу вплинули такі просодичні характеристики: модифікації гучності від підвищеної на початку фрагмента (*I was 'lying in 'bed, 'listening to the 'gustly 'wind.*) до помірної в інших ІГ (... and 'driving of the 'snow. | I 'heard also | the 'rappings of a 'brunch of a 'fur-tree, that 'touched my 'window, as the 'blast 'wailed by, and 'rattled its 'dry 'cones | a'gainst the 'panes. |), переважання усиченої шкали (*I 'heard also; as the 'blast 'wailed by; a'gainst the 'panes.* |), подрібнений поділ тексту опису на ІГ, короткі паузи, його середньо-підвищений тональний рівень, виділення спеціальним підйомом та інтенсифікація внутрішньосинтагменною паузою семантично вагомому слову *'gustly*, що підкреслює поривчастість вітру в негоду, які надають описові динамічності і підвищують рівень його ЕПП. Повільний темп усього фрагмента, наявність середніх пауз дають змогу визначити цей сільський опис як статичний, в якому темпоральні характеристики передають настороженість оповідача від перебування в кімнаті загиблої дівчини й готовність героя повірити в те, що позалінгвальні фактори (завивання вітру, скрип сухих сосен, торкання гілок ялини вікна) свідчать про присутність колишньої господині кімнати.

Дані щодо темпоральних особливостей сільських описів природи свідчать про домінування в них помірного темпу, показники якого знижуються у напрямі: ССО → ДСО. При цьому ССО вирізняються за частотою помірного й сповільненого темпу та відсутністю ділянок, маркованих швидким темпом, що є цілком природним для вимовляння цього виду описів. За допомоги перепадів темпу від помірного до сповільненого в окремих ІГ виокремлюються інформаційні центри й увага слухача привертається або утримується на кульмінаційній частині опису. Саме прискорений та швидкий темп у вимовлянні ДСО відіграють вирішальну роль в їх визначенні як динамічних. Перехід від прискореного темпу до швидкого дає змогу зацентувати увагу слухача на інформаційних центрах опису, які можуть варіюватися від окремих слів до цілих речень, позначення кульмінаційного моменту цілого фрагмента. ДСО вирізняються досить високою частотою сповільненого темпу, який маркує лише ті ІГ, які несуть семантично важливу інформацію або вирізняються найвищим ступенем емоційності і впливають на рівень ЕПП всього опису. Модифікації темпу від помірного або прискореного до сповільненого зосереджують увагу слухача на ключових моментах опису.

Загальні дані щодо частоти різновидів гучності у сільських описах природи свідчать, що їм притаманна помірна гучність. Її коливання від зниженої до підвищеної зумовлюються видовою належністю сільських описів природи та рівнем їхнього ЕПП. ССО властива найбільша рекурентність помірної та найменша – підвищеної гучності. Незважаючи на рівновеликі показники зниженої гучності у ССО й ДСО, її частота пояснюється різними причинами: у ССО вона маркує виклад вже відомої інформації, сприяє передачі спокою або тиші вечірнього/нічного пейзажу, а в ДСО за допомогою поєднання зниженої гучності зі сповільненим темпом і хрипким тембром виділяються кульмінаційні моменти опису або подається відома чи неважлива інформація. При цьому зафіксовано випадки зниження гучності на окремих комунікативно важливих словах, ступінь контрастності яких щодо інших лексем або ІГ привертає до них увагу слухача.

Проведений аудиторний аналіз сільських пейзажних описів англійської прози дав нам змогу обґрунтувати інваріантні моделі їхніх статичних і динамічних видів. Отже, статичним сільським описам притаманні середній підвищений такт, функціонування всіх видів шкал, низькі спадний і висхідний термінальні тони,

середній і розширений тональний діапазон, позитивний розширений та негативний широкий тональний інтервал між інтоногрупами, негативний середній, вузький тональний інтервал на ділянці «шкала – ядро», позитивний середній і звужений тональний інтервал в ядерній ритмогрупі, середні і короткі паузи, помірний і сповільнений темп, помірна гучність.

Інваріантна модель динамічних сільських описів виділяється середнім підвищеним і високим тактом, усіченою, поступово спадною ступінчастою і спадною ступінчастою з порушеною поступовістю та поступово спадною ковзною шкалами, низьким і високим спадним, низьким висхідним та спадно-висхідним термінальними тонами, розширеним, середнім тональним діапазоном, позитивним розширеним і негативним широким тональним інтервалом на стиках інтоногруп, позитивним звуженим та негативним середнім, вузьким тональним інтервалом на ділянці «шкала – ядро», позитивним середнім і звуженим тональним інтервалом в ядерній ритмогрупі, перцептивними паузами, модифікаціями темпу від швидкого до помірного, варіюванням гучності від високої до помірної.

Отримані в процесі аудитивного аналізу інваріантні інтонаційні параметри дають змогу розрізнати сільські пейзажні описи за їхніми видами (статичні та динамічні), а також можуть бути використані під час дослідження ролі просодичних засобів у реалізації інших видів описових текстів.

Література:

1. Гуменюк І.Л. Систематизація ознак описів природи сучасної англійської прози. Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство): у 4 ч. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. Вип. 96(2). С. 165–169.
2. Калита А.А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення. Тернопіль: Вид-во «Підручники і посібники», 2007. 319 с.

Анотація

I. ГУМЕНЮК. ПРОСОДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ СТАТИЧНИХ ТА ДИНАМІЧНИХ СІЛЬСЬКИХ ПЕЙЗАЖНИХ ОПИСІВ АНГЛОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ

У статті на основі аудитивного аналізу обґрунтовано інваріантні моделі статичних та динамічних сільських пейзажних описів англійської художньої прози. Аналіз проведено на підставі розробленої класифікації лінгвістичних ознак пейзажних описів англійської художньої прози.

Ключові слова: аудитивний аналіз, динамічні сільські описи, інваріантна інтонаційна модель, просодичне оформлення, статичні сільські описи.

Аннотация

И. ГУМЕНЮК. ПРОСОДИЧЕСКОЕ ОФОРМЛЕНИЕ СТАТИЧЕСКИХ И ДИНАМИЧЕСКИХ СЕЛЬСКИХ ПЕЙЗАЖНЫХ ОПИСАНИЙ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ПРОЗЫ

В статье благодаря аудитивному анализу обоснованы инвариантные модели статических и динамических сельских пейзажных описаний англоязычной художественной прозы. Анализ проводился на базе разработанной классификации лингвистических признаков пейзажных описаний англоязычной художественной прозы.

Ключевые слова: аудитивный анализ, динамические сельские описания, инвариантная интонационная модель, просодическое оформление, статические сельские описания.

Summary

I. HUMENIUK. PROSODIC ORGANIZATION OF ENGLISH STATIC AND DYNAMIC COUNTRY LANDSCAPE DESCRIPTIONS

In the article on the basis of auditory analysis the author substantiates the invariant prosodic patterns of English static and dynamic country landscape descriptions. The analysis of the descriptions under study was based on the linguistic features classification of English rural descriptions.

Key words: auditory analysis, degree of dynamics, invariant prosodic pattern, prosodic organization, static country descriptions.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри
англійської філології
Львівського національного
університету імені Івана Франка

СЕМАНТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДИКАТИВНИХ ПРИКМЕТНИКІВ

Семантичні особливості прикметників у функції предикатива ніколи не залишались поза увагою як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Проте варто зазначити, що при цьому увага в основному зосереджувалась на сполучуваності певних прикметників із відповідними дієсловами-зв'язками та на зміні значення всієї структури у разі вживання того чи іншого дієслова-зв'язки чи предикативного прикметника. Наприклад:

- Well, there's no point in **getting angry** about it.
- I **'m** certainly not **angry**.
- You **sound angry** (P. Cornwell, "The Body Farm", p. 175).

Варто також сказати, що якщо мова йде про зміни загального значення всієї структури Vcop+Adj (залежно від її компонентів), то найсуттєвішими вони є у групі дієслів-зв'язок, що виражають «становлення ознаки», центр якої формують дієслова "become", "go", "grow", "get", "fall", "turn". У випадку дієслова "become" наголошується на тривалості зміни. Результати несущільної вибірки засвідчують, що найчастотнішими прикметниками, які сполучаються із дієсловом "become" є aware, conscious, self-conscious, unbearable, intolerable, irritable, significant, intimate, apparent, visible, different, general, serious, furious.

Структури з "get" вказують на зміну до гіршого або ж виражають негативну оцінку зміни: get drunk, mad, angry, hungry, soaked, wet, light-hearted, tired, bored, not any younger, not any better, sick, worse.

Речення з дієсловом-зв'язкою "go" загалом позначають зміну до погіршення фізичного, психічного чи фінансового стану пацієнта / об'єкта: go blind, hungry, loose, white, pink, dry, sour; go mad, crazy, silly, wild, insane; go finally, literally, a little mad; go broken, bankrupt, bust, penniless.

З точки зору семантичного наповнення спільним для структур із дієсловами go/turn є те, що в обох випадках зміна відбувається поза волею агенса: go blind, go hungry, go mad; turn grey/ white (of hair), turn sour.

Конструкція із дієсловом "grow" вказує на поступовість зміни і дуже часто вживається з предикативом у вищому ступені порівняння: "You will be less unpleasant and I'm afraid less talented as you **grow older**" (I. Shaw "Beggars Man. Thief", p. 286).

Однак вивчення прикметників у функції предикатива, як засвідчують усі вище перелічені приклади, зводилось до аналізу їхньої комбінаторики з тими чи іншими дієсловами-зв'язками, але не фокусувалось на семантичних, синтагматичних та прагматичних особливостях предикативних прикметників.

При тому, що своєрідність предикативних прикметників зазначалась уже у самих назвах, якими послуговувались дослідники "predicative adjective" [12], "predicated" [5], "adjectival" [7], все ж мало вивченими залишались випадки, коли прикметник у функції предикатива не займав кінцевої позиції, тобто за ним слідував прийменниковий зворот, to+Infinitive або that clause – інакше кажучи, мала місце прикметникова комплементарність. У роботах зарубіжних дослідників зазначається, що серед прикметників у функції предикатива є цілий ряд таких, за якими мусить слідувати прийменникова фраза чи інфінітив [6, p. 383]. Досить докладний перелік прикметників, за якими слідує той чи інший прийменник, подає граматики Collins COBUILD English Grammar [8].

Мета статті – дослідити семантичні та прагматичні особливості структури Vcop+Adj, де у позиції комплемента перебувають прикметники із різними прийменниками, а також підрядне речення чи інфінітив.

Чи не першим у вітчизняній лінгвістиці на особливості предикативних прикметників звернув увагу Г. Почепцов. Відповідно до того, чи займали прикметники кінцеву позицію, вчений поділив їх на прикметники неспрямованої і спрямованої ознаки. В рамках запропонованої класифікації до прикметників неспрямованої ознаки належали прикметники, які могли достатньо повно охарактеризувати предмет без приєднання залежних слів. До цієї групи входять прикметники на позначення кольору (dark, light, yellow, green, red), розміру (small, big), температури (hot, cold, warm), ваги (heavy, light), а також деякі відносні прикметники (wooden, iron, Indian). Прикметники цієї групи можуть вживатися як атрибутивно, так і предикативно [3, с. 60]. Наприклад: He too had changed; a pale summer coat, a **white** shirt, a purple bow tie (J. Fowles "The Ebony Tower" p. 58). Her face went **white** (J. Fowles "The Ebony Tower", p. 148).

Прикметники неспрямованої ознаки можуть приєднувати залежні елементи (найчастіше це обставини ступеня дії), однак таке приєднання має факультативний характер. Наприклад: That's why I was **so crazy** to get this job (S. Maugham "Theatre" p. 17). That would be **terribly kind** of you (S. Maugham "Theatre" p. 17). You're **simply wonderful** in it (in the play) (S. Maugham "Theatre" p. 16). Cf.: That's why I was **crazy** to get this job. That would be **kind** of you. You're **wonderful** in it.

Що ж стосується прикметників спрямованої ознаки, то вони не можуть утворювати структурно завершену синтаксичну конструкцію без обов'язкового синтаксично залежного оточення. Найчастіше в ролі

обов’язкового залежного елемента виступає прийменниковий додаток [3, с. 61]. Крім того, натрапляємо на to+ infinitive, а також that clause.

Здатність актуалізувати спрямовану ознаку, як правило, реалізується у предикативній позиції. Саме тому характерною рисою прикметників другої групи є те, що вони переважно (а в деяких випадках – виключно) вживаються у функції предикатива.

Багато прикметників спрямованої дії демонструють паралелізм із дієсловами спрямованої дії. Cf.: **be fond of – love; be suspicious of – suspect; be envious of – envy; be appreciative of – appreciate.**

У деяких випадках цей паралелізм може доповнюватися і матеріальною спільністю прикметника і дієслова, тобто спільністю морфемного складу. Прикметник спрямованої дії в таких випадках виражає ознаку близьку за змістом до дії. За таких умов прикметник компенсує відсутність у лексичній системі мови відповідного дієслова [3].

Тут варто згадати, що в багатьох випадках прикметники в предикативній позиції разом із дієсловом зв’язкою є єдиною облігаторною формою вираження наявності чи становлення кваліфікації в англійській мові [2, с. 19–20]. Процеси, що позначаються моделлю Vcop + Adj, колись мали дієслівну форму вираження. Cf.: Old English **ealdian** – New English **grow old**; Old English **adeafian** – New English **go deaf**.

Як слушно зазначає Г. Почепцов, прикметники спрямованої ознаки можуть вживатися як з обов’язковими залежними елементами, так і без них. Cf.: **Jealous**... she couldn’t help feeling angry and **jealous**. ... she was **jealous of** his friends...(S. Maugham “Theatre” p. 29). **jealous of** the games, **jealous of** the the men’s luncen’s (S. Maugham “Theatre” p. 47).

Як правило, прикметники спрямованої ознаки, або ж прикметники, що вимагають обов’язкового прийменникового звороту, вживаються з визначеним прийменником, що, в свою чергу, конкретизує і лексико-семантичне значення цього прикметника в позиції предикатива (або ж, послуговуючись термінологією зарубіжних вчених, прикметника з обов’язковою комплементарністю).

Відповідно до списків, на які натрапляємо у Collin’s COBUILD Student’s Grammar [9], семантика прикметника із прийменниковим зворотом певною мірою визначається саме прийменником.

Так, на причину стану, в якому перебуває підмет, вказують прийменники “of” та “with”:

Oh Jimmy? Dear? (I’m) **Wild with** happiness and **sick with** anxiety (S. Maugham “Theatre” p. 44) > Happiness was the reason for making her wild and anxiety was the reason for making her sick.

Even after all these years she was a little **frightened of** Julia (S. Maugham “Theatre” p. 120) > It was **Julia that made her a little frightened** > Julia was **the reason for making her a little frightened**.

Ця ж структура також вказує на риси характеру людини:

That would be **terribly kind of** you. I’ve never been to a rehearsal in my life (S. Maugham “Theatre” p. 17) > She was **a terribly kind woman** to allow an outsider to be present at the rehearsal. How **clever of** you to work it out > He was **a clever man** to work it out. У цьому значенні вживаються прикметники **brave, clever, good, kind, nice, polite, sensible, stupid, wrong** [9, с. 42].

Приклади з прийменником “of” є численними. He’s always much more **aware of** what he’s doing than you think (J. Fowles “The Ebony Tower”, p. 89). He seems **suspicious of** my movements (E. Kostova “The Historian”, p. 138). Besides, they were **jealous of** London (S. Maugham “Theatre”, p. 32). Julia was **proud of his principles** (S. Maugham “Theatre”, p. 37). ... a plain girl, shy and convinced of the attractions of virtue (K. Desay “The Inheritance of Loss”, p. 91). She was **conscious of** their glances (S. Maugham “Theatre”, p. 72). Even after all these years she was a little **frightened of** Julia (S. Maugham “Theatre”, p. 120). I **got tired of** waiting, so I’ve rung you up instead (S. Maugham “Theatre”, p. 85)... now here she was – white pantsuit, bobbed hair, vanity case and **capable of** doing macarena (K. Desay “The Inheritance of Loss”, p. 166).

Вживання прийменника “at” після прикметників amazed, astonished, shocked, surprised etc., вказує на дуже сильні емоції. Наприклад: But if I tried to get him on the subject when he was sober he **got mad at** me (S. Maugham “The Razor’s Edge”, p. 107). Kosti was **as sore as hell at** my leaving him (S. Maugham “The Razor’s Edge”, p. 105).

Варто зазначити, що як вказують автори “A University Grammar of English”, у випадку вживання у функції предикатива ад’єктивованого дієприкметника минулого часу структура має активний еквівалент, тобто її аналогом слугують речення з дієсловом в активному стані:

He was surprised at her behavior > Her behavior surprised him. We were worried about situation > The situation worried us. При цьому дієслова активного стану в аналогічних ситуаціях мають каузативний характер. Наприклад: The situation caused us to worry [11, p. 309].

Ця ж структура вживається, коли мова йде про певні навички, здатність, уміння: Well, you know when people **are no good at anything else**, they become writers (S. Maugham “The Razor’s Edge”, p. 37). Very unskilled **at drawing** borders ... (K. Desay “The Inheritance of Loss”, p. 143).

Прийменник “to” вказує на:

а) схожість: My problems are very **similar to** yours. У цьому значенні із прийменником “to” вживаються прикметники close, equal, similar, related, identical [9, p. 42];

б) вірність/відданість: She’s been so **different to** me lately (S. Maugham “Theatre”, p. 120). I’ve been such **a loyal friend to** her (S. Maugham “Theatre”, p. 120).

Вживання прийменника “for” подає додаткову інформацію про особу чи річ, наділену певною властивістю. Наприклад: It’s difficult for young people on their own [9, с. 42].

У багатьох інших випадках, тобто у випадках вживання прикметників із прийменниками, подається характеристика підмета, що визначається ознаками «живе/неживе». Наприклад: It's difficult **for young people** on their own. It was unusual **for them** to go on weekend. She was **rude to him** for no reason. It was **rude of him** to leave so suddenly. They are getting pretty **fed up with him**. В наступному ж реченні вживання прикметників "angry", "nervous" разом із прийменником "about" подає характеристику підмета як "неживе"[9, p. 42]: He was **nervous about his health** (S. Maugham "The Razor's Edge", p. 107). I'd been feeling strangely **nervous about my research there** (E. Kostova "The Historian", p. 138).

Щодо моделі, де після прикметника вживається інфінітив, то структурно вони характеризуються як моделі, в яких підмет головного речення та інфінітива збігаються.

Семантично – це структури, що:

а) описують емоційний стан підмета: He **was ashamed** to let anybody see his home (K. Desay "The Inheritance of Loss", p. 198); б) бажання чи небажання: They found her beautiful and she **was willing** to appreciate anyone who would think so (K. Desay "The Inheritance of Loss", p. 182); в) висловлюють думку стосовно когось чи чогось: It was **wrong of him** to have set all those ordinaries upon her (K. Desay "The Inheritance of Loss", p. 119).

У всіх випадках ми маємо адресатну спрямованість предикативних прикметників, що при докладнішому, розширенішому аналізі може класифікувати їх як складові того чи іншого мовленнєвого акту.

Cf.: "She looked up and he felt a deep pang".

"Back at the dining table, the mathematics books beetwen them, tortured by the graphs, by decimal points of measurement, Gyan was **conscious of** the fact that a being so splendid should not be seated before a shabby textbook; it was **wrong of him** to have forced these ordinaries **upon her**..." (K. Desay "The Inheritance of Loss", p. 119).

Уся ситуація виражає докір, який відчуває адресант та імпліцитне відчуття вини з боку адресата: "she looked up and he felt pang".

Розглядаючи структури, в яких за прикметником слідує інфінітив, варто звернути увагу на той факт, що зовнішньо, здавалося б, ідентичні структури глибинно цілком різняться за змістом.

Так, серед п'яти структур, де за прикметником у функції предикатива слідує інфінітив, (1) Bob is splendid to wait; (2) Bob is slow to react; (3) Bob is furious to hear it; (4) Bob is hesitant to agree with you; (5) Bob is hard to convince [11, p. 310] – цілком відмінною за змістом є остання структура, де підмет речення є об'єктом інфінітивного сполучення, а отже, для вірної передачі змісту речення у складі інфінітивного сполучення мусить бути перехідне дієслово. У випадку неперехідного дієслова маємо граматично невірне речення *Bob is hard to arrive. Трансформи, які вказують на те, що підмет речення є об'єктом, а не підметом інфінітивної групи, – це такі, де у ролі підмета виступає інфінітив або ж безособовий займенник "it". Bob is hard to convince > To convince Bob is hard > It is hard to convince Bob.

Структура (1) допускає екстрапозицію Bob is splendid to wait > It is splendid for Bob to wait, а також трансформу, при якій позицію комплемента займає іменник модифікований прикметником: Bob is a splendid man to wait.

У випадку інших структур, як уже зазначалось, йдеться про виявлення бажання чи небажання виконувати певну дію, або ж дію, яка має сильне емоційне забарвлення. За таких умов інфінітив вживається після прикметників **eager, keen, willing, reluctant**.

Щодо структури (3), то вона, зазвичай, вживається з прикметником, що виражає емоції; інфінітив, який слідує, має каузативний характер: Bob is furious to hear that > To hear that made Bob furious. It has made Bob furious to hear that.

У структурах (3) і (4) поряд із дієсловом-зв'язкою "be" часто натрапляємо на дієслово "feel".

Трансформую структуру (2) може бути речення, при якому прикметник перетворюється на прислівник: Bob is slow to react > Bob reacts slowly.

Щодо моделі (5), то варто зазначити, що як і у випадку конструкції (1), вона допускає трансформи, де позицію комплемента займає іменник: Bob is a hard man to convince > Bob is a pleasure to teach [11, p. 310–311].

У випадку структури Vcop + Adj + that clause поряд з аналізом дієслів, що вживаються у підрядному реченні, на особливу увагу заслугове класифікація прикметників, після яких вживається підрядне речення. Їх поділяють на:

а) **фактичні**, тобто пов'язані з фактами, описом. Наприклад: I am sure (that) you owe more than you said (S. Maugham "Theatre", p. 92). I felt **sure** stealing glances at his cheerful, unchanged profile that the message had registered in only one direction (E. Kostova "The Historian", p. 225). I'm **sure** that there's no one hiding in our church (E. Kostova "The Historian", p. 206);

б) **прикметники, що виражають емоції**. Наприклад: What Michael was saying made her so **angry** that she recovered her self-control (S. Maugham "Theatre", p. 120);

в) **прикметники, що виражають бажання чи небажання**: I'm not very **keen** about acting any more (S. Maugham "Theatre", p. 17).

З точки зору мовленнєвих ситуацій, в яких виступають предикативні прикметники, відповідно до однієї з найбільш поширених класифікацій, вони належать до експресивів [4, с. 86], тобто передають психологічний стан мовця щодо реальних справ, характеризують ступінь його відвертості, вживаються для вираження вдячності, привітання, вибачення, співчуття, розчарування тощо.

Так, певною мірою семантика прикметника “sorry” підказує, що в ситуації, що слідує, йдеться про **вибачення**: “I’m **sorry**. Her dark face hadn’t asked for pity but I felt it.” I wish I had some clues for you here but you see how it is. I can’t explain it either”.

“At least we, believe each other” (E. Kostova “The Historian”, p. 202). Наступний приклад демонструє вживання предикативного прикметника для **висловлення компліменту/похвали**:

“... what I don’t know about acting isn’t worth knowing. I think you’re a genius”

“It’s **sweet** of you to say so” (S. Maugham “Theatre”, p. 24).

Вдячність:

“What nonsense! You know I’ve got more money than I know what to do with. Can you grudge me the happiness it gives me to get you out of a hole?”

“It’s **awfully kind** of you. You don’t know what a relief it is. I don’t know how to **thank** you” (S. Maugham “Theatre”, p. 92).

Докір:

“God knows I don’t grudge her anything”, she sobbed. She’s been **so different to me** lately. She’s been **so cold**. I’ve been such a loyal friend to her, Michael”.

“Yes, dear, I know you have”.

“Had I but served my God with half the zeal I served my King...” (S. Maugham “Theatre”, p. 120).

Деякі дослідники [1; 10] не виділяють експресиви як окремих мовленнєвих актів. На їхню думку, їх варто кваліфікувати як констативи або перформативи. Наші спостереження засвідчують, що таке твердження має підстави, коли у функції предикатива виступає іменник, а не прикметник.

Підсумовуючи, можна сказати, що вивчення структури Vcop+ Adj, має обов’язково включати розширені варіанти цієї конструкції, а саме: вживання предикативних прикметників із певними прийменниками, як і моделі, де за предикативним прикметником слідує інфінітив чи підрядне речення. У першому випадку необхідність вивчення предикативних прикметників разом із різними прийменниками зумовлена тим, що зміст усієї структури залежить від вживання того чи іншого прийменника. Що ж до моделі з інфінітивом, то варто пам’ятати, що однакова поверхнева структура може мати своїми відповідниками різні глибинні структури.

Перспективою подальших досліджень може бути і вивчення каузативного значення, яке демонструють деякі структури з прийменниковою комплементациєю, як і структури Vcop+to+Infinitive та Vcop+that clause. Каузативний характер цих структур може слугувати підставою для включення їх до макрополя каузативності як периферійних компонентів.

Не варто залишати поза увагою і той факт, що в деяких випадках структури з предикативними прикметниками поділяють риси прислівників та є взаємозамінними, що засвідчує нечіткість частиномовних кордонів англійської мови. Щодо прагматики предикативних прикметників, то їхнє докладніше дослідження може розширити спектр мовленнєвих актів, в яких вони вживаються: вони можуть ілюструвати квеститиви та мовленнєві акти характеристики, що, в свою чергу, поділяються на кваліфікативи та квантитативи.

Література:

1. Иванова И.П. Теоретическая грамматика современного английского языка / И.П. Иванова, В.В. Бурлакова, Г.Г. Почепцов. Москва: Высшая школа, 1981. 235 с.
2. Огоновська О.В. Дієслівне заміщення в англійській мові. Львів: Світ, 1991. 126 с.
3. Почепцов Г.Г. Синтагматика англійського слова. Київ: Вища Школа, 1976. 109 с.
4. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації. Київ: ВЦ Академія, 2010. 312 с.
5. Allen R. The Verb System of Present Day American System. The Hague; Paris: Mouton@Co, 1966. 303 p.
6. Celce Murcia M. The Grammar Book: An ESL/EFL Teacher’s Course / M. Celce Murcia, D. Larsen-Freeman. Heinle@Heinle, 1999. 854 p.
7. Chatman S. Pre-adjectivals in the English Nominal Phrase. American Speech. 1960. Vol. 35.1–4. p. 83–100.
8. Collins COBUILD English Grammar / ed. by J. Sinclair. London: Harper Collins, 1990. 590 p.
9. Collins COBUILD Student’s Grammar / ed. by J. Sinclair. London: Harper Collins, 1991. 263 p.
10. Morokhovska E.J. Fundamentals of English Grammar. Theory and Practice. Kyiv: Vysca Skola, 1993. 475 p.
11. Quirk R. A University Grammar of English / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. Moscow: Vyssaja skola, 1982. 391 p.
12. Zandvoort R. A Handbook of English Grammar. London, 1968. 349 p.

Літературні джерела:

1. Cornwell P. The Body Farm. New York: Berdley Books, 1955. 351 p.
2. Desay K. The Inheritance of Loss. New York: Grove/Atlantic, Inc., 2006. 357 p.
3. Fowles J. The Ebony Tower. Eliduc. The Enigma. Moscow: Progress Publishers, 1980. 246 p.
4. Kostova E. The Historian. Little, Brown and Company Hachette Book Group, 2005. 909 p.
5. Maugham S. The Razor’s Edge. London: Pan Books, 1976. 313 p.
6. Maugham S. Theatre. Moscow: Vyssaja Skola, 1985. 223 p.
7. Wilde O. The Picture of Dorian Grey. Selections. Moscow, Progress Publishers, 1979. Vol. I. 390 p.

Анотація

**О. ДЕЙЧАКІВСЬКА. СЕМАНТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПРЕДИКАТИВНИХ ПРИКМЕТНИКІВ**

У статті розглянуто семантичні особливості предикативних прикметників. Проаналізовано відмінності значення структури у разі вживання предикативного прикметника з різними прийменниками. Визначено семантичне наповнення структури у випадку, коли за прикметником слідує підрядне речення чи інфінітив. Водночас розглянуто комунікативні ситуації, в яких вживаються предикативні прикметники. Розглянуті ситуації засвідчують різноманітні типи поведінки адресанта та адресата, що реалізуються через ряд мовленнєвих актів.

Ключові слова: предикативні прикметники, семантичні особливості, прагматичні особливості, мовленнєвий акт.

Аннотация

**О. ДЕЧАКИВСКАЯ. СЕМАНТИЧЕСКИЕ И ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ПРЕДИКАТИВНЫХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ**

В статье рассмотрены семантические особенности предикативных прилагательных. Проанализированы изменения значения конструкции Vcop+Adj при употреблении с различными предложными группами. Определено семантическое наполнение рассматриваемой структуры в случае, когда за именем прилагательным следует подчинительное предложение или инфинитив. Рассмотрены коммуникативные ситуации, в которых употребляются предикативные прилагательные. Проанализированные ситуации свидетельствуют о различных типах поведения адресанта и адресата, которые реализуются в различных речевых актах.

Ключевые слова: предикативные прилагательные, семантические особенности, прагматические особенности, речевой акт.

Summary

**O. DEYCHAKIVSKA. SEMANTIC AND PRAGMATIC PECULIARITIES
OF THE PREDICATIVE ADJECTIVES**

The article deals with the semantic peculiarities of the predicative adjectives. The differences in the meaning of the predicative adjectives depending on the use of the structure with different prepositions have been analyzed. Adjective complementation with the “to+Infinitive” and “that clause” has been studied. The analyzed speech acts in which the predicative adjectives are used prove the different roles of the addresser and addressee.

Key words: predicative adjectives, semantic peculiarities, pragmatic peculiarities, speech act.

викладач кафедри латинської
та іноземних мов
Львівського національного
медичного університету
імені Данила Галицького

ОСОБЛИВОСТІ ПАРАДИГМАТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ СОМАТИЧНИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Лексична система мови – це не просто структурована сукупність окремих слів, а система взаємопов'язаних класів слів різного обсягу і характеру, об'єднаних у рамках лексико-семантичних груп або лексико-семантичних полів. Лексико-семантична група соматичних дієслів складається з підгруп, компоненти яких перебувають у тісних системних зв'язках. Дослідження парадигматичних зв'язків між цими компонентами необхідне для всебічного комплексного вивчення соматичних дієслів в англійській мові. Актуальність дослідження полягає у необхідності системного вивчення лексико-семантичної групи соматичних дієслів із точки зору антропоцентричної парадигми.

Метою статті є дослідження особливостей парадигматичних зв'язків синонімії, антонімії, полісемії соматичних дієслів англійської мови, встановлення якісних та кількісних параметрів цих зв'язків.

Синонімія вважається однією з найважливіших лексико-семантичних категорій. Існування синонімів пов'язано зі здатністю мовної системи мати кілька значень одного означуваного. Багато дослідників визначають розмитий характер лексичної системи, для якої характерний перетин різних груп слів. Синоніми відіграють важливу роль у забезпеченні безперервності словника, створенні суцільної мережі зв'язків.

Хоча синонімію досліджувало багато зарубіжних та українських вчених (Ю.Д. Апресян, М.П. Кочерган, С.Г. Бережан, О.О. Тараненко, Г.А. Уфимцева, Н.Л. Щербина, А.О. Брагіна, Г.Й. Винокур, В.А. Звегінцев, О.І. Нечитайло, О.О. Нефьодова, В.А. Басок, Г.А. Раков, І.Т. Вербовська, Я.Є. Думашівський, Н.Г. Іщенко, О.І. Малиновська тощо), немає єдиного загальноприйнятого її визначення [4, с. 542].

У мовознавстві є два основних підходи до синонімії: синоніми як близькі за значенням слова та синоніми як тотожні і контекстуально взаємозамінні слова.

Для визначення семантичної близькості синонімів було обчислено середню вагу компонентів за формулою, представленою В.В. Левицьким, Л.В. Бистровою та М.Д. Капатруком: $W = (n+1) \cdot r \cdot n$, де W – вага компонента (рубрики), n – кількість компонентів (рубрик) тлумачення, r – ранг компонента (рубрики) в словниковій статті [1, с. 76]. Значення W може коливатись у межах від нуля до одиниці, а найбільшу вагу матиме компонент, розташований найближче до пояснюваного слова [6, с. 88].

Відмінності принципів побудови синонімічних рядів ускладнюють використання словників і тезаурусів для об'єктивного лексикометричного дослідження. Оскільки у разі використання одного словника компоненти можуть бути показані неповно й непослідовно, а отримані лексичні угруповання не завжди відповідають інтуїтивним уявленням носіїв мови, доцільним є використання якомога більшої кількості словників [7, с. 51–54]. Було використано п'ять тезаурусів, в яких компоненти значення подаються не за алфавітом: Roget's Super Thesaurus [13], Collins English Thesaurus [17], Oxford Dictionaries Thesaurus [18], Synonym.com [19], WordReference English Thesaurus [20].

Оскільки було використано кілька словників, середня вага компонента визначалася за формулою: $W_{\text{середнє}} = W_1 + W_2 + W_n \cdot n$, де $W_{\text{середнє}}$ – середня вага компонента, $W_1, 2, n$ – вага компонента в першому, другому, n -му словнику, n – кількість словників. Таким чином було встановлено семантичну наближеність синонімів доміант рядів:

sleep (12) – doze (0,85), slumber (0,6), kip (0,56), nap (0,55), drowse (0,54), snooze (0,52), rest (0,49), snore (0,36), nod (0,36), catnap (0,3), zizz (0,21), doss (0,14);

flinch (21) – squinch (0,87), start (0,69), squirm (0,69), wince (0,62), shrink (0,61), recoil (0,6), quiver (0,57), cringe (0,55), quake (0,53), quail (0,5), shy (0,5), blench (0,48), shiver (0,43), shudder (0,41), shake (0,4), tremble (0,26), cower (0,21), waver (0,15), funk (0,12), falter (0,1), blanch (0,05);

shiver (14) – twitch (0,89), shudder (0,74), tremble (0,68), quiver (0,61), shake (0,56), quaver (0,54), twinge (0,5), quake (0,43), jerk (0,38), vibrate (0,36), palpitate (0,2), flutter (0,18), thrill (0,17), convulse (0,09);

breathe (15) – inhale (0,83), exhale (0,77), respire (0,65), pant (0,65), gasp (0,56), puff (0,53), snore (0,5), sigh (0,42), wheeze (0,38), blow (0,37), sniff (0,35), snuffle (0,21), suspire (0,2), inspire (0,12), expire (0,08);

drool (8) – drivel (0,66), salivate (0,58), slabber (0,49), dribble (0,48), spit (0,42), slaver (0,4), slobber (0,24), spew (0,14);

bleed (6) – haemorrhage (0,66), flow (0,62), gush (0,53), weep (0,36), spurt (0,35), menstruate (0,25);

sweat (4) – perspire (0,67), swelter (0,5), sudate (0,47), glow (0,32);

belch (4) – burp (0,73), gurk (0,6), eructate (0,43), eruct (0,32);

vomit (18) – heave (0,76), gag (0,73), spew (0,72),retch (0,7), regurgitate (0,6), cough (0,6), chuck (0,49), puke (0,48), hurl (0,46), honk (0,4), barf (0,4), regorge (0,38), spit (0,3), chunder (0,28), purge (0,15), void (0,1), ralph (0,06);

blush (8) – burn (0,75), colour (0,69), flame (0,62), flush (0,6), redden (0,38), glow (0,35), crimson (0,34), tint (0,16);

cough (10) – *hack (0,77), convulse (0,7), bark (0,64), choke (0,52), rasp (0,4), expectorate (0,4), gasp (0,39), wheeze (0,36), spit (0,35), hawk (0,34);*

cry (20) – *weep (0,93), sob (0,86), wail (0,76), bawl (0,65), howl (0,61), whimper (0,61), moan (0,61), snivel (0,54), whine (0,5), keen (0,42), whinge (0,42), squall (0,4), blubber (0,35), lament (0,25), groan (0,22), pule (0,2), boohoo (0,19), snuffle (0,11), blub (0,08);*

inhale (17) – *sniffle (0,78), smell (0,75), huff (0,71), breathe (0,71), snuff (0,64), gasp (0,58), inspire (0,57), snivel (0,57), suspire (0,5), sniff (0,43), gulp (0,4), snort (0,35), respire (0,29), puff (0,28), snuffle (0,21), aspirate (0,14), inbreathe (0,1);*

exhale (9) – *blow (0,73), breathe (0,69), sigh (0,66), suspire (0,57), expire (0,51), pant (0,41), puff (0,4), respire (0,36), snort (0,14);*

swallow (12) – *gulp (0,85), eat (0,65), drink (0,63), guzzle (0,6), sip (0,5), imbide (0,45), quaff (0,45), swig (0,38), gobble (0,33), slurp (0,25), neck (0,15), ingest (0,13);*

blanch (3) – *whiten (0,55), pale (0,51), blench (0,45);*

faint (2) – *swoon (0,55), collapse (0,44);*

sicken (3) – *ail (0,57), relapse (0,54), weaken (0,27);*

smile (7) – *beam (0,68), grin (0,58), smirk (0,5), chuckle (0,5), simper (0,4), laugh (0,24), twinkle (0,22);*

laugh (10) – *chuckle (0,89), chortle (0,68), guffaw (0,58), giggle (0,56), snigger (0,53), snicker (0,48), cackle (0,41), titter (0,38), howl (0,14), roar (0,13);*

frown (4) – *scowl (0,6), glare (0,53), glower (0,49), lour (0,4), grimace (0,4).*

Було виявлено, що в межах лексико-семантичної групи соматичних дієслів простежується асиметричність синонімії, відсутність оберненої синонімії між окремими дієсловами. Наприклад, *shudder* є синонімом до *quake*, але *quake* не є синонімом *shudder*; пар є синонімом до *catnap*, але *catnap* не є синонімом *nap* тощо.

Дослідження синонімії з точки зору ономаціологічного або концептуального підходу розглядає набір синонімів як нелінійне утворення, в якому визначення семантичних відстаней не є суттєвим. Для цього було використано тезаурус WordNet, в якому лексеми представлені у концептуальних синонімічних рядах (synsets), починаючи з найповнішої реалізації концептуального значення. Лексеми, які були виявлені у процесі компонентного аналізу на попередньому етапі дослідження, були задані у пошуковій системі WordNet. Перевагою такого дослідження є більш оптимальне відображення синонімії з урахуванням полісемічного статусу лексичних одиниць.

У процесі дослідження було виявлено синонімічні ряди різної довжини (від 1 до 14), причому чим більше рядів, тим частіше лексеми не є соматизмами. Наприклад, дієслово *swallow* (8 синонімічних рядів) – тільки перший ряд має соматичний компонент в тлумаченні:

S: (v) **swallow, get down (pass through the esophagus as part of eating or drinking)** “Swallow the raw fish--it won't kill you!”

S: (v) **swallow (engulf and destroy)** “The Nazis swallowed the Baltic countries”

S: (v) **immerse, swallow, swallow up, bury, eat up (enclose or envelop completely, as if by swallowing)** “The huge waves swallowed the small boat and it sank shortly thereafter”

S: (v) **swallow (utter indistinctly)** “She swallowed the last words of her speech”

S: (v) **swallow, take back, unsay, withdraw (take back what one has said)** “He swallowed his words”

S: (v) **swallow (keep from expressing)** “I swallowed my anger and kept quiet”

S: (v) **accept, live with, swallow (tolerate or accommodate oneself to)** “I shall have to accept these unpleasant working conditions”; “I swallowed the insult”; “She has learned to live with her husband's little idiosyncrasies”

S: (v) **swallow (believe or accept without questioning or challenge)** “Am I supposed to swallow that story?” [21].

У випадках, коли у соматичного дієслова наявний лише один синонімічний ряд, то лексеми, як правило, є соматизмами. Як наприклад, дієслово *gasp*, яке має один синонімічний ряд:

S: (v) **pant, puff, gasp, heave (breathe noisily, as when one is exhausted)** “The runners reached the finish line, panting heavily” [21].

У деяких випадках синонімічні ряди для кожного концептуального слова можуть бути представлені однією лексемою. Такий синонімічний ряд реалізує нульову синонімічність. Наприклад, дієслово *cackle*:

S: (v) **cackle (talk or utter in a cackling manner)** “The women cackled when they saw the movie star step out of the limousine”;

S: (v) **cackle (squawk shrilly and loudly, characteristic of hens);**

S: (v) **cackle (emit a loud, unpleasant kind of laughing)** [21].

Було виявлено, що найбільше однолексемні та дволексемні синонімічні ряди характерні для підгрупи дієслів на позначення тілесних процесів (Verbs of Bodily Processes). Одно- та дволексемні синонімічні ряди становлять 75% від загальної кількості у цій підгрупі. Це свідчить про вузьке значення слів (семантичну конденсацію). Найбільше однолексемних синонімічних рядів виявлено у дієслова *breathe* (6 з 9).

S: (v) **breathe, take a breath, respire, suspire (draw air into, and expel out of, the lungs)** “I can breathe better when the air is clean”; “The patient is respiring”;

S: (v) **breathe (be alive)** “Every creature that breathes”;

S: (v) **breathe (impart as if by breathing)** “He breathed new life into the old house”;

S: (v) **breathe (allow the passage of air through)** “Our new synthetic fabric breathes and is perfect for summer wear”;

S: (v) **breathe (utter or tell)** “not breathe a word”;

S: (v) **breathe (manifest or evince)** “She breathes the Christian spirit”;

S: (v) **rest, breathe, catch one’s breath, take a breather (take a short break from one’s activities in order to relax);**

S: (v) **breathe (reach full flavor by absorbing air and being let to stand after having been uncorked)** “This rare Bordeaux must be allowed to breathe for at least 2 hours”;

S: (v) **emit, breathe, pass off (expel (gases or odors))** [21].

Дволексемні синонімічні ряди також характерні для підгрупи дієслів на позначення внутрішніх станів тіла (Verbs of Body-Internal States of Existence) (60%) та для підгрупи дієслів на позначення невербального висловлювання (Verbs of Nonverbal Expression) (50%). Трилексемні синонімічні ряди становлять 80% від загальної кількості у підгрупі дієслів на позначення сну (Snooze Verbs). Для підгрупи дієслів на позначення тремтіння (Flinch Verbs) характерні чотири-, шести- та восьмилексемні синонімічні ряди (60%). Для підгрупи дієслів на позначення зміни тілесного стану (Verbs of Change of Bodily State) характерні чотирилексемні синонімічні ряди (60%).

Як видно з аналізу лексем за допомогою тезауруса WordNet, деяким соматичним дієсловом притаманна багатозначність. Це підводить нас до лексико-семантичної категорії полісемії.

Полісемія – це здатність слова мати одночасно кілька взаємозв’язаних між собою значень. Для англійської мови характерним є високий показник полісемії [3]. Хоча вважається, що у словнику найбільшу частину становлять однозначні слова [10]. Встановлення кількісних параметрів полісемії лексико-семантичної групи соматичних дієслів допомагає об’єктивно досліджувати та виявляти особливості цієї групи.

У процесі дослідження було встановлено, що найбільш багатозначним є дієслово *start* (14 значень), лише в одному з яких це дієслово – соматизм:

S: (v) **get down, begin, get, start out, start, set about, set out, commence (take the first step or steps in carrying out an action)** “We began working at dawn”; “Who will start?”; “Get working as soon as the sun rises!”; “The first tourists began to arrive in Cambodia”; “He began early in the day”; “Let’s get down to work now”;

S: (v) **begin, lead off, start, commence (set in motion, cause to start)** “The U.S. started a war in the Middle East”; “The Iraqis began hostilities”; “begin a new chapter in your life”;

S: (v) **depart, part, start, start out, set forth, set off, set out, take off (leave)** “The family took off for Florida”;

S: (v) **begin, start (have a beginning, in a temporal, spatial, or evaluative sense)** “The DMZ begins right over the hill”; “The second movement begins after the Allegro”; “Prices for these homes start at \$250,000”;

S: (v) **originate, initiate, start (bring into being)** “He initiated a new program”; “Start a foundation”;

S: (v) **start, start up, embark on, commence (get off the ground)** “Who started this company?”; “We embarked on an exciting enterprise”; “I start my day with a good breakfast”; “We began the new semester”; “The afternoon session begins at 4 PM”; “The blood shed started when the partisans launched a surprise attack”;

S: (v) **startle, jump, start (move or jump suddenly, as if in surprise or alarm)** “She startled when I walked into the room”;

S: (v) **start, start up (get going or set in motion)** “We simply could not start the engine”; “start up the computer”;

S: (v) **start, go, get going (begin or set in motion)** “I start at eight in the morning”; “Ready, set, go!”;

S: (v) **start, take up (begin work or acting in a certain capacity, office or job)** “Take up a position”; “start a new job”;

S: (v) **start (play in the starting lineup);**

S: (v) **begin, start (have a beginning characterized in some specified way)** “The novel begins with a murder”; “My property begins with the three maple trees”; “Her day begins with a workout”; “The semester begins with a convocation ceremony”;

S: (v) **begin, start (begin an event that is implied and limited by the nature or inherent function of the direct object)** “begin a cigar”; “She started the soup while it was still hot”; “We started physics in 10th grade”;

S: (v) **start, protrude, pop, pop out, bulge, bulge out, bug out, come out (bulge outward)** “His eyes popped” [21].

У результаті дослідження було виявлено, що найбільше соматичних дієслів є однозначними (37%), що збігається з твердженням про те, що найбільшу частину словника становлять однозначні слова [10]. Однозначні дієслова переважають у підгрупі дієслів на позначення сну (66%) та підгрупі дієслів на позначення невербального висловлювання (42%).

Двозначними є 22% соматичних дієслів. Вони переважають у підгрупі дієслів на позначення тремтіння (36%).

Тризначні дієслова становлять 10% від усіх соматичних дієслів. Чотири- і п’ятизначні дієслова становлять по 6%, семизначні – 3%, а шести- і восьмизначні – по 2%.

Ще одним видом парадигматичного відношення є антонімія. Антонімічні зв’язки вважаються одними з найважливіших системно-семантичних зв’язків між мовними одиницями, оскільки відношення контрасту є фундаментальним для людського мислення [8; 15; 16]. Л. Мерфі називає антонімію архетипним лексико-семантичним відношенням [14, с. 169]. Антонімія відіграє важливу роль в організації та обмежуванні лексику [12]. Вважається, що антонімія є мовною реалією, яка властива всім мовам [11, с. 339], «важливою мовною універсалією лексико-семантичного рівня» [2, с. 6], «однією з найважливіших лінгвістичних універсалій, одним із суттєвих вимірів семантико-синтагматичної системи різних мов» [10, с. 9].

Загалом антонімія позначає протилежність значень між лексемами. Але у лінгвістиці є кілька підходів до трактування відношення антонімії. А.Л. Толстая вважає, що антонімією є семантична здатність слів бути протиставленими в тексті [10, с. 9]. В.Н. Комісаров зазначає, що антонімії мають регулярно вживатися в одному реченні як однорідні члени [8, с. 55]. Л.О. Новіков вважає, що антонімія є семантичним відношенням протилежних

значень, що виражається формально різними словами (ЛСВ), які реалізують у тексті функцію протиставлення та інші зв'язані з нею функції. Два або більше ЛСВ є антонімами, якщо в них різні лексеми та протилежні значення [9, с. 247]. Також вважається, що антоніми мають належати до однієї частини мови [2].

У межах лексико-семантичної групи соматичних дієслів було виявлено градуальні, комплементарні, векторні та конверсивні антоніми.

Градуальні антоніми позначають діаметрально протилежні (за мірою вияву) видові значення певного родового поняття. Між ними можуть існувати середні, проміжні члени [9, с. 245]. Серед соматичних дієслів градуальними є антонімічні пари *blush/flush/ bloom – blanch/whiten/ pale; recover/recuperate/ convalesce – deteriorate*.

Комплементарні антоніми позначають два взаємно доповнюваних видових поняття, які разом становлять певне родове поняття, без проміжних ланок. Ствердження одного з антонімів є одночасно запереченням іншого. Комплементарними є такі соматичні антонімічні пари: *sleep – wake, laugh – cry, weep – laugh, smile – frown, grin – scowl, bend – unbend, inhale – exhale, inspire – expire*.

Векторні антоніми позначають два протилежно спрямованих або взаємно зворотних явища, дії, ознаки, напрями, відношення тощо. Наприклад, такі соматичні дієслова є векторними антонімами: *swallow – regurgitate, vomit – swallow*. До цього класу також належать антоніми із загальним значенням «дія або стан – їх припинення», як наприклад, *shake – stabilize*.

Конверсивні антоніми виражають протилежну спрямованість дій, ознак і явищ. У процесі дослідження було виявлено лише одну пару конверсивних антонімів серед соматичних дієслів: *bleed – transfuse*.

Встановлено, що серед соматичних дієслів переважають різнокореневі антоніми (94%). Спільнокореневі антоніми становлять лише 6% від загальної кількості.

У результаті дослідження було інвентаризовано 295 дієслів англійської мови. Поєднання семасіологічного та ономасіологічного підходів та застосування даних різних тезаурусів дало змогу більш об'єктивно встановити парадигматичні зв'язки у межах лексико-семантичної групи соматичних дієслів англійської мови. Виявлено, що для цієї групи не характерна антонімія, зате більш розвинена синонімія та полісемія.

Перспективами дослідження вважаємо вивчення синтагматики соматичних дієслів, а також зв'язку синтагматики та парадигматики.

Література:

1. Быстрова Л.В., Капатрук Н.Д., Левицкий В.В. К вопросу о принципах и методах выделения лексико-семантических групп слов. Науч. докл. Высш. шк. филол. науки. 1980. № 6. С. 75–78.
2. Векуа Н.В. Антонімія якісних прикметників у сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. К., 2006. 21 с.
3. Вишнякова С.М. Опыт статистического исследования многозначности слов английского языка. Вычислительная лингвистика. М., 1976. С. 107–141.
4. Демчик І.Л. Явище синонімії у мовленні представника східнословобожанської говірки (на матеріалі с. Шувльгінка Старобільського району Луганської обл.). Актуальні проблеми слов'янської філології. 2011. Випуск XXIV. Ч. 1. С. 541–547
5. Комиссаров В.Н. Проблема определения антонима (О соотношении логического и языкового в семасиологии). Вопросы языкознания. 1957. № 2. С. 49–58. URL: <http://www.ruslang.ru/doc/voprosy/voprosy1957-2.pdf>.
6. Левицкий В.В. Статистическое изучение лексической семантики. 1989. 155 с.
7. Мусурівська О.В. Методи інвентаризації лексико-семантичних груп. Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 1. Германська філологія. Чернівці: ЧДУ, 1996. С. 51–54.
8. Новиков Л.А. Семантика русского языка. М.: Высш. школа, 1982. 272 с.
9. Толстая А.Л. Антонимия как механизм создания контраста в современной публицистической речи: на материале русского и немецкого языков: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20. М. 2010. С. 9.
10. Тулдава Ю.П. Проблемы и методы квантитативно-системного исследования лексики. Тарту: ТГУ, 1987. 203 с.
11. Турчин В.В., Турчин В.М. Лінгвістичні напрями у дослідженні антонімії. Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія філологічна. 2011. Вип. 19. С. 337–341.
12. Chaffin R., Herrmann D. J. The similarity and diversity of semantic relations. Memory and Cognition. 1984. Vol. 12, № 2. P. 134–141.
13. McCutcheon, Marc. Roget's Super Thesaurus. Cincinnati: Writer's Digest Books. 4th ed. 681 p.
14. Murphy M.L. Semantic relations and the lexicon: antonymy, synonymy, and other paradigms. New York: Cambridge University Press, 2003. 296 p.
15. Cruse D.A. Lexical Semantics. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 311 p.
16. Lyons J. Semantics. Cambridge: Cambridge University Press, 1977. Vol. 1. 375 p.
17. Collins English Thesaurus. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-thesaurus/>
18. Oxford Dictionaries Thesaurus. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/thesaurus/>
19. Synonym.com 2001 2017 Leaf Group Ltd. URL: <http://www.synonym.com/synonyms/>
20. WordReference English Thesaurus. URL: <http://www.wordreference.com/synonyms/>
21. WordNet 3.1.: An Electronic Lexical Database, copyright Princeton University. URL: <http://wordnetweb.princeton.edu/perl/webwn>

Анотація

**Х.-М. ЖУК. ОСОБЛИВОСТІ ПАРАДИГМАТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
СОМАТИЧНИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Стаття присвячена дослідженню лексико-семантичних категорій синонімії, антонімії та полісемії на матеріалі соматичних дієслів англійської мови. Проаналізовано особливості цих парадигматичних зв'язків у межах лексико-семантичної групи соматичних дієслів. Встановлено характерні особливості синонімічних, полісемічних та антонімічних відношень притаманних підгрупам соматичних дієслів.

Ключові слова: соматичні дієслова, синонімія, антонімія, полісемія, лексико-семантична група, парадигматика.

Аннотация

**К.-М. ЖУК. ОСОБЕННОСТИ ПАРАДИГМАТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ
СОМАТИЧЕСКИХ ГЛАГОЛОВ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ**

Статья посвящена исследованию лексико-семантических категорий синонимии, антонимии и полисемии на материале соматических глаголов английского языка. Проанализированы особенности этих парадигматических отношений в лексико-семантической группе соматических глаголов. Установлены характерные особенности синонимических, полисемических и антонимических отношений этих глаголов.

Ключевые слова: соматические глаголы, синонимия, антонимия, полисемия, лексико-семантическая группа, парадигматика.

Summary

**КН.-М. ZHUK. PECULIARITIES OF PARADIGMATIC RELATIONS
OF ENGLISH SOMATIC VERBS**

The article deals with the lexico-semantic categories of synonymy, antonymy and polysemy based on the material of somatic verbs in the English language. It investigates the peculiarities of these paradigmatic relations in general and in the lexico-semantic group of somatic verbs in particular. Qualitative and quantitative features of the paradigmatic relations of the lexico-semantic group of somatic verbs were established.

Key words: somatic verbs, synonymy, antonymy, polysemy, lexico-semantic group, paradigmatics.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології
та перекладу
Вінницького
торговельно-економічного
інституту
Київського національного
торговельно-економічного
університету*

ПУНКТУАЦІЯ У КОРПУСІ ЗАСОБІВ ВІЗУАЛЬНО-ГРАФІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

Писемний варіант мови не є системою опосередкованих знаків, що співвідноситься з дійсністю лише через одиниці усного варіанту мови. У системі письма існують знаки, що не мають і не потребують звукового еквівалента, але при цьому передають певний смисл [4, с. 199].

Письмові тексти супроводжують знаки, які не є мовними, і формують систему параграфем, які є додатковим каналом інформації. Такі знаки здатні графічно передавати інтонацію та віддзеркалювати лексико-семантичні відношення, що виникають між частинами висловлення. Параграфемні одиниці є засобами розмежування й актуалізації змісту, засобами виділення, спрямованими на привернення уваги читача.

Графічні знаки можуть мати пряму (літери) або непряму (знаки пунктуації) відповідність зі звуковими референтами (вимовою написаного, інтонацією тощо), що говорить про своєрідний семантичний або смисловий аспект їхнього функціонування. Використання графічних знаків як мовних знаків вказує на їхню смислову визначеність [8, с. 49].

Взаємодія графіко-візуального та ілюстративно-візуального методів подачі інформації, механізми їх конвергенції, схожість і відмінності дії вербальної і візуальної інформації, комунікативні особливості мультимодальних текстів постійно привертають до себе увагу дослідників (В.В. Гізер, С.М. Іваненко, С.В. Ільєсова, Л.П. Амири, Е.Р. Anderson, J. Bamford, S. Cavalieri, G. Diani, R.M.G. de Carvalho Homem, M. de Fátima Lambert, F. Coulmas, J. Esser, G. Fox, M. Hoey, J.M. Sinclair, K. Jahandarie, S. Walker). Однак на зміну традиційним способам письма приходять сучасні полікодові та мультимодальні тексти, що змушують дослідників передивитися норми і правила оформлення і передачі авторського повідомлення у сучасному англomовному художньому дискурсі.

Отже, метою цієї статті є аналіз новітніх розвідок корпусу та функціонування пунктуаційних знаків у сучасному англomовному художньому дискурсі, що реалізується через вирішення таких завдань:

- висвітлення стилістичного та семантичного потенціалу графічних засобів оформлення сучасного англomовного художнього тексту;
- аналіз переосмислених у сучасному англomовному художньому дискурсі функцій графічних знаків;
- інтерпретація візуально-графічного оформлення сучасного англomовного художнього дискурсу.

Одним з активних художніх прийомів оформлення художнього дискурсу (ХД) є переосмислення функцій графіки та пунктуації. Окрім членування тексту на смислові відрізки, пунктуаційні знаки здатні підвищувати ефективність письмового повідомлення, об'єднуючись у систему засобів, наділених смисло-розділювальною та синтактико-розділювальною функціями [17, с. 57].

Ці функції актуалізуються в певних синтаксичних позиціях. Потрапивши в інші синтаксичні умови, пунктуаційні знаки проявляють свою функційну значущість і завдяки цьому вказують на відповідні смислові відношення вербальних засобів. Саме завдяки впізнаваності функцій пунктуаційних знаків відбувається осмислення усього повідомлення, що і забезпечує можливість розширення сфери застосування тих чи інших пунктуаційних знаків. Пунктуація є однією з найгнучкіших форм відображення індивідуальності авторського стилю [16, с. 41]. Автор часто не послуговується наявними жорсткими правилами пунктуації, а розставляє пунктуаційні знаки за власним внутрішнім відчуттям тексту.

У художньому дискурсі система пунктуації є головним засобом забезпечення того, щоб інтонація під час декодування тексту читачем відповідала авторській інтонації. Інакше кажучи, пунктуаційна система слугує певною мірою гарантом того, що текст звучатиме для внутрішнього слуху читача саме так, як він задумувався автором: з усіма наголосами, паузами, ритмом, мелодикою та її модуляціями.

Авторські пунктуаційні знаки, власне, не обмежені жорстко нормативними правилами мови, а повністю залежать від волі автора та втілюють його власні відчуття необхідності пунктуаційних знаків або ж їх відсутності. Включаючись до поняття авторського складу, такі розділові знаки набувають стилістичної значущості.

Однак навіть така «авторська» пунктуація є певною мірою передбачуваною та не втрачає своєї функційної значущості, оскільки вона розрахована на сприйняття та інтерпретацію читача. Проте, безумовно, така пунктуація глибше пов'язана зі смислом та стилістикою конкретного тексту [2, с. 217].

Пунктуація частково компенсує в письмовому тексті ті екстралінгвальні фактори, які сприяють виразності тексту, що звучить, тобто, власне, не лише просодики, але й міміку, жести [14, с. 100].

Графічні знаки (ГЗ) мають поверхневу та глибинну структури. Як одиниці виключно писемного дискурсу вони семантизують ситуації усного мовлення, допомагають адресатові осмислити полікодову інформацію, що подається в текстах за допомогою вербальних та невербальних знаків [18, с. 24]. Семіотичному графічному знаку притаманна універсальна для усіх знаків триада – зовнішня форма, експлікаційна сила (функція, призначення), кореляція

з денотатами. Розмаїття останніх об’єктивує поліаспектність ГЗ. Серед ГЗ особливе місце посідають пунктуаційні знаки. Знаки пунктуації співвідносяться з графікою, орфографією та засобами писемної мови [12, с. 179].

Корпус та функціонування пунктуаційних знаків змінюються під впливом екстралінгвальних та лінгвальних факторів. Позиція знаку залежить від характеру членування. У середині речення вживається кома, крапка з комою, тире, дві крапки, три крапки. Парні пунктуаційні знаки (кома, тире, лапки, дужки) співвідносяться з різними блоками. Наприкінці речення вживається крапка, знак оклику/питання. Членування тексту актуалізується за допомогою пропусків та інших графічних знаків.

В усному спілкуванні прерогатива належить інтонації. На письмі велике комунікативно-прагматичне навантаження має параграфеміка з її компонентами: графічна сегментація тексту, шрифтові та кольорові набори, іконічні засоби [3, с. 32]. Параграфеміка може порушувати стандарти в письмових текстах, відхилятися від норми. Лінгвовізуальні та іконічні елементи [8, с. 113] реалізують естетичну, символічну та емотивну функції.

Графічні знаки у своїй вторинній функції позначають емоції, збільшують персуазивність семіотики [11, с. 190], фокусують увагу на семантизації окремих блоків, корелюють зі знаками різних рівнів та виступають еквівалентами знаків інших систем.

Так, наприклад, курсив обіймає морфемний, лексико-граматичний та текстовий рівні мови. Нестандартне вживання графічних знаків у постколоніальних текстах дає підстави говорити про появу експресивних графічних засобів. Стабільними стають процеси капіталізації літер, нестандартна актуалізація курсиву, лапок, крапок тощо.

Значний смислотвірний потенціал у сучасних англомовних художніх текстах розкриває крапка. У характерологічних та оцінних конструкціях крапка створює ілюзію стоп-кадру, укрупнюючи та підкреслюючи фрагмент зображуваної дійсності або ж акцентуючи на світосприйнятті персонажа. В узуальному контексті крапка є поліфункційним пунктуаційним знаком, котрий разом із реалізацією структурно-сислової функції слугує також для підвищення емоційно-експресивних характеристик тексту та створення певних стилістичних ефектів.

На противагу своїй традиційній семантиці, крапка має здатність підсилювати недосказаність, дозволяючи опускати значні відрізки інформації та насичуючи текст виразнішими емоціями, ніж їхня вербальна репрезентація. Власне в цьому і проявляється прагматична функція крапки, використання якої виявляє суб’єктивне ставлення автора.

На сучасному етапі дослідження спостерігається повною мірою переосмислення місця та ролі пунктуації художнього тексту: розвивається, з одного боку, пунктуація тексту (G. Nunberg, S. Patt, C. Wheildon), а з іншого, пунктуація розглядається як допоміжна невербальна семіотична система, що бере безпосередню участь у реалізації мовленнєвої діяльності в площині письмової комунікації (R. Harris, Y. Kawaguchi, I. Fonagy, T. Moriguchi, G. White). За такої інтерпретації ролі пунктуації в художньому тексті вона розглядається в межах параграфеміки.

Синтаксична значущість пунктуаційного знаку проявляється в членуванні тексту на граматично значущі частини, щоб актуалізувати синтаксичну будову мови. Семантична суть пунктуаційного знаку виявляється в тому, щоб передавати читачеві смисл висловлення, усуваючи двозначність та протиріччя [2, с. 108]. Просодична функція пунктуації полягає в передачі інтонаційного малюнку мовлення. Прагматична та стилістична роль пунктуації реалізується через здатність пунктуаційного знаку до передачі суб’єктивного ставлення автора до зображуваної дійсності, що містить експресивно-емоційне забарвлення [13, с. 26].

Дослідження поліфункційної сутності пунктуаційних знаків у художніх текстах ґрунтуються на теоретичних засадах осмислення пунктуації з позицій формально-синтаксичного, комунікативно-синтаксичного, функційно-стилістичного та прагматичного підходів.

Стрімкий розвиток літературних течій та жанрів зумовив пошук авторами нових візуально-композиційних прийомів. У відповідь на певне психологічне перевантаження сучасний читач свідомо прагне уникати вербальних текстів, інтерпретація яких вимагає багато зусиль. Усвідомлюючи потреби читача, сучасний автор замінює вербальне візуальним [10, с. 40].

Сучасні англомовні автори використовують різноманітні візуально-графічні засоби: варіювання шрифту, графічні еквіваленти тексту, малюнки, зображення, ілюстрації та композиційні засоби набору тексту (відступи та пробіли).

Роль засобів візуально-графічного оформлення сучасного англомовного художнього тексту полягає в актуалізації підтекстової інформації в процесі декодування тексту читачем, при цьому читач постає активним учасником творення нового смислу, що свідчить про високий рівень комунікативної спрямованості сучасного англомовного художнього тексту.

У сучасному ХД найменше імпліцитної інформації передають ілюстрації, які з позицій семіотики можна розглядати як іконічні знаки. Більшою імпліцитністю наділені топографемні засоби, тобто площинне варіювання тексту, супраграфемні засоби, тобто шрифтове варіювання, та синграфемні – художньо-стилістичне варіювання пунктуаційних знаків. Пласт таких параграфемних знаків є проявом індексальності знаків, через що спостерігається більша навантаженість їх підтекстовою інформацією.

Характерною для сучасного ХД є передача напруження та драматизму семантики оповіді через смислові розриви, еліптичні конструкції, підміни вербального вираження стану персонажів пунктуаційно-графічним оформленням тексту [9, с. 61]. Візуалізація нарації відбувається також завдяки грі текстової графіки [234, с. 121]. Одним з ефективних прийомів гри текстової графіки є так звана графічна метафора, коли стандартний текст замінюється графоном, що відображає звучання, а іноді й зміст слова.

Основним завданням таких оказональних графічних метафор є актуалізація елемента в текстовому потоці, виділення багаторівневого та комплексного контексту. Різкий графічний контраст, пунктуаційна дистантність та відірваність усвідомлюються як віддзеркалення внутрішнього світу та когнітивного простору персонажу сучасного англомовного ХД.

Притаманною рисою сучасних англомовних авторів є прагнення максимально наблизити репліки та спілкування персонажів до живого розмовного мовлення, що має свої вияви в тексті: парцельовані конструкції, еліптичні конструкції, номінативні речення [15, с. 96]. Та, окрім створення шляхом структурної розірваності фрази певного ритму тексту, уподібненого усній комунікації, такі синтаксичні конструкції виражають також складний емоційний контрапункт [6, с. 312]. У синтагматичному ланцюзі розгортання фрагменту тексту неповні, незавершені синтаксичні конструкції сприймаються не лише як вербально-інформаційні, а як емоційно-інформативні висловлення.

Насиченість текстів такими синтаксичними конструкціями супроводжується високою концентрацією пунктуаційних знаків. Саме вплитання таких конструкцій у полотно тексту формує поле для графічних пустот, розтяжок та інших прийомів площинного варіювання тексту, що сприймається читачем не як помилка, а як художній прийом.

Чим більшої виразності прагне досягти автор, тим значнішими мають бути руйнування і трансформації звичного викладу тексту.

Дослідження графіки сучасних англомовних художніх текстів дали змогу згрупувати пунктуаційні девіації:

- підвищена концентрація пунктуаційних знаків у одному фрагменті через нехарактерне синтаксичне членування фрагменту тексту;
- відсутність пунктуаційних знаків у тих позиціях, де вони передбачені текстовими та комунікативними нормами;
- вживання пунктуаційних знаків у позиціях, де вони передбачені текстовими та комунікативними нормами;
- заміщення одних розділових знаків іншими;
- об'єднання структурно та функційно різних текстових елементів у одне ціле (заголовки із першою фразою оповіді).

Нерідко англомовні автори вводять у полотно тексту різного типу зображення та малюнки, що, безумовно, ще раз підтверджує тезу про креолізованість постмодерних англомовних художніх текстів. Однак роль зображення в процесі сприйняття і розуміння креолізованого тексту неоднозначна.

Ускладнення вербальної частини тексту зображеннями, що перебуває з ним у відносинах синонімії або доповнення, призводить до зменшення емоційності текстової частини, знижує її інформативність та персуазивність. Причиною цього є психологічні особливості сприйняття креолізованого тексту.

Адресат (читач), що сприймає текст без зображення, приписує йому такі характеристики, які можуть викремлюватися з самого тексту, а також його концептуальної системи та картини світу, де містяться лінгвістичні і нелінгвістичні знання щодо описуваних предметів і явищ [5, с. 155].

Візуальний компонент (зображення, малюнок), що не доповнює текстову частину, а постає субститутом текстової частини, індукує в читача мисленнєво-пізнавальну активність, змушує його шукати шляхи скласти смисловий пазл, інтерпретуючи невербальний елемент та усвідомлюючи його смисл та значення в семантичному полотні тексту. А, отже, такий візуальний компонент наділений значною імпліцитністю та займає сильну позицію у тексті.

Таким чином, чи не найсуттєвішою характеристикою сучасного англомовного художнього тексту є його експресивність, що досягається укупі із засобами інших рівнів завдяки засобам візуально-графічного характеру, стилістичному та авторському використанню пунктуаційних знаків. Пунктуаційно-графічне оформлення сучасного англомовного художнього дискурсу має на меті включення читача до процесу інтерпретації тексту, надання йому творчої свободи та пошуку нових форм діалогу автора з читачем. Перспективи подальших розвідок вбачаються у детальній інвентаризації функцій ГЗ у сучасному англомовному ХД та дослідження їх семантичного та семіотичного потенціалу.

Література:

1. Гізер В.В. Проблеми відтворення символу в текстах культури. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2009. № 848. С. 107–110.
2. Іваненко С.М. Поліфонія ритмотональної будови тексту в стилістичному аспекті (на матеріалі німецької мови): дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. К.: КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2010. 441 с.
3. Ильясова С.В., Амири Л.П. Языковая игра в коммуникативном пространстве СМИ и рекламы. М.: Флинта, 2009. 296 с.
4. Anderson E.R. A Grammar of Iconism. Madison, New Jersey: Fairleigh Dickinson University Press, 1998. 399 p.
5. Bamford J. Variation and Change in Spoken and Written Discourse: Perspectives from corpus linguistics / J. Bamford, S. Cavalieri, G. Diani. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2013. 290 p.
6. Carvalho Homem R.M.G., Fátima Lambert M. Writing and Seeing: Essays on Word and Image. Amsterdam: Rodopi, 2006. 403 p.
7. Coulmas F. Writing Systems: An Introduction to Their Linguistic Analysis. Cambridge University Press, 2003. 270 p.
8. Elleström L. Iconic Investigations / L. Elleström, O. Fischer, Ch. Ljungberg. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2013. 357 p.
9. Esser J. Presentation in Language: Rethinking Speech and Writing. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2006. 155 p.
10. Harris R. Signs of Writing. NY: Psychology Press, 1995. 185 p.
11. Fox G. Techniques of Description: Spoken and Written Discourse / G. Fox, M. Hoey, J.M. Sinclair. London: Routledge, 2004. 232 p.
12. Jahandarie K. Spoken and Written Discourse: A Multi-disciplinary Perspective. Westport, Conn: Greenwood Publishing Group, 1999. 446 p.

13. Kawaguchi Y. Prosody and Syntax: Cross-linguistic Perspectives / Y. Kawaguchi, I. Fonagy, T. Moriguchi. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing, 2006. 381 p.
14. Nunberg G. The Linguistics of Punctuation. Stanford: Center for the Study of Language (CSLI), 1990. 141 p.
15. Patt S. Punctuation. Stoughton, WI: BoD. Books on Demand, 2013. 316 p.
16. Walker S. Typography and language in everyday life: prescriptions and practices. London: Longman, 2001. 206 p.
17. Wheildon C. Type & layout: how typography and design can get your message across or get in the way. Calif.: Strathmoor Press, 1995. 248 p.
18. White G. Reading the Graphic Surface: The Presense of the Book in Prose Fiction. Manchester: Manchester University Press, 2005. 216 p.

Анотація

Т. КОВАЛЕВСЬКА. ПУНКТУАЦІЯ У КОРПУСІ ЗАСОБІВ ВІЗУАЛЬНО-ГРАФІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

У статті розглянуто сучасне бачення пунктуації в розрізі графіко-візуальних засобів оформлення сучасного англomовного художнього дискурсу. У статті підсумовано переосмислені сучасними лінгвістами погляди на методи візуальної подачі інформації, за яких пунктуація розглядається як допоміжна невербальна семіотична система, що бере безпосередню участь у реалізації мовленнєвої діяльності в площині письмової комунікації.

Ключові слова: пунктуація, графіко-візуальні засоби, графічні засоби, художній дискурс.

Аннотация

Т. КОВАЛЕВСКАЯ. ПУНКТУАЦИЯ В КОРПУСЕ СРЕДСТВ ВИЗУАЛЬНО-ГРАФИЧЕСКОГО ОФОРМЛЕНИЯ СОВРЕМЕННОГО АНГЛОЯЗЫЧНОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ДИСКУРСА

В статье рассмотрено современное видение пунктуации в разрезе графико-визуальных средств оформления современного англоязычного художественного дискурса. В статье приведены переосмысленные современными лингвистами взгляды на методы визуальной подачи информации, согласно которым пунктуация рассматривается как вспомогательная невербальная семиотическая система, принимающая непосредственное участие в реализации речевой деятельности в плоскости письменной коммуникации.

Ключевые слова: пунктуация, графико-визуальные средства, графические средства, художественный дискурс.

Summary

T. KOVALEVSKA. PUNCTUATION IN FRAMES OF THE GRAPHIC-VISUAL MEANS OF MODERN ENGLISH FICTION DISCOURSE ARRANGEMENT

The article highlights the modern views on punctuation in the context of graphic-visual means of modern English fiction discourse arrangement. The article summarizes the views of modern linguists on the methods of visual presentation of information, in the context of which punctuation is seen as an auxiliary nonverbal semiotic system, which takes direct part in the translation of speech activity in the plane of written communication.

Key words: punctuation, graphic-visual means, graphic means, fiction discourse.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької філології
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

РОЛЬ ФРЕЙМОВИХ СТРУКТУР У ВІДОБРАЖЕННІ ЗОВНІШНОСТІ ЛІТЕРАТУРНИХ ПЕРСОНАЖІВ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)

До провідних напрямів сучасної мовознавчої науки належить когнітивна лінгвістика, яка вивчає мову з точки зору когнітивної, тобто пізнавальної, діяльності, а ментальні процеси розглядає за допомогою мовних структур та явищ. З огляду на це, важливе завдання когнітивної лінгвістики полягає у дослідженні механізмів представлення людських знань шляхом співвіднесення ментальних структур з їхніми мовними корелятами.

Питанням, якими займається когнітивна лінгвістика, присвячені праці цілої низки дослідників [4; 5; 7; 8; 9; 10; 13 та ін.]. Когнітивний напрям у мовознавстві дав поштовх до виникнення фреймової семантики [11; 12; 15 та ін.], яка, окрім того, вивчає функціонування та взаємозв'язок ментальних (зокрема, фреймових) і мовних структур. Однак на сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки питання мовної реалізації фреймів залишається малодослідженим.

Актуальність статті зумовлена недостатнім вивченням фреймових структур, що описують зовнішність людини в художньому дискурсі. Матеріалом дослідження слугував роман німецького письменника Ліона Фейхтвангера «Ієфай та його дочка».

Метою розвідки є аналіз фреймових структур, які змальовують зовнішній вигляд персонажів, та визначення їхньої ролі щодо відтворення зв'язку зовнішності та характеру літературних героїв.

Фрейми розглядаємо як особливі когнітивні утворення, що складаються з терміналів. Фреймові структури кваліфікуємо як об'єднання лексико-синтаксичних структур, що представляють відповідні фрейми в дискурсі [3, с. 64]. До складу фреймових структур входять термінальні елементи.

Фрейм «ЗОВНІШНІСТЬ» розглядаємо як когнітивну структуру, в основі якої лежать категоріальні знання про зовнішній вигляд людини, зафіксовані в лексикографічних джерелах. На основі словникових дефініцій визначаємо основні терміналі фрейму *ZOVNISHNIST' (DAS AUßERE)*: ОБЛИЧЧЯ (*das Gesicht*), СТАТУРА (*die Gestalt*), ОДЯГ (*die Kleidung*) [2, с. 314].

Для аналізу фреймових структур на позначення зовнішньої характеристики людини звернімося до роману Ліона Фейхтвангера «Ієфай та його дочка». Л. Фейхтвангер (нім. *Lion Feuchtwanger*) (*7 липня 1884, Мюнхен – †21 грудня 1958, Лос-Анджелес) [6] – видатний німецький письменник минулого століття, який працював переважно в жанрі історичного роману.

У своїх творах Л. Фейхтвангер торкнувся багатьох подій, починаючи з глибокої давнини до сучасної йому епохи, і всі ці події знайшли в його романах блискуче відображення. У дорослому віці він займався методичним, науковим вивченням Біблії. Усім своїм вихованням, світоглядом, а також швидко зростаючим антисемітизмом у Німеччині в першій половині ХХ ст. Л. Фейхтвангер був підготовлений до створення творів, пов'язаних із життям та історією його народу [1]. Серед таких книг важливе місце посідає роман «Ієфай та його дочка» (1932–1945). Цей твір – одна з найвидатніших праць письменника, в основі якої лежить сюжет із Біблії (Книга Суддів Ізраїлевих, XI–XII). Основна тематика роману – це відповідальність перед Богом і людьми.

Головним героєм твору є Ієфай – позашлюбний син судді і п'ятий суддя в Ізраїлі. Ієфай постає в романі молодим, веселим, безстрашним; він відчуває, що на нього чекає велике майбутнє.

Ієфай середнього зросту (*mittlerer Wuchs*), проте порівняно з іншими персонажами твору він виглядає великим (*groß*), широким (*breit*), іноді навіть здається, що він заповнює собою всю кімнату (*den Raum füllend*).

Не менш важливою постаттю роману «Ієфай та його дочка» є образ первосвященника Авіама – у фізичному і психологічному плані антипод Ієфая. Авіам був фізично немічним (*der schwächliche Priester*), але розумним, хитрим і надзвичайно марнославним. Якби йому вдалося стати суддею, він сам би залюбки керував містом. Однак Авіам розумів, що, на свій превеликий жаль, він був би слабким суддею, нездатним захистити Гілеад від ворогів. І його вибір пав на Ієфая. Однак священик висунув такі умови, котрі Ієфай відмовився виконувати. Цей важливий епізод у книзі – зав'язка всіх подальших стосунків Авіама та Ієфая і певною мірою усього сюжету.

Відносини Ієфая та Авіама – один із сюжетних стержнів роману. Незважаючи на те, що первосвященик у всіх своїх поглядах і практичних пропозиціях був правим, він не відчував підтримки з боку Ієфая, котрий відхилив Авіама разом з його судженнями, сприймаючи духівника як розумну, але надзвичайно підступну і чужу йому, гордому і волелюбному Ієфаєві, людину. І все це, незважаючи на те, що Авіам прагнув до тієї самої мети і вважав себе другом Ієфая. Кінець первосвященника сумний: перебуваючи, як йому здавалось, у заключній фазі реалізації своїх честолюбних прагнень, він почуває себе покинутим і помирає.

Впродовж усього твору автор неодноразово зупиняється на описі зовнішності цього персонажа: *Klein auf seinen schwachen Beinen stand er an die Stadtmauer gelehnt, sich stützend auf seinen Stab* [14, с. 38]. Як бачимо, це людина невеликого зросту (*klein*), зі слабкими ногами (*schwache Beinen*), які не здатні витримати німічне тіло, а тому змушують чоловіка спиратись на палицю.

Таким чином, на противагу Іефаю, Авіам зображений німечною, однак дуже хитрою людиною, про що свідчить наступна фреймова структура: *Abijam hockte auf seiner Matte, alt, klein und dünn inmitten der vielen Hüllen. Auf dem kläglichen Leibe aber saß ein gewaltiger Kopf; das Gesicht war hager, mächtige Augen lagen tief in ihren Höhlen unter dicken, zusammengewachsenen Brauen, die große Nase höckerte über schmalen langen Lippen* [14, с. 14]. Термінал «Статура» («Gestalt») характеризують термінальні елементи, представлені прикметниками *alt* (старий), *klein* (малий), *dünn* (худий), у нього жалюгідне тіло (*klägliches Leibe*), величезна голова (*ein gewaltiger Kopf*), худе обличчя (*das Gesicht war hager*), величезні очі, розміщені глибоко в очницях (*mächtige Augen lagen tief in ihren Höhlen*), густі, зрощені брови (*dicke, zusammengewachsene Brauen*), великий ніс (*die große Nase*), тонкі, довгі губи (*schmale lange Lippen*). Завдяки цим термінальним елементам можемо судити про Авіама як про обділену красою і силою людину.

Наведені фреймові структури описують зовнішність героя твору, що певною мірою доповнює його характер. Адже з твору відомо, що, окрім того, що це чоловік похилого віку (*alt*), а тому з чималим життєвим досвідом, він володіє підступною вдачею, знає слабкі сторони людей і вміє ними маніпулювати.

Авіам – служитель Божий, посередник між Богом і людьми. Своє високе призначення він вбачає у зверненні до Бога, щоб дізнатись Його волю: *Die Gehilfen hatten Quellwasser herbeigeschafft, damit wuschen sie Abijam von Kopf bis zu den Füßen. Dann taten sie ihm das weiße Priesterlinnen an. Darüber legten sie den Efod, einen nur bis zu den Hüften reichenden, viereckigen Mantel aus schwerem, blauem Stoff mit einer Öffnung für den Kopf, an den Kopf, an den Ecken besetzt mit den Urim und Tumim, den aus Edelstein geschnittenen Tafelchen, die den Hauch des Gottes übertrugen* [14, с. 46]. Про звичаї і важливість цієї місії ми дізнаємось завдяки термінальним елементам, які описують одяг, що, як відомо, становить невід’ємний елемент зовнішнього вигляду людини: білий одяг священика (*das weiße Priesterlinnen*), ефод – чотирикутний плащ із важкої синьої матерії (*viereckiger Mantel aus schwerem, blauem Stoff*), із прикріпленими табличками урім і туммім, за допомогою яких первосвященик звертався до Бога (*besetzt mit den Urim und Tumim*).

Аналіз фреймової структури на позначення зовнішності Авіама дає змогу простежити, наскільки важливим і непорушним був обряд зустрічі зі всемогутнім Богом, наскільки ревно й точно треба було дотримуватись усіх формальностей такого ритуалу, адже недотримання правил і заповідей Божих каралось найчастіше смертю, яку насилвав сам Господь: *Abijam, nun die Entscheidung kam, lag schlaff und kläglich und fühlte schmerzhaft die Schwäche seines Körpers... Seine alten Finger zitterten so, dass sie die heiligen Tafelchen kaum mehr halten konnten, sein magerer Leib krampfte sich in reißender Spannung. Nichts war im Zelt als sein röchelndes Atmen... Er sackte vollends zusammen, sterbensmüde, bar aller Gedanken* [14, с. 49].

У наведеному уривку значна увага приділена змалюванню зовнішнього вигляду Авіама під час сакральної зустрічі з Богом. Термінальні елементи з негативним оцінним значенням, що представляють термінал «Тіло» («Körper») – *die Schwäche seines Körpers* (тілесна слабкість), *schlaff und kläglich* (жалюгідний і в’ялий), *seine alten Finger zitterten* (старі тремтячі пальці), *röchelndes Atmen* (хрипле дихання), *magerer Leib* (худюче тіло) – яскраво демонструють ставлення автора до цього персонажа.

Роман «Іефай та його дочка» насичений фреймовими структурами, в яких присутній опис зовнішності, побудований на контрасті. До цього стилістичного прийому автор вдається, зокрема, протиставляючи нікчемного Авіама всемогутньому Богу: *Der Priester schloss die Augen. Nun zitterte sein ganzer armseliger Leib, Schweiß brach ihm aus, in seinem Innern sah er das furchtbare Antlitz Jahwes, überaus streng und dennoch mild, mit den riesigen Feueraugen und dem Horn der Kraft und der Fülle, das mächtig aus der Stirn ragte* [14, с. 48]. Закриті очі священика (*der Priester schloss die Augen*) свідчать про його величезний страх перед Богом. Кожна клітинка його німечної плоти відчувала Божу присутність: жалюгідне тіло тряслось (*armseliger Leib zitterte*) і вкрилось потом (*Schweiß brach ihm aus*), коли він узрів величезні вогняні очі Бога Єгови (*riesige Feueraugen Jahwes*).

Як бачимо, фреймові структури на позначення зовнішнього вигляду застосовані автором також у зображенні Бога, який з’явився перед священиком. Авіам побачив Господа своїм внутрішнім зором (*in seinem Innern*) і затремтів перед Його суворим образом. Єгова постав перед наляканим чоловіком як божество зі страшним обличчям (*das furchtbare Antlitz*). Значення цього образу підсилюється завдяки використанню протиставлення: надзвичайно суворий і водночас добрий (*überaus streng und dennoch mild*), очі величезні й вогняні (*mit den riesigen Feueraugen*), а на лобі ріг влади й достатку (*mit dem Horn der Kraft und der Fülle, das mächtig aus der Stirn ragte*).

Наведена фреймова структура демонструє велич, силу й могутність Бога, що ще більше підкреслює жалюгідний та нікчемний образ Авіама. Його пальці дрижать (*seine alten Finger zitterten*), його тіло стискалось в судомах (*magerer Leib krampfte sich in reißender Spannung*), а трохи згодом розм’якло, відчувуючи смертельну втому (*er sackte vollends zusammen, sterbensmüde*). Подих священика хриплий (*sein röchelndes Atmen*), що свідчить про сильний переляк і велике потрясіння: *...klein und doch bedrohlich stand er vor ihm* [14, с. 54]. Проте лише перед Богом Авіам не приховує свій страх, у поведженні з іншими він демонструє суворість, рішучість та непохитність.

Наступна фреймова структура описує статуру священика. При цьому автор називає його жалюгідною постаттю, що ховається під широким одягом: *...erbärmliche Gestalt verbergend unter weiten Hüllen* [14, с. 58], його рука легка і кістлява: *...die leichte, knochige Hand* [14, с. 59].

Хитрий, підступний і корисливий священик вміє досягати своїх цілей. Його мало хвилюють почуття людей, передусім, його цікавить зиск від прийнятого рішення: *Er stand, gestützt auf seinen Stab, schwach, gebrechlich, der Kopf saß lächerlich groß auf dem kleinen Leib; doch unter den dicken, zusammengewachsenen Brauen blickten wild und mächtig die entschlossenen Augen* [14, с. 233]. На вигляд священик слабкий і кволий (*schwach, gebrechlich*),

голова велика, а тіло маленьке (*der Kopf saß lächerlich groß auf dem kleinen Leib*). Проте, незважаючи на такий кволий вигляд, його очі рішучі і грізні (*die entschlossenen Augen*), а погляд із-під густих брів випромінює впевненість і непохитність у прийнятті рішень.

Наприкінці роману Авіам постає інакшим, несхожим на свій попередній образ. Його зовнішній вигляд відтворений у фреймовій структурі, що описує зміни, які відбулися з ним: *Abijam, so jäh und grimmig enttäuscht, wurde aschfahl* [14, с. 382]. Люта помста Іефая таки знаходить свою жертву в особі священика і залишає свій відбиток на його зблідлому від жорстокого розчарування обличчі (*Abijam ... wurde aschfahl*).

Отже, на основі проаналізованих фреймових структур ми дійшли висновків, що в романі Ліона Фейхтвангера «Іефай та його дочка» значна увага приділяється зовнішній характеристиці персонажів, що дає змогу авторові багатогранно представити своїх героїв, за допомогою зовнішніх ознак розкриваючи також їхні характери. Перспективою розвідок у цьому напрямі може стати дослідження фреймових структур, які описують взаємини між людьми на прикладі взаємовідносин між персонажами в літературно-художньому дискурсі.

Література:

1. Іеффай и его дочь. URL: <http://libros.am/book/read/id/176620/slug/ieffaj-i-ego-doch>.
2. Козак С.В. Фреймові структури на позначення зовнішності людини в літературно-художньому дискурсі. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць / гол. ред. Н.Л. Іваницька. 2014. Вип. 19. С. 313–317.
3. Козак С.В. Роль фреймових структур на позначення природи у відображенні почуттів людини в німецькомовному поетичному дискурсі. Одеський лінгвістичний вісник національного університету «Одеська юридична академія». 2016. № 7. 290 с. С. 64–66.
4. Кравченко А.В. Язык и восприятие. Когнитивные аспекты языковой категоризации. Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1996. 159 с.
5. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения. М.: РАН, 1997. 331 с.
6. Ліон Фейхтвангер. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ліон_Фейхтвангер.
7. Полюжин М.М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення. Ужгород: Закарпаття, 1999. 237 с.
8. Приходько А.М. Синтаксис естественного языка в фокусе когнитивно-дискурсивной парадигмы. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2003. № 609. С. 84–88.
9. Селиванова Е.А. Теоретические основы когнитивной ономазиологии. Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки. Черкаси, 1999. Вип. 11. С. 3–12.
10. Шаховский В.И. Эмотиология в свете когнитивной парадигмы языкознания. К юбилею ученого: Сб. науч. тр., посвященных юбилею Е.С. Кубряковой. М.: Моск. гос. пед. ун-т, 1997. С. 130–135.
11. Cercone N., McCalla G. The Knowledge Frontier. Essays in the Representation of Knowledge. New York, 1987. 240 p.
12. Charniak E. A Framed Painting: the Representation of a Common Sense Knowledge Fragment. Cognitive Science. 1977. No 1. P. 355–394.
13. Cruse D.A. Cognitive Linguistics and Word Meaning: Taylor on Linguistic Categorization. Review article. Journal of Linguistics. 1992. No 28. P. 165–183.
14. Feuchtwanger L. Jefta und seine Tochter. St. Petersburg: Korona print, KARO, 2004. 416 S.
15. Minsky M. Frame-System Theory. Thinking. Cambridge: Mass, 1977. P. 355–376.

Анотація

С. КОЗАК. РОЛЬ ФРЕЙМОВИХ СТРУКТУР У ВІДОБРАЖЕННІ ЗОВНІШНОСТІ ЛІТЕРАТУРНИХ ПЕРСОНАЖІВ (на матеріалі німецькомовного художнього дискурсу)

У статті досліджуються фреймові структури, що описують зовнішність літературних персонажів у німецькомовному художньому дискурсі. Аналіз здійснено на матеріалі роману німецького письменника Ліона Фейхтвангера «Іефай та його дочка». Визначено роль проаналізованих фреймових структур у відтворенні зв'язку зовнішності та характеру літературних героїв.

Ключові слова: фрейм, фреймова структура, термінал, термінальний елемент, персонаж, художній дискурс.

Аннотация

С. КОЗАК. РОЛЬ ФРЕЙМОВЫХ СТРУКТУР В ИЗОБРАЖЕНИИ ВНЕШНОСТИ ЛИТЕРАТУРНЫХ ПЕРСОНАЖЕЙ (на материале немецкоязычного художественного дискурса)

В статье исследуются фреймовые структуры, описывающие внешность литературных персонажей в немецкоязычном художественном дискурсе. Анализ проведен на материале романа немецкого писателя Лиона Фейхтвангера «Иефай и его дочь». Определена роль проанализированных фреймовых структур в установлении связи внешности и характера литературных героев.

Ключевые слова: фрейм, фреймовая структура, терминал, терминальный элемент, персонаж, художественный дискурс.

Summary

**S. KOZAK. THE ROLE OF THE FRAME STRUCTURES
IN THE REPRESENTATION OF LITERARY CHARACTERS' APPEARANCE
(on the material of the German language fiction discourse)**

The article deals with the frame structures which describe the appearance of the literary characters in the German language fiction discourse. The analysis has been carried out on the material of the novel of the German writer Lion Feuchtwanger “Jephthah and his Daughter”. The role of the analyzed frame structures in the detection of the correlation between the appearance and character of the literary personages has been determined.

Key words: frame, frame structure, terminal, terminal element, character, fiction discourse.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та
практики перекладу
Запорізького національного
технічного університету

ДЕЙКТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕТНІЧНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ БРИТАНСЬКИХ І АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ

Феномен етнічних упереджень як складова частина соціальної реальності, що конструюється в дискурсі, почав привертати увагу лінгвістів порівняно недавно, починаючи з 80-х років XX століття [3; 4; 6; 9; 10; 11; 12; 13; 14]. Етнічні упередження є «негативними, стереотипними уявленнями та переконаннями, ворожими, необ'єктивними судженнями представників однієї етнічної спільноти про іншу» [11, с. 145].

Експлікація упереджених уявлень і переконань, конструювання етнічних образів відбуваються в процесі комунікації за допомогою різноманітних мовних засобів. Становлення дискурсології – нової лінгвістичної парадигми вивчення мовленнєвої комунікації з урахуванням її форми, функцій, соціально-культурної та психологічної зумовленості – дало підставу науковцям звернутися до аналізу лінгвістичних аспектів етнічних упереджень.

Упереджений дискурс політиків різних країн привертає увагу науковців різних галузей гуманітарних наук. Цей тип дискурсу виявляє систему ідеологічних уявлень і переконань політичних діячів, їх вірувань і поглядів, свідчить про наявність соціальних настанов та атитюдів, які характеризують зокрема особливості сприйняття ними представників своєї та чужих націй, народів, етносів.

Дослідження англomовного упередженого політичного дискурсу, його лінгводеологічних, структурно-семантичних, комунікативно-прагматичних, особливостей неодноразово здійснювалося в лінгвістиці [9–14]. Однак ще дотепер невивченою залишається проблема дейктичних засобів вираження етнічних упереджень у дискурсі американських і британських політиків.

Актуальність наукової статті визначається антропоцентричною спрямованістю сучасних дискурсних розвідок, у межах яких відбувається вивчення політичного дискурсу та дискурсно релевантних явищ у сфері політичного спілкування. Виявлення засобів вираження етнічних упереджень у дискурсі британських та американських політиків є актуальним у плані подальших лінгвістичних досліджень англomовної політичної комунікації та особливостей дискурсної реалізації етнічних упереджень в інших видах інституційного спілкування англomовних країн.

Метою статті є дослідження дейктичних засобів вираження етнічних упереджень у дискурсі американських і британських політиків. А її завданнями у зв'язку з цим є визначення та встановлення обсягу поняття дейксис, виявлення залежності вибору дейктичних одиниць американськими і британськими політиками від соціопрагматичних факторів, з'ясування та аналіз тих дейктичних засобів, які виступають засобами вираження етнічних упереджень у дискурсі британських і американських політиків.

Під дейксисом (від давньогрецьк. *δείξις* – вказівка) зазвичай розуміють здібність мовної одиниці виконувати вказівну функцію стосовно учасників, залучених до комунікації, її місця, часу [2, с. 36]. Дейктичними можуть бути лексичні та граматичні засоби мови. Дейктичні засоби англійської мови представлені особовими та присвійними займенниками (*I, you, my, your* – рольовий дейксис), вказівними займенниками та частками (*this, that, here, there* – просторовий дейксис), займенниковими прислівниками (*now, then* – часовий дейксис).

Залежність вживання дейктичних засобів (рольових) від соціопрагматичних факторів (ідеологічних, соціальних, психологічних, ідіоетнічних) доведена О. Криловим [5], а також Р. Брауном та А. Гілманом [8]. На думку О.І. Шейгал, вибір займенників для позначення суб'єктів у мовленні політиків зумовлений належністю останніх до категорій «своє» чи «чуже» [7, с. 26].

Визначальним для розуміння етнічних упереджень є поняття «етноцентризму», в основу якого покладено уявлення про те, що своя нація, її культура є кращою, розвиненішою за інші [1, с. 42]. Розмежування «свого» та «чужого» стає основою етнічних упереджень, засобами вираження яких можуть виступати особові та присвійні займенники. Такі одиниці виконують функцію референції до «членів своєї нації, народу, етносу і членів чужої нації, народу, етносу», про що говорить голландський лінгвіст Т. ван Дейк у термінах «*referents of ingroup – outgroup relations*» [9, с. 113]. Ці одиниці можуть формувати аксіологічну перспективу дискурсу. Займенники *we, us (our)* є інклюзивними, позитивно-оцінними одиницями референції членів своєї нації, свого народу, етносу. Ексклюзивні займенники *they, them (their)* слугують засобами відчуження та негативно-генералізуючої референції представників чужих націй, народів, етносів.

Наведемо приклади використання таких займенників у дискурсі британських політиків:

We don't need them. The only reason for current immigration from the Third World is not that we need them, but that they want prosperous Britain [18].

Відчуження іноземців у мовленні британського політика відбувається паралельними конструкціями (частковими паралелізмами) *We don't need them, not that we need them* та хіазмами *not that we need them, that they want ... Britain*, за допомогою яких політик стверджує, що британці не хочуть приймати іммігрантів із країн Третього світу. Засобами референції та кореференції представників своєї та чужих націй у вказаних конструкціях виступають

особові займенники *We – they (them)*. Речення з ексклюзивним займенником з узагальнюючим значення *they (but that they want prosperous Britain)* дає змогу політичному діячу охарактеризувати представників країн Третього світу як гомогенну групу незможних осіб, що, попри все, прагне жити в багатій країні. Це сприяє створенню їх загальною негативного образу та експлікує упереджене ставлення мовця до них.

Проаналізуємо інший приклад використання займенників, що поряд з іншими одиницями слугують також засобами вираження етнічних упереджень у дискурсі британського політика:

Bangladeshis remain largely attached to a civilization which is not our own and which totally distances itself from us on numerous points that we consider to be essential, such as the equality of the sexes or the conception of the family [20].

Характеризуючи переселенців із Бангладешу як чужу маргінальну етнокультурну спільноту, що відрізняється від британців традиціями, політичний діяч виключає їх із ціннісного світу «своїх» шляхом використання:

1) етноніма на позначення їх як колишніх представників неєвропейської країни (*Bangladeshis*);

2) предикативної та атрибутивної конструкцій, семантика яких експлікує відчуження відповідних референтів *remain largely attached to a civilization which is not our own, which totally distances itself from us on numerous points that we consider to be essential*.

Відчуженню та актуалізації упереджених уявлень про чужинців сприяє також застосування словосполучень із присвійним (*not our own*) та особовим (*distances itself from us*) займенниками в складі вказаних конструкцій. За допомогою цих конструкцій і займенників політик визначає особливості взаємовідносини між «Вони- та Ми-групами». Своєрідним у цьому уривку є твердження політика про те, що бангладешці самі віддаляють себе від етнічної більшості (а не навпаки), оскільки не хочуть визнавати систему британських (європейських) цінностей. Визначення таких цінностей відбувається за допомогою уточнювальної конструкції *such as the equality of the sexes or the conception of the family*. Як вказує Р. Водак, несприйняття самотності й особливостей менталітету чужих етносів є виявом етноцентризму та упередженого ставлення однієї нації до інших [15, с. 112].

Займенники виступають засобами вираження етнічних упереджень і у дискурсі американських політиків, зокрема:

American people are open, generous and compassionate. We had a proud tradition of giving refuge to people fleeing persecution. But today foreigners abuse our system and with American generosity. They do not come here to make positive contribution to our country. They come here to receive some benefits. We shouldn't forget about Islamic extremists, those Al-Qaeda supporters who try to penetrate into our country because they want to destroy our values and the American way of life in particularly [16].

Для номінації іноземців американських політик обирає нейтральні *foreigners*, негативно-оцінні лексичні одиниці *extremists, those Al-Qaeda supporters*, а також особовий займенник *they*. Контекстуально-інтерпретативний аналіз дає змогу з'ясувати, що нейтральні засоби номінації чужоземців набувають негативного значення в мовленні політичного діяча, чому сприяє використання предиката *abuse* та предикативної конструкції негативно-оцінної семантики *do not come here to make positive contribution to our country*.

Засобами надання негативних характеристик чужинців виступають також лексема *extremists* та словосполучення із вказівним займенником *those (those Al-Qaeda supporters)*, що виступає засобом відчуження та дистанціювання іноземців у ньому. Значення вказаних одиниць конкретизується через застосування релігійнізму *Islamic* та предикативних конструкцій *try to penetrate into our country, want to destroy our values and the British way of life in particularly*. Лексичні одиниці номінації іноземців *foreigners, they* набувають додаткових конотацій у дискурсі американського політика, а саме: «вони / чужі – погані / небезпечні / ворожі».

Проаналізуємо інший фрагмент політичного дискурсу США, в якому позначення іноземців відбувається із застосуванням вказівного займенника *those*.

At a time when America faces unprecedented terrorist threat we allow illegals to stay here. While awaiting classification by the authorities those whose applications have not been determined are to be concentrated into 'reception centers', many of them are isolated camps. But the fair is that, because such centers are open, would-be terrorists can easily disappear and go undercover [17].

Для номінації іноземців, які хочуть залишитися в країні, американський політик використовує негативно-оцінну лексему *illegals*. Перифрастична номінація іноземців містить вказівний займенник *those (those whose application has not been determined)*. Вони асоціюються у політика з потенційними терористами, оскільки в його подальшому мовленні їх позначення відбувається за допомогою одиниці негативно-оцінної семантики *would-be terrorists*.

На упереджені уявлення політичного діяча про чужоземців як потенційних терористів вказує також речення *At a time when America faces unprecedented terrorist threat...* У мовленнєвому контексті відбувається генералізація значення лексеми *illegals* та словосполучення *those whose application has not been determined*, а саме: *illegals (those whose application has not been determined) – would-be terrorists*. Зазначені номінативні одиниці набувають ідеологічних конотацій у дискурсі політичного діяча: іноземці, які хочуть залишитися в країні (*illegals / those whose application has not been determined*) – погані / ворожі (*would-be terrorists*). Упередженість щодо іноетнічних представників експлікована не лише негативно-оцінними одиницями на позначення останніх, але й семантикою предикативних конструкцій *are to be concentrated into 'reception centres'; can easily disappear and go undercover*.

Відчуженню та дистанціюванню сприяє застосування вказівного займенника *those* у дискурсі іншого американського політика. Такий займенник виступає не тільки засобом позначення іноземців, але й експлікує упереджені уявлення про них:

At last someone willing to stand up and say 'no' to all those who come here because of economic situation in this country and the benefits it affords [19].

Таким чином, засобами вираження етнічних упереджень у англомовному дискурсі британських і американських політиків виступають дейктичні засоби: особові та присвійні займенники *they, their, not our*, а також вказівний займенник *those*. Вони набувають негативно-оцінного значення у дискурсі політичних діячів, протиставляючи представників своєї та чужої нації, формуючи поряд з іншими одиницями аксіологічну перспективу упередженого дискурсу. Вказівний займенник *those* виступає не тільки одиницею номінації іноземців у політичному дискурсі США, але й засобом їх відчуження та дистанціювання від представників американської нації. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у порівняльному аналізі упередженого дискурсу політиків різних країн.

Література:

1. Андреева Г.М. Психология социального познания. М.: Аспект Пресс, 2000. 288 с.
2. Арутюнова Н.Д. Людський фактор у мові: комунікативність, модальність, дейксис. Типи мовних значень: Оцінка. Подія. Факт. М.: Наука, 1988. С. 36–84.
3. Березович Е.Л. «Чужаки» в зеркале фольклорной ремотивации топонимов. Живая старина. 2000. № 3. С. 2–5.
4. Буряковская В.А. Лингвокультурология: Языковая репрезентация этноса: Учеб.-метод. пособие к спецкурсу для студ. фак-тов иностр. яз. / В.А. Буряковская, Е.И. Шейгал. Волгоград: Перемена, 2002. 178 с.
5. Крылов А. Дейксис: этические и прагматические аспекты / А. Крылов, Е. Падучева. Языковая реальность в аспекте лингвистической прагматики. М.: Просвещение, 1983. С. 25–26.
6. Рогач О.О. Лексика національної упередженості. Науковий вісник ВДУ. Філологічні науки. Романо-германська філологія. Вип. 3. Луцьк, 1999. С. 25–27.
7. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса: дис... докт. филол. наук: 10.02.20. Волгоград, 2000. 431 с.
8. Brown R. The Pronouns of Power and Solidarity / R. Brown, A. Gilman. Language and Social Context. С.: Cambridge University Press, 1979. P. 252–282.
9. Dijk T.A. van. Communicating Racism. Ethnic Prejudice in Thought and Talk. L.: Sage Publications. 1987. 437 p.
10. Dijk T.A. van. Prejudice in Discourse: An Analysis of Ethnic Prejudice in Cognition and Conversation. Amsterdam: Benjamins, 1984. 294 p.
11. Dijk T. A. van, Discourse, Ethnicity, Culture and Racism / Dijk T.A. van, S. Ting-Toomey, G. Smitherman. Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. Volume II / Ed. by Teun A. van Dijk. L.: Sage Publications, 1998. P. 144–205.
12. Irving L. The Language of Ethnic Conflict. N.Y.: Columbia University Press, 1983. 162 p.
13. Racism at the Top. Parliamentary Debates on Ethnic Issues in Six European States: ed. by R. Wodak & Dijk T.A. van. Klagenfurt: Drava Verlag, 2000. 412 p.
14. Reisigl M. Discourse and Discrimination. Rhetorics of Racism and Antisemitism / M. Reisigl, R. Wodak. L. & N.Y.: Routledge, 2001. 298 p.
15. Wodak R. Methods of Critical Discourse Analysis / R. Wodak, M. Meyer. L.: Sage Publications, 2002. 200 p.
16. Cameron D. Balancing Freedom and Security. URL: <http://www.hot.com.politica.usa=73182&speeches=1>.
17. Gorman T. Third Immigration: Importing Poverty, not Prosperity. URL: <http://www.hot.com.politica.usa=124225&speeches=1>.
18. Howard M. It's Time to Set an Annual Limit to Immigration. URL: http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=119049&speeches=1.
19. Tirkophope E. Islamic Threat. URL: <http://hot.com.politica.usa=72237&speeches=1>.
20. Smith D. Asylum Debate. URL: http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=133321&speeches=1.

Анотація

Е. КУЩ. ДЕЙКТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕТНІЧНИХ УПЕРЕДЖЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ БРИТАНСЬКИХ І АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ

Статтю присвячено дослідженню дейктичних засобів вираження етнічних упереджень в англомовному дискурсі британських і американських політиків. Особові, присвійні та вказівні займенники є не тільки одиницями номінації іноземців, але й засобами їх відчуження та дистанціювання, протиставлення іноземців представникам своєї нації. Отримуючи негативне значення, ці одиниці стають засобами вираження етнічних упереджень в англомовному політичному дискурсі.

Ключові слова: дейктичні засоби, займенники, етнічні упередження, політичний дискурс.

Анотация

Е. КУЩ. ДЕЙКТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ВЫРАЖЕНИЯ ЭТНИЧЕСКИХ ПРЕДУБЕЖДЕНИЙ В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ДИСКУРСЕ БРИТАНСКИХ И АМЕРИКАНСКИХ ПОЛИТИКОВ

Статья посвящена исследованию дейктических средств выражения этнических предубеждений в дискурсе британских и американских политиков. Личные, притяжательные и указательные местоимения являются не только единицами номинации иностранцев, но и средствами их отчуждения, дистанцирования, противопоставления представителям своей нации. Обретая негативное значение, эти единицы становятся средствами выражения этнических предубеждений в англоязычном политическом дискурсе.

Ключевые слова: дейктические средства, местоимения, политический дискурс, этнические предубеждения.

Summary

**E. KUSHCH. DEICTIC MEANS OF EXPRESSING ETHNIC PREJUDICES
IN THE ENGLISH DISCOURSE OF BRITISH AND AMERICAN POLITICIANS**

The article is devoted to the investigation of deictic means of expressing ethnic prejudices in the discourse of British and American politicians. Personal, possessive and demonstrative pronouns are not only units of nomination of foreigners, but also means of their alienation, distancing and opposing to the representatives of native nations. Acquiring negative meaning these units become means of expressing ethnic prejudices in the English political discourse.

Key words: deictic means, pronouns, political discourse, ethnic prejudice.

кандидат філологічних наук,
 доцент кафедри іноземних мов
 із латинською мовою та медичною
 термінологією ВДНЗУ «Українська
 медична стоматологічна академія»

МЕТАФОРИЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *БІЛЬ* В АНГЛОМОВНОМУ МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Досвід людини, пов'язаний із больовими відчуттями, становить продуктивний базис для різноманіття концептуальних метафор. Біль як концепт, тобто як «одинаць свідомості та інформаційної структури, що відображає людський досвід», «оперативна одиниця пам'яті, квант знання» [1, с. 90], є важливим фрагментом мовної картини світу людини, і дослідження засобів його вербалізації дає змогу розкрити глибинні процеси людського мислення. Мета дослідження – окреслити спектр структурних, просторових та онтологічних концептуальних метафор в описі больових відчуттів на матеріалі англomовного медичного дискурсу. Відчуття болю визначається дослідниками як “fundamentally unshareable, incommensurable and inexpressible” [2, с. 52], тобто як принципово приватне, неспівмірне та невимовне явище. У зв'язку з цим концептуальна метафора постає важливим інструментом наближення до розуміння болю іншої людини у діалозі між лікарем і пацієнтом [3, с. 56]. Опис больових відчуттів пацієнта є важливим показником перебігу хвороби, отже, адекватна інтерпретація і декодування повідомлення пацієнта є передумовою постановки правильного діагнозу та призначення належного лікування [4, с. 28].

Матеріал дослідження – зразки англomовного медичного дискурсу, отримані методом суцільної вибірки, зокрема, жанри “case report” та “patient’s pathography”, клінічні протоколи та рекомендації, що містяться в електронній базі даних медичних публікацій “PubMed” [5], а також фрагменти професійних бесід, дискусій, інтерв'ю.

У результаті дослідження виявлено, що поряд із трьома базовими лексемами “rain”, “hurt” та “ache”, які використовуються для позначення болю у своєму прямому значенні [6, с. 9], провідну роль у вербальній репрезентації больових відчуттів відіграє механізм метафоричного переносу [3, с. 57]. Концептуальна метафора – один із фундаментальних прийомів пізнання і концептуалізації дійсності, що скеровує повсякденну діяльність людини, впорядковує сприйняту нею реальність та способи її поведінки у світі [7, с. 479].

У межах досліджуваної проблематики Дж. Лакофф і М. Джонсон виокремлюють структурні, просторові та онтологічні метафори [8, с. 56]. Дослідники розглядають структурні метафори як найчисельнішу групу, в основі якої лежить прагнення людини концептуалізувати складний, але надто абстрактний досвід за допомогою простіших і більш відомих понять, наприклад TREATING ILLNESS IS FIGHTING A WAR [7, с. 480]. В англomовному медичному дискурсі, присвяченому проблемам управління болем, виявлено структурні метафори PAIN IS QUANTITY; PAIN IS MOTION; PAIN IS FIRE; PAIN IS A SOUND; PAIN IS A PHYSICAL FORCE. Вербальне втілення вищезазначених метафор представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Метафоризація концепту *БІЛЬ*: структурні метафори

Концептуальна метафора	Вербальні репрезентації
PAIN IS QUANTITY	The patient rates his pain 10/10 / Her pain is constant and she rates it a 9/10 / The patient rates his pain at a 3/10
PAIN IS MOTION	Pain spreads from one joint to another / radiates to the right shoulder / migrates from one quadrant to another / extends below the knee / escalates at the terminal stage of the disease / circulates into the thighs and knees / comes and goes for no apparent reason
PAIN IS FIRE	Pain is burning / roasting / scorching / searing / white-hot / scalding
PAIN IS A SOUND	Pain is tingling / dull ache / vibrating / throbbing
PAIN IS A PHYSICAL FORCE	Pain is tightening / twitching / squeezing / pressing / clenching / wrenching / suffocating

Просторові метафори базуються на особливостях сприйняття людиною фізичного простору. У наших попередніх розвідках ми зосереджувалися на просторових метафорах HEALTH AND LIFE ARE UP / SICKNESS AND DEATH ARE DOWN [9, с. 74], STRENGTH IS UP / WEAKNESS IS DOWN [10, с. 506] тощо. У процесі дослідження способів метафоризації больових відчуттів виявлено просторові метафори MORE PAIN IS UP та LESS PAIN IS DOWN (таблиця 2).

Таблиця 2

Метафоризація концепту *БІЛЬ*: просторові метафори

Концептуальна метафора	Вербальні репрезентації
MORE PAIN IS UP	Pain reached its peak / reached its highest level / reached its climax / mounted / climbed
LESS PAIN IS DOWN	Pain abates when the stimulus action is stopped / subsides after physical therapy / declined during the observation period / diminished by 85% / decreased dramatically

Згідно з теорією концептуальної метафори Лакоффа та Джонсона, онтологічні метафори уможливають концептуалізацію абстрактних явищ як матеріальних сутностей, предметів фізичного світу, суб'єктів з обмеженою поверхнею і чітко визначеними межами [8, с. 132]. Прикладом цього типу метафоризації в англomовному медичному дискурсі є раніше виокремлена нами метафора ALLERGEN IS A CULPRIT [11, с. 38]. Онтологічні метафори PAIN IS AN ENEMY, PAIN IS A WEAPON, PAIN IS AN OBSTINATE PERSON, PAIN IS A BURDEN та їх вербальні репрезентації в англomовному медичному дискурсі, присвяченому проблемам подолання болю, представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

Метафоризація концепту БІЛЬ: онтологічні метафори

Концептуальна метафора	Вербальні репрезентації
PAIN IS AN ENEMY	Pain dissipates gradually and recurs / persists beyond 4 weeks / yields completely to analgesics / is exacerbated by movement
PAIN IS A WEAPON	Pain is pricking / sharp / stabbing / lancinating / boring / piercing / shooting
PAIN IS AN OBSTINATE PERSON	Pain is intractable / persistent / relentless / unrelenting / unresponsive / bothersome
PAIN IS A BURDEN	Pain is heavy / unbearable

Таким чином, біль – це універсальний і водночас глибоко індивідуальний феномен, вербалізація якого незмінно супроводжується процесами метафоризації. Аналіз метафоричних репрезентацій досліджуваного концепту дає змогу виявити образні асоціації в англomовній свідомості і таким чином реконструювати глибинні механізми формування медичного дискурсу. Опанування основних моделей метафоризації концепту БІЛЬ в англійській мові є важливим елементом підготовки майбутнього лікаря до роботи в іншомовному професійному середовищі.

Література:

1. Кубрякова Е.С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука. Вопросы языкознания, 1994. № 4. С. 34–46.
2. Scarry E. The Body in Pain: The Making and Unmaking of the World. Oxford: Oxford Paperbacks, 1987. 400 p.
3. Лисанець Ю.В. Вербалізація концепту БІЛЬ в англomовному медичному дискурсі. Медична наука в практику охорони здоров'я: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава: ВДНЗУ «УМСА», 2015. С. 56–57.
4. Lysanets Yu. The Concept of PAIN in Doctor-Patient Communication. Economics, Science, Education: Integration and Synergy: materials of International scientific and practical conference (Bratislava, 18–21 January 2016). K.: Publishing Outfit “Centre of Educational Literature”, 2016. P. 28–29.
5. PubMed: US National Library of Medicine National Institutes of Health. URL: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed>.
6. Резникова Т.И., Бонч-Осмоловская А.А., Рахилина Е.В. Глаголы боли в свете грамматики конструкций. Научно-техническая информация. 2008. Серия 2, № 4. С. 7–15.
7. Бережанська Ю.В. Концептуальна метафора в англomовному медичному дискурсі. Науковий вісник Криворізького національного університету: зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2013. Вип. 9. С. 479–484.
8. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
9. Berezhanska Yu. Orientational Metaphors in the Modern Allergology Discourse. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: ПВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. Вип. 130. С. 72–75.
10. Lysanets Yu. Health and Disease Idioms: A Cognitive Perspective. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: ПВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. Вип. 137. С. 503–506.
11. Бережанская Ю.В. Метафорическая концептуализация понятия «аллерген» в англоязычном медицинском дискурсе. В мире науки и искусства: Вопросы филологии, искусствоведения и культурологии. Новосибирск, 2014. № 5 (36). С. 34–38.

Анотація

**Ю. ЛИСАНЕЦЬ. МЕТАФОРИЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ БІЛЬ
В АНГЛОМОВНОМУ МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

У статті досліджено метафоричні моделі концепту БІЛЬ в англomовному медичному дискурсі. У межах аналізованого матеріалу виокремлено структурні (PAIN IS QUANTITY; PAIN IS MOTION; PAIN IS FIRE; PAIN IS A SOUND; PAIN IS A PHYSICAL FORCE), просторові (MORE PAIN IS UP; LESS PAIN IS DOWN) та онтологічні (PAIN IS AN ENEMY; PAIN IS A WEAPON; PAIN IS AN OBSTINATE PERSON; PAIN IS A BURDEN) концептуальні метафори; розглянуто способи їх вербального втілення.

Ключові слова: медичний дискурс, концепт, концептуальна метафора.

кандидат філологічних наук,
викладач кафедри
романо-германської філології
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

СЕМАНТИЧНА ВАРІАТИВНІСТЬ ТОПОНІМІЧНИХ ФОРМАНТИВ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Топоніми, утворені від апелятивів на позначення культурно-історичних реалій, становлять органічну частину топонімічної системи французької мови. Серед твірних лексем важливе місце належить термінам, які входять до лексико-семантичної підгрупи «топоніми, пов'язані з поселенням та садибами». Французькі дослідники (А. Доза, А. Льонон, Ж. Кост, Р. Леплі, Е. Віаль, П.-Е. Біллі) розглядають цю тематичну підгрупу у різних аспектах: за лексико-семантичними особливостями, за словотвірними характеристиками.

Мета нашої розвідки полягає у дослідженні процесу утворення топонімів, які в основі містять апелятивну лексикопов'язану із поселенням та спорудами, та визначення найпродуктивніших типів. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- 1) встановити твірну апелятивну лексику, відбиту в основах розглянутих топонімів;
- 2) дослідити способи й засоби творення зібраних назв та визначити найпоширеніші топоніми.

Джерельною базою послужили праці французьких лінгвістів А. Доза, Е. Віаля, словник власних назв Ж. Коста та інші. Відапелятивні топоніми Франції займають чільне місце. Їх дослідження допомагає повніше вивчати словниковий склад мови та діалектів, а також у топонімах краще зберігаються фонетично-морфологічні особливості лексики попередніх століть.

Відповідно до семантики апелятивної основи, топоніми, які утворились від апелятивів на позначення культурно-історичних реалій можна умовно поділити на декілька підгруп: топоніми, пов'язані з сільськогосподарською лексикою; промислами та ремеслами; топоніми, пов'язані з поселенням та будівлями.

Наше дослідження присвячене топонімам, твірною базою яких є апелятиви, пов'язані з поселеннями та будівлями. Структура цієї діяльності складалася тривалий час на основі особливостей історичного, соціального та економічного розвитку краю, його специфічних природно-географічних умов.

Топоніми, утворені від апелятивів на позначення культурно-історичних реалій, становлять органічну частину топонімічної системи французької мови. У феодальний період спорудження міцних замків та створення біля них важливих агломерацій набували особливого розмаху (XI ст.). Апелятивні позначення укріплень, фортець спочатку перейшли у *фороніми*, їх власні назви, а вже після цього – в ойконіми. Наприклад, галл. *bona* (фортеця) лежить в основі назви французького міста *Boulogne*; *duron* > *durum* (= *forteresse*) – ВН *Nanterre* (*Nemetodurum* < *nemeto* (sanctuaire) + *durum*), *Bayeux* (*Augustodurum* < ім'я імператора *Auguste* + *durum*). З подібним значенням утворено назви від герм. *werki* (francique) = *fortification* (укріплення). Цим терміном позначали пункти захисту франків від бретонців та вестготів): *La Guerche*, *La Guierche*, *Garches* (50 мікротопонімів на заході країни) [1, с. 335].

Важливу роль у творенні топонімів відіграють також імена засновників (або власників) цих споруд та/або означення, що містять якісну характеристику. Термін *château* (замок) (< *castellum* < *castrum*) у різні періоди використовувався у топонімічних найменуваннях, починаючи з римської епохи. З часом він зазнавав різних семантичних зрушень: спочатку позначав військові укріплення, фортеці, згодом – головну башту замку, у пізніші періоди – укріплення феодального замку – *château fort*, тепер – замок чи великий замський будинок. Лексема лежить в основі простих назв невеличких селищ – *Chasteaux*, *Chastel*, *Château*, *Le Châtel*, а також з детермінативами антропонімами *Chastel-Arnaud*, *Château-Bernard*, топонімами *Chatel-St-Germain*, гідронімами (*Château-du-Loir*), означеннями *Châtelneuf*, (*Châteauneuf*) (поширений тип, який часто вимагає детермінатива: *Châteauneuf-Miravail*, *Châteauneuf-sur-Loire* або дериватами *-ittum* (*Le Châtelet*), *-are* (*Le Châtelier*), *-ionem* (*Châtillon*) [1, с. 180].

Географія топонімів з основою *castellum* дає змогу провести умовну лінію з півночі на південь Франції. Варто акцентувати, що народні форми кількісно переважають форми класичні.

Апелятив *castrum*, *camp fortifié* (укріплений табір), згодом *château fort* (міцний замок), сформував низку топонімів, які належать до V ст.: *Castres*, *Chastres*, *Châtres*, *la Châtre*, *Chestres* [1, с. 120]. Здебільшого компоненти *castellum* та *castrum* вживаються для номінації міста чи села.

Терміни, які семантично окреслюють середньовічні фортеці – *roche*, *roque* та лат. *rocca* – представлені у власних назвах *Roquefort*, *Rochefort*, *Laroque-des-Albères*, *La Roche-Guyon*.

Термін *mur* (стіна) лежить в основі топонімів *Mûr-de-Bretagne*, *Murs*, *Murat*, *Murviel*. Лексема *plessis* (огорожене місце) виявилась дуже продуктивною: похідна від неї ВН *Plessis* вживається для номінації 26 французьких комун та десятків сіл, що вказує на існування тут у минулому оборонних укріплень. Топоніми латинського походження у пізніше германізованих регіонах належать до V–VI століття.

Згадку про римське укріплення містить складний термін *murocintus* (IV ст.), від якого утворились дещо видозмінені варіанти (як наслідок стародавньої кристалізації) *Mursens*, *Murcin*, *Morsan(g)*, *Morsant*, *Mulcent*, *Meurchain* та інші [1, с. 120].

Способи номінації топонімів, похідних від лат. *castellum*
(народні та класичні форми)

Термін <i>château</i> (замок) (з лат. <i>castellum</i>)		
Народні форми		Класичні (книжні) форми
приклади	спосіб номінації	приклади
Château		Castels
Chastel-Arnaud, Château-Arnoux та ін. (налічується 33 назви)	у сполученні з антропонімом	Castelginest (Genest) Casteljou та ін. (налічується 6 назв)
Château-Bréhain, Château-Chéhéry та ін. (24 назви)	з топонімом	Castelbiague, Castel-Roussillon та ін. (8 назв)
Châteaufort, Châteauneuf у складених кон- струкціях: Châteauneuf-lès-Moustiers та ін. (47 назв)	з означенням	Castelfranc, Castelnau – найпоширеніша форма, а також Castelnau-de-Médoc та ін. (35 назв)
Châtelain, La Châtelaine	з суфіксами: -anum	Castella, Castellane
Châtelard, Le Châtelier та ін. (7 назв)	-are	Le Cailar, Castellar та ін. (23 назви)
Le Châtelet (9 назв)	-ittum (демін.)	Le Castellet (4 назви)
Chaillon, Le Châtillon (33 назви)	-onem	Castéron, Castillon (11 назв)

Географія топонімів з основою *castellum* дає змогу провести умовну лінію з півночі на південь Франції. Варто акцентувати, що народні форми кількісно переважають форми класичні.

Апелятив *castrum*, *camp fortifié* (укріплений табір), згодом *château fort* (міцний замок), сформував низку топонімів, які належать до V ст.: *Castres*, *Chastres*, *Châtres*, *la Châtre*, *Chestres* [1, с. 120]. Здебільшого компоненти *castellum* та *castrum* вживаються для номінації міста чи села.

Терміни, які семантично окреслюють середньовічні фортеці – *roche*, *roque* та лат. *rocca* – представлені у власних назвах *Roquefort*, *Rochefort*, *Laroque-des-Albères*, *La Roche-Guyon*.

Термін *mur* (стіна) лежить в основі топонімів *Mûr-de-Bretagne*, *Murs*, *Murat*, *Murviel*. Лексема *plessis* (ого-рожене місце) виявилась дуже продуктивною: похідна від неї ВН *Plessis* вживається для номінації 26 французьких комун та десятків сіл, що вказує на існування тут у минулому оборонних укріплень. Топоніми латинського походження у пізніше германізованих регіонах належать до V–VI століття.

Згадку про римські укріплення містить складний термін *murocintus* (IV ст.), від якого утворились дещо видозмінені варіанти (як наслідок стародавньої кристалізації) *Mursens*, *Murcin*, *Morsan(g)*, *Morsant*, *Mulcent*, *Meurchain* та інші [1, с. 120].

У франкський період (VI–X ст.) поштовхом до утворення топонімів стало створення нових споруд, будівель, а навіть поступове зникнення їх із римської цивілізації. Наприклад, мотивацією топонімів стали руїни теплових станцій: *Bains*, *Boën* (*balneum*, *bain* – ванна), їх похідні: *Bagnères* (суфікс *-aria*), *Banyuls*, *Bagneux*, *Baigneux*, *Bagneaux* (суфікс *-olum*), у жіночому роді – *Bagnoles*, *Bagnolet*; лат. *caldarium* із семою – *étuve* (сушильна камера) входить до ВН *Caudiès*.

Близькість шляхів завжди була важливою рисою населених пунктів, їх позначення інколи лежить в основі назв поселень. Свій відбиток у географічних назвах залишили римські дороги – *strata* (еліпсис від *via strata lapide*, «voie couverte de pierre» – дорога, вкрита каменем): *Lestrade* (аглютинація артикля), *Estrées* (збереження початкової стародавньої форми) – у північних районах Франції; *Étrez* та декілька ВН *Estrade* – на півдні країни; лексема *via* функціонує у ВН *Aubevoye*, *Courbevoie* та у деминутивній назві *Viols*. Лат. *calceata* (*chaussée* – проїзна частина дороги) лежить в основі етимологічних дублетів *Chaussade*, *La Chaussade*, *La Chaussée*, *Chaussée* / *Caussade*, *Cauchy*, *La Cauchie*; топоніми *Chemin*, *Le Chemin* походять від фр. *chemin*, шлях, дорога, путь [1, с. 184].

Галл. лексема *mantalo* (= *réage chemin*, *voie*, *route* – дорога, шлях) задіяна у ВН *Petramantula* (867) > *Petramanda* (1059) > *Pierremande*, *Manthelon*, *Manthes*, *Monthelon*. Галл. *randa* (= *frontière* – кордон) започаткувала ряд ВН *Randens*, *Araronds*, *Chamarande* (галл. *cam-* + *randa*, *limite* = *chemin-frontière*).

Топоніми *Carrouges*, *Carrouge*, *Carroux*, *Charroux*, *Charols* утворені від лексеми *quadrivium* (або *quadrivium*), що означає «un carrefour» (перехрестя). Наступний термін, пов'язаний з цією тематикою – мости (*les ponts*), він представлений галльським апелятивом *briva* (*Brive*) або латинським *pons*, який часто його змінює. Таким чином, топонім *Briva Isarae* згодом отримав назву *Pontoise*.

Лат. лексема *maceria*, трансформована у топонімах *Mazères*, *Mazières* (південь), *Maizières*, *Mésières* (nord), використовується для позначення спустошених міст і є символом занедбаної цивілізації [2, с. 134].

К. Жуліан підкреслює, що нові центри культури формувалися у результаті розподілу гало-римських земель, про що свідчать топоніми *Pacciacum (Passy)*, *Billancourt*, *Mesnil* (пізніше *Boulogne*), *Catulliacum* (стародавня назва *Saint-Denis*), *Chaussy (Colombes)* [4].

У топонімічних утвореннях задіяно декілька франкських апелятивів. До прикладу, номен *fara*, *domaine* (володіння, район) функціонує у ВН *Fère, La Fère* – народна форма (l’Aisne la Marne); герм. лексема *ham*, *village* трапляється на півночі Франції у ВН *Ham, Han* та у словосполученнях *Bohain (Bukk-ham-, village du hêtre* – букове село) [2, с. 144]. Спостерігаються у цій підгрупі ойконіми-синеццохи, наприклад, *Cité* (*citè* – місто, містечко, населений пункт), *Hameau* (невеличке село, селище, хутір) [1, с. 342], *Bourg* (містечко, селище) [1, с. 105]. Варто зазначити, що апелятиви зі значенням «місто», «село» у своїй власній структурній формі стають ойконімами дуже рідко.

Іншим варіантом творення топонімів є компонент *vicus* – *bourg* (містечко), представлений у топонімах *Vic, Vy, Vieu (Ain)* та у складних конструкціях *Neuvy, Neufvy, Neuvic, Vinneuf, Vigneux (Seine-et-Oise)*, *Vieuvicq, Viévy, Longvic, Longwy* [2]. Його деривати *vicinus* або *vicinium* функціонують у назвах *Beauvoisin, Le Vésinet, Bezing*. Такі ВН утворені у франкський період, проте декілька складених назв – *Blesae-vicus Blévy, Mosae-vicus Meuvy* – має гало-римське походження.

До цієї лексико-семантичної підгрупи відносяться також ойконіми-синеццохи *Cayres (H.-Loire)* < лат. *quadrum* > пров. *caire, angle* (кут), який, на думку А. Доза, має значення «відокремлене, самотнє затишне місце» [1, с. 158], а також назва *Coudure* від гасконського *cout* (кут) [1, с. 216]. Виявлено й декілька ойконімів-синеццох, які означають види помешкань. Наприклад, назви *Chabottes, Chabotonnes* походять від провансальського *caboto, chaboto* (хатина, халупа) [3, с. 164]. Назви поселень *Chenove, Chenoves* < *cannaba* > мають значення «халупа» [3, с. 185].

Зафіксовано декілька гібридних апелятивів, наприклад, у ВН *Castellodunum* обидва компоненти виражають значення «замок» – лат. *castello* та галл. *dunum*, гібридні з точки зору етимологічних характеристик їх структурних елементів шляхом з’єднання власне мовного та раніше запозиченого й асимільованого у мові елементів.

У каролінзьку епоху для позначення великих володінь використовувалися три латинських терміни: *curtis, casa* та *villa*.

Розмовне *curtis* (класичною латиною *cohors*) «*cour, enclos*» (двір, огорожа) вживалося майже в усіх регіонах Галлії для позначення спочатку будівлі як центру сільського господарства, згодом сукупності таких центрів. Зазнало метонімічного розширення народне *casa, «hutte»* (хатина) – спочатку воно позначало будинок, згодом – основну будівлю, з часом – комплекс сільського господарства та, врешті, саме сільське господарство. Класичною латиною термін *villa* одночасно означав житло власника сільськогосподарської ферми та саму сільськогосподарську ферму: саме з останнім значенням термін утвердився у середньовічній латині. Таким чином, використання трьох латинських синонімів у топонімах відносять до меровінзького та каролінзького періодів. Окрім основних міст-комун, назви *la Cour, la Ville* та *la Chaise* позначають також другорядні агломерації.

Серед твірних лексем варто зазначити терміни *-villa* та *-court*. Наприклад, топоніми з компонентом *villa* утворювалися ще у VII–VIII століттях, на зміну їм прийшли форми з компонентом *-court*, особливого ж поширення *-villa* набула значно пізніше – у X–XI століттях (етимологія слова виводиться від гало-римського *villa*, початкове значення – «*exploitation agricole*» – сільське господарство, у меровінзьку і каролінзьку епохи сформувало стійке її значення – «*domaine, propriété*» (володіння, власність). Доволі часто цей компонент поєднується з германськими антропонімами та у Нормандії – зі скандинавськими. На синхронічному рівні *-ville [vil]* сприймається як топоформант, оскільки масово повторюється у топонімічних назвах, наприклад, *Franconville, Albertville, Granville, Abbeville* [5].

Складні топонімічні моделі утворюються від апелятивів (*Donville* – від старофранцузького *dom* «*seigneur*» (володар), з лат. *dominus*; *Chèvreville*) та значно більше – від прикметників (*Granville, Hauteville, Longueville, Petitville, Bretteville «bretonne», Néville «noire», Magneville «grande», Crasville «grosse»* та інші). Рідше елемент *ville* розташований на першому місці складної назви: *Villebaudon* та *Villedieu*. До XI ст. така схема побудови топонімів була звичною у південній частині департаменту Ла Манш (La Manche) та почала поширюватися в інших департаментах. Компонент *-ville* часто використовується у мікротопонімічних найменуваннях, особливо для називання хуторів або невеличких поселень, де він вживається у своїй ізольованій формі (*la Ville*) або у складній конструкції (*la Villette*). У старофранцузькій мові апелятив *vile* або *ville* поєднувався з семами «*ferme*», «*maison de campagne*» та позначав села та хутори, розташовані поряд. Саме у Нормандії топоніми з конструктивним елементом *-ville* найкраще досліджені. В окрузі Шербур-Октевіль (Cherbourg-Octeville) налічується 59% онімів з даним компонентом, а у кантоні Бомон-Аг (Beaumont-Hague), який входить до цього округу – 81%. В окрузі Кутанс (Coutances) налічується 26,7% назв, звідки у Saint-Lô – 7%, а в Avranchе – 2,5% топонімічних найменувань. Р. Леплі стверджує, що найбільше топонімів з цим компонентом зосереджено саме на півночі Франції, особливо у департаменті Ла Манш, у південній же частині вони трапляються украй рідко [5]. У таблиці представлено кількісні дані топонімів, мотивованих апелятивом *ville* та їх структурні форми.

Отже, основу розглянутих топонімів становить апелятивна лексика пов’язана із поселенням та спорудами, адже навколо нових просторів люди освоювалися та створювали нові містечка та села і разом з цим апелятиви, які яскраво проявляють себе на позначення нових топонімічних утворень середньовічного періоду (*-villa, -court* (VII–VIII; X–XI ст.)). Переважають топоніми з компонентом *-ville* на півночі та півдні країни за схемою: додаток + означуване; з компонентом *-court* – за схемою: означуване + додаток та навпаки. У період германського вторгнення обидва елементи вживаються із подібною семантикою.

Розглянувши топоніми за семантикою їх основ, констатуємо, що частина термінологічної лексики має прозору семантику і поширена по всій території країни. Більшість топонімів – латинського походження та похідні від лексеми *ville* – германського і мають прозору етимологію.

Зібраний і систематизований фактичний матеріал може бути використаний для укладання навчальних посібників із лексикології та у лексикографічній практиці. Результати даного дослідження можуть бути використані представниками інших галузей науки (істориками, географами, краєзнавцями).

Література:

1. Dautat A., Rostaing Ch. Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France. Paris: Larousse. Librairie Guénégaud, 1963. 738 p.
2. Dautat A. Les noms de lieux. Origine et évolution. Paris: Librairie delagrave, 1926. 264 p.
3. Coste Jean. Dictionnaire des noms propres: Toponymes et patronymes de France. Paris: Armand Colin, 2006. 700 p.
4. Jullian C. Histoire de la Gaule. Paris: Librairie Hachette, 1920. 400 p. URL: <http://ia700400.us.archive.org/33/items/histoiredelagaul05julluoft/histoiredelagaul05julluoft.pdf>
5. Lepelley R. Dictionnaire étymologique des noms de communes de Normandie. Paris: Bonneton, 1993. 387 p.

Анотація

**О. ПЕЖИНСЬКА. СЕМАНТИЧНА ВАРИАТИВНІСТЬ ТОПОНІМІЧНИХ ФОРМАНТІВ
(на матеріалі французької мови)**

У статті аналізуються процеси утворення ономастичних лексичних одиниць від категорії апелютивів, що позначають культурно-історичні реалії (похідні від апелютивів, пов'язаних з поселеннями та спорудами).

Ключові слова: топонім, апелютив, дериват, семантика, етимологія.

Аннотация

**О. ПЕЖИНСКАЯ. СЕМАНТИЧЕСКАЯ ВАРИАТИВНОСТЬ ТОПОНИМИЧЕСКИХ ФОРМАНТОВ
(на материале французского языка)**

В статье анализируются процессы образования ономастических лексических единиц от категории апелютивов, обозначающих культурно-исторические реалии (производные от апелютивов, связанных с поселениями и сооружениями).

Ключевые слова: топоним, апелютив, дериват, семантика, этимология.

Summary

**O. PEZHYNKA. SEMANTIC VARIATIVITY OF THE TOPONYMIC FORMANTS
(on the material of the French language)**

The article deals with the processes of formation of onomastic lexical units from appellatives category, that designate the cultural and historical realia (derived from the names of settling, building and farmstead).

Key words: toponym, appellative, derivative, semantics, etymology.

ПРАГМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛОРАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У СУЧАСНОМУ ФРАНКОМОВНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ

Нині реклама є невіддільним елементом життя сучасного суспільства, що пронизує майже всі сфери його діяльності. У ХХІ столітті, досягнувши вершин свого розвитку, реклама постає складним, комплексним та багатофункціональним явищем, що відіграє значну ідеологічну, психологічну, освітню і естетичну роль у житті соціуму. Природа такого складного феномену стає об'єктом дослідження багатьох наукових дисциплін – психології, маркетингу, соціології, культурології, та, безумовно, лінгвістики. «Реклама – особливий світ зі своїми законами, символікою та мовним простором» [5]. В умовах великої кількості рекламних анонсів та повідомлень надзвичайно важливим є вміння рекламодавця викликати інтерес у споживача. Досить ефективним прийомом залучення уваги реципієнта є використання у текстах реклами категорії кольору, що стає одним з основних вербальних та візуальних засобів зображення зовнішньої привабливості товарів. Для того, щоб чітко окреслити фізичні характеристики товару, у рекламний текст вводяться колоративи, які у більшості випадків насичують зміст рекламного повідомлення, надають запропонованим об'єктам надзначуєності, вагомості, препозитивної характеристики, додаткових емоційних переваг. Як справедливо зазначає А. Василевич, «споживачеві мало просто побачити рекомендований колір. Колір – це своєрідний товар, який важко продати без пакування. А «пакуванняч» кольору – не що інше, як його назва» [2, с. 64].

Сучасні мови мають багату номенклатуру кольорів, що являють собою складну систему смислів, але кожна мова по-своєму виділяє та називає певні кольори, відтінки чи тони. Масштабність та різноманітність даної категорії зумовлює значний інтерес у дослідників. Вивченню лексики, що позначає колір, центрального об'єкта проведеного дослідження, присвячені численні роботи вітчизняних та закордонних учених, як у лінгвістиці (А.П. Василевич [2], М.Г. Волкова [3], А.Є. Іншаков [6], О.І. Кулько [7], О. Юзв'язк [10], А. Mollard-Desfour [14], С. Molinier [13]), так і в інших галузях знань (Л. Хавкіна [8], М.В. Ягодкіна [11]), що свідчить про важливість та значущість даної категорії.

Актуальність даного дослідження визначається тим, що на сучасному етапі розвитку лінгвістики наново постають питання щодо всебічного вивчення рекламного тексту та його мовної організації. Особливо цікавими є особливості використання колоративів у рекламних текстах різних типів, функціонування та організації незвичайних колірних номінацій, рекламних неологізмів, залежність колірних лексем від сфери вживання, взаємодії колоративів з різними семантичними та тематичними угрупованнями слів.

Метою даного дослідження є виявлення особливостей вживання та функціонування колоративної лексики у французькому рекламному дискурсі та визначення її прагматичної спрямованості у текстах рекламного типу.

Для досягнення поставленої мети було вирішено такі конкретні завдання: обґрунтовано сутність понять «реклама» та «рекламний дискурс» на основі вітчизняних та французьких наукових доробок останніх років; досліджено систему колоративів у французькій мові; виокремлено колірні лексеми з текстів французьких рекламних повідомлень та проаналізовано їх функціонування.

Матеріалом для нашого дослідження стала колірна лексика реклами предметів побуту. Кількість термінів кольору, виділених методом суцільної вибірки з франкомовних рекламних текстів склала 250 одиниць. Як джерело використовувалися сучасні французькі каталоги, журнали, інтернет-сайти, тобто друкована та комп'ютерна реклама за 2013-2017 роки. Мета і завдання дослідження визначають необхідність застосування комплексної методики аналізу, саме тому у ході роботи з практичним матеріалом використовувалися метод суцільної вибірки, кількісно-статистичний метод, функціональний та психолінгвістичний методи.

У наш час реклама – це глобальна індустрія, до якої залучено тисячі людей. Вона орієнтована на інформування потенційного адресата рекламного повідомлення щодо певних товарів та послуг. У залежності від сфери дослідження, існують різні визначення поняття «реклама», але ми, у слід за французькою дослідницею Каролін Ларміно, надаємо перевагу наступному трактуванню терміну «реклама»: це – «мовленнева діяльність, що реалізується у комерційних цілях на основі використання лінгвістичних та комунікаційних стратегій переконання, з метою спрямувати рішення цільової аудиторії на придбання товару чи послуги, рекламованих компанією» [12, с. 38]. Таке визначення є досить змістовним з точки зору лінгвістики, оскільки передбачає, що реклама об'єднує у собі властивості комунікативних та економічних інститутів, підпорядковується нормам, що у них існують та безпосередньо впливає на вербальну діяльність учасників комунікації всередині цих інститутів.

Оскільки рекламний дискурс є особливим різновидом дискурсу, необхідно зазначити, що у нашому дослідженні ми розглядаємо поняття дискурс у широкому сенсі, як «складну єдність мовної практики та екстралінгвістичних факторів, необхідних для розуміння тексту» [9, с. 212], що включає соціальний контекст, дає уявлення про учасників комунікації, процеси відтворення та сприйняття повідомлення.

Грунтуючись на дослідженнях американських спеціалістів, поняття «рекламний дискурс» визначається як «завершене повідомлення, що має чітко орієнтовану прагматичну настанову (залучення уваги до предмету реклами), що поєднує у собі дистинктивні ознаки усного мовлення та письмового тексту з комплексом семіотичних (пара- та екстралінгвістичних) засобів» [1, с. 12]. Необхідно зазначити, що такий дискурс характеризується наявністю певного специфічного набору дискурсивних практик, як-то стратегії, тактики, сценарії, жанри; особливої граматики та словникового складу, що можуть кардинально відрізнятися від інших типів дискурсу.

За свідченням численних досліджень фахівців останнього десятиріччя, рекламні тексти визнаються досить специфічними з позиції прагматики. По-перше, вони мають на меті викликати певну невербальну реакцію адресата, а по-друге, повинні створити позитивний образ рекламованої фірми, товару або послуги. З боку лінгвістики, формування такого образу товару здійснюється різними способами, серед яких важливе місце займає використання колоративної лексики. Колоративи кожної мови мають власну виражену національно-культурну специфіку, і є значущими елементами для конструювання національної картини світу певної лінгвокультурної спільноти.

Система кольоропозначень у французькій мові – широке поле для досліджень. Її багатство прослідковується насамперед на лексичному рівні – у структурі мови нараховується кілька сотень визначень найрізноманітніших відтінків і тонів, а також ступенів їх інтенсивності та яскравості. Окрім багатого номенклатури кольорів французька мова володіє також значною кількістю можливостей утворення нових лексичних одиниць зі значенням кольору.

У сучасній французькій мові існують різні способи вираження кольорової ознаки того чи іншого предмету.

По-перше, колоратив може бути простим прикметником: «*Ses lignes bleues et blanches s'enroulent autour de notre poignet pour afficher l'heure de notre prochain rendez-vous*» [12, с. 137]. До цієї категорії відносяться власне колоративи та суфіксальні прикметники.

Прикметники на зазначення кольору у французькій мові відносяться до групи якісних, але, на відміну від інших категорій прикметників, вони не мають ступенів порівняння. Однак, ступінь інтенсивності кольору можна виразити за допомогою словотвірних чи лексико-семантичних засобів, таких як суфікси (*-âtre (rougeâtre), -aud (noiraud), -asse (jaunasse), -et (blanchet), -é (rosé)*) або прислівники (*si, extrêmement, complètement, très*), наприклад «*Du plus classique tirant sur le rosé, en passant par des teintes plus audacieuses légèrement bleutées, violancées ou franchement rougeoyantes, le fuchsia va être sur toutes les lèvres cette saison, en laissant cependant à chacune le choix de la nuance*» [10, с. 23].

По-друге, колоративи можуть виступати як складні прикметники. Це – або поєднання двох прикметників – власне колоративу та прикметника загальної категоризації кольору: «*Et pour apporter encore plus de fraîcheur au reste du maquillage, les joues sont teintées en transparence avec un blush rosé et les lèvres sont fardées avec un duo rouge à lèvres et brillant, choisis dans une même harmonie de rose doux*» [10, с. 48]; або – власне колоративів: «*Conçue comme un bijou, impressionnante par sa forme ovale, et sa couleur dorée rose, elle met le poignet hors temps*» [7, с. 185].

По-третє, при номінації кольору замість прикметника може використовуватися іменник. Варто розглянути три моделі вживання іменника-колоратива:

1. Іменник-колоратив утворює з означуванним словом іменникове сполучення без прийменника: «*C'est justement ce qui est inscrit sur ce duo de blushs framboise qui, en un smile, nous fait des joues d'amoureuse*» [8, с. 94].

2. Іменник-колоратив утворює з означуванним словом іменникове сполучення з прийменником: «*Pleins feux le maquillage des yeux pour cette formule qui fait la part belle au regard, avec une palette qui réinvente le "smoky eye" en mode poésie, dans un dégradé de bleu et de nude, simplement rehausse d'une pointe de marron glacé*» [4, с. 206];

3. Іменник-колоратив приєднується до означуваного іменника за допомогою слова *couleur*: «*Tout est là: une ombre gold et bleu nuit pour un smoky de fête, trois ombres couleur guimauve pour des joues toutes fraîches*» [6, с. 125].

Зустрічаються також моделі іменникових колоративів, що поєднують у собі кілька компонентів:

1. Іменник на позначення кольору + дієприкметник теперішнього часу: «*Un petit carré matelassé, celui qu'adorent les stars, avec à l'intérieur, un camaïeu de gris perlés, un blanc éclatant et une touche de noir mat*» [1, с. 104];

2. Іменник на позначення кольору + дієприкметник минулого часу: «*Au coeur de la palette, un brun intense autour duquel gravite un camaïeu de rose clair, pêche et corail à l'élégance intemporelle et qui s'oppose à un marron glacé*» [8, с. 102];

3. Колір може вводитись у тексти рекламного дискурсу у складі іменних словосполучень (прикметник та іменник, або навпаки), в яких прикметник характеризує іменник, а не означуване слово, наприклад: «*Un vernis rose fuchsia pimpant et glossy pour des orteils pop!*» [1, с. 91];

Серед неоднослівних колоративів варто також виділити трикомпонентні, наприклад «*Trois raisons de craquer pour cette palette: son camaïeu de brun-gris-rosé va avec tout, ses poudres infusées d'huile de roucou font les paupières hyper douces, et en l'achetant, on participe à la reforestation au Brésil*» (9, с. 59) і багатоконпонентні: «*Sa couleur lavande hyper mode, son doubleportant, son coulissant sécurisé et ses glands frangés!*» [3, с. 242].

Згідно з проведеним аналізом, у франкомовному рекламному дискурсі переважають двокомпонентні аналітичні словосполучення, не зафіксовані у словнику, але легко відтворювані у мовленні – 49% від суцільної добірки. Такі словосполучення у багатьох випадках складаються з власне колоративу та прикметника загальної категоризації кольору (*clair, intense, vif*). Друге місце за частотністю використання у франкомовному дискурсі посідають однослівні колоративи, які у багатьох випадках представлені простим прикметником – 36%. Цей факт пояснюється тим, що маркетологи намагаються найбільш вигідно відобразити характеристику продукту та відповідно максимально використовують можливості мови, щоб приоздобити зовнішній вигляд товару. Вживання трикомпонентних та багатоконпонентних кольоропозначень зустрічається набагато рідше – 10% та 5% відповідно.

Підкреслення винятковості кольору продукції часто відбувається шляхом функціонування порівняльних зворотів: «*Un chassé-croisé de rose, beige, orangé, comme un lever de soleil à Malibu, c'est ce qui se dit...*

Comment résister!» [1, с. 52]. Саме за допомогою таких експресивних засобів успішно реалізується головна функція колоративів у рекламі – залучення інтересу споживачів до рекламованого продукту.

На сучасному етапі тексти рекламного дискурсу передбачають множинність креативних прийомів і методик використання категорії кольору. Колоративи потрібні для утворення додаткових конотацій, емоційно-експресивних образів та асоціацій, і тому французька мова має у своєму розпорядженні розгалужену палітру прикметників кольоропозначень.

При вивченні особливостей функціонування кольоропозначень у рекламному дискурсі, значний інтерес являють вторинні колоративи, оскільки вони надають рекламним текстам більшої виразності та емоційності, ніж первинні. Як відомо, рекламний дискурс – прагматичний дискурс, оскільки зорієнтований на спонукання одержувача інформації до дії. Тому у рекламних текстах важливо використовувати прийоми, що вмотивують на придбання товару, і одним із таких прийомів може бути використання колоративів. О.Ю. Воробйова розглядає колоративи, як вияв вмотивованості: «Здатність кольоропозначень створювати образи через асоціації дозволяє стверджувати, що вони володіють якістю мотивації» [4]. Вторинні колоративи позначаються метафорично – шляхом порівняння з предметом, що має відповідний відтінок. Такі колоративи мають більшу вмотивованість, ніж первинні, оскільки здатні визивати прямі асоціації з конкретними об'єктами оточуючої дійсності, що виступають як прототипи названих кольорів.

Результати аналізу франкомовних рекламних текстів дозволили виявити, що використання вторинних колоративів переважає – 55% від загальної кількості. Пояснити такі дані можна тим, що креативні назви набагато більше приваблюють увагу і інтерес клієнтів і, відповідно, є більш продуктивними.

Статистична обробка фактичного матеріалу свідчить про те, що найбільш численними категоріями, представленими у французькій рекламі є:

1) Назви кольорів, що пов'язані з назвами предметів та явищ природи, наприклад, «*Chic et tendance, le sac en cuir de vachette bleu ciel souple, porté épaule, vous accompagnera en toute occasion*» [2, с. 33].

2) Назви кольорів, що пов'язані з назвами різних матеріалів:

– з дорогоцінним камінням «*Chic, le gros crayon culte de Sisley sort en quatre nouvelles teintes, dont un vert émeraude qui électrise le regard*» [8, с. 94];

– з тканинами «*Subtils, ces nouveaux vernis, beige chamois au café noisette <...> Un chic fou et en plus une formule impec: filtre anti-UV protecteur de brillance et mix de calcium-silicium pour renforcer l'ongle*» [5, с. 47];

– з природним матеріалом «*Corail rosé, vert d'eau irisé or, blanc satiné, brun intense aux reflets cuivrés pour le Tissé Fantaisie ou gris ardoise, bois de rose etivoire pour le Tissé Paris déjà la magie des mots avant celle du regard, c'est l'effet de la palette emblématique*» [7, р. 213].

3) Назви кольорів, що пов'язані з об'єктами тваринного та рослинного світу:

– з тваринами «*Oui au style wild, mais joliment maîtrisé avec cette brosse zèbre qui démêle sans casse et atténue l'électricité statique*» [8, с. 98];

– з птахами «*Un combo de poudres matifiantes top: la jaune poussin zappe les rougeurs, la mauve et l'or accrochent la lumière*» [7, с. 222].

– з рослинами «*Six harmonis de perles – de l'or au parme – et trois effets sur le grain de peau: illuminateur, unifiant et correcteur*» [4, с. 76] або плодами «*Facile, avec cette creme de blush couleur fraise des bois sur le bombé des pommettes*» [11, с. 28];

4) Назви кольорів, що пов'язані з географією «*Pour changer du noir, on gribouille la pointe ou la base de nos cils avec un souçon de mascara vert lagon, bleu nuit, violet, rose Barbie ou vert anglais*» [7, с. 129]. У такий спосіб підкреслюються нюанси та деталі кольору, які співвідносяться з певною географічною місцевістю;

5) Назви кольорів, що пов'язані з назвами продуктів харчування «*Ce gel caramel irisé s'applique sur les jambes ou le décolleté, et en plus d'apporter une touche de glamour, il estompe les marques de maillot*» [3, с. 80] або напоями «*On s'offre cette palette les yeux fermés! Son panaché de fards entre beige et moka irisé convient à toutes les couleurs d'iris*» [4, с. 94].

Останнім часом у французькій мові все частіше вживаються запозичені слова, насамперед з англійської мови. Цей процес не міг оминати колоративи, і тому, у журналах можна знайти такі асоціації, як «*Couleurs cupcakes pour ce pull sculpteur de forms*» [3, с. 28] або «*Douceur, élégance et féminité, cette teinte façon milk-shake est un très joli nude qui sublime toutes les mains*» [12, с. 12]. Використовуючи такі незвичайні порівняння, які вказують навіть не на конкретний колір, а на цілу гаму відтінків, рекламодавці використовують колір як засіб залучення й активізації пам'яті та уяви реципієнта.

Л. Хавкіна у своїй монографії вказує, що у рекламній колористиці використовуються слова з семантикою інших видів чуттєвого сприйняття, заради насичення рекламного дискурсу міфологічним змішуванням абстрактного й конкретного, реального й уявного, речовинного й чуттєвого [8, с. 261]. Ознайомлення з вищеведеними прикладами дозволяє дослідникові побачити, що колоративи тематичної групи «тканини», наприклад «*beige chamois*», містять у собі компонент «дотику». При використанні лексем групи «продукти харчування» у сферу семантичного перенесення вводяться «смакові» компоненти. Такі метафори знаходяться у сфері нашого сенсорного сприйняття, вони мають виразну мотивацію та вважаються більш складними для рецепції.

Варто виділити також групу колоративів, в яких присутні лексеми, що позначають психо-фізіологічний стан. «Семантичне перенесення з одного об'єкту на інший ускладнюється ще й тим, що використані компоненти

належать різним рівням свідомості – сенсорному (колір) та емоційно-оцінному, а використані лексеми мають різний рівень абстрактності» [7, с. 225]. Наприклад, червоний колір асоціюється з сильними почуттями, коханням та пристрасною і тому подібні порівняння часто фігурують у текстах рекламного дискурсу для того, щоб привернути увагу та зацікавити потенційного покупця: «*Un coeur brodé ou un "love" écrit en rouge passion... Spécialement pour la Saint-Valentin, Isotoner déclare sa flamme avec une collection de gants aux couleurs de l'amour, à offrir à l'élu de son coeur*» [11, с. 8]. Образність та метафоричність таких одиниць справляють досить сильний емоційний вплив на реципієнта рекламного повідомлення.

Як показує аналіз, колір відіграє у рекламі значну роль, він може апелювати до емоцій; містити у собі прихований контекст; привертати та утримувати увагу; покращувати рівень передачі рекламного повідомлення від адресанту до адресату. Зважаючи на цей факт, у сучасному французькому рекламному дискурсі колоративній лексикі приділяється особлива увага. Вдало підібрана кольороназва може виявитися більш дієвою, ніж сам колір товару або навіть його якість, у чому і полягає основне призначення реклами. Використання незвичайних найменувань кольорів, складних колірних метафор розглядається як вербальний засіб маніпуляції свідомістю у рекламному дискурсі. Апелюючи до того чи іншого почуття і викликаючи відповідну асоціацію, колір стає потужним мотиваційним фактором адресної реклами, відповідаючи її головному завданню – реалізації товару.

Перспективою подальших досліджень є компаративний аналіз колоративної лексики у рекламних повідомленнях французької та української мови.

Література:

1. Бове К., Арене У. Современная реклама. Тольятти: Довгань, 1995. 704 с.
2. Василевич А.П., Кузнецова С.Н., Мищенко С.С. Цвет и названия цвета в русском языке. М.: Издательство ЛКИ, 2011. 216 с.
3. Волкова М.Г. Способы пополнения лексико-семантической группы цвета в разноструктурных языках. Вестник Томского государственного педагогического университета. 2013. № 3 (131). С. 57-61.
4. Воробьева Е.Ю. Цветообозначения как проявления мотивированности. URL: http://sociosphera.com/publication/journal/2014/166/cvetooboznacheniya_kak_proyavlenie_motivirovannosti/
5. Дедюхин А.А. Модели организации вербальной и визуальной информации в тексте рекламы: дис. ... кандидата филол. наук: 10.02.19. Краснодар, 2006. 152 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/modeli-organizatsii-verbalnoi-i-vizualnoi-informatsii-v-tekste-reklamy>
6. Іншаков А.Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві. Філологічні студії. Науковий вісник КНУ: зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2013. Вип. 9. С. 188-195.
7. Кулько О.И. Колоративы и обозначения цвета в рекламе. Русская и сопоставительная филология: состояние и перспективы: Международная научная конференция, посвященная 200-летию Казанского университета (Казань, 4-6 октября 2004 г.). Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2004. С. 224-225.
8. Хавкіна Л. Сучасний український рекламний міф: монографія. Х.: Харківське історико-філологічне товариство, 2010. 352 с.
9. Чепіль О.Я. Феномен дискурсу у сучасній лінгвістиці. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна. 2011. Вип. 20. С. 211-215.
10. Юзьвяк О. Засоби зображення гами кольорів у французькій та українських мовах. Молодь і ринок. 2011. № 2 (73). С. 95-101.
11. Ягодкина М.В., Иванова А.П., Сластушинская М.М. Реклама в коммуникационном процессе. СПб.: Питер, 2014. 304 с.
12. Larminaux C. Traduction-adaptation du discours publicitaire: analyse comparée des sites Internet du groupe Danone, versions pour la France et pour l'Espagne. Salamanca: Universidad de Salamanca, 2010. 556 p.
13. Molinier C. Les termes de couleur en français. Essai de classification sémantico-syntaxique. Cahiers de Grammaire. 2006. № 30. P. 259-275.
14. Mollard-Desfour A. Le lexique de la couleur: de la langue à la culture...et aux dictionnaires. URL: <http://cief.elte.hu/sites/default/files/19mollarddesfour89-109.pdf>

Джерела фактичного матеріалу:

1. Avantages. – Paris, France, 2016. – № 329. – 156 p
2. Avantages. – Paris, France, 2016. – № 330. – 156 p
3. Cosmopolitan. – Paris, France, 2013. – № 06. – 256 p.
4. Cosmopolitan. – Paris, France, 2013. – № 11. – 272 p.
5. Cosmopolitan. – Paris, France, 2014. – № 11. – 260 p.
6. Cosmopolitan. – Paris, France, 2015. – № 02. – 164 p.
7. Cosmopolitan. – Paris, France, 2015. – № 04. – 222 p.
8. Cosmopolitan. – Paris, France, 2016. – № 04. – 210 p.
9. Cosmopolitan. – Paris, France, 2017. – № 02. – 160 p.
10. Maxi. – Paris, France, 2015. – № 1514. – 84 p.
11. Prima. – Paris, France, 2016. – № 403. – 148 p.
12. Serengo. – Paris, France, 2016. – № 03. – 167 p.

Анотація

**Л. КОККИНА, Г. РОМАНКО. ПРАГМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛОРАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ
У СУЧАСНОМУ ФРАНКОМОВНОМУ РЕКЛАМНОМУ ДИСКУРСІ**

Стаття присвячена дослідженню прагматичного аспекту використання лексики на позначення кольору у сучасному франкомовному рекламному дискурсі. Основна увага зосереджена на аналізі лексичних, граматичних та стилістичних засобів передачі кольору французькою мовою у сучасних рекламних текстах. Розглянуто типи колоративів та їх основні прагматичні функції.

Ключові слова: колоративи, прагматика, рекламний дискурс, французька мова.

Анотация

**Л. КОККИНА, А. РОМАНКО. ПРАГМАТИКА ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КОЛОРАТИВНОЙ ЛЕКСИКИ
В СОВРЕМЕННОМ ФРАНЦУЗСКОМ РЕКЛАМНОМ ДИСКУРСЕ**

Статья посвящена исследованию прагматического аспекта использования цветообозначающей лексики в современном французском рекламном дискурсе. Основное внимание уделено анализу лексических, грамматических и стилистических средств передачи цвета на французском языке в современных рекламных текстах. Рассмотрены типы колоративов и их основные прагматические функции.

Ключевые слова: колоративы, прагматика, рекламный дискурс, французский язык.

Summary

**L. KOKKINA, H. ROMANKO. THE PRAGMATICS OF COLOR NOMINATION
IN MODERN ADVERTIZING DISCOURSE (BASED ON FRENCH)**

The article deals with the analysis of the pragmatic aspect of use of the color terms in modern French advertizing discourse. Special attention is paid to the analysis of lexical, grammatical and stylistic resources of the transmission of color in modern advertizing texts in French. The types of coloratives and their main functions have been studied.

Key words: coloratives, pragmatics, advertizing discourse, French.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at Department
of Foreign Languages
for Humanitarian Faculties,
Ivan Franko National University
of Lviv*

PRAGMATIC STUDY OF HUMOUR IN THE ENGLISH TEXT

Humour has been for centuries a subject for an extensive scholarly research in various fields of study including psychology, sociology and linguistics. It is an important part of human interaction in which it serves as a multi-functional tool. The roles and functions of the phenomenon of humour are discussed by several theories of humour all of which put emphasis on a different aspect of its multimodality.

A huge attention to the issues of humour are given by such well-known scholars as Günther Ulrike, Koestler Arthur, Palmer Jerry, Bell Nancy D., Norrick Neal R.; various features of the language of humour are discussed in detail in the works of Ross Alison; detailed discourse analysis of humour is given by Dynel Marta, some aspects of the theories of humour are raised in the scientific research of such scientists as Apter M. J., Attardo Salvatore, Kotthoff H., Raskin Victor.

The allocation of previously unpublished parts of the general problem consists in determination, explaining and systemizing verbalization of humour and ways and means of its reproduction.

The objectives are to define humour through different linguistic theories and depict humour as a certain kind of potential to be funny or to induce amusement indicated by laughter, to provide an insight into pragmatics of humour and its different theories.

Many scholars have been trying to define humour for centuries, but no single definition has been given. Research has been made in several different fields such as linguistics, psychology or sociology with an attempt to define certain boundaries of its functions. Different points of view on this issue from different fields of study, caused ambiguity and defining humour has become a problematic question: "...the lack of rigorous, or at least reliable, definition of humour...is represented by the fact that denominations of processes...are often used as if they were synonyms...This denotes that the semantic field to which they belong does not have precise boundaries" [2, p. 4]. S. Attardo thus suggests that it is impossible to give a definition of humour that will be completely unambiguous [2, p. 3]. Humour means "the quality of being funny". It refers to "an ability to perceive and express a sense of the clever or amusing thing". Humour consists principally in the recognition and expression of incongruities or peculiarities present in a situation or character. It is frequently used to illustrate some fundamental absurdity in human nature or conduct, and is generally thought of as a kindly trait: a genial and mellow type of humor. It is "the quality of being amusing or comic, especially as expressed in literature or speech. It is the ability to express humour or amuse other people" [12]. It can be said that humour is a certain quality or potential of somebody or something to be funny and amusing.

Humour has a frequent occurrence in society and is considered to be a very important part of human interaction [11]. Verbal humour can be found in written as well as spoken forms such as puns, jokes or teasing. The varieties of these forms became popular in television broadcasting which has become an inseparable part of everyday entertainment. It is also a powerful tool to present one's opinions and attitudes and create bonds between certain groups of people and make them distinguishable from the others: "Humour is influential – from political satire to joking as a way of establishing friendships and excluding others" [11].

Humour itself has several roles which are difficult to tell apart and in fact function together to achieve wanted effect: communication; cognitive development; indication of laughter, pleasure or entertainment [8, 68]; reduction of stress and anxiety; promotion of self-image [5, p. 17-18].

Concerning the social aspect of humour, probably the most frequently recognized role of humour is to induce laughter. It can be used in lightening of some situations, in showing a gesture of sympathy or to arouse good mood by causing amusement. In connection to this, A. Ross defines humour as "something that makes a person laugh or smile" [11, p. 1]. To build up on this simplistic definition, J. Palmer provides a more sophisticated interpretation when he says that humour is "everything that is actually or potentially funny, and the process by which this funniness occurs" [9, p. 3]. Not every humorous event has to be funny for everybody, though. The recognition and appreciation of humour depends on many factors such as culture, gender or age.

To A. Koestler's mind, humour involves a paradox, because laughter is a universal physiological reaction to a very great variety of different complex intellectual and emotional stimuli. A. Koestler argues that humour is motivated by aggressive and/or apprehensive, self-defensive or assaulting impulses, and laughter is said to be an act of overt or covert unloading of these impulses. Our biological evolution, he says, has fallen dangerously behind our mental development. Aggressive-defensive emotions descend from our neurobiological "deep layers" and have greater persistence and inertia than our evolutionarily later developed flexible reasoning. Therefore, a sudden bisociation of a mental event with two habitually incompatible matrices – associative contexts – frames of reference causes a sudden jump from one matrix to another, but our emotions cannot follow such quick toggling and so our psychological tension finds the solution in laughter, i.e. along the "channel of least resistance" [6].

Humour is different from laughter. These two terms are not interchangeable and cannot be considered to be the same concept. Although humour is a primary cause of laughter, the laughter does not inevitably depend on humour and can be in some situations a release of mental tension (as the Release Theory of Humour suggests), instead of expression

of amusements well as sign of fear or embarrassment [11, 1]. Also, not every humorous situation causes one to laugh. As has already been mentioned, laughter depends on a context which certain groups of people share.

Humour is social rather than individual phenomenon. The social aspect of humour is supported by the notion that people usually laugh in company of other people and certain jokes can only be appreciated in groups [11, p. 64]. Even in television there appears a substitute for conducted laughter of other people in order to create a grouping effect: “Because it’s important to sense other people responding to humour, „canned laughter” is used for television or radio comedy” [11]. It is less probable that people will laugh when alone, since laughing is a sign of “allegiance to a group” or, on the other hand can as well serve as a tool to distance oneself from the speaker. People laugh when they are given an initial trigger to laugh sometimes even before the actual joke is expressed [11, p. 1-2]. Laughter certainly does not serve as the only essential marker of humour, but is generally recognized and thus for an initial definition of humour is a useful tool to use.

Considering these aspects of humour and laughter it is difficult to state a general definition. Humour is a complex issue which needs to be treated in this respect as dependent on many factors such as context, age or a sense of belonging to a community. In relation to its definition, a few linguistic theories of humour will be discussed.

Incongruity-Resolution Theory is one of the first linguistic theories of humour dating back to 18th century. Two most famous pioneers of this theory are I. Kant and A. Schopenhauer. The core of this theory can be explained by A. Schopenhauer’s definition of laughter: “The cause of laughter in every case is simply the sudden perception of the incongruity between a concept and the real objects which have been thought through it in some relation, and laughter itself is just the expression of this incongruity” [2, 48]. The idea of incongruity is based on the notion that there is a certain pattern to the relationships between components of ideas. When the system of arrangement does not match with the expected pattern, the event is perceived as incongruous [2, p. 48]. Many theorists agree that not incongruity, but congruous outcome of the incongruity contains the funny element. This theory is a two-staged model of comprehension and appreciation including incongruity and resolution.

Incongruity Theory is an essentialist approach and therefore does not have a psychological or sociological, but rather general outlook on the issue of humour [2, p. 49]. This theory is widely used in humour discourse because of its general nature. It contains elements which co-occur in other theories as well and therefore it is compatible for example with hostility or release theories. These theories address the negative element of humour. Probably the most influential from these theories is the superiority theory advocated to a great extent by H. Bergson. According to this theory, “humour is a social corrective used by society to correct deviant behaviour” [2, p. 50]. The original idea was proposed by T. Hobbes who thought that laughter is an expression of „sudden glory” and realization of being better than someone else [2, p. 49]. In general, this theory, which is based on sociological approach and emphasizes the aggressive aspect of humour, assumes that people laugh at the tragedies of other people and laughter which occurs when such a situation happens is a reflection of one’s superiority. Humour is thus an expression of spite and aimed at people who are being considered inferior in any kind of way.

The basis for Release Theories, which take into account a psychological aspect of humour, was proposed by Freud, who believed that humour releases tension or mental energy and relieves a person from inhibitions imposed by conventions and laws. People live under these prohibitions and suppressions and release themselves by bursting out in a laughter. The release theories have a significant contribution to linguistic research about humour in a sense that they liberate from the rules of language which are typical for puns and word-plays in general [2, p. 50]. This theory also encompasses social and behavioural elements of humour itself.

The Semantic Script Theory of humour is different from the theories above, because it works within a different framework. The previous theories mentioned are associated with a cognitive field, while the Semantic Script Theory is a part of generative grammar [2, p. 195]. The theory of humour was proposed by V. Raskin in 1985. V. Raskin’s idea suggests that all humour includes a semantic-pragmatic method and this method includes a semantic opposition between the scripts. The Semantic Script Theory operates with an earlier notion introduced by N. Chomsky in 1965, which was intended to participate in the native speaker’s humour competence. The speaker can recognize if a “sentence belongs to a set of grammatical sentences” and therefore can tell whether a text is funny or not [2, p. 196].

The postulate about joke-telling as a specific kind of “non-bona-fide” communication which violates the Cooperative Principle and the so-called conversational maxims is set for the “bona-fide” (i.e. usual, information-bearing, serious, sincere) communication. In the case of joke-telling four different situations may occur, depending on whether the speaker makes the joke intentionally or unintentionally, and/or whether the hearer expects or does not expect the joke. If the receiver does not assume a joke, he/she would try to understand what was said in a one way and, after a failure to do so, seek some other mode of interpretation (joke, lie, nonsense, etc.). If an addressee is attuned to the “joke wave”, the Cooperative Principle starts to operate again, but in a specific “joke-oriented” manner and with modified maxims, e.g. “Give exactly as much information as is necessary for the joke” instead of the usual Maxim of Quantity, “Say only what is compatible with the world of the joke” instead of usual Maxim of Quality, etc.

“The Semantic Script Theory models the humorous competence of an idealized speaker/hearer who is unaffected by racial or gender bias, undisturbed by scatological, obscene or disgusting materials, not subject to boredom, and most importantly, who has never heard it before when presented with a joke...the context of the telling of the joke (its „performance”) is irrelevant to its humorous nature” [2, p. 197].

Explication of the relationships of the scripts involved ‘script overlap’ and ‘script opposition’. V. Raskin gives empirical examples of semantic common parts perfectly compatible with both scripts under discussion, and others that fit naturally with one script but only conditionally with the other. Some of the jokes’ script oppositions are usual antonymous (contradictory or contrary) oppositions, but the bulk of them is what J. Lyons has called local antonyms, i.e. “linguistic entities whose meanings are opposite only within a particular discourse and solely for the purposes of this discourse” [10, p. 108]. Each joke describes some “real” situation and evokes another, “unreal” situation. They can be manifested

as oppositions between the: actual and non-actual, non-existing situation; expected and abnormal, unexpected states of affairs; possible, plausible and impossible, less plausible situation [10, p. 111].

And the scripts evoked by jokes often involve double categories which are essential to human life, like real/unreal, true/false, good/bad, death/life, obscene/decent, rich/poor, etc. [10, p. 113–114]. Many jokes contain special semantic script-switch triggers that highlight the need for substituting scripts, the two main types of such triggers are ambiguity and contradiction. Scripts, which are important elements in this theory, could be generally explained as organized pieces of information about something; “cognitive structure internalized by the speaker which provides the speaker with information on how things are done” [1, p. 198].

As a response to above mentioned Semantic Script Theory, the General Theory of Verbal Humour has been formulated in 1991 by S. Attardo and V. Raskin to expand the scope from semantics and include other areas of linguistics such as textual linguistics, the theory of narrativity and pragmatics [2]. “The General Theory of Verbal Humour broadened the Semantic Script Theory to include all linguistic levels, including an interest for social and narratological issues absent in the Semantic Script Theory” [10, p. 109]. This extension is achieved by five other Knowledge Resources except for the opposition which is to be found in Semantic Script Theory.

The six-level hierarchical representation model of verbal jokes is proposed which pursues to be, at the same time, a device for evaluating the “semantic distance”, or degree of similarity between particular joke texts. The model is limited to seven variants of the light bulb joke. Each variant differs from others exactly in one particular way. The hierarchy of the knowledge resources is as follows:

1. Language. “It includes all the choices at the phonetic, phonologic, morphophonemic, morphologic, lexic, syntactic, semantic, and pragmatic levels of language structure that the speaker is still free to make, given that everything else in the joke is already given and cannot be tinkered with” [10, 298], or further: “...basically, it is the content of the joke which has to be expressed within the parameter of language”, and still further, even: “parameter of language is responsible for exact wording and placement of the punchline” [10, 299]. Or, in simplified perspective, the Language level is considered responsible for any change not delegated to some higher level Knowledge Resources.

2. Narrative strategy. This means “the genre, or rather microgenre ... of the joke, in other words, whether the text of the joke is set up as expository, as a riddle, as a question-and-answer sequence, and so on” [10, 300]. The joke also can be expanded to a longer dialogue, customary to folk narratives triple sequence can be constructed, the newspaper advertisement form applied, etc. When building the narrative strategy, it is important to keep the text sufficiently nonredundant in order not to spoil the punchline [10].

3. Target is the personalized “object” of the joke. S. Attardo & V. Raskin [10, 301–302] provide examples of the rich choice of ethnically, socially or politically marked personages who have been considered apposite to fulfil the role of targets in the light bulb joke. They admit that the number of jokes without clear targets is quite small, but emphasize the exclusively conventional character of ethnic or other choices for embodiments of stupidity and deny any correspondence between such stereotypes and reality.

4. Situation consists of the rest of the content constituents or “props” of the joke, like other participants beside the target, activities, objects, instruments, etc.

5. Logical mechanism is the most problematic element in the General Theory of Verbal Humour. Here, “logical” does not stand for deductive logic or strict formal logic but rather should be understood in some looser quotidian sense ‘rational thinking and acting’ or even ‘ontological possibility’. For example, the usual reverse method of bulb-screwing has proved successful and is therefore “fully justified logically”, the reverse method of car washing is “somewhat faultier logically”, but the method of emptying the ashtray and turning the ceiling instead of the table in the bulb joke are “equally faulty” [10, 303–304]. The common logical mechanism for the whole joke series under discussion is called figure-ground reversal.

6. Script opposition. This is the only level of V. Raskin’s Semantic Script Theory incorporated into the General Theory of Verbal Humour model. The authors find the oppositions of the lowest level in Semantic Script Theory not to be equal in generality and put forward proposals to overcome this shortcoming.

The theory also includes the notion of „joke similarity“. This term suggests, that “jokes are predicted to be more similar in direct proportion to the number of parameters they have in common, and conversely to differ more if the values of many parameters are different...two jokes differing in only one parameter will be the more different, the higher the parameter is in the scale” [10, p. 228].

The Conversational Humour Approach is the most recent from the above mentioned theories. The core for this view is consideration of “direct address” as a resource for humour and the main trigger to create humour in everyday conversation. “Direct address always has both an “attention, identification” function and a “contact, expressive function” while showing that both these functions play several roles in creation of humorous discourse [8]. In this sense, this theoretical approach develops the notion of competence present in Semantic Script Theory and adds an aspect of performance as a crucial aspect in humorous interaction. Thus there are no general signals that would lead the listener to appreciation of humour embedded in the very words, but rather that there are procedures such as prosody or marked wording that help to identify the humorous instances [7, p. 51]. N. Bell in her “Impolite Responses to Failed Humour” emphasizes the role of context: “Behavioral norms can influence, for example, whether humour is even acceptable within a certain context, or what type of humour is appropriate” [3, p. 145]. She also suggests that “this principle is made up of components of involvement, empathy, and respect” [3] which supports the notion of humour as a co-operative interactional phenomenon rather than a set of grammatical capacity.

One of the crucial themes in humour studies is discourse analysis. Since discourse analysis puts emphasis on the functions and purposes of a language in use, analysis of humour discourse will investigate language of humour in use and what functions it serves in human interaction. Pragmatics addresses communicative processes and “presents a wide interdisciplinary

spectrum of topics capitalising in the interactions of cognitive, social, and cultural phenomena” [4, p. 2]. Thus the discussion about humour as a pragmatic tool puts emphasis on its observation as a communicative phenomenon. Humour can be conveyed by language as well as non-verbal impulses which both have their own ways of communicating a message between the participants. Humour is a part of interpersonal communication. Therefore it is common to observe humorous instances within a conversation with a function to amuse a conversational partner. Humour can be used in different discourses such as advertising, films, series, serials or literature [4, p. 3] which are in fact using a model of human interaction in their fictionalised surroundings.

The role of the article was to define the term humour and explain the phenomenon which it represents in many fields of study including linguistics. We further provided a brief insight into the theories of humour all of which consider different aspects to be crucial in humorous event and roles humour might play. The issue of laughter also came into consideration in connection to social aspect of humour which cannot be ignored in discussion about pragmatic principles of conversation. The laughter itself is a key issue of one of the humour theories – Relief Theory, which is a psychological approach. Other theories show that humour can be studied from several other perspectives such as sociology, generative grammar, or pragmatics. Examination of irony and humour correlation needs further research. Irony is regarded as a type of humor, as a complex speech act in which the intended meaning of a statement differs from its literal meaning and can take many configurations.

References:

1. Apter M. J. Reversal theory: The dynamics of motivation, emotion, and personality [2nd ed.] Oxford : Oneworld Publications. 2007. 260 p.
2. Attardo Salvatore Linguistic theories of humour. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 1994. 310 p.
3. Bell Nancy D. Impolite responses to failed humour. Humour in Interaction [Neal R. Norrick and Delia Chiaro (eds.)]. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 2009. P. 143–163.
4. Dynel Marta Pragmatics and linguistic research into humour. The Pragmatics of Humour across Discourse Domains [Marta Dynel (ed.)]. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011. P. 1-15.
5. Günther Ulrike What’s in a laugh? Humour, jokes and laughter in the conversational corpus of the BNC. Freiburg: Albert-Ludwigs-Universität, 2003. 218 p.
6. Koestler Arthur The Act of Creation. London: Hutchinson & Co. 1964. 276 p.
7. Kotthoff H. An interactional approach to irony development. Humour in Interaction [Neal R. Norrick & Delia Chiaro (eds.)]. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009. P. 49–77.
8. Norrick Neal R. Humour and interaction. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009. 340 p.
9. Palmer Jerry Taking humor seriously. London: Routledge, 1994. 196 p.
10. Raskin Victor Semantic Mechanisms of Humor – Dordrecht & Boston & Lancaster : D. Reidel Publishing Company. 1985. 286 p.
11. Ross Alison The language of humour. London: Routledge, 1998. 328 p.
12. <http://oxforddictionaries.com/definition/english/humour>

Анотація

Н. РОТОН. ПРАГМАТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГУМОРУ В АНГЛОМОВНОМУ ТЕКСТІ

Стаття присвячена теоретичним та методологічним засадам дослідження гумору в англomовному тексті. Особлива увага приділяється визначенню, поясненню та систематизації вербалізації гумору та засобам його відтворення. Гумор визначається через різні лінгвістичні теорії і зображається як певний вид потенціалу бути веселим або викликати сміх, досліджується прагматика гумору та його різні теорії.

Ключові слова: теорія несумлінності – розрізнення, теорія семантичного сценарію, загальна теорія словесного гумору, принцип кооперації, розмовний аспект гумору.

Аннотация

Н. РОТОН. ПРАГМАТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЮМОРА В АНГЛОЯЗЫЧНОМ ТЕКСТЕ

Статья посвящена теоретическим и методологическим основам исследования юмора в англоязычном тексте. Особое внимание уделяется определению, объяснению и систематизации, вербализации юмора и средствам его воспроизведения. Юмор рассматривается сквозь призму различных лингвистических теорий и изображается как некий вид потенциала быть веселым или вызвать смех, исследуется прагматика юмора и его различные теории.

Ключевые слова: теория недобросовестности – различия, теория семантического сценария, общая теория словесного юмора, принцип кооперации, разговорный аспект юмора.

Summary

N. RHOTON. PRAGMATIC STUDY OF HUMOR IN THE ENGLISH TEXT

The article deals with theoretical and methodological principles of study of humor in the English text. Special attention is paid to determination, explaining and systemizing verbalization of humor and ways and means of its reproduction. Humour is defined through different linguistic theories and depicted as a certain kind of potential to be funny or to induce amusement indicated by laughter, an insight into pragmatics of humour and its different theories is provided.

Key words: incongruity-resolution theory, semantic script theory, general theory of verbal humour, cooperative principle, conversational humour approach.

асистент кафедри
англійської філології
Львівського національного
університету імені Івана Франка

СИНКРЕТИЗМ ПЕРФОРМАТИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Актуальність нашого наукового пошуку обумовлена недостатністю системного вивчення синкретизму перформативних висловлень з поверхнево вираженим дієслівним предикатом та необхідністю поглиблення знань про взаємозв'язок між формально-синтаксичною структурою перформативного висловлення та його комунікативно-інтенційним наповненням в англійській мові.

Метою дослідження є конкретизувати сутність поняття синкретизму перформативного дієслова й розглянути його вияви у процесі актомовленнєвого функціонування перформативного предикату.

Сформульована мета зумовлює необхідність розв'язання наступних завдань:

- розглянути сучасні мовознавчі підходи до тлумачення синкретизму;
- з'ясувати лінгвістичну сутність іллокутивного синкретизму та його причини;
- визначити парадигматичні й синтагматичні фактори, які обумовлюють прагматичну багатозначність перформативних висловлень;
- виявити основні типи прагматичної варіативності перформативних висловлень.

Упродовж останніх десятиріч явище синкретизму становило об'єкт сталої дослідницької уваги не лише у лінгвістиці, але й у суміжних з нею галузях. Зараз наявна низка мовознавчих праць вітчизняних та іноземних учених, які охоплюють широке коло питань, пов'язаних з явищем синкретизму (Л. Єльмслєв, Ю.Ю. Наливайко, В.І. Зарицька, Т.О. Шундель, І.В. Висоцька, М.О. Павлюковець, Н.С. Молчанова, Ronald F. Feldstein, D. Wunderlich, G. Stump, J. Lee та ін.). Синкретизм – поняття універсальне, яке можна спостерігати на всіх рівнях мовної ієрархії. Л.М. Медведєва виділяє синкретичні (гетерогенні) комунікативні акти, до реалізації яких залучаються водночас як мовна, так і інші знакові системи [11, с. 16]. У морфології синкретизм досліджується здебільшого у словозмінних парадигмах іменника (синкретизм відмінкових закінчень) та дієслова (аспектуальний синкретизм, становий синкретизм). Синкретизм тлумачиться як суміщення різних граматичних ознак в одному слові, яке супроводжує перехід слова з однієї частини мови в іншу. Таким чином, між синкретизмом та перехідністю вибудовуються причинно-наслідковий зв'язок [1].

Під синкретизмом розуміють суміщення диференційних структурних і семантичних ознак опозиційних одиниць, функційне об'єднання різних форм вираження, нейтралізація протиставлень (опозицій). Проявом синкретизму як у мові, так і у мовленні традиційно вважається збіг або суміщення двох чи кількох значень в одному лінгвістичному знакові на парадигматичній і синтагматичній осі [2].

Питання комунікативно-інтенційного навантаження складних мовленнєвих актів має досить довгу історію й неодноразово становило об'єкт дослідницької уваги у вивченні мов різного структурного типу. Щоразу більшої актуальності набувають дослідження явища суміщення кількох прагматичних значень у рамках одного висловлення, яке обумовлює появу полііллокутивних мовленнєвих актів [13; 14]. Проблему полііллокутивності мовленнєвого акту як його здатності до виконання декількох актомовленнєвих функцій розглядає Л.І. Ключко у рамках дослідження комунікативно-прагматичних характеристик висловлень похвали в англійській мові [8]. І.М. Кобозєва зосереджує увагу на складних, двоіллокутивних висловленнях, які, за спостереженням дослідниці, передають контаміновані прагматичні значення [9, с. 95].

Досліджуючи системні епідигматичні зв'язки простих мовленнєвих актів як мінімальних, елементарних одиниць мовлення у рамках одиниць вищого рівня ієрархії, В.І. Карабан виділяє *комплексні, композитні і складені* мовленнєві акти [7]. Автор наголошує на необхідності переходу від парадигматичного вивчення простих мовленнєвих актів в їх ізольованому вигляді до синтагматичного вивчення їхнього співвідношення й інтеграції у процесі мовленнєвої взаємодії. М.Є. Ємельянова аналізує дискурсні функції директивних мовленнєвих актів зі складною іллокутивною силою, розподіляючи їх на два комунікативно-інтенційні типи – комісивно-директивні і асертивно-директивні [3]. Послідовність семантико-прагматичних компонентів такого мовленнєвого акту може бути різною, однак, як зазначає автор, згідно прагматичного принципу пріоритету, домінуючу роль і початкову позицію у більшості випадків займають директиви, тоді як роль допоміжного, підпорядкованого компоненту виконують комісиви й асертиви, які знаходяться у постпозиції. Т.В. Кабанкова простежує явище синкретизму у мовленнєвих актах схвалення/ несхвалення у німецькому діалогічному дискурсі [6]. Автор розглядає синкретичний мовленнєвий акт як самостійний тип, особливістю якого є суміщення прямого й непрямого іллокутивних намірів, причому імпліцитне оцінне значення, на думку автора, є більш вагомим порівняно з експліцитним, буквальним значенням, яке виступає лише як своєрідна точка відліку або фону, на якому адресант і адресат вибудовують своє власне розуміння істинного смислу висловлювання [6].

Функціональна строкатість перформативних дієслів може бути як наслідком їхньої розгалуженої, ємкої семантичної структури, так і наслідком транспонування їхнього прагматичного значення під впливом низки контекстуальних чинників. Окрім того, ключову роль у структурно-синтаксичному оформленні висловлювання відіграє

особистість мовця і його особисті переваги щодо вибору з наявного арсеналу засобів експлікації свого наміру і досягнення поставленої ним іллокутивної мети. Це потенціє зміну прагматичного вектору висловлення і його функціонального навантаження, що виявляється у його прагматичній поліфункційності, тобто поєднанні двох або декількох іллокутивних сил. Мовленнєвий акт, у рамках якого актуалізується поліфункційне висловлення, є синкретичним, попри наявність у його модусній частині перформативного дієслова, що є експліцитним засобом вираження певної іллокутивної мети.

Як засвідчують результати наших спостережень, переважна більшість мовленнєвих актів з перформативними дієсловами є синкретичними і характеризуються принаймні двома комунікативно-прагматичними функціями. Такий висновок, на перший погляд, суперечить загальноприйнятому уявленню про те, що перформативне дієслово, яке слугує виразником конкретної іллокутивної мети, знімає будь-яку двозначність трактування або множинність ‘прочитання’ іллокутивного сценарію висловлювання. Насправді ж, однієї лише семантичної й морфологічної відповідності висловлення критеріям перформативності недостатньо для однозначного розпізнавання його іллокутивної сили. Перформативний предикативний синтагма *I do*, попри її поверхневу інваріантність, приаманна гнучкість і варіативність залежно від особливостей оформлення пропозиційної (диктумної) частини, позиційних характеристик модусної частини (препозиція, інрапозиція, постпозиція), зміни тональності та міри інтенсивності сили висловлення завдяки впровадженню додаткових засобів мітигації.

Перформативний предикат є цілісним утворенням, у рамках якого взаємодіють семантичний, граматичний, модальний та прагматичний компоненти. Відповідно, він слугує не лише номінативною основою – своєрідним семантичним каркасом висловлення, але й експонентом його кваліфікаційного (модального) і комунікативного (прагматичного) значень, що задає певну модель майбутнього перформативного висловлення. Проте, у процесі актомовленнєвої реалізації кожна реченнєва модель може змінювати своє початкове значення й набувати іншого ситуативно-прагматичного забарвлення під впливом різних контекстуальних нашарувань.

З’ясування природи й наслідків такої взаємодії перформативного предикату з контекстом дозволяє значною мірою прогнозувати можливі типи прагматичної модифікації перформативного висловлення у контексті. Аналіз дискурсивних фрагментів з Британського Національного Корпусу, що містять перформативні висловлення з поверхнево вираженим дієслівним предикатом, дають змогу виділити чотири основних типи їх прагматичної варіативності:

1) зміна початкової (первинної) іллокуції зі збереженням інваріантного значення, що спричиняє прагматичну полісемію або функційну тотожність, (на відміну від лексичної синонімії), у рамках одного й того ж функційного підкласу.

Прикладом цього типу прагматичного транспонування може слугувати дієслово *warn* з потенційно заданою семантикою застереження, яке у процесі актомовленнєвої реалізації може набувати значення погрози. Це споріднює його як представника функційного класу директивів (*admonish*, *advise*, *caution*, *suggest*, *recommend*, *urge*) з функційним класом менасивів (*menace*, *threaten*, *intimidate*, *blackmail*) та зумовлює суміщення двох різних іллокутивних сил у рамках єдиної комунікативної настанови – директивної. Як засвідчує аналіз словникової дефініції дієслова *warn*, значення *поради* закріплене в його семантичній структурі (*to tell someone that something bad or dangerous may happen, so that they can avoid it or prevent it; to advise someone not to do something because it may have dangerous or unpleasant results*), тоді як значеннєвий компонент *погрози* лексикографічно нефіксований. Таким чином, прагматичне значення погрози кваліфікується як набуте, вторинне відносно домінуючого, первинного.

I allow you to stay in my home because of Lizzy, but I warn you now, Dan, if you try and interfere in my life, I'll have you out the front door so fast you'll burn a hole in the carpet. [BNC FAB 2142]

Значення погрози нерідко підтверджується наявними в актомовленнєвому контексті індикаторами іллокутивної сили. Такими виступають обставини способу дії *menacingly* та *threateningly* у нижченаведених прикладах:

Though I warn you, 'he added menacingly, pointing one long brown finger at her; 'if you persist in upsetting her I will not hesitate to punish you even though I know how this hurts. [BNC HGD 1308]; *Though I warn you, 'he gestured threateningly, 'don't waste my time or engage us in meddling, wasteful tricks.* [BNC H98 3509]

Важливо наголосити, що для дієслів на позначення погрози основною функцією є дескриптивна, у той час як їх перформативне вживання залишається питанням дискусійним (З. Вендлер, А. Вежбицька, О. Іссерс, О. Романов, О. Новосолова, І. Мартинова, та ін.).

2) зміна початкової (первинної) іллокуції, що спричиняє вихід висловлення за рамки інваріантного значення функційного підкласу і, як наслідок, прагматичну конвергентність двох функційно різних класів перформативів.

Наприклад, дієслово *promise*, яке належить до функційного класу перформативів з комісивною комунікативною настановою (*assure*, *grant*, *guarantee*, *pledge*, *swear*, *vow*), може набувати прагматичного значення погрози, яке, на відміну від лексикографічно експлікованого значення обіцянки, не відображене у словниковій дефініції лексеми.

For my part, I promise you I will continue at all times to have this possibility in mind, and to take every opportunity of bringing it to the minds of those who can best move in the matter. [BNC HGG 895] – іллокутивна сила обіцянки.

But I promise you this, my girl, if you tell lies again, particularly spiteful ones, then I shall find some way of punishing you that you won't forget in a hurry. [BNC BMW 2069] – іллокутивна сила погрози.

Таким чином, межі між окремими прагматичними різновидами перформативних висловлень у багатьох випадках виявляються доволі рухливими й розмитими. Попри наявність у поверхневій структурі речення перформативного дієслівного предикату, лише незначну кількість таких висловлень можна розглядати як моносемічні. Переважна більшість перформативних висловлень, як засвідчує емпіричний матеріал, характеризуються

суміщенню двох іллокутивних сил. Це обумовлює їх потенційну прагматичну багатозначність, яка супроводжується виходом висловлення за межі комунікативно-інтенційного змісту, фіксованого в їхній формально-синтаксичній структурі, й, відповідно, зміною домінуючого іллокутивного значення.

3) підсилення значення початкової інтенції:

'I would advise you most sincerely not to keep me waiting.' [BNC H97 480]; *As an Eric Clapton fan, I recommend this double album without the slightest hesitation.* [BNC ED7 2268]

It's a, a firm of city centre solicitors, they're very very good indeed er I recommend it thoroughly. [BNC F89 27]

So, if anyone of you out there caught the wrong side of my tongue during Saturday, I do apologize wholeheartedly. [BNC G27 924]

4) ослаблення значення початкової інтенції:

I promise not to offend again, although I cannot promise that I will keep the promise.' [BNC HGE 821]

However, if you are just beginning your pressed flower work, you may become extremely confused when working on the two pictures simultaneously, so I would recommend that you work on one design at a time. [BNC CE4 513]

Експліцитне вираження іллокутивної сили висловлення за допомогою наявного в його поверхневій структурі перформативного дієслова значною мірою звужує «діапазон прагматичного варіювання» [10] потенційно полііллокутивного речення, однак не перешкоджає прагматичному його транспонуванню під впливом актомовленнєвих контекстних чинників. Прикладом синкретичного (нерозчленованого, сумісного) вираження іллокуції можуть слугувати деонтичні перформативні висловлення, в яких директивний предикат разом із спонукуванням адресата до вчинення певної дії водночас бере на себе й певні зобов'язання, що дає підстави для висновку про суміщення директивної й комісивної комунікативних настанов. Досліджуючи функціонування перформативних дієслів у чеській мові, А.І. Изотов виділяє гібридні мовленнєві акти, в яких диктумне значення повністю або частково проникає у модусне значення експліцитного перформативного висловлення спонукальної семантики [5, с. 28-29].

Дослідження перформативності з позицій перформативної гіпотези [16] дозволяє поглянути на проблему іллокутивного синкретизму під іншим кутом зору. Можна припустити, що всі експліцитні перформативні висловлення, за винятком власне асертивних, синкретичні за своєю сутністю. Наявний у глибинній структурі речення асертивний предикат передає комунікативну настанову ствердження й виконує роль своєрідної надбудови, макроінтенції або ж макрокомпоненту, тоді як основним, диференційним прагматичним компонентом значення перформативного предикату залишається його інваріантне іллокутивне спрямування як родове значення даного функціонального підкласу. Сема асертивності як деяка прагматична константа становить невіддільний компонент іллокутивної семантики перформативного дієслова, яке у процесі актомовленнєвої реалізації утворює перформативний предикат, що характеризується суміщенням двох або більше прагматичних значень і, відповідно, двох або більше іллокутивних сил. Наприклад, у висловленнях директивного типу (*I advise, I urge, I recommend, I warn, I admonish, I demand*) взаємодіють асертивний і директивний значеннєві компоненти, які реалізують комунікативні настанови інформування та спонукування й співвідносяться, відповідно, з епістемічною та деонтичною модальностями. Здійснюючи директивний мовленнєвий акт, мовець стверджує свій комунікативний намір спонукування адресата до дії у формі прохання, поради, або наказу.

Згідно результатів аналізу фактичного матеріалу, синкретизм можна спостерігати й на рівні рольової структури перформативного предикату. До прикладу, рефлексивізація перформативних дієслів на позначення звинувачення, дорікання й подяки зумовлює перебудову актантної рамки висловлення, внаслідок якої граматичний підмет суміщає роль агенса й пацієнта: агентивну й бенефактивну у висловленнях само-подяки, агентивну й малефактивну у висловленнях само-дорікання та само-звинувачення. Такий тип прагматичної транспозиції змінює й характер особистісного спрямування перформативного мовленнєвого акту з ексцентричного на ендцентричний.

I'm a single parent, and I blame myself for the way he is — but I feel it's too late to get through to him now as talking or reasoning doesn't work. [BNC G2T 335]

Actually, I have begun to think that I do belong to a time, but it is separated by so many decades from theirs that I reproach myself. [BNC FAJ 196]

'I congratulate myself, in fact, on the idea of nominating him as head boy designate,' pursued Edward Crumwallis. [BNC H8Y 228]

Окрім розглянутих випадків, важливо наголосити на ще одній характерній особливості перформативів – здатності до суміщення перформативної та констативної функцій.

I recommend this book enthusiastically to anyone with a professional interest in chemistry [BNC B0M 2210]

While I recommend such systems for those who can afford them, they can give a false sense of security to the beginner, especially if something goes wrong. [BNC C95 2397]

I advise landowners on problems and lobby government — this often involves writing briefs for debates in the House of Commons and organising meetings of MPs. [BNC CME 1562]

'I encourage hairdressers to avoid jargon, which can be very patronising. [BNC A7N 760]

'I recommend a lousy record company every time you run out of songs. [BNC CK5 2252]

As the Minister raises his eyebrow, I recommend my excellent speech on competitive tendering of 20 January in the House. [BNC HHX 18384]

'If I promise to practise putting the cap on the toothpaste, will you marry me as soon as I can make arrangements?' [BNC H9V 3028]

Як засвідчують вищенаведені приклади, попри наявність у поверхневій структурі речення експліцитного перформативу, ці висловлення не можуть бути кваліфікованими як перформативні через недотримання принципу еквітемпоральності. Цьому перешкоджають обставини часу (*As the Minister raises his eyebrow; every time you run*

out of songs), або реалізація правобічної валентності дієслова на об'єкт узагальної семантики, який не передбачає присутності адресата висловлення в момент розмови і його участі в мовленнєвому акті (*anyone, for those who can afford them, landowners, hairdressers*). Перформативне функціонування досліджуваних дієслів несумісне з контекстом підрядних речень умови (*If I promise*). У всіх цих випадках контекстне оточення перформативного предикату вступає у суперечність не стільки з його формально-семантичною структурою, скільки з його прагматичним значенням, що й унеможливує його перформативне вживання і спричиняє нейтралізацію перформативного значення.

Лабільність граматичних норм уможливує зміщення мовної одиниці в її мовленнєвій реалізації у бік категорійно невласивої їй функції [4, с. 281]. Прикладом внутрішньої транспозиції значення перформативного дієслова може слугувати функціонування тривалої форми теперішнього часу дійсного способу, яке у більшості випадків призводить до нейтралізації диференційної ознаки сильної опоземи й зумовлює констативне вживання дієслівного предикату. Збереження перформативної функції виявлено лише у поодиноких випадках.

I am recommending that we take her to the hospital immediately. [BNC GUM 2449]

I am inviting you to consider some of the steps which have been developed to promote the level and quantity of language skills which are needed to sustain and develop the social infrastructure in relation to the public services in a multi-lingual Britain. [BNC G0W 3218]

На можливість псевдоперформативного функціонування деяких дієслів мовлення, зокрема директивів та комісивів, звертала увагу А. Вежицька [15, с. 161, 167, 170]. Прикладом прагматичного транспонування може слугувати дієслово *warn* з потенційно заданою семантикою застереження, яке у процесі актомовленнєвої реалізації може набувати значення погрози. Це споріднює його як представника функційного класу директивів (*admonish, advise, caution, suggest, recommend, urge*) з функційним класом менасивів (*menace, threaten, intimidate, blackmail*) та зумовлює суміщення двох різних іллокутивних сил в рамках єдиної комунікативної настанови – директивної. Як засвідчує аналіз словникової дефініції дієслова *warn*, значення *поради* закріплене в його семантичній структурі (to tell someone that something bad or dangerous may happen, so that they can avoid it or prevent it; to advise someone not to do something because it may have dangerous or unpleasant results), тоді як значеннєвий компонент *погрози* лексикографічно нефіксований. Таким чином, прагматичне значення погрози кваліфікується як набуте, вторинне відносно домінуючого, первинного.

I allow you to stay in my home because of Lizzy, but I warn you now, Dan, if you try and interfere in my life, I'll have you out the front door so fast you'll burn a hole in the carpet. [BNC FAB 2142]

Значення погрози нерідко підтверджується наявними в актомовленнєвому контексті індикаторами іллокутивної сили. Такими виступають обставини способу дії *menacingly* та *threateningly* у нижченаведених прикладах:

Though I warn you, 'he added menacingly, pointing one long brown finger at her, 'if you persist in upsetting her I will not hesitate to punish you even though I know how this hurts. [BNC HGD 1308]; *Though I warn you, 'he gestured threateningly, 'don't waste my time or engage us in meddling, wasteful tricks.* [BNC H98 3509]

Явище прагматичної конвергентності свідчить про взаємозв'язок та взаємодію у межах поля перформативності як гіперпарадигми не лише дієслів, об'єднаних спільним комунікативним спрямуванням, але й представників різних функційних підкласів, що характеризує перформативи як системно організоване комунікативно-семантичне угруповання.

Прагматично-функційне навантаження, яке несе дієслово, вимірюється не лише однією – домінуючою, але й супутніми іллокуціями, внаслідок чого дієслово стає прагма-поліфункційним [12]. Прагматичну полісемію перформативного дієслова ми розглядаємо як закладену у ньому потенційну здатність передавати більш ніж одну комунікативну інтенцію. Сутність іллокутивного синкретизму полягає у поєднанні у семантичній структурі речення двох або більше ієрархічно впорядкованих іллокутивних сил [10, с. 36]. Це обумовлює прагматичну полісемію (полііллокутивність) висловлення у рамках відповідного йому мовленнєвого акту.

Прагматична полісемія висловлення необов'язково є наслідком лексичної багатозначності перформативного дієслова. Одне й те ж словозначення перформативного полісеманта (або моносеманта) може виступати у різних проекціях залежно від специфіки реалізації дієсловом його семантичних та синтаксичних валентностей.

Синкретизм синтаксичних одиниць впливає з відсутності симетрії у співвідношенні форми й змісту речення. Таким чином, іллокутивний (функційний, комунікативно-прагматичний) синкретизм перформативних висловлень є виявом асиметрії семантичного (формально-змістового) й комунікативно-прагматичного наповнення речення, що слугує засобом реалізації мовленнєвого акту. Діапазон прагматичної варіативності перформативних предикатів значною мірою прогнозований і включає чотири основні типи іллокутивної модифікації перформативу під впливом ситуативно-контекстуальних чинників. Синкретизм властивий перформативному предикату як у його прагматичному, так і у модальному вимірах, що знаходить свій вияв у суміщеному вираженні перформативним висловленням відповідно двох прагматичних і модальних значень. Полііллокутивність перформативних висловлень може бути парадигматично або синтагматично мотивованою. У першому випадку багатозначне перформативне дієслово може потенційно виступати показником різних іллокутивних сил шляхом актуалізації різних лексико-семантичних варіантів, що діє підстави говорити про суміщення двох прагматичних значень на лексичному рівні. У другому випадку прагматична полісемія висловлення розвивається під дією синтагматичного оточення у процесі актомовленнєвої реалізації перформативної дієслівної лексики. Подальше дослідження синкретичної природи перформативів, взаємозв'язку між формально-змістовим та комунікативно-інтенційним вимірами перформативних висловлень та лінгвістичних передумов їх прагматичної варіативності сприятиме створенню цілісної мовознавчої концепції перформативності.

Література:

1. Бабайцева В.В. Явления переходности в грамматике русского языка: монография. М.: Дрофа, 2000. 640 с.
2. Бузаров В.В. Синкретизм как разноуровневое средство реализации языковой экономии. Лингвистические категории в синхронии и диахронии. Сб. научн. тр. Пятигорск, 1996. С. 19-42.
3. Емельянова М.В. Сложные директивные речевые акты в разноструктурных языках (На материале русского, английского и чувашского языков): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. Чебоксары, 2004. 168 с.
4. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г.Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. М., 1981. 285 с.
5. Изотов А.И. Чешские перформативные глаголы в побудительном высказывании. Язык, сознание, коммуникация. Сб. статей. М.: МАКС Пресс, 2001. Вып. 16. С. 23-31. Кабанкова Т.В. Функционирование синкретичных речевых актов одобрения / неодобрения в современном немецком диалогическом дискурсе: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Тамб. гос. ун-т им. Г.Р. Державина. Тамбов, 2011. 24 с.
6. Карабан В.И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований. Киев: Высшая школа, 1989. 130 с.
7. Ключко Л.І. Висловлювання похвали в комунікативно-діяльнісній парадигмі спілкування (на матеріалі англійської мови): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Харків, 2004. 22 с.
8. Кобозева И.М. Сложное предложение как форма сложного речевого акта. Сложное предложение: традиционные вопросы теории и описания и новые аспекты его изучения. М.: Рус. учебн. центр, 2000. С. 95 – 105.
9. Медведева Л.М. Мовленнєвий акт і контекст. Мовознавство. 1988. № 2. С.31-37.
10. Медведева Л.М. До типології мовленнєвих актів. Мовознавство. 1989. № 3. С. 8–19.
11. Почепцов О.Г. Основы прагматического описания предложения. К., Вища школа, 1986. 115 с.
12. Приходько А.М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 291 с.
13. Старикова Е.Н. Проблемы семантического синтаксиса. К.: Вища школа, 1985. 124 с.
14. Goddard C., Wierzbicka A. Words and Meanings. Lexical Semantics Across Domains, Languages and Cultures. Oxford: Oxford University Press. 2014. 352 p.
15. Ross J. R. On Declarative Sentences. Readings in English Transformational Grammar : [edited by A Jacobs Roderick and Peter S. Rosenbanm]. Waltham, Mass.: Ginn & Co, 1970. P. 222–277.
16. Longman Dictionary of Contemporary English ed. by Della Summers. New ed., 2003. 1949 p. (LDCE)
17. British National Corpus XML Edition. University of Oxford. (BNC)

Анотація

Р. РЯДСЬКА. СИНКРЕТИЗМ ПЕРФОРМАТИВНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто поняття синкретизму на рівні актомовленнєвого функціонування перформативних висловлень. Досліджено типи синкретизму перформативних дієслів та особливості прагматичної варіативності перформативних висловлень.

Ключові слова: перформативне дієслово, перформативне висловлення, мовленнєвий акт, синкретизм, іллокутивний синкретизм, прагматична полісемія.

Анотация

Р. РЯДСКАЯ. СИНКРЕТИЗМ ПЕРФОРМАТИВНЫХ ВЫСКАЗЫВАНИЙ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье рассматривается понятие синкретизма на уровне акторечевого функционирования перформативных высказываний. Исследуются типы синкретизма перформативных глаголов и особенности прагматической вариативности перформативных высказываний.

Ключевые слова: перформативный глагол, перформативное высказывание, речевой акт, синкретизм, иллокутивный синкретизм, прагматическая полисемия.

Summary

R. RIADSKA. SYNCRETISM OF PERFORMATIVE UTTERANCES IN ENGLISH

The article deals with the notion of illocutionary syncretism of performative utterances. It aims to specify distinct types of syncretism of performative verbs and examine diverse pragmatic modifications and syncretic patterns of performative utterances across different contexts.

Key words: performative verb, performative utterance, speech act, syncretism, illocutionary syncretism, pragmatic polysemy.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри французької
та іспанської мов
Горлівського інституту
іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»*

АКТУАЛІЗАЦІЯ ФРАНКОМОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Феномен «картина світу» є популярним об'єктом досліджень на сучасному етапі. Поява картини світу людини збігається з початком процесу антропогенезу. Однак предметом лінгвістичної розвідки термін «картина світу» став лише нещодавно.

Пропонована стаття має на меті виявити та дослідити основні особливості актуалізації франкомовної картини світу на просодичному рівні. Поставлена мета зумовлює виконання наступних завдань: проаналізувати актуальні для дослідження характеристики національної картини світу; розглянути погляди науковців на поняття «картина світу», встановити можливу залежність просодичного оформлення мовцем усного мовлення від приналежності до певної національної спільноти, визначити характерні риси просодичної організації французької мови, що продукується не її носіями.

Роботи сучасних лінгвістів доводять, що особливості мовної концептуалізації світу обумовлені національною картиною світу (З.Ш. Сурхаєва, Ю.С. Степанов, А. Вежицька, Й.А. Стернін, З.Д. Попова, Т.М. Чеваніна, Е.О. Левіна, О.А. Корнілов, Л.Г. Фоміченко та інші).

Проблема картини світу тісно пов'язана з такими поняттями: репрезентація мовними засобами (мовна картина світу), національна специфіка, що залежить від особливостей тієї чи іншої мови (у нашому випадку, французької). До засобів актуалізації картини світу відносяться одиниці мовних рівнів, які окрім плану вираження, мають план змісту, за винятком сегментного рівня. Мова про рівень більшого порядку – просодичний практично не йде.

Вивчення впливу особливостей менталітету тієї чи іншої нації на актуалізацію картини світу знаходимо у працях В. фон Гумбольда, С.Г. Тер-Мінасової, О.А. Петренка, О.М. Ступакової, А.Т. Хроленка, Й.А. Стерніна, В.Г. Костомарова, Е.М. Верещагіна та інших. Розвідка даної проблеми виявила цікаву закономірність, що полягає у фактичній відсутності спроб провести кореляцію між менталітетом та просодичною організацією усного дискурсу представників різних культур. Як виняток, можна назвати роботи Л.Г. Фоміченко та О.М. Алексієвцев, де наводяться цікаві спостереження щодо впливу різних ментальних характеристик на просодичний малюнок усного дискурсу.

Роботи сучасних лінгвістів доводять, що особливості мовної концептуалізації світу взаємообумовлені національною картиною світу (З.Ш. Сурхаєва, Ю.С. Степанов, А. Вежицька, Й.А. Стернін, З.Д. Попова, Т.М. Чеваніна, Е.О. Левіна, О.А. Корнілов, Л.Г. Фоміченко та інші).

Національних мовних картин нараховується стільки, скільки існує мов у світі. Кожна з них відбиває унікальний результат фундаментальних досягнень колективної етнічної свідомості на ниві осмислення та категоризації буття людини у процесі історичного розвитку. Такі два фактори, як зовнішній світ та свідомість, породжують мовну картину світу будь-якої національної мови. Під зовнішнім світом розуміють просторово-часовий континуум, який ментально сприймається народом (свій ареал проживання) за певний проміжок часу. На формування національної свідомості впливає невелика ділянка просторово-часового континууму – природно-кліматичні умови історичного періоду становлення мови конкретного етносу. Географічне положення остаточно вплинуло на історичну долю кожного народу. «Національний образ світу є диктатом національної природи у культурі. Природні національні мови – відбиття місцевої природи у людині. Звуки мови напряму залежать від реальної просторової акустики. Звуки – плоть мови, що знаходиться у резонансі з національною Прабатьківщиною» [1, с. 431].

Унікальність вербального відбиття світу зумовлена як особливостями національної свідомості, так і об'єктивними відмінностями природного середовища та матеріальної культури етносу. Ці дві складові просторово-часового континууму має кожен представник етносу у вигляді певних відчуттів, за термінологією Б. Рассела – сенсабільій або інформем, за В.В. Морковкіним та Г.В. Морковкіною – базових одиниць ментально-лінгвального компоненту людини [2, с. 44].

На думку Л.В. Цурикової, дискурсивна поведінка, що зумовлена приналежністю до певної мовної та соціокультурної спільноти розглядається як реалізація у процесі інтеракції поряд з індивідуальними, культурно детермінованими соціально релевантними значеннями як вербального, так і невербального характеру [3, с. 165].

Мовна картина світу лінгво- та етноспецифічна, тобто вона відбиває особливий спосіб світосприйняття, що притаманний певній мові, культурно значущий для неї, який відрізняє її від інших мов. Особливий засіб світосприйняття виявляється у національно специфічному наборі ключових ідей, які передаються різноплановими мовними засобами, а саме морфологічним, лексичним, синтаксичним і просодичним.

У нашому дослідженні ми спробуємо довести, що супrasegmentний репертуар без сумніву володіє змістовним планом й здатний певним чином актуалізувати франкомовну картину світу. Актуальність дослідження зумовлена

зростанням інтересу до вивчення з одного боку особливостей менталітету у взаємодії вербальних (насамперед просодичних) та невербальних засобів під час реалізації національної мовної картини світу, а з іншого боку, вивчення різних аспектів комунікативної поведінки під час трансмісії національно-культурної специфіки лінгвокультурної спільноти.

Маючи власну картину світу, орієнтуючись у цінностях колективу своєї країни, володіючи фоновими знаннями, які пов'язані з концептосферою культури свого народу, франкофони переносять знання рідної мови на французьку. При цьому перекручується змістовна складова. Досліджуючи картину світу, не можна не зважати на просодичну організацію, яка також відбиває ментальність народу, його психологічні риси тощо.

Аналіз усного мовлення франкофонів переконує, що незалежно від змістової компоненти спостерігається підвищення мелодійного контуру та його зниження у місцях з високим прагматичним навантаженням.

Просодичний малюнок ненаголошених та термінальних ділянок швейцарського варіанту французької мови зі змістовним навантаженням зображує висхідно-низхідний рух мелодії. Явище підвищення інтонації на переднаголошеному складі, що надає мовленню специфічну мелодичність, пояснюється впливом франко-провансальського субстрату, тому що франко-провансальській мові властивий паракситонний характер ритму, тобто наголос на передостанньому складі. Лінгвісти вказують, що подібна зміна інтонації на переднаголошеному складі нагадує емпатичний наголос (*accent d'insistance*) у французькій мові метрополії, але у швейцарському варіанті це часто зовсім не пов'язано з емоційністю або стильовими особливостями усного мовлення. Зазначається також більша довгота переднаголошеного складу у мовленні швейцарців на відміну від французів і зв'язок інтонаційних особливостей з соціальним статусом мовців.

Інтонаційна організація ненаголошених парцел французької мови островів Реюньйон та Маврикій виявляє помітну схожість, з підйомами тону типу гліссандо («плавний» перехід до більш ніж 70 напівтонів/секунду) та часто з наголосом на передостанньому складі. Хоча національна мова цих країн різна, а процес міграції населення майже не відбувається, різниця у фонетичній реалізації усного дискурсу острів'ян мінімальна, що пояснюється невеликою відстанню між цими територіями. Постає питання, може це релікт одного просодичного субстрату? На Маврикій, як і на Реюньйоні ритмічний наголос часто реалізується на передостанньому складі, що безсумнівно є алюзією на підйом контуру на останньому наголошеному складі. Ця інтонація нагадує вимову ненаголошених складів інших романських мов, зокрема італійську, для якої кількість наголошених ритмогруп в усному мовленні є надзвичайно важливою. Просодична організація французької мови Маврикію містить, безсумнівно, ознаки креольського діалекту. Попри те, що маврикійський варіант французької мови відрізняється від паризького на лексичному, синтаксичному, сегментному рівнях, а на просодичному рівні різниця найбільш помітна. Виявлено, що зміна таких компонентів наголошеності, як частота основного тону, тривалість та інтенсивність і зміна розташування основного наголосу є характерними рисами, що відрізняють мову маврикійців від нормативної французької.

На відміну від популяції островів, вимова франкофонів «*de banlieu*» характеризується низхідним тональним малюнком ненаголошених складів з певними варіаціями, які можуть досягати завищених показників, що обчислюються у напівтонах/секунду (більше ніж 80 – для мовців «*de banlieu*»).

Бельгійський варіант відзначається подовженням фінального або фінального складу, порівняно з нормативною французькою.

Дослідження доводить, що форма кривої частоти основного тону, вирівнювання висоти основного тону відносно фінального складу, а також розташування нуклеарного наголосу – головні характеристики, що відрізняють нормативну французьку від південно-французьких діалектів (лакоського, назького, в'янського, лаказького).

Отже, дослідження просодичного оформлення усного мовлення франкофонів дало змогу виявити маркери національної картини світу та специфіку національної свідомості мовців. Просодичний рівень є індикатором культурного коду нації.

Носії варіантів французької мови не завжди усвідомлюють, що вони говорять «не правильно», не так, як в егзагональній Франції. До того ж більшість відхилень від загальноприйнятих норм відбувається не усвідомлено. Людина, яка допускає нормативну помилку часто вважає, що вона говорить правильно, тому що всі навколо говорять так само. Носії мови завжди розуміють приналежність до певної соціально-територіальної групи, для якої характерна особлива манера користування мовою.

Вивчення типології мовної спільноти франкофонів дозволило виділити якісно нові та відмінні від мови метрополії просодичні маркери французького мовлення (паразитонна акцентуація, підвищення мелодійного контуру та його зниження у місцях з високим прагматичним навантаженням).

Загальні тенденції у специфіці синтагматичної реалізації французької мови вказують на стійкість мовної системи за умови білінгвізму та впливу явища інтерференції, що підтверджується діапазоном модифікацій, що обмежується діахронічною шкалою.

Ми вважаємо доцільним у наступних дослідженнях розглянути та сформулювати певну класифікацію варіантів французької мови у залежності від ступеня впливу рідної мови мовців та виділити феномен «просокультуремі», як індикатора національної картини світу. Проблема франкомовної картини світу потребує подальшого дослідження та не обмежується запропонованою розвідкою.

Література:

1. Гачев Г.Д. Национальные образы мира. Космо-Психо-Логос. М.: Прогресс, 1995. 480 с.
2. Морковкин В.В., Морковкина Г.В. Язык как проводник и носитель знания. Русский язык за рубежом, 1997. № 1-2. С. 44-53.
3. Цурикова Л.В. Анализ межкультурной коммуникации: когнитивно-прагматической поход. Вестник ВГУ Серия Гуманитарные науки, 2003. № 2. С. 162-182.

Анотація

О. СЕМЕНОВА. АКТУАЛІЗАЦІЯ ФРАНКОМОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

У статті звертається увагу на взаємозв'язок національної картини світу й мови. Висувається припущення, що просодичний рівень мови має національну специфіку та наводяться окремі риси національного стилю франкофонів, а також стверджується, що просодія виступає носієм культурної інформації про народ.

Ключові слова: національна картина світу, національний стиль, просодична організація варіантів французького усного мовлення.

Аннотация

Е. СЕМЕНОВА. АКТУАЛИЗАЦИЯ ФРАНКОЯЗЫЧНОЙ КАРТИНЫ МИРА

В статье обращается внимание на взаимосвязь национальной картины мира и языка. Выдвигается предположение, что просодической уровень языка имеет национальную специфику и приводятся отдельные черты национального стиля франкофонов, а также утверждается, что просодия выступает носителем культурной информации о народе.

Ключевые слова: национальная картина мира, национальный стиль, просодическая организация вариантов французской устной речи.

Summary

O. SEMENOVA. THE ACTUALIZATION OF FRANCOPHONE WORLDVIEW

The article deals with the interrelation of the national worldview and the language. It is supposed that the prosodic level of the language has a national specificity. Certain features of the Francophone national style are given; it is also stated that the prosody is a bearer of cultural information about people.

Key words: national worldview, national style, prosodic arrangement of Francophones' oral speech variants.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської мови
і перекладу
факультету сходознавства
Київського національного
лінгвістичного університету

ЛІТЕРАТУРНІ АЛЮЗІЇ АНГЛОМОВНОГО МЕДІАДИСКУРСУ США ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Являючи собою одну з характеристик текстів і дискурсів різних типів, алюзія привертає увагу фахівців різних галузей філологічного знання, які надають їй різні визначення і тлумачення. Лінгвісти розглядають алюзію не тільки як стилістичний засіб [1; 2], прецедентний феномен [4], а і як маркер інтертекстуальності [2; 3] та форми його вияву [5; 8]. Незважаючи на неабиякий інтерес науковців до феномена алюзії та особливостей її функціонування, ще й дотепер недостатньо вивченими є літературні алюзії англomовного медіадискурсу США та способи їх перекладу українською мовою. Актуальність статті зумовлена інтересом, що зростає, до алюзивно навантажених типів дискурсу, недостатнім вивченням літературних алюзій англomовного медіадискурсу США з огляду на їх переклад українською мовою.

Метою статті є дослідження літературних алюзій, які використовуються в англomовному медіадискурсі США, а також способів їх перекладу українською мовою. Завданнями статті є визначення понять «алюзія», «літературна алюзія», виявлення причин широкого використання літературних алюзій в означеному типі дискурсу та з'ясування способів перекладу цих одиниць українською мовою. Матеріалом статті слугували фрагменти англomовного медіадискурсу США, в яких використовуються літературні алюзії.

Під алюзією, слідом за М.В. Воробйовою, розуміємо «приховане звертання, оформлене словом або фразою, до історичного, літературного, міфологічного, біблійного факту чи факту повсякденного життя, що зустрічається в усному чи писемному мовленні» [1, с. 4]. Алюзію описують також як «символічне/образне/приховане посилання чи натяк» [5, с. 39].

Під літературною алюзією розуміємо посилання чи натяк на певний літературний твір, його фрагмент, назву, персонажів. Широке використання літературних алюзій в англomовному медіадискурсі США, актуалізованому усними та писемними текстами, створеними американськими журналістами, пояснюється їхнім наміром увиразнити представлену інформацію, висловити своє ставлення до неї, користуючись при цьому знайомими для американців літературними образами, всіяючи зацікавлюючи та привертаючи їхню увагу до змісту медіатекстів для здійснення впливу на представників американської нації й формування їхньої суспільної думки щодо певних подій, ситуацій, осіб.

Переклад літературних алюзій медіадискурсу США вимагає не тільки знання творів американської та світової літератури. Для ідентифікації та декодування подібних одиниць потрібні також фонові знання, що стосуються створення й рецепції цих творів: біографічних даних їх авторів, часу та епохи їх написання, літературних напрямів, до яких вони належать, тощо. Подібні знання допомагають перекладачам адекватно і зрозуміло передати зміст літературних алюзій іншомовному реципієнтові, що здійснюється також із застосуванням найрізноманітніших способів і прийомів їх перекладу: від калькування, транскодування, лексичних відповідників до експлікації змісту й перекладу за допомогою аналогів. Звернемося до аналізу прикладів використання літературних алюзій у медіадискурсі США та їх перекладу українською мовою:

*White House officials say that Democrats will vote for the bill to prevent its filibuster and pass the legislation. Time will show whether it is **the grapes of froth** or not* [16].

Чиновники Білого дому зазначають, що демократи будуть голосувати за законопроект, щоб запобігти його обструкції та прийняти закон. Час засвідчить, є це **гронами марнослів'я** чи ні.

Указаний приклад свідчить про застосування алюзії *the grapes of froth*, що відсилає адресата до назви відомого реалістичного роману американського письменника Джона Стейнбека «Грона гніву» («*The Grapes of Wrath*», 1939 р.), присвяченому опису боротьби за виживання родини фермера-здольщика Тома Джоуді в часи Великої депресії. Назва роману символізує важкі страждання членів родини та їхню реакцію на світ і події навкруги. Алюзія *the grapes of froth*, що уособлює й підкреслює пустослів'я політиків, перекладається українською мовою за допомогою лексичних відповідників її одиниць. Проаналізуємо інший приклад застосування літературної алюзії в англomовному медіадискурсі США:

*Not everyone knows about **Gatsby** past of this politician* [12].

Не кожний знає про **минуле**, що компрометує цього політика.

У медіадискурсі застосовано алюзивно навантажену власну назву, що відсилає до відомого роману американського письменника Френсіса Скотта Фіцджеральда «Великий Гетсбі» («*The Great Gatsby*», 1925 р.). У романі відображено атмосферу США 20-х років ХХ століття: економічне зростання й процвітання країни, поява в ній організованої злочинності, що стає одним зі способів накопичення багатства. Роман має трагічну розв'язку, у ньому гинуть люди. Убивають й одного з головних героїв роману Джея Гетсбі. Роман свідчить про розчарування автора в Америці, кризу моралі та людських стосунків у країні тих років.

Зазначимо, що переклад алюзії з указаною власною назвою викликає певні труднощі, оскільки її адекватне передавання іншомовному реципієнтові можливе лише за умов знання перекладачем змісту роману та подій, пов'язаних із Джеймсом Гетсбі, прізвище якого використовується в алюзивній одиниці. Зі змісту роману стає зрозумілим, що Джеймс Гетсбі приховував своє минуле й те, як він став багату людиною. Саме тому переклад алюзивного засобу здійснено шляхом опису (*минуле, що компрометує*). Наведена алюзивна одиниця використовується в статті про одного з американських політиків сучасності Ангуса Стенлі Кінга (*Angus Stanley King*). Літературні алюзії широко використовуються також у заголовках статей медіадискурсу США, наприклад:

Can We Speak About The Winter Of Our Content [9]?

Чи можемо ми говорити про зиму спокою нашого?

Алюзія, застосована у визначеному заголовку газетної статті, відсилає до назви відомого роману американського прозаїка Джона Стейнбека «*Зима Тривоги Нашої*» («*The Winter of Our Discontent*», 1961 р.). Зазначимо, що це був останній роман автора, а його назва запозичена ним із перших рядків тексту історичної п'єси видатного англійського драматурга В. Шекспіра «Ричард III» (1591 р.): *Now is the winter of our discontent made glorious summer by this sun of York* [7, с. 334] (*Зима тривоги нашої позаду, до нас із сонцем Йорка літо повернулось*). Сюжет роману Джона Стейнбека безпосередньо пов'язаний із його назвою й визначається нею, оскільки в романі описуються тривоги чоловіка та його постійна внутрішня боротьба із самим собою, викликана необхідністю йти на компроміс зі своєю совістю й порядністю заради необхідності фінансово підтримувати свою сім'ю та заробляти гроші нечесним шляхом.

Оскільки алюзивний засіб, що відсилає до назви роману, містить лексему, протилежну за своїм значенням відповідній одиниці в назві роману (заголовок статті: *The Winter Of Our Content* – назва роману: *The Winter of Our Discontent*), переклад цієї лексеми здійснювався її антонімом (*Зима Спокою Нашого – Зима Тривоги Нашої*). Застосування трансформації перестановки слів у назві заголовку статті зумовлено наміром відтворити подібність структурно-семантичної організації перекладеної назви роману в алюзивному засобі, що відсилає до цієї назви. Подібний спосіб перекладу можна вважати аналоговим перекладом.

Алюзивно навантажені заголовки статей медіадискурсу США відсилають адресата не тільки до творів співвітчизників, а й до видатних творів світової літератури, наприклад:

Foreign Policy of Trump: Inferno, Purgatorio or Paradiso [11]?

Зовнішня Політика Трампа: Пекло, Чистилище чи Рай?

Алюзивна одиниця, використана в заголовку статті, присвяченій зовнішній політиці Президента США Дональда Трампа, вказує на італійські назви трьох частин «Божественної комедії» – віршованого роману, написаного видатним італійським поетом доби Відродження Данте Аліг'єрі на початку XIV століття. У поемі він описує свою мандрівку до Бога, що проходить через потойбічні світи: Пекло, Чистилище та Рай. Подорож Данте потойбічними світами дає йому можливість осягнути істину: людина, смертна й безсмертна одночасно, завжди відповідає за своє життя та дії не тільки перед собою й іншими, а й перед Богом.

Використовуючи назви трьох світів із «Божественної комедії» Данте як альтернативні назви для можливих напрямів подальшої зовнішньої політики, яку обере Президент США Дональд Трамп, автор імпліцитно вказує на те, що політик несе відповідальність за обраний напрям не тільки перед співвітчизниками та майбутніми поколіннями США, а й перед Богом. Переклад алюзії здійснювався за допомогою українських лексичних відповідників італійських одиниць, поданих у назві статті: *inferno – пекло, purgatorio – чистилище, paradiso – рай*. Застосування літературної алюзії спостерігаємо й в іншому заголовку статті:

Dotheboys Hall in Brooklyn [10].

Палична дисципліна в Брукліні.

Алюзивна одиниця *Dotheboys Hall* є власною назвою, що відсилає адресата до тексту відомого роману видатного англійського письменника Чарльза Діккенса «*Життя та пригоди Ніколоса Нікльбі*» («*The Life and Adventures of Nicholas Nickleby*», 1839 р.). Роман належить до жанру виховних романів, темою яких є питання психологічного, морального й соціального формування головного героя, проблема вибору ним життєвого шляху, його становлення як особистості. Головним героєм роману Чарльза Діккенса є Ніколас Нікльбі, хлопець, якого після смерті матері відправляють до приватної школи Дозбойс Холл у Йоркширі. У школі панує палична дисципліна, дітей погано годують і жорстоко б'ють за будь-яку провину чи взагалі без неї. Саме в школі Дозбойс Холл Ніколас Нікльбі починає пізнавати реальний світ і його жорстокість. Хоча, врешті-решт, Ніколас Нікльбі знаходить свій шлях у житті й у нього все добре складається, він завжди пам'ятає про паличну дисципліну приватної школи, до якої потрапив у дитинстві.

Зазначимо, що без знання тексту роману неможливо правильно передати зміст алюзивної одиниці та всього заголовка україномовному реципієнтові. Той, хто не читав роман або не пам'ятає його зміст, не зможе зрозуміти, про що саме йдеться в заголовку статті, якщо переклад його власної назви буде здійснено шляхом транскодування. Саме тому переклад аналізованої власної назви з алюзивним навантаженням здійснено шляхом опису: *палична дисципліна*. Застосування подібного способу перекладу не тільки дає змогу відтворити додаткове значення власної назви, набутої нею в тексті роману, до якого вона відсилає, а й сприяє розумінню всього заголовка україномовним реципієнтом.

Літературні алюзії використовуються не тільки в заголовках статей, а й на обкладинках журналів, що привертає увагу адресата до їх ключових публікацій і всього змісту загалом.

Алюзивні одиниці *The Incredible Shrinking President, Russia's Incredible Shrinking Prime Minister* відсилають адресата до назви фантастичного роману «*The Shrinking Man*» («Шлях вниз»), написаного відомим американським письменником і сценаристом Річардом Метісоном (1926–2013 рр.), опублікованим у 1956 році. За сюжетом головний персонаж роману Скотт Кері потрапляє під радіоактивні опади та починає невпинно зменшуватися. Спочатку це призводить до глузування з боку його знайомих і друзів, а потім до трагедії в особистому житті героя й загрози його життю. Він відчуває відчуження від власного тіла, від нього відвертаються всі навкруги. Через зменшення він змушений битися з павуками та власною кішкою, що стають для нього грізними ворогами.

За сюжетом роману Річарда Метісона знято два фільми (*The Incredible Shrinking Man*, 1957 р.; *The Incredible Shrinking Woman*, 1981 р.). Саме цей факт дає змогу вважати алюзії, використані на обкладинках американського журналу «Time», дводжерельними. Вони застосовуються в журналі для надання характеристики політикам, у яких поступово знижується рейтинг чи відбувається падіння авторитету. Переклад алюзії *The Incredible Shrinking President* (*Неймовірне Зниження Авторитету Президента*) здійснюється не тільки лексичними відповідниками (*incredible* – *неймовірний*, *president* – *президент*), а й застосуванням контекстуальної заміни та заміни частини мови (*shrinking* – *зниження*), а також додаванням лексеми *авторитет*. Використання подібних способів і прийомів перекладу допомагає адекватно передати зміст аналізованої алюзії, адаптувавши одночасно її до норм української мови. За аналогією до українського перекладу назви роману Річарда Метісона («Шлях вниз») варіантами перекладу можуть бути також «Шлях Президента Вниз», «Президентський Шлях Вниз», що також влучно передають алюзивний зміст аналізованої одиниці. Переклад цієї алюзії передбачає обов'язкове знання джерел її походження та її значення.

Переклад алюзивної одиниці *Russia's Incredible Shrinking Prime Minister* (*Неймовірне Зниження Авторитету Прем'єр-Міністра Росії*) здійснювався нами за аналогією до попередніх прикладів. Для адаптування вказаної алюзії до норм української мови задіяно також лексичну трансформацію перестановки слів (*Russia's ... – ... Росії*). Варіантами перекладу цієї алюзії можуть бути також українські номінативні речення «Шлях Російського Прем'єр-Міністра Вниз», «Шлях Прем'єр-Міністра Росії Вниз». Зазначимо, що аналізована алюзія використовується не тільки в американському, а й у британському медіадискурсі.

Алюзивна одиниця *The Incredible Shrinking Président* використовується в британському журналі *The Economist* для позначення падіння авторитету французького президента Ніколя Саркозі (колишній президент Франції, перебував на посаді з 16 травня 2007 р. до 15 травня 2012 р.), про що свідчить франкомовне написання слова президент *président*, а також зображення його дружини Карлі Бруні-Саркозі в туплях на невеликих підборах. Відомо, що низький зріст Ніколя Саркозі й факт його одруження з колишньою моделлю високого зросту, неодноразово ставав причиною глузувань над політиком. На це вказує й обкладинка журналу *The Economist*, що містить статтю про колишнього президента. Комічний ефект посилює також зображення політичного діяча у відомій трикутній Наполеона, що є засобом метафоричного зображення, своєрідної візуалізації «наполеонівських» амбіцій Ніколя Саркозі, який навряд чи зможе повторити досягнення свого великого попередника, незважаючи на їхню спільну рису – невеликий зріст.

Отже, під літературною алюзією розуміємо посилання чи натяк на певний літературний твір, його фрагмент, назву. Літературні алюзії широко використовуються в англійському медійному дискурсі США. Вони здатні оживлювати медіатексти знайомими образами, привертати увагу до поданої інформації, зацікавлювати адресата. Алюзії літературного походження відсилають його до творів американської та світової літератури, їх назв, персонажів, фрагментів текстів. Подібні алюзії також застосовуються в заголовках газетних і журнальних статей, на обкладинках журналів. Їх переклад здійснюється українськими відповідниками, калькуванням, шляхом опису, із застосуванням перекладацьких трансформацій. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні інших типів алюзій англійського медіадискурсу США, з'ясуванні способів їх перекладу українською мовою.

Література:

1. Воробйова М.В. Алюзія в англійському публіцистичному дискурсі: структура, семантика, функціонування: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Херсон, 2011. 20 с.
2. Дронова Е.М. Стилистический прием аллюзии в свете теории интертекстуальности (на материале языка англо-ирланд. драмы первой половины XX в.): автореф. дисс. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Воронеж: ВГУ, 2006. 24 с.
3. Сунько Н.О. Алюзія як маркер інтертекстуальності в англійськомовному газетному заголовку: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2016. 20 с.
4. Тухарели М.Д. Аллюзия в системе художественного произведения: автореф. дисс. ... канд. філол. наук: спец. 10.05.07. Тбилиси, 1984. 28 с.
5. Христенко И.С. К истории термина «аллюзия». Вестник Московского университета. Серия 9 «Филология». Москва: МГУ, 1992. № 4. С. 38–44.
6. Ярема О.Б. Алюзія в текстах британської художньої літератури: лінгвостатистичний аспект (на матеріалі творів модерністів): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т Ю. Федьковича, 2016. 20 с.
7. Garber M. *Shakespeare After All*. N.Y.: Anchor, 2005. 1008 p.
8. Hinds S. *Allusion and Intertext: Dynamics of Appropriation in Roman Poetry*. N.Y.: Cambridge University Press, 1998. 193 p.
9. Can We Speak About The Winter Of Our Content? TIME. 12.05.2015. URL: <https://time.com/5039373/can-we-speak-about-the-winter-of-our-content/?xid=homepage>.
10. Dotheboys Hall In Brooklyn. New York Post. 09.05.2015. URL: https://nypost.com/2015/05/09/Dotheboys_hall_in_Brooklyn.

11. Foreign Policy Of Trump: Inferno, Purgatorio or Paradiso? National Journal. 12.03.2017. URL: <https://www.nationaljournal.com/articles/12/03/2017/Foreign-Policy-of-Trump-Inferno-Purgatorio-or-Paradiso?>
12. Gatsby Past or Gatsby Present. The New York Times Magazine. 12.08.2015. URL: <https://www.nytimes.com/section/magazine/2015/08/12/Gatsby-past-or-Gatsby-Present>.
13. Russia's Incredible Shrinking Prime Minister. TIME. 28.10.2015. URL: <https://time.com/756491/The-Incredible-Shrinking-Prime-Minister/?xid=homepage>.
14. The Incredible Shrinking President. The Economist. 01.03.2012. URL: <https://www.economist.com/blogs/erasmus/2012/03/the-incredible-shrinking-President>.
15. The Incredible Shrinking President. TIME. 15.09.2015. URL: <https://time.com/756239/The-Incredible-Shrinking-President/?xid=homepage>.
16. Will The Democrats Vote For The Tax-reduction Bill? The Wall Street Journal. 08.04.2017. URL: <https://www.wsj.com/articles/will-the-Democrats-vote-for-the-tax-reduction-bill?-511890800>.

Анотація

В. СТАВЦЕВА. ЛІТЕРАТУРНІ АЛЮЗІЇ АНГЛОМОВНОГО МЕДІАДИСКУРСУ США ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Статтю присвячено дослідженню літературних алюзій, що використовуються в англomовного медіадискурсі США. Подається визначення понять «алюзія», «літературна алюзія», встановлюються способи перекладу аналізованих алюзій українською мовою. Переклад алюзивних засобів здійснюється їх україномовними еквівалентами, калькуванням, шляхом опису, за допомогою перекладацьких трансформацій.

Ключові слова: англomовний медіадискурс, літературна алюзія, способи перекладу, українська мова.

Аннотация

В. СТАВЦЕВА. ЛИТЕРАТУРНЫЕ АЛЛЮЗИИ АНГЛОЯЗЫЧНОГО МЕДИАДИСКУРСА США И СПОСОБЫ ИХ ПЕРЕВОДА НА УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК

Статья посвящена исследованию литературных аллюзий, которые используются в англоязычном медиадискурсе США. Дается определение понятий «аллюзия», «литературная аллюзия», устанавливаются способы перевода анализированных аллюзий на украинский язык. Перевод аллюзивных средств осуществляется их украиноязычными эквивалентами, калькированием, путем описания, при помощи переводческих трансформаций.

Ключевые слова: англоязычный медиадискурс, литературная аллюзия, способы перевода, украинский язык.

Summary

V. STAVTSEVA. LITERAL ALLUSIONS OF THE ENGLISH MEDIA DISCOURSE OF THE USA AND WAYS OF THEIR TRANSLATION INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE

The article is devoted to the investigation of literal allusions used in the English media discourse of the USA. The definitions of notions “allusion”, “literal allusion” are given in the article, ways of translation of analyzed allusions into the Ukrainian language are determined in it. The translation of allusive means is carried out by their Ukrainian equivalents, by calques, descriptively, with the help of translation transformations.

Key words: English media discourse, literal allusion, ways of translation, the Ukrainian language.

кандидат филологических наук,
доцент кафедры романской
филологии и перевода
Запорожского национального
университета

УПОТРЕБЛЕНИЕ ДЕТЕРМИНАТИВОВ С АНТРОПОНИМАМИ В СОСТАВЕ КОМПАРАТИВНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ

Одна из базовых универсальных категорий нашего сознания – категория компаративности актуализируется в языке, исходя из языковой картины мира конкретного народа, носителя конкретной культуры, и имеет разнообразные способы выражения. Ими являются фразеологические единицы. Компаративные фразеологические единицы (далее – КФЕ) понимаются как структурно-семантические образования, имеющие свойства свободно организованных словосочетаний и предложений, но характеризующиеся стабильностью синтаксического значения и лексического наполнения, базирующегося на сопоставлении предметов, явлений, процессов [6].

Изучению компаративных фразеологических единиц на материале разных языков и в различных аспектах посвящено немало работ. Определено, что их структура содержит 2–4 компонента [4, с. 90]. Полная структура сравнения состоит из 4 элементов: компаранта (фр. *le comparé*, субъекта сравнения или реального сравниваемого объекта), компарата (фр. *le comparant*, элемента, с которым сравнивается, образного объекта сравнения), основания (фр. *le point de comparaison*, общего признака для утверждения их сходства/различия), компаратора или коррелятора (фр. *l'outil de comparaison*, средства выражения компаративного значения). Однако не все употребляемые в речи сравнения имеют полную структуру, они могут быть трехкомпонентными, двухкомпонентными и даже однокомпонентными.

КФЕ, как правило, включают три компонента: основание, компаратор и компарат. Также встречаются двухкомпонентные КФЕ, включающие компаратор и компарат. Исходя из способов выражения основания, КФЕ можно разделить на две группы: глагольные и адъективные, т. к. подавляющее большинство имеют соответствующие основы. К первой группе относим КФЕ, большинство из которых имеют основание, выраженное глаголом, например, *avancer comme un escargot*, глагольным оборотом – *locution verbale*, а также причастием. Ко второй группе, соответственно, – КФЕ с основанием, выраженным прилагательным (*bête comme chou*), в данную группу также условно включим КФЕ с основанием-существительным и немногочисленные КФЕ с основанием-наречием.

В группе КФЕ с адъективным основанием коннотативное значение всегда выражено основанием и компарат лишь усиливает его (*Tranquille comme Baptiste. – Vieux comme Adam.*), а глагольное основание редко выражает коннотацию, в таком случае значение КФЕ передается компаратом. В большинстве случаев имя в роли компарата не вызывает проблем в понимании (*Tirer l'épée comme saint Georges*), однако встречаются и примеры, требующие специальных знаний о носителе упомянутого имени (*S'en soucier (s'en moquer) comme de Jean de Werth*), они, как правило, включают объяснение (*Il est comme saint Jacques de l'Hôpital: il a le nez tourné à la friandise*). Коррелятором в КФЕ всегда выступает союз *comme*.

Компарат в КФЕ может быть выражен различными языковыми единицами, от простого слова до предложения с безусловным преобладанием первых. ЛЕ, выражающие компарат, могут быть различными частями речи, в большинстве случаев встречаются имена существительные, означающие этническую принадлежность (*boire comme un polonais*), библейский персонаж (*Vieux comme Mathusalem*), исторический или литературный персонаж (*fier comme Artaban, riche comme Crésus*), профессию (*menteur comme un arracheur de dents*), животное (*bavard comme une pie*), растение (*blond comme les blés*), часть тела (*bête comme ses pieds*), различные явления природы (*belle comme le jour*), предметы повседневной жизни (*con comme un balai*).

В процессе сравнения говорящий выражает либо тождество/сходство либо различие/несходство определенных действий или качеств. КФЕ, в том числе с антропоцентрическим (или андроцентрическим) компонентом, в том числе антропонимом, всегда выражают сходство. КФЕ с антропоцентрическим компонентом выделяются из группы КФЕ, поскольку человек в них присутствует дважды: он является субъектом и объектом сравнения.

К антропоцентрическим компаратам относят, кроме антропонимов, также различные наименования человека, а именно по социальной и профессиональной деятельности (*Crier comme un charretier*), социальной позиции и роли (*Dormir comme un prince*), внешним параметрам (*Etre fait comme un modèle*), в том числе отражающим результат болезни, инвалидность (*Jouer comme un infirme*), чертам характера (*Bavard comme une crécelle*), расовой и национальной принадлежности (*Fort comme un Turc*).

К антропонимам (единичным именам собственным или совокупности имён собственных, называющих любого человека, вымышленного или реального) относят имя, отчество, фамилию, прозвище, псевдоним, криптоним (тайное, зашифрованное имя), андроним (именование жены фамилией мужа), гинеконим (именование мужчины фамилией матери, жены), патроним (именование человека от имени или фамилии отца или

предков) [8, с. 321]. Антропонимы, входящие в состав КФЕ, являются именами исторических, литературных, библейских персонажей и именами, не называющими конкретных людей. В составе КФЕ чаще встречаются имена библейских персонажей. Антропонимы в составе КФЕ часто имеют ассоциативное метафорическое значение, базирующееся на сходстве качеств или действий [9, с. 133]. Как известно, имена собственные личные (антропонимы), как правило, употребляются без детерминативов.

Проблемы разграничения имен собственных и имен нарицательных, употребления детерминативов с именами собственными личными на материале различных языков, а также в сравнительном аспекте неоднократно поднимались в отечественной и зарубежной лингвистике. Существуют многочисленные исследования в области фразеологических единиц, в том числе компаративных. Однако вопрос употребления антропонимов с детерминативами именно в составе КФЕ не имеет должного освещения, что и определило выбор темы исследования.

Цель статьи заключается в исследовании случаев употребления антропонимов с детерминативами в составе КФЕ во французском языке. Исследуемый вопрос вытекает из более общих проблем, таких как употребление детерминативов, в частности артиклей, в аналитических языках, а также разграничение имен нарицательных и имен собственных, особенно в случае антропонимов, которые в норме употребляются без детерминатива.

Как известно, основным критерием разграничения имен собственных от имен нарицательных является семантический признак: нарицательные являются обобщенными наименованиями однородных предметов, а собственные – названиями единичных предметов, выделенных из ряда однородных [1]. Из данного признака вытекают грамматические признаки, в частности наличие и выражение категории рода, числа.

Л.В. Леваева добавляет к разграничительным признакам имен собственных от нарицательных следующие:

- значение имен собственных (далее – ИС) будет более специальным по сравнению с именами нарицательными (далее – ИН), они «коннотируют» наибольшее количество признаков, растущее по мере расширения нашего знания о субъекте, носящем данное имя,

- объем денотативного значения ИС меньше, чем у ИН, он равен единице или стремится к нулю [5].

Четкой границы между ИС и ИН нет, они часто переходят из одной категории в другую (антономаз). В нашем случае речь идет о переходе (или сближении) ИС в ИН, что происходит чаще.

Л.В. Леваева отмечает две стадии такого перехода:

- социально-культурная процедура метонимического переосмысления ИС в контексте его сущностных признаков,

- использование антропонимов в качестве аллюзий, когда происходит метафорический перенос имени известного лица на другое лицо на основании общности их сигнификативного, уже переосмысленного признака [5]. Формальным признаком перехода ИС в группу ИН являются грамматические формы, свойственные ИН, но не свойственные ИС, во французском языке речь идет, в первую очередь, об употреблении детерминативов.

Переход ИС в категорию ИН может быть полным, тогда данные имена становятся омонимами, например, многие единицы измерения носят имена ученых. В таком случае они теряют связь с первичным денотатом, который иногда забывается, а также приобретают грамматические формы, например, выражение рода, числа, написание со строчной буквы. Однако в ситуации ситуативного перехода ИС в ИН, при котором ИС употребляется для сравнения, назывной характер ИС не исчезает, что не позволяет говорить о полном переходе ИС в разряд ИН, однако определенность объекта теряется. Именно данная ситуация происходит в случае употребления антропонимов с детерминативами в составе КФЕ.

Евгений Шохонмейер (Evgeny Shokhenmayer), анализируя употребление артиклей с именами собственными личными, говорит, что употребление артикля функционально приближает их к именам нарицательным, но значение единицы не меняется, т. к. синтагматическая деформация категориальной оппозиции происходит не через нейтрализацию (когда имя собственное становится нарицательным), а через транспозицию, когда частично сохраняются функциональные характеристики и единица является носителем двух функциональных значений (своего и приобретенного). По его словам, транспозиционная деформация приводит к тому, что антропоним с детерминативом становится бифункциональным (обобщающим и индивидуализирующим) и вслед за Блох и Семеновой [2] называет их полунарицательными антропонимами или полуантропонимами [9]. Идентичную позицию видим в анализе библейских антропонимов: «... библионим имеет обобщенное значение имени, близкое по значению социально-оценочному апеллятиву» [7, с. 103], чем также можно объяснить их употребление с артиклем.

Однако грамматические признаки ИН в подобных примерах выражены частично, т. е. детерминативы выражают категории определенности/неопределенности, рода (но не числа). Также антропонимы в составе КФЕ сохраняют свойственную ИС орфографию, т. е. написание с прописной буквы. Например:

- *Vieux comme Hérode.*

- *C'est comme le couteau de Jeannot.*

Что касается детерминативов, в случае с КФО они иногда не сопровождают имя существительное нарицательное в роли компарата:

- *Grand et gros comme père et mère.*

Значительное большинство примеров с компаратом ИН имеют артикль, который, как правило, употребляется согласно нормам французского языка: определенный (*Se porter comme le Pont-Neuf*) или неопределенный (*Entrer comme une bourrasque*). Некоторые КФЕ включают компарат с притяжательным прилагательным (*Aimer comme ses (petits) boyaux*), числительным (*Haut comme trois pommes*).

Однако имеются случаи, когда употребление того или иного артикля или неупотребление артикля сложно объяснить существующими правилами (*Droit comme un i, Etre là comme rat de paille*). Существует предположение, что «отклонение» от правил употребления артиклем происходит в результате присущей артиклям генерализующей функции и высокой степени обобщенности КФЕ [3, с. 148]. Подтверждением данной точки зрения могут являться некоторые КФЕ, допускающие варианты с различным артиклем или без него (*Beau comme un (le) lever du soleil, Dur comme (la, une) pierre, Froid comme (du, le, un) marbre*).

В немногочисленных примерах КФЕ с компаратом-антропонимом также встречается детерминатив, только артикль:

- определенный:
- *Attendre qn comme le Messie.*
- неопределенный:
- *adorer qn comme un Jésus.*
- *Etre monté comme un saint Georges.*

Встречаются случаи употребления одного и того же имени в одних КФЕ без артикля, а в других – с артиклем:

- *Suer (transpirer) comme une Madeleine.*
- *Pleurer comme Madeleine.*

Кроме того, употребление артикля может быть факультативным в одних и тех же КФЕ:

- *Riche comme (un) Crésus.*
- *Etre monté comme (un) saint Georges.*

Приведенные примеры, особенно допускающие употребление или неупотребление артикля, иллюстрируют двойственность (бифункциональность) антропонимов в роли компарата КФЕ.

Итак, антропонимы в составе КФЕ иногда употребляются с артиклем, что подчеркивает обобщенное значение имени собственного и функционально приближает их к именам нарицательным, но значение единицы не меняется, т. е. антропоним с детерминативом становится бифункциональным.

Перспективой дальнейшего исследования в данном аспекте представляется сопоставление употребления антропонимов в составе КФЕ и в метафорическом употреблении, а также вызывает интерес проблема оценочного значения КФЕ и его компонентов.

Литература:

1. Академик 2000–2017. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lingvistic/494/%D0%B8%D0%BC%D1%8F>.
2. Блох М.Я., Семенова Т.Н. Имена личные в парадигматике, синтагматике и прагматике / Ин-т языкознания Рос. акад. наук, Моск. пед. гос. ун-т. Москва: Готика, 2001. 192 с. URL: <http://bookoteka.ru/5-7834-0078-5.html>.
3. Гавриленко А. Фразеологизмы компаративного типа во французском языке в аспекте перевода. Наукові записки. Серія «Філологічні науки». Вип. 89 (1). С. 144–148. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/89_1/statti/32.pdf.
4. Конюшкевич М.И. Категория сравнения и ее место в системе языка. Вопросы функциональной грамматики: сборник научных трудов. Выпуск 4. Гродно: ГГУ, 2002. С. 82–91.
5. Леваева Л.В. Процесс перехода имен собственных в имена нарицательные. Вестник Волжского ун-та им. В.Н. Татищева. 2010. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/protsess-perehoda-imen-sobstvennyh-v-imena-naritsatelnye/>.
6. Мізін К.І. Компаративні фразеологічні одиниці сучасної німецької мови: шляхи утворення та ідеографія: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Київ. нац. лінгв. ун-т. Київ, 2004. 19 с. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/p-2/4027.html> (18.04.2015).
7. Решетняк Е.А., Швыдкая Н.В. Семантическая специфика библейских антропонимов, коннотированных семой «преступление». Филология и лингвистика в современном обществе: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Москва, февраль 2014 г.). Москва: Буки-Веди, 2014. С. 102–107. URL: <http://www.moluch.ru/conf/phil/archive/107/4774/>.
8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
9. Shokhenmayer, Evgeny. Champs associatifs des noms propres et mécanismes de la compréhension textuelle. Sciences de l'Homme et Societe. Universite de Nanterre – Paris X, 2009. 358 p. URL: <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00380918/document>.

Анотація

**Т. УДІЛОВА. УЖИВАННЯ ДЕТЕРМІНАТИВІВ З АНТРОПОНІМАМИ
В СКЛАДІ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ**

У статті аналізується вживання детермінативів з антропонімами в складі компаративних фразеологічних одиниць. Досліджується структура компаративних фразеологічних одиниць, компоненти компаративних фразеологічних одиниць, специфіка компонентів-антропонімів та особливості вживання детермінативів із цими антропонімами.

Ключові слова: компаративна фразеологічна одиниця (КФО), антропонім, основа, компарат, компаратор, детермінатив.

Анотация

**Т. УДИЛОВА. УПОТРЕБЛЕНИЕ ДЕТЕРМИНАТИВОВ С АНТРОПОНИМАМИ
В СОСТАВЕ КОМПАРАТИВНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ**

В статье анализируется употребление детерминативов с антропонимами в составе компаративных фразеологических единиц. Изучается структура компаративных фразеологических единиц, компоненты компаративных фразеологических единиц, специфика компонентов-антропонимов и особенности употребления детерминативов с данными антропонимами.

Ключевые слова: компаративная фразеологическая единица (КФЕ), антропоним, основание, компарат, компаратор, детерминатив.

Summary

**T. UDILOVA. USE OF DETERMINANTS WITH ANTHROPOCENTRIC UNITS
AS PART OF COMPARATIVE PHRASEOLOGISMS**

The article deals with the use of determinants with anthroponyms in the composition of comparative phraseological units (CPU). The structure of CPU, their components, specificity of the anthropocentric units and peculiarities of use of determinants with these anthroponyms are studied.

Key words: comparative phraseological unit (CPU), anthroponym, stem, comparison, comparator, determinant.

*PhD, Maître de conférences,
Département de philologie romane,
Université nationale Taras
Chevtchenko de Kyiv*

RÉCEPTION DU SYSTÈME CONCEPTUEL D'EMILE VERHAEREN DANS LA PHILOGIE UKRAINIENNE

L'oeuvre d'Emile Verhaeren a été mise à l'honneur par la communauté internationale à l'occasion de la commémoration de sa mort survenue le 27 novembre 1916 sous les roues d'un train qui partait de la gare de Rouen. Grâce au soutien de l'Ambassade de Belgique en Ukraine, de Wallonie-Bruxelles International et du département de philologie romane de l'Université nationale Taras Chevtchenko de Kyiv nous avons profité de cette occasion pour inviter deux verhaereniens reconnus, Michel Otten et Nicole Verschoore pour parler de l'oeuvre de «Victor Hugo du Nord» le 30 mars 2017 à l'Université nationale Taras Chevtchenko de Kyiv. Les interventions des chercheurs ukrainiens éminents comme Iouriï Mosenkis («Le symbolisme de l'Oiseau bleu: analyse mythopoétique»), Stépane Zakharkine («Emile Verhaeren et son oeuvre dans les collections privées en Ukraine»), Maryna Kostiouk («La théorie du symbole en France et en Belgique: analyse comparée») ainsi que celles de jeunes chercheurs Kateryna Hrytsaïtchouk («Le substrat folklorique dans l'oeuvre d'Emile Verhaeren»), Elizaveta Novak («Le symbolisme médiéval dans «La louange de la vie» de Max Elskamp»), d'Anastassia Kourhanska («La poétique des éléments dans «Clartés» d'Albert Mockel»), d'Ivan Romaniouk («L'imaginaire aquatique dans «Bruges-la-Morte» de Georges Rodenbach») et d'Anastassia Kyrytchéno («Les traductions d'Emile Verhaeren en ukrainien par Mykola Téréchtchéno: analyse critique») ont également dévoilé des aspects peu connus ou nouveaux du symbolisme belge. Nous avons profité de cette occasion pour redécouvrir les paradoxes de l'accueil de l'oeuvre verhaerenienne en Ukraine. Ce sujet apparemment si simple s'est révélé en effet très vaste et complexe, donc, faute du temps nous dresserons dans notre exposé des esquisses, des grandes lignes de cette réception en nous basant sur des documents des époques différentes avant de consacrer à ce sujet une étude plus poussée, car des questions sans réponse demeurent encore.

La première mention du nom d'Emile Verhaeren date de 1894. Notre grand poète et chercheur en sciences humaines Ivan Franko dans un article pour le journal polonais basé à Lviv, «Kurjer Lwowski» (numéro du 21 février) donnait un compte rendu d'une série d'exposés par un poète et philologue polonais éminent Zenon Przesmycki sur la littérature belge francophone. Dans ce compte rendu I. Franko qualifie E. Verhaeren de «Flamand aux couleurs admirables», «héritier des teints de Joerdaens» faisant allusion au recueil «Flamandes», puis du créateur qui vit «dans le silence des cloîtres, parmi les moines-ascètes du Moyen Âge» tout en solignant le thème de la ville destructrice chère à son oeuvre. Le grand romancier naturaliste et néoréaliste Ivan Franko condamne le symbolisme belge pour sa «haine envers la société» [5, c. 117], son culte de l'Art pour l'Art, la déification du Moi et l'intérêt pour les substances inconscientes. On sent que cette première réception à travers les sources polonaises est loin d'être objective.

Une autre grande figure des lettres ukrainiennes, Lessia Oukraïnka, poétesse et femme de théâtre aux tendances néo-romantiques, symbolistes et naturalistes était plus perspicace. Dans la correspondance avec sa mère Oléna Kossatch (lettre du 14 Janvier 1903) elle atteste que «le symbolisme et le décadentisme ces derniers temps ne sont plus à la mode; [Henri de] Régnier s'abandonne au classicisme, et Verhaeren – à l'idéalisme démocrate» [11, c. 31]. Dans sa lettre datée du Juillet 1911 au jeune poète Fedir Petroussenko elle appelle de ses voeux la publication d'un recueil des poèmes de Verhaeren et de Verlaine afin de faire face aux critiques des nationalistes russes qui prétendaient que le dialecte de la Petite-Russie était incapable de traduire des poètes francophones contemporains faute du lexique approprié. Pour ce recueil la poétesse aurait traduit des textes également. Or, atteinte de tuberculose, Lessia Oukraïnka décède le 19 juillet 1913 à Surami, en Géorgie.

Il est à noter que les premières traductions de Verhaeren ont apparu un peu avant. La toute première figure dans l'anthologie de la poésie ukrainienne «Oukraïńska Mouza» (Muse Ukrainienne) publiée en 12 fascicules à Kiev en 1908 par Olexa Kovalénko et regroupant 125 auteurs du XIXe et début du XXe s. Kovalenko lui-même a traduit le poème d'Emile Verhaeren «La Tête» (*Sur un échafaud noir tu porteras ta tête...*). Cette première traduction, malgré des erreurs formelles et une certaine imprécision sémantique, garde les images flamboyantes de l'original. Les néo-romantiques ukrainiens ont interprété d'autres textes de Verhaeren: Vassyl Chtchourate offrit aux lecteurs ukrainiens «C'était en juin, dans le jardin» (tiré des «Heures d'après-midi»), publié dans «Litératourno-Naoukovyï Vistnyk» (1922, Tome 76, Fasc. 3). Ostap Loutskyï interpréta «L'Action» de «Visages de la Vie», ainsi que «La Joie» de «La Multiple splendeur» et «Aujourd'hui» des «Poèmes légendaires de Flandre et de Brabant». Mykola Voronyï choisit en épigraphe pour son poème «La Bête» (1912) une ligne de Verhaeren, «Tous les chemins vont vers la ville». Iouriï Kmite déjà en 1909 qualifie Verhaeren du plus grand lyrique de la Belgique de nos jours [7] tandis que l'ancien disciple de notre Université, puis ministre de l'Éducation de l'URSS (dont on vient de retirer la plaque commémorative du mur de notre bâtiment universitaire) Anatoliï Lounatcharskiï allait jusqu'à le comparer au «Montblanc où gisent les sources des meilleurs cours de la poésie moderne» [22, c. 17]. Pour résumer, on pourrait dire que les écrivains et les critiques littéraires du néo-romantisme ukrainien s'intéressaient à l'oeuvre de Verhaeren puisqu'ils y retrouvaient l'imagerie de l'union du moi poétique avec la nature, l'union mystique avec Dieu, le symbolisme cosmique, tout comme le culte néo-romantique du passé glorieux et l'exaltation de l'âme urbaine.

Cette réception se dramatise avec l'arrivée de la Première Guerre mondiale et les cataclysmes survenus lors du combat de l'Ukraine pour son indépendance en 1917–1921, puis avec l'arrivée de la doctrine de la terre Rouge et du communisme de guerre. Le nom de Verhaeren, l'un des poètes préférés de Lénine aux dires de sa compagne Nadéjda Kroupskaïa, devient l'un des blasons de la Révolution d'Octobre, notamment en Ukraine. Non seulement les jeunes écrivains prolétaires mineurs comme Ievhène Hryhorouk, Stéphane Bène, Andriï Pavliv le portent aux nues, mais les plus remarquables poètes des années 1920 le glorifient. On parle de «verhaerenisation» de la poésie ukrainienne. Le grand poète ukrainien Pavlo Tytchyna proclame dans son cycle «Dans l'orchestre cosmique» (1921); «l'humanité profère de ses trois cris de fanfares: Chevtchenko, Whitman, Verhaeren!». Les critiques Iouriï Méjenko et Olexii Séliванovskii analysent l'œuvre de Mykola Khvylovyï et de Mykola Bajane en y décelant des emprunts directs à l'imagerie de Verhaeren. Iakiv Mamontov s'inspire du drame «Les Aubes» pour sa pièce «Quand le peuple se libère» (1922). On voit dans la figure du «Victor Hugo belge» un poète-socialiste (Valérien Polichtchouk), «un communiste avant la lettre» (Mykola Téréchtchenko) et même «l'incarnation des espérances révolutionnaires des prolétaires» (Volodymyr Derjavine). Citons un extrait des plus hallucinants, signé B. Tsoukker dans la revue «Krytyka» (1928, N°1): «Verhaeren en sa qualité de poète a condamné irrémédiablement le monde où se battaient les antagonismes des classes; par son intuition poétique dans «Les Aubes» il a prévu l'arrivée du Grand Octobre, et ce n'est qu'une mort stupide qui l'aurait empêché de se libérer du psychose du parti socialiste belge, où on retrouve les rênégats du marxisme, tandis que lui, dans ses «Aubes» a réussi à pousser jusqu'à son apogée la lutte des classes et la guerre impérialiste, car après cette guerre-là (comme l'a démontré Verhaeren) se lèveront les aubes de la vie nouvelle, et s'installera le communisme» [14, c. 195]. On ne s'étonnera pas de lire des lignes similaires dans un journal en dehors de l'Ukraine soviétique, «Zemlia i Volia» (Terre et Liberté) à Lviv (1922, Vol. X): «Camarade! Sache que des grands esprits rayonnent d'immortalité de la lumière de tes mains de travailleur. Et dans la première lignée de ces esprits on retrouve Emile Verhaeren, notre Grand Camarade et Disciple» [4, c. 2]. Dans quelques années ce Grand Camarade prendra un autre nom, celui de Lénine, puis de Staline. Outre cette critique que l'on qualifierait de «vulgarisation sociologique» on trouve quelques études sur Verhaeren bien plus perspicaces, comme celle de Volodymyr Derjavine (revue «Tchervonyi chliakh» (La voie Rouge), 1927, N°1), qui déchiffre le message social de l'œuvre verhaerenienne, ou bien de Stéphane Savtchenko, professeur de notre Université, qui donne une analyse plus détaillée de l'évolution de l'écriture verhaerenienne, ou encore l'admirable étude de Iakiv Touguendgold «L'art français du XIXe s.» (1921) où le chercheur déchiffre les motifs urbains dans un contexte de l'époque fin-de-siècle en citant les écrits de Huysmans, de Verlaine, de Mallarmé, de Rimbaud, et même de René Ghil.

Il est à noter que durant les années de la Révolution le rêve de Lessia Oukraïнка s'est presque réalisé, presque. Dans l'imprimerie de la Section culturelle de la société professionnelle des prolétaires soviétiques à Kiev en 1922, puis en 1923 Valentyna Dynnyk et Louis Chental ont publié un recueil de textes de Verhaeren, de Baudelaire, et «Le chant d'automne» de Verlaine avec un tirage de 4000 exemplaires, mais en russe! Une autre édition de 19 poèmes de Verhaeren en russe a paru en 1919 à Odessa (traductions de Maximilien Volochine). Encore une édition en russe a paru à Kharkov: c'est en fait une réédition du recueil «Les villes tentaculaires» dans les traductions publiées auparavant à Moscou, de Guéorgii Chenguéli (1922, Kharkov, Maison d'édition nationale, 5000 exemplaires). On trouve même un poème de Verhaeren, «La Révolte» des «Villes tentaculaires» (traduction russe de Valérii Brioussov), publié en 1921 par Le service politique du commandement militaire de Kiev avec des notations pour une lecture scénique. Olexandre Houbar en 1985 soutenait la thèse que le grand poète ukrainien Pavlo Tytchyna travaillait à la traduction du drame «Les Aubes» en ukrainien. Des informations nous manquent sur les représentations de ce texte au Théâtre de l'Armée Rouge à Kiev ainsi qu'à la Maison de l'Education Anatoliï Lounatcharski à Kharkov en 1919 ou dans le Théâtre ukrainien soviétique de Romny en 1920–1921. Ce qui est sûr, c'est que Pavlo Tytchyna se basait sur le texte des «Aubes» pour l'écriture de son scénario de l'oratoire révolutionnaire «La Première Demeure du Monde Nouveau» (1921) contaminé avec ses propres poèmes, ceux de Mykhaïlo Seménko et de Vassyl Ellan-Blakytnyi et représenté au Théâtre kievien «Centrostoudiïa». Bien des années plus tard, en 1959, Pavlo Tytchyna reviendra à la personnalité du grand poète belge dans son poème «Verhaeren en 1905» où il tâchera de donner un portrait de l'auteur remué par la Révolution russe de 1905 qui aurait inspiré les poèmes de son recueil «La Multiple Splendeur» publié en 1906.

Certes, la critique officielle aux lendemains de la Révolution d'Octobre se servait de l'œuvre verhaerenienne comme d'un outil de propagation des idées révolutionnaires (lutte des classes, dictature du prolétariat, triomphe proche du communisme) ce qui explique les tirages assez élevés et les représentations des «Aubes». Cependant il est à noter que les écrivains modernistes ukrainiens (comme Pavlo Tytchyna, Mykola Bajane, Bohdan-Ihor Antonych ou Sviatoslav Hordynskyï) y retrouvaient non seulement l'ardeur des images et des rythmes sociaux, mais aussi la révolte de l'élan vital verhaerenien, avec les mythes unanimes, ce qui les rapprochait des concepts du «romantisme vitaliste» et de «la renaissance asiatique» de Mykola Khvylovyï ou du «clarinettisme» de Pavlo Tytchyna, sans oublier les recherches formelles d'un Bajane ou d'un futuriste comme Mykhaïlo Semenko.

C'est en 1922 que paraît le premier recueil de traductions d'Emile Verhaeren préparé par un poète assez connu et un traducteur célèbre, Mykola Téréchtchenko. Des rééditions revues, corrigées et augmentées de préfaces verront le jour en 1927, en 1946 et en 1966. Notons le style de la préface. Si dans l'édition de 1927 le traducteur saluait le tribun de l'humanité entière, l'un des poètes préférés de Lénine, en déclarant que la création du vers libre était liée aux besoins de l'industrialisation belge, dans l'édition définitive de 1966 M. Téréchtchenko s'avère moins sociologisant, en précisant que du point de vue historique, «Verhaeren est un poète révolutionnaire» [22, c. 5]. Les traductions de Mykola Téréchtchenko malgré un choix assez arbitraire ou plutôt nécessité par les besoins de l'idéologie de l'époque (on trouve une dizaine de textes de la «Trilogie noire» sur 240 pages où prédomine le discours des recueils grandiloquents tardifs, avec leur un-

nimisme daté) et des interprétations souvent douteuses, ces textes devraient servir de base pour une éventuelle réédition des recueils verhaereniens. Oswald Burkhardt relevait à juste titre dans son article paru en 1928 (revue «Krytyka», N 5) la primitivisation des images, la simplification du lexique et la vulgarisation des métaphores par Téréchtchenko. Il serait donc opportun de compléter les éditions de Téréchtchenko par les autres traductions, assez bonnes, mais hélas peu nombreuses, effectuées soit par les poètes, victimes de répressions staliniennes dans les années 1930, comme l'ancien professeur de notre Université Mykola Zerov ou Guéo Chkouroupiï, ou, d'autres, partis à l'étranger, comme Oswald Bourkhardt ou Sviatoslav Hordynskyï. D'autres traductions, comme celles de Vassyl Bobynskyï ou de Borys Thène, publiées dans les journaux éphémères ou encore sous forme manuscrite, devraient enfin voir le jour. D'après les informations que nous tenons de sa famille, le célèbre traducteur polyglotte et historien de littérature Hryhoriï Kotchour a entamé dans les années 1920 une thèse de doctorat sur l'œuvre d'Emile Verhaeren sous la direction de Stéphane Savtchenko, professeur à l'Institut de l'enseignement populaire de Kyiv (mort pendant l'évacuation en 1942 à Tachkent). Or pendant la Seconde guerre mondiale le manuscrit de ce travail inachevé a disparu, volé dans la valise de M. Kotchour à une gare ukrainienne. Il nous semble que les archives de nos écrivains gardent encore quelques trésors verhaereniens inédits.

L'année dernière nous aurions pu fêter le 50e anniversaire de la sortie du dernier livre de Verhaeren en ukrainien! Ceci montre-t-il que son nom avait été totalement oublié? Loin de là. Certes, si en 1979 Tymofii Doukhovnyi dans sa monographie «Le processus révolutionnaire en Europe à la fin du XIXe et au début du XXe s.» analysait les motifs révolutionnaires dans «Les Aubes» et plusieurs poèmes de Verhaeren, ces recherches n'ont plus d'intérêt majeur. Mais il y avait autre chose. Depuis plus de 50 ans à l'Université Ivan Franko de Lviv l'admirable philologue ukrainien Iarema Kravets poursuit ses recherches verhaereniennes. En 1992 il a présenté son doctorat où il livre une analyse passionnante des traductions ukrainiennes de Verhaeren et de la réception critique de son oeuvre, poursuivies par de nouvelles publications, sur les résurgences des influences de Verhaeren dans les textes des personnalités bannies sous le régime soviétique comme les poètes Ievhéne Malaniouk ou Vassyl Stouss ou le théoricien du nationalisme intégral Dmytro Dontsov. Par ailleurs, Dr. Kravets a publié ses traductions de 5 récits de Verhaeren dans l'éminente revue «Vsesvit» en novembre 2007. Enfin, en 2009 Prof. Kravets ensemble avec Dr. Tetyana Dobko du service bibliographique de la Bibliothèque nationale d'Ukraine ont produit un ouvrage admirable, l'index bibliographique «Les relations littéraires ukraïno-belges. 1870–2008» où Verhaeren trouve une place importante.

En 1980 Magdalyna Laszló-Koutsuk a lancé à Budapest dans sa monographie «La quête de la forme» les recherches sur la verhaerenisation dans la poésie révolutionnaire des années 20. Elle a été suivie par Olexandre Houbar et récemment par Iaryna Tymbal. Enfin, votre humble serviteur travaille à la traduction des poèmes verhaereniens de la période de la «Trilogie noire» et des «Poèmes en prose», récemment parues aux Archives et musée de littérature. Certains de ces textes ont été mis en musique par notre grand compositeur ukrainien Volodymyr Houba et interprétés le 29 mars 2017 par Markian Sviato du Studio de l'Opéra de l'Académie musicale nationale d'Ukraine dans les fresques vocales d'une étonnante flamboyance lors de la soirée musicale «Verhaeren et son temps» dans la Maison nationale d'acteur de l'Union nationale des professionnels de théâtre d'Ukraine.

Bien évidemment, mon ambition n'est pas de suivre l'admirable exemple de mon grand ami Michel Otten qui dirige l'édition de la «Poésie complète» de Verhaeren et de publier en ukrainien son oeuvre complète, bien volumineuse (poésie, prose, théâtre, critique littéraire et critique de l'art inclus, ainsi que son énorme correspondance), mais j'espère que nous n'attendrons pas le bicentenaire de la mort de ce grand écrivain belge et européen, si cher aux lecteurs ukrainiens, pour voir enfin son oeuvre en Ukraine rééditée comme elle le mérite, une édition qui mettra en lumière les paradoxes de sa réception et en créera de nouveaux.

Littérature:

1. Bourgardt Oswald. La traduction ukrainienne de Verhaeren. Krytyka, 1928, N 5. P. 82–100.
2. Derjavine Volodymyr. Emile Verhaeren et la portée sociale de son oeuvre. Tchervonyi chliakh. 1927. № 1 (46). P. 269–276.
3. Doukhovnyi Tymofii. Le progrès révolutionnaire en Europe à la fin du XIXe – début du XXe s. et la littérature. K.: Vychtcha Chkola, 1979. 172 p.
4. Hordiï Karpo. Un poète de l'action sociale, Emile Verhaeren. Zemlia i volia, 1922. T. X. P. 2.
5. Franko Ivan. Œuvres choisies en 50 vol. T. 29. K.: Naoukova doumka, 1981. P. 117.
6. Houbar Olexandre. Emile Verhaeren dans l'oeuvre de Pavlo Tytchyna. In: Radianské literatouroznavstvo. 1985. № 1. P. 20–30.
7. Kmite Iouriï. Nouvelles des littératures occidentales. Litératourno-naoukovyi vistnyk. 1909. Tome 45. Vol. 1. P. 141–147.
8. Kravets Iarema. L'oeuvre d'Emile Verhaeren dans la critique ukrainienne et les traductions en ukrainien: résumé d'une thèse de doctorat. Lviv, Université nationale Ivan Franko de Lviv, 1992. 23 p.
9. Laszló-Koutsuk Magdalena. En quête de la forme : essais sur la littérature ukrainienne du XXe s. Bucarest, Kriterion, 1980. 328 p.
10. Les relations littéraires ukraïno-belges: index bibliographique, 1870–2008. Edité par N. Datskoba, T. Dobko, I. Kravets et M. Tchyj. Kyiv, Bibliothèque nationale V.I. Vernadskyi, 2010. 244 p.
11. Lessia Oukraïnka. Œuvres choisies en 12 vol. Vol. 12. K.: Naoukova doumka, 1979. P. 31–357.
12. Savtchenko Stéphane. Emile Verhaeren. Jytia i revolutsiia, 1926. № 11. P. 45–51.
13. Toughengold Iakiv. L'art français du XIXe s. K.: Derjavné vydavnytstvo Oukraïny, 1921. 166 p.
14. Tsouker B. Emile Verhaeren, Poèmes, traduits par M.Téréchtchenko. Krytyka, 1928. № 1. P. 194–196.

15. Tytchyna Pavlo. OEuvres en 12 vol. Vol. 1. Kyiv, Naoukova doumka, 1983. 736 p.
16. Tytchyna Pavlo. OEuvres en 12 vol. Vol. 3. Kyiv, Naoukova doumka, 1984. 512 p.
17. Verhaeren Emile. Poèmes, traduits en ukrainien par Mykola Téréchtchenko, Kharkiv, Derjavné vydavnytstvo Oukraïny, 1927. 124 p.
18. Verhaeren Emile. Choix de poèmes, traduit en ukrainien par Mykola Téréchtchenko, Kyiv, Derjavné vydavnytstvo khoudojnioyi literatoury, 1946. 136 p.
19. Verhaeren Emile. La révolte, poème adapté pour la lecture scénique. Kiev, Izdanié Politoupravléniia Kievskogo Voiénnoho Okrouga, 1921. 23 p.
20. Verhaeren Emile. Les villes tentaculaires, traduit en russe par Guéorgiï Chéngghéli, Kharkov: Derjavné vydavnytstvo Oukraïny, 1922. 57 p.
21. Verhaeren Emile. Poèmes, traduit en ukrainien par Mykola Téréchtchenko. K.: Dnipro, 1966. 220 p.
22. Verhaeren Emile. Poèmes choisis. K.: Derjlityvdav Oukraïny, 1946. 136 p.
23. Verhaeren Emile, Baudelaire Charles, Verlaine Paul. Poèmes, traduits en russe par Louis Chental. 3e éd., Izdanié Koultotdela Sovetskikh Rabotchikh, 1923. 47 p.

Анотація

Д. ЧИСТЯК. РЕЦЕПЦІЯ КОНЦЕПТОСИСТЕМИ Е. ВЕРХАРНА В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОЛОГІЇ

У статті досліджуються особливості рецепції концептосистеми знакового європейського письменника Е. Верхарна в українській філологічній традиції в широкому соціокультурному семіотичному контексті. Простежується динаміка засвоєння ключових текстів авторів бельгійського символізму в діахронічному аспекті. Виділяються перспективи подальших компаративних студій поетики бельгійського й українського символізму.

Ключові слова: символ, міф, символізм, поетика, концепт, семіозис.

Аннотация

Д. ЧИСТЯК. РЕЦЕПЦИЯ КОНЦЕПТОСИСТЕМЫ Э. ВЕРХАРНА В УКРАИНСКОЙ ФИЛОЛОГИИ

В статье исследуются особенности рецепции концептосистемы знакового европейского писателя Э. Верхарна в украинской филологической традиции в широком социокультурном семиотическом контексте. Рассматривается динамика освоения ключевых текстов авторов бельгийского символизма в диахроническом аспекте. Выделяются перспективы последующих компаративных исследований поэтики бельгийского и украинского символизма.

Ключевые слова: символ, миф, символизм, поэтика, концепт, семиозис.

Summary

D. CHYSTIAK. THE RECEPTION OF THE CONCEPTUAL SYSTEM OF E. VERHAEREN IN UKRAINIAN PHILOLOGY

The article deals with the peculiarities of the reception of the conceptual system of texts of the prominent European writer E. Verhaeren in Ukrainian philological tradition in the vast socio-cultural semiotic context. The dynamics of the perception of the texts of Belgian symbolists is shown in the diachronic aspect. Some perspectives in the comparative studying of the poetics of the representatives of Belgian and Ukrainian symbolist texts are drawn.

Key words: symbol, myth, symbolism, poetics, concept, semiotics.

2. Перекладознавство

2. Переводоведение

2. Theory of translation

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
англійської філології та перекладу
Київського університету імені
Бориса Грінченка*

ДІАЛЕКТИ ЯК ВИРАЗНИКИ ДОМІНАНТ ІДІОСТИЛЮ У РОМАНІ МАРКА ТВЕНА «ПРИГОДИ ГЕКЛЬБЕРРІ ФІННА»

Роман «Пригоди Гекльберрі Фінна» – один із найвідоміших романів Марка Твена, який неодноразово був заборонений в американських школах та піддавався гонінням через стиль та діалект. Але всупереч усьому цей твір став бестселером, а його переклади неодноразово перевидавалися, що свідчить про його актуальність. Мета статті – дослідити діалекти як основні домінанти ідіостилю Марка Твена на матеріалі згаданого роману.

Роман «Пригоди Гекльберрі Фінна» – одна з тих книжок, про які знає кожен, навіть не читавши [12, с. 7]. Д.М. Кокс зауважує, що це книга, в якій Марк Твен розкрив уповні можливості свого гумору. Ось чому Гекльберрі Фінн – в центрі кар'єри Твена не хронологічно, а критично [7, с. 156]. Це класика американського реалізму, особливо через використання діалекту, яка зображає та описує американський Південь до Громадянської війни 1861–1865 рр. [5]. На думку Л. Тріллінга, проза «Гекльберрі Фінна» встановила якість для письмової прози американської розмовної мови. Крім того, вправні зміни у мовленні в «Гекльберрі Фінні» – частина жвавості книги [11]. Е. Хемінгуей підкреслював щонайширший аспект дії твору: його демократизм і гуманність, універсальність, а також нову для літератури мову, просту і максимально наближену до розмовної. Все це пізніше стало притаманне американській словесності ХХ століття [3]. Роман досліджували такі західні та вітчизняні літературознавці, як Дж. Кокс, Л. Тріллінг, Д. Сіле, Г.Н. Сміт, Дж. Каплан, Т.С. Еліот, А. Ромм, Ф. Фонер, М. Мендельсон та ін.

Роман «Пригоди Гекльберрі Фінна» ніби продовжує «Пригоди Тома Соєра»: тут ті самі герої і той самий час дії. Але ця річ виявляє зрілішу позицію автора, багатше охоплює сторони людського досвіду і має глибший узагальнювальний сенс [12, с. 7]. Стиль Твена, що цілком сформувався в «Пригодах Тома Соєра» як один із кращих в американській словесності, легкий, гострий і чуйний до діалектних нюансів, тепер набув нової якості. Як зазначає дослідник Д. Сіле, і Том, і Гек розглядаються як втілення молодого Сема Клеменса, який жив у світі, віддаленому від нашого [12, с. 10]. В «Автобіографії» письменник зазначав, що своїх персонажів він частково змальовував із себе та зі своїх товаришів.

Марк Твен працював над книгою 7 років – із 1876 по 1883 рр. Зауважмо, що спочатку роман мав назву «Автобіографія Гекльберрі Фінна». Завершений роман мав назву «Пригоди Гекльберрі Фінна» (Товариша Тома Соєра). У «Пригодах Гекльберрі Фінна» Твен організував у велику структуру те, що ранні гумористи записали в коротких анекдотах. Генрі Неш Сміт зазначає, що зосередження історії на Гекльберрі відкрило нові можливості використання діалекту із серйозною метою та перетворення простого оповідача на особистість з людською глибиною [11, с. 113]. Варто зауважити, що не меншої відваги і сміливості потребував задум Твена-художника життєвої правди так зухвало порушити загальноприйняті норми літературної мови. Про те, наскільки новаторським був цей твір, свідчить бурхлива полеміка, що розгорнулася навколо роману після виходу його у світ. Прихильники витонченої словесності, що вимагали бездоганно гладенького складу, бездоганно добродійного героя і неодмінно «добрих манер», таврували книгу як «непристойну, вульгарну і грубу».

Журнал «Століття», який опублікував уривки ще до виходу книги, наполягав на викресленні посилань на оголеність, мертвих котів тощо. Тому, щоб опублікувати «Гекльберрі Фінна», Марк Твен створив власне видавництво. Крім того, громадські бібліотеки (напр. у Конкорді, штат Массачусетс) вилучили книгу з полиць як «сміття, придатне лише для звалища», аргументуючи це тим, що серія пригод має низький рівень моралі, грубий діалект, систематичне використання поганої граматики та нечемних висловів, та загалом стиль книги – зухвалий і нешанобливий [9, с. 11]. У 1931 р. Гарпер і Брати опублікували спеціальні видання для початкової та середньої шкіл. Видавці наголошували, що обрізана версія з вилученням «сумнівних» місць «дасть Геку змогу спуститися на книжкові полиці та увійти в клас», таким чином забезпечуючи «щастя хлопчиків та дівчат» і стимулюючи «навіть найбільш байдужих і примхливих учнів». У 1957 р. міністерство освіти Нью-Йорка усунуло роман зі списку ухвалених текстів [9, с. 14]. Крім того, багато читачів визнали твір Твена неприйнятним через порушення вишуканих стандартів соціального та літературного етикету, адже замість витонченої мови, зразкового героя, високої моралі вони зіткнулися з розповіддю, написаною ідіомами, неграмотним хлопцем із найнижчого класу південного білого суспільства. До того ж, історія Гека включала непристойну сцену – «королівський взірєць», яка змальовувала оголеного чоловіка, що скаче на всі боки [9, с. 16].

Після успіхів у боротьбі з расовою сегрегацією, починаючи з другої половини ХХ ст. з'явилися нові підстави для звинувачень. Так, у 1957 р. роман засудили як «расистський образливий», а у 1984 р. книгу усунули від обов'язкового читання через використання слова «нігер» [9, с. 18]. Однак на загальнонаціональному рівні вимога вилучити книгу з переліку творів, обов'язкових для вивчення, була відхилена в федеральному суді в 1998 р.

Зауважимо, що в лютому 2011 р. в США з'явилося перше видання книги, в якому «образливі» слова змінені на «політкоректні», зокрема, слово «нігер» змінено на слово «раб». Книга вийшла тиражем

у 7 500 примірників у лютому 2011 р., за повідомленням агентства Associated Press. Це видання готувало видавництво «New South Books» (штат Алабама). Загалом у «Пригодах Гекльберрі Фінна» образливі (відповідно до нинішніх стандартів) для негрів слова вживаються 219 разів, а в «Пригодах Тома Соєра» набагато рідше – лише 4 рази. Такий підрахунок зробив один із фахівців із творчості Твена А. Гріббен. За його словами, під час публічних читань він уже давно вживає «нейтральні» слова замість оригінальних виразів класика американської літератури, і публіці це подобається. Супротивники спотворення оригінальних текстів Марка Твена звертають увагу на те, що його творчість відображає певний етап американської історії, і було б набагато доцільніше просто пояснювати читачеві, чим викликане вживання тих або інших висловів [4].

Всупереч забороні, роман «Пригоди Гекльберрі Фінна» став бестселером. Книгу прочитали англійською, китайською, японською, єврейською та майже всіма мовами світу. У 1960 р. сумарна оцінка продажу книги досягла десяти мільйонів примірників. Х.Л. Менкен назвав роман найдивовижнішою книгою, а Т.С. Еліот зауважив, що Марк Твен – один із рідкісних авторів, який модернізував свою мову та знайшов новий спосіб написання, вагомий не лише для себе, а й для інших [9, с. 13]. На думку Дж. Каплана, піднісши діалект Гека до літературного рівня, Твен здійснив як культурну, так і літературну революцію [9].

П. Нідман, який контролював установлення відповідності оригіналу для книжок Сотбіс, зауважував: «Що ви бачите, то це спроба Клеменса відійти від літературного письма до діалектного. Крім того, Марк Твен повернувся тут до своєї улюбленої і багато разів апробованої форми оповідання від першої особи і зробив героєм-оповідачем не Тома, хлопчика з пристойної родини, а Гека, бездомного волоцюгу, вихідця з «низів». Це мало подвійний ефект. По-перше, майстерно відтворена, міцна і колоритна, істинно народна мова, якою написано книгу, надає картині американського життя особливої пластичної виразності, створює враження розмови «без посередника» – неначе власним голосом заговорила про себе сама Америка. По-друге ж, це дало змогу повніше і глибше розкрити характер героя, лише нашвидку окресленого в «Пригодах Тома Соєра», показати становлення його особистості [2, с. 86].

Письменники-реалісти сприйняли роман як твір новаторський і високохудожній. Дж.Ч. Гарріс визначив суть книги М. Твена стисло і багатозначно: «Це – життя». Проза «Пригод Гекльберрі Фінна» заснована для ефективності письмової прози американської розмовної мови. Вправні зміни мови в романі, якими Марк Твен справедливо пишається, досі є частиною жвавості і присмаку книги. Як зауважив Л. Тріллінг у своїй праці “The greatness of Huckleberry Finn” (Велич Гекльберрі Фінна), за формою та стилем роман про Гекльберрі Фінна – майже ідеальна робота. Форма книги має в основі найпростішу форму роману, так званого пригодицького роману, або роману доріг, в якому лінія пригод героя пов’язана з його подорожами. Мовлення героїв не має нічого спільного з нормативною вимовою та граматиною, але характеризується простою та плавною структурою речення [8, с. 91]. Оскільки мова тогочасної літератури була високою, американські читачі цікавились реаліями щоденної мови. Діалект, який приваблював навіть серйозних письменників, був основою популярних гумористичних творів.

Зокрема, у «Пригодах Гекльберрі Фінна» був подоланий, а точніше, «обійдений» головний недолік твенівської техніки – композиційна непродуманість, що залишилася у Твена з його репортерських часів. У романі цей недолік став яскравою перевагою. Він виявився виключно органічним для авторського задуму: вільна композиція роману, на диво, відповідає важливому образу великої річки, на тлі якої розгортаються колоритні картини життя, забарвлені гумором, вигадкою, мелодрамою, справжнім трагізмом [1, с. 28]. Як зауважує Д. Сіле, можливо, найкраще у цій дивовижній книжці – це вміння Твена переконувати. Книга захоплює читача, насамперед, своєю мовою [12, с. 28]. Мова Твена – стиль, який тече з невимушеною грацією розмовної мови та досягає чистоти і простоти, пропускаючи підрядні речення [6, с. 139]. Мова Гекльберрі Фінна – новий літературний стиль. Мова Гека тече з легкістю річки. Ця мова – прекрасний засіб для реалізму, яким славиться книга. Велич Гека – проста проникливість правди, яку він розповідає. Л. Тріллінг вважає, що ця велич полягає в силі говорити правду. Найбільше приваблює в романі зміна напруги та полегшення в романі разом зі змінами мови, різкі зміни від традиційної англійської до розмовної американської мови [6, с. 140].

На початку роману письменник зазначає, що використав кілька діалектів: діалект негрів Міссурі, найекстремальнішу форму південно-західного діалекту, діалект округу Пайк та чотири його різновиди [13, с. 168]. Твен навмисно використав різні діалекти, щоб надати кожному зі своїх персонажів власної манери говоріння. Розмовна мова Гекльберрі містить фразеологізми та видозмінені слова. Гек розмовляє діалектом округу Пайк, звідки він родом. Легко бачити, що головний герой роману неправильно вимовляє слова, вживає неправильні скорочення, оскільки він неосвічений: *that ain't no matter*.

Мова Гека насичена ідіомами: “*Why*”, *says he*, “*a magician could call up a lot of genies, and they would hash you up like nothing before you could say Jack Robinson*”. Ідіома “*before you could say Jack Robinson*” означає «щось станеться дуже швидко, миттєво». Зауважимо, що ця ідіома є застарілою. Постійно зустрічаємо вживання метафори: *When it was daylight, here was the clear Ohio water in shore, sure enough, and outside was the old regular Muddy!* «Old muddy» означає річка Міссісіппі. *And look at Charles Second, and Louis Fourteen, and Louis Fifteen, and James Second, and Edward, and Richard Third, and forty more; besides all them Saxon heptarchies that used to rip around so in old times and raise Cain*. Ідіома “*raise Cain*” означає «зчинити галас, вчинити скандал».

Постійно трапляються також сленгізми: “*I never see such an old ostrich for wanting to gobble everything – and I a-trusting you all the time, like you was my own father*”. Вислів “*gobble*” означає «хапати щось, поглинати». Так, у пошуках короля, герцог і Гек пішли в село: *So me and the duke went us the village, and haunted around there for the king, and by and by we found him in the back room of a little low doggerly*. Упродовж роману автор часто вживає вигуки. “*Shucks, it ain't no use to talk to you, Huck Finn. You don't seem to know anything, somehow – perfect sap-head*”.

Вигук «shucks» означає «диявол, нісенітниця». Цей вигук додає висловлюванню додаткової експресивності. “The widow, hey? – and who told the widow she could put in her shovel about a thing that ain’t none of her business?” Вигук “hey” є типовим для розмовної мови. Крім того, часто вживається вигук “blamed”: “Blamed if I would, Jim”.

Типовим для ідіостилю письменника є також уживання подвійного заперечення: *I don’t take no stock in mathematics anyway*. Часто зустрічаємо неузгодженість підмета і присудка упродовж роману: *I set down, one time, back in the woods, and had a long think about it. I says to myself, if a body can get anything they pray for, why don’t Deacon Winn get back the money he lost on pork?* Порушуючи граматику, Марк Твен прагне передати індивідуальне мовлення кожного зі своїх персонажів. *His lawyer said he reckoned he would win his lawsuit and get the money, if they ever got started on the trial; but then there was ways to put it off a long time, and Judge Thatcher knowed how to do it*. Широко застосовується автором і конструкція «there was» для множини, а неправильне дієслово «know» в минулому часі має закінчення правильного дієслова «knowed» замість «knew». *Well, I was dozing off again, when I thinks I hears a deep sound of ‘boom!’ away up the river*. Закінчення третьої особи однини “-s” часто зустрічаємо у першій особі однини. Постійно зустрічаємо також інверсію: *Says I, for two cents I’d leave the blamed country and never come anear it agin*. Помічаємо і вживання у першій особі множини форми однини “was” замість “were”: *When we was ready to shove off, we was a quarter of a mile below the island, and it was pretty broad day*.

Ще однією рисою діалекту округу Пайк є скорочення. *I bet I’ll take some o’ these frills out o’ you before I’m done with you. Why, there ain’t no end to your airs – they say you’re rich*. Упродовж роману письменник уживає незакінчені (обірвані) речення: *Here’s a govment that calls itself a govment, and lets on to be a govment, and thinks it is a govment, and yet’s go to set stock-still for six whole month before it can take ahold of a prowling, thieving, infernal, white-shirted free nigger, and* – Звернімо увагу, Твен також використовує повторення і полісидентон.

Мова Джіма, натомість, помітно відрізняється від мови Гека. Його слова або обірвані, або з’єднані разом, і ми бачимо більше акценту, ніж у мові Гекльберрі. Як уже зазначалося вище, порядок слів у мові Джіма перевернутий, часом пропущені правильні слова: *No, but I been rich wunst, and gwyne to be rich agin. Wunst I had foteen dollars, but I tuck to speculat’n’, en got busted out*. Джім розмовляє діалектом негрів Міссурі, який, як відомо, був діалектом рабів на Півдні. Упродовж роману Марк Твен навмисно неправильно вимовляє слова, щоб показати, як говорили раби в ті часи: *‘Yo’ ole father doan’ know, yit, what he’s a-gwyne to do. Sometimes he spec he’ll go ‘way, en den agin he spec he’ll stay. De bes’ way is to res’ easy en let de ole man take his own way. Dey’s two angels hoverin’ roun’ ‘bout him’*. Як бачимо, цьому виду діалектів властиві скорочення, зміна тн на d. *Doan’ hurt me – don’t! I hain’t ever done no harm to a ghos’*. *I awluz liked dead people, en done all I could for ‘em. You go en git in de rier agin, whah you b’longs, en doan’ do nuffn to Ole Jim, ‘at ‘uz awluz yo’ fren*. У діалекті негрів Міссурі також зустрічається подвійне заперечення, слова навмисно перевернуті, щоб підкреслити акцент у цьому виді діалекту.

Король та герцог у романі намагаються вживати «витончені» слова та дотримуватись «високого» стилю. Як, наприклад, уживання слова «оргія» (orgies) замість «похорон» (obsequies): *‘ – they bein’ partickler friends o’ the diseased. That’s why they’re invited here this evenin’; but tomorrow we want all to come – everybody, and so it’s fitten that this funeral orgies sh’d be public*. Уживання неправильних слів королем викриває двох шахраїв. Отримавши записку від герцога, король усе одно не визнає свого невігластва і намагається пояснити всім, що саме такий термін тепер треба вживати: *“I say orgies, not because it’s the common term, because it ain’t – obesquies bein’ the common term – but because orgies is the right term”*. Та з їхніх розмов зрозуміло, що вони – двоє нікчем, що вбралися у незвичний одяг та дали один одному фальшиві королівські титули: *“Well, he was a pretty sick man, and likely he made a mistake – I reckon that’s the way of it. The best way’s to let it go, and keep still about it. We can spare it”*.

Мова короля та герцога викриває факт їхнього самозванства. Король та герцог у романі говорять південно-західним діалектом: *“We’ll let it alone for today, because of course we don’t wantto go by that town yonder in daylight – it mightn’t be unhealthy”*. Намагаючись декламувати монолог Гамлета, герцог плутає рядки з п’єс «Леді Макбет» та з «Річарда III» В. Шекспіра, що також викриває його шахрайство: *To be or not to be; that is the bare bodkin. That makes calamity of so long life; for who would fardels bear, till Birnam Wood do come to Dunsinane, but that the fear of something after death*.

Марк Твен іронічно висміює короля та герцога, демонструючи надмірну пишномовність їхнього мовлення: *“I am the linear descendant of that infant – I am the rightful Duke of Bridgewater; and here am I, forlorn, torn from my high estate, hunted of men, despised by the cold world, ragged, worn, heart-broken, and degraded to the companionship of felons on a raft!”* Герцог дуже яскраво описує своє високе походження та називає свої титули, проте згодом виявляється, що він звичайний шахрай та п’яниця. Щодо короля, то він, незважаючи на свій титул, не вміє нічого робити та погоджується на все, за що платять: *“I’m in, up to the hub, for anything that will pay, Bilgewater, but you see I don’t know nothing about play-actn’”* Звернімо увагу, що в мові короля та герцога також трапляються скорочення та подвійне заперечення.

Привертає увагу також використання гіперболи, що надає висловлюванням більшої експресивності: *“The place where he keeps wives. Don’t you know about the harem? Solomon had one; he had about a million wives”*. Автор також уживає прислів’я: *It was according to the old saying, “Give a nigger an inch and he’ll take an ell”*. Це яскравий приклад твенівської сатири. Широко застосовується автором і повторення: *“We’s safe, Huck, We’s safe!”* Марк Твен використав тут повторення, щоб передати захоплення Джіма, коли він думав, що вони припливли в Каїр. Постійно зустрічаємо в романі розмовну мову: *Then Susan she waltzed in; and if you’ll believe me, she did give Hare-lip hark from the tomb!* Фраза «hark from the tomb» означає «догана, прочухан». Звернімо увагу, що Марк Твен також використовує емпазу. Сварячись із королем, герцог каже: *“Dry up! I don’t wan’t to hear no more out of you!”* Вираз «dry up» означає «замовкни», зауважимо, що він належить до «низького» стилю.

Широко застосовується автором і таке характерне для розмовного мовлення звуконаслідування, що допомагає авторові реалістично відтворювати картини життя своїх персонажів: *then comes a h'wack! – bum! bum! Bumble-umble-um-bum-bumbum-bum – and the thunder would go rumbling and grumbling away*. Упродовж роману постійно зустрічаємо неузгодженість підмета і присудка: *for juliet's a dear sweet mere child of a girl, you know, and she don't bray like a jackass*. Ще один стилістичний прийом, який використовує письменник, – це еліпсис: *He often done that*.

Найекстремальніший діалект глухої провінції представляють сестри Хотчкісс: *'Well, Sister Phelps, I've ransacked that air cabin over an' I b'lieve the nigger was crazy. Isays to Sister Damrell – didn't I, Sister Damrell? – s'I, he's crazy, s'I – them's the very words I said.* Як бачимо, цьому виду діалектів також властиве вживання скорочень та вживання закінчення “-s” у першій особі однини.

Таким чином, Твен застосував різні діалекти, щоб зробити мову живою, реалістичною. Їх майстерна комбінація є особливістю роману, що викликає інтерес до читання книги. Щоб показати справжнє життя в штатах з усіх боків, Марк Твен індивідуалізує мовлення своїх персонажів: вони говорять певними діалектами. Крім того, діалект, яким говорить той чи інший персонаж, вказує на його територіальну належність. Із допомогою різних форм діалекту Марк Твен створює ефекти іронії та комічності, викриваючи неправду очима своїх персонажів.

Література:

1. История зарубежной литературы конца XIX нач. XX вв. / ред. М.Е. Елизарова, Н.П. Михальской. М.: Высшая школа, 1970. 620 с.
2. Ромм А.С. Марк Твен и его книги о детях. М.: Наука, 1977. 192 с.
3. Твен М. Собрание сочинений в 5 томах. Приключения Гекльберри Финна / ред. А. Ведрашко. М.: Водолей, 1992. 336 с.
4. У США видадуть кастровану версію книг Марка Твена. URL: <http://kievpapa.livejournal.com/2985.html>.
5. Adventures of Huckleberry Finn. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Adventures_of_Huckleberry_Finn
6. Chase Richard. The American novel and its tradition. N.Y.: Gordian press, 1978. 266 p.
7. Cox James M. Mark Twain: The Fate of Humor. – Columbia: University of Missouri Press, 2002. 353 p.
8. Inge M. Thomas. Huck Finn among the Critics: a centennial selection Maryland: University publications of America, 1985. 465 p.
9. Kaplan Justin. Born to trouble. 100 years of Huckleberry Finn. Washington: Library of Congress, 1985. 23 p.
10. Mark Twain's Colloquial Prose Style from The Liberal Imagination / Lionell Trilling. URL : <http://summarycentral.tripod.com/theadventuresofhuckleberryfinn.htm>.
11. Smith Henry Nash. Mark Twain. The development of a writer. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 1962. 212 p.
12. Twain Mark. The adventures of Huckleberry Finn / ed. by J. Seelye. N.Y.: Penguin classics, 2002. 368 p.
13. Twain Mark. The adventures of Tom Sawyer. The adventures of Huckleberry Finn. London: Wordsworth classics, 2001. 396 p.

Анотація

М. АЛЬОШИНА. ДИАЛЕКТИ ЯК ВИРАЗНИКИ ДОМІНАНТ ІДІОСТИЛЮ У РОМАНІ МАРКА ТВЕНА «ПРИГОДИ ГЕКЛЬБЕРРІ ФІННА»

У статті проаналізовано діалекти як особливості ідіостилю Марка Твена в романі «Пригоди Гекльберрі Фінна». Розглянуто різні види діалектів, використаних у романі, та наведено їх приклади. Також досліджено інші особливості ідіостилю письменника.

Ключові слова: діалект, домінанта, ідіостиль, розмовна мова, стиль.

Аннотация

М. АЛЁШИНА. ДИАЛЕКТЫ КАК ВЫРАЗИТЕЛИ ДОМИНАНТ ИДИОСТИЛЯ В РОМАНЕ МАРКА ТВЕНА «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ТОМА СОЙЕРА»

В статье проанализированы диалекты как особенности идиостиля Марка Твена в романе «Приключения Гекльберри Финна». Рассмотрены разные виды диалектов, употребленные в романе, и приведены их примеры. Также исследованы другие особенности идиостиля писателя.

Ключевые слова: диалект, доминанта, идиостиль, разговорная речь, стиль.

Summary

M. ALOSHYNA. DIALECTS AS EXPRESSIONS OF MARK TWAIN'S IDIOSTYLE IN THE NOVEL “ADVENTURES OF HUCKLEBERRY FINN”

The author analyses dialects as the peculiarities of Mark Twain's idiostyle in the novel “Adventures of Huckleberry Finn”. There's a review of different dialects, used in the novel, and their examples. Other peculiarities of the writer's idiostyle are analyzed.

Key words: dialect, expression, idiostyle, colloquial speech, style.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладу
Дніпровського державного
технічного університету*

СПОСОБИ УТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ НЕОЛОГІЗМІВ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ МОВОЮ ПЕРЕКЛАДУ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, глобалізація суспільства, економічні й політичні інтеграційні процеси, прискорення науково-технічного прогресу сприяють появі великої кількості новоутворень у багатьох мовах світу. У цьому плані найбільш репрезентативною є англійська мова, яка поступово закріплюється у статусі міжнародної і активно сприяє процесу глобалізації. Поява великої кількості нових лексичних одиниць відображає і одночасно визначає зміни сьогодення, свідчить про комунікативну потребу суспільства вербалізувати нові предмети, поняття, факти.

Мова – це динамічна система, яка постійно змінюється під впливом багатьох чинників. Розвиток культури, суспільства, технічний прогрес, з одного боку, міжнародний статус англійської мови, з іншого, постійне стрімке збільшення користувачів англійської мови неминуче відбивається на неологізації її лексичного складу. Редакційні колеги авторитетних словників англійської мови (Oxford English Dictionary, Collins Gem English Dictionary, Merriam-Webster Dictionary тощо) постійно фіксують новотвори, або нові значення у вже існуючих слів, наводячи вражаючі за кількістю списки зафіксованих неологізмів. У свою чергу, велика кількість неологізмів становить інтерес в аспекті лінгвістичних досліджень: визначення факторів, які сприяють появі неологізмів, їх ролі в поповненні складу мови, аналіз способів творення нових лексичних одиниць і визначення найбільш продуктивних серед них моделей словотвору, питання лексикографічної їх фіксації, вирішення полемічного й нині питання визначення терміна «неологізм».

Вивчення неологізмів є одним з актуальніших напрямів сучасної лінгвістики. Питання неології присвячені роботи таких вчених, як І.В. Андрусак, С.М. Єнікеєва, Ю.О. Жлуктенко, В.І. Заботкіна, Ю.А. Зацний, О.С. Кубрякова, Е.А. Лукьяненко, В.В. Овсянніков, Т.О. Пахомова, О.О. Селіванова, А.А. Уфимцева, А.В. Янков. Явище неологізації вивчається як взагалі, так і в окремих її аспектах: дослідження змін у лексичному складі англійської мови як результату взаємодії культур, як відображення ментального стану людини (С.В. Мангушев, В.О. Чердиченко), представлення типологічної характеристики англійських неологізмів (О.М. Головка), окремих способів утворення неологізмів, зокрема одному з продуктивніших – телескопії (Л.Ф. Омельченко, О.О. Жихарева, Н.М. Максимчук, Л.В. Биркун, Т.В. Алімової тощо). Коло питань, пов'язаних із неологізмами, значно ширше й постійно поповнюється новими, ще невивченими аспектами цього явища, або такими, що потребують уточнення й подальшого дослідження, зокрема, питання опису нових словотворчих засобів й моделей, аналізу нових лексико-семантичних парадигм і, відповідно, самого поняття «неологізм». Крім того, поповнюючи лексичний склад мови, сучасні неологізми становлять неабиякі труднощі і для перекладу. Зазначене коло проблем і зумовлює актуальність досліджень, пов'язаних із неологізмами.

Метою статті є аналіз наявних продуктивних способів утворення неологізмів сучасної англійської мови, значення нових словотворчих моделей, а також виявлення стратегій перекладу неологізмів. Емпіричну базу нашого дослідження становлять сучасні англійські неологізми, отримані шляхом суцільної вибірки з онлайн-словників Oxford English Dictionary (OED) за 2017 рік, Merriam-Webster Dictionary, ресурсів Wordspy.com та UrbanDictionary.com.

Згідно з останніми публікаціями Оксфордського словника (OED), який чотири рази на рік публікує списки зареєстрованих в англійській мові новоутворень, їх кількість становить понад 2 000 одиниць за рік. Так, згідно з даними каліфорнійських вчених з організації Global Language Monitor, в англійській мові нове слово з'являється кожні 98 хвилин [5, с. 64], так у березні 2017 р. до OED увійшло понад 500 неологізмів, в червні – понад 600, вересні – більше 1 000. І це при тому, що до онлайн-словника потрапляють лише ті неологізми, відсоток використання яких суспільством є досить високим. До друкованої ж версії Оксфордського словника потрапляють не всі неологізми онлайн-словника, а лише ті, які протягом тривалого часу будуть фіксуватися й використовуватися у мові.

Можливість появи в англійській мові такої великої кількості новоутворень, у першу чергу, пояснюється її аналітичним складом, саме поліморфізм (граматична полівалентність) робить мову такою гнучною у плані словотвору. Зазначимо, що висока ступіть аналітизму притаманна не лише англійській мові, нині зростання аналітизму спостерігається і у багатьох європейських мовах, зокрема в романо-германській сім'ї мов.

Визначення самого терміна «неологізм» залишається полемічним, існує багато його дефініцій, вчені підкреслюють порівняність цього поняття, деякі новотвори згодом переходять до загальноживаної лексики, деякі так і не закріплюються у лексичній.

Полемізують і стосовно того, чи можна вважати поняття «новотвір» і «новоутворення» синонімічними до поняття «неологізм» [7]. Загалом неологізми визначають або як слова чи словосполучення, що утворилися для позначення нових реалій дійсності (як шляхом власних ресурсів, так і шляхом запозичень з інших мов), або трактують більш широко, відносячи до неологізмів не лише новотвори, а й вже наявні у мові лексичні одиниці, які отримали нове значення. У нашому дослідженні ми розуміємо під неологізмами слова або словосполучення,

які є новими за своєю формою і значенням у цей момент часу, а також мають нове соціокультурне значення. Для нашого дослідження важливим є і те, що новотвори є відзеркаленням суспільних змін, адже «в момент свого появи і використання обществом они в той или иной степени отражают факты перемен, отмеченные индивидуальным и коллективным сознанием» [7, с. 167].

Виділяють такі принципи утворення неологізмів: 1) для позначення нових реалій за традиційними моделями словотвору з наявних у мові морфем; 2) вже існуючі слова отримують нові значення на основі схожості явищ; 3) слово запозичується з іншої мови для позначення іншого явища в цій мові [1].

Найбільша кількість неологізмів утворюється у сферах масової комунікації, комп'ютерних технологій, мережі Інтернет, медицині, науці, суспільно-політичному й повсякденному житті, соціально-економічній галузі. Основними способами утворення неологізмів є **словотворча** (афіксація, утворення складних слів, конверсія, скорочення) і **семантична деривація**, а також **запозичення**. Аналізуючи склад розмовної лексики і фразеології англійської мови першого десятиліття ХХ ст., Ю.А. Зацний зауважує, що «надходження з інших мов у цей період становлять менш 2%» [2, с. 165], і головним чином поповнення словникового складу здійснюється шляхом використання власних ресурсів за наявними у мові моделями словотвору. Як зазначається у праці [8], «дійсно нові» слова в англійській мові становлять менш ніж 1% з усіх неологізмів, основна ж частина слів і виразів включає принаймні один лексичний компонент, який є відомим. Отже, нині найпродуктивнішими способами поповнення словникового складу англійської мови є словоскладання, телескопія, афіксація, конверсія, зворотня деривація, на які припадає 96% словотворчих неологізмів [3, с. 13].

Аналізуючи активність різних способів утворення нових слів, Ю.А. Зацний зазначає суттєве зростання кількості афіксальних і складних неологізмів [2, с. 165]. Нові слова утворюються із вже наявних у мові префіксів та суфіксів. Проте варто зауважити, що протягом останніх років в англійській мові з'явилася значна кількість нових *словотворчих елементів* перехідного типу, так званих «комбінувальних форм», «нових» афіксів і афіксальних елементів: *.com, .net, tel., mobi, dot., e-, i-, -ware, -racy, -ariat, -erati, war-, -gate* тощо [2, с. 165–180]. Саме тому деякі лінгвісти наголошують на необхідності перегляду самого «поняття «словотвір» щодо англійської мови, оскільки в ній почали створюватися одиниці, що складаються лише з афіксів або словотворчих елементів перехідного типу» [2, с. 165], крім того, ці елементи мають ознаку «рекурентності», адже вони беруть участь у словотворчих процесах.

До найбільш поширених префіксів, які беруть участь у сучасному словотворі, належать: *anti-* (**anti-vaxxer** n. – батькі, які відмовляються від щеплення дітей, також **anti-vaxx** adj.), *bio-* (**bio-mom**; **biononymity**, **biononymous**), *cyber-* (**cyberscriber** n. – людина, яка публікує яку-небудь інформацію онлайн; **cyberflaneur** n. – людина, яка «блукає» інтернетом суто з цікавості, без певної цілі), *de-, dis-, eco-* (**eco-anxiety**, **eco-bling**, **ecolonomics**, **econophysics**), *ego-, giga-, hyper-* (**hypercarnivore** n. – тварина, раціон якої головним чином складається з м'яса; **hyperpalatable** adj. – надзвичайно смачний, внаслідок гармонійного поєднання жиру, цукру й солі), *mis-, nano-, non-, pre-* (**precap**, **precapping**; **preimburse**; **pretext**, **pretexting**, **pretexter**), *post-* (**post-truth** – слово 2016 р. за Оксфордським словником; **postnational**, **post-racial**), *techno-* (**technorealist**; **technostalgia**) тощо.

Серед суфіксів виділяють *-ability, -able, -ac, -acy, -ance, -ant, -ed, -ee, -er, -holic, -iac, -ian, -ic, -ish, -ism, -ist, -ization, -ify, -ize, -or, -land, -ology, -ous* тощо. Ряд «старих суфіксів» (*-able, -holic, -ism* тощо) набуває нових значень: **googlable**, **facebookable**, **non-clergyable**, **facebookian**, **twiterable**, **braniac**, **technoholic**, **lookism**, **hackitivism**, **slacktivism**, **come-outism**, **obesist**, **dollarization**.

Продуктивним способом утворення неологізмів залишається словоскладання за такими продуктивними моделями: N+N, Adj+N, N+Adj, Prep+N, Pron+N.

Youthquake – слово 2017 р. за даними Оксфордського словника, відоме ще з 1960-х рр. для позначення неочікуваних змін у моді, культурі, поглядах. Нині у зв'язку з ростом політичної активності молоді у Великобританії та інших англійських країнах використовується для позначення політичних й соціальних змін, що відбулися під впливом молоді.

Runcommuter n. – людина, яка буквально «розривається», намагаючись вчасно добратися до роботи з пригороду й назад.

Big-nudging n. – використання персональних даних для моделювання й оптимізації поведінки людей із наміром підштовхнути останніх до правильного вибору у житті.

Greenesonomy – економіка розглядається як компонент природного середовища і його безпосередня частина.

Post-truth adj. – «пост-правда» – слово 2016 р. за версією Оксфордського словника. Термін набув популярності після виходу Великобританії з ЄС й президентських виборів у США й позначає обставини, за якими об'єктивні факти менш впливають на формування суспільної точки зору, ніж емоції та власні переконання.

Sheesonomy – економіка, в якій жінки мають більший вплив й контроль стосовно прибутків й витрат, як у домашньому господарстві, так і у суспільстві.

Активним процесом словотворення є телескопія – зрощення фрагментів лексичних одиниць. Слова-телескопи утворюються майже в усіх сферах життя, яскраво засвідчуючи домінуючий нині принцип лінгвістичної економії. Інтенсивний ріст зростання корпусу телескопізмів Л.Ф. Омельченко пояснює тим, що «вони опираються на закономірності словотворення, притаманні англійській мові, проявляючись у формі скорочення кореневих морфем і спрощення складних слів, а також відповідають експресивно-семантичним тенденціям, що постійно оновлюють лексичні одиниці, які втрачають свою виразність у процесі мовлення» [6, с. 14]. Стосовно структурних характеристик телескопізмів зазначимо, що вони можуть складатися як з усічених фрагментів слів, так і представляти собою часткові слова-злитки, тобто такі, в яких об'єднуються один усічений елемент і повна форма іншого.

Biotecture n. (**biological+achitecture**) – архітектурний стиль, який поєднує у собі біоелементи, також biotect n. – архітектор, що практикує цей стиль – біотек.

Farmscraper n. (**farm+skyscraper**) – високоповерхова будівля, призначена для вирощування сільськогосподарських культур.

Manel n. (**man+panel**) – панель (платформа), або інша суспільна група, яка складається лише з чоловіків.

Winterval n. (**winter+festival**) – слово з OED надходжень за вересень 2017 р., хоча воно і відоме з 1982 р., проте лише нині зазначено його популяризацію. Воно позначає усі зимові свята, починаючи з Різдва до «Старого Нового року».

Fearonomics n. (**fear+economics**) – негативний вплив страху та занепокоєння на економічну діяльність.

Internet n. (**internet+ nest**) – людина, яка обкладає себе подушками, ковдрою й іншими речами, сидючи вдома перед монітором комп'ютера, і «мандрує» інтернетом.

Unkeyboardinated adj. – відсутність фізичної й розумової координації, нездатність печатати текст без помилок.

Staucation n. (**stay home + vacation**) – відпочинок вдома.

Стосовно конверсії можна зазначити чисельність прикладів переходу дієслів у іменники і навпаки:

to amazon – робити покупки на сайті Amazon;

to greenwash – приховувати справжній стан екологічних проблем;

to version – створювати нову версію будь-чого.

Абревіація є також одним із динамічних механізмів утворення нових лексичних одиниць. На думку дослідників, до лексичних скорочень належать не лише абревіатури, але й усичення та телескопізми. У свою чергу, абревіатури поділяють на фонетичні абревіації (B2B, C4IST, C2B2C), акроніми (DOMA, BOGOF, MOOC, NEET) й ініціалізми (AFK, RDI, XAI). Серед сучасних неологізмів багато скорочень зі скороченою першою частиною вихідного словосполучення (i-biology, i-dotter, m-commerce, m-government, p-book, p-hacking, t-crosser).

Переклад неологізмів потребує врахування, у першу чергу, контексту, розуміння того, в яких ситуаціях можливе вживання того чи іншого неологізма, тобто врахування екстралінгвістичної інформації. Тому цікаві висновки О.О. Кольцової, яка провела опитування серед британців стосовно розуміння неологізмів. Результати виявилися дещо несподіваними. Вік респондентів був від 25 до 45 років, група змогла вказати значення лише 36% неологізмів поза контекстом. Інформанти повідомили, що зустрічали лише 50% із запропонованих неологізмів, проте активно, за їх думкою, використовуються лише 15–20% нових слів, які були відібрані для аналізу [4, с. 609]. При перекладі неологізмів треба брати до уваги і те, що не всі суспільства розвиваються рівномірно, тому серед наявних способів відтворення неологізмів (транскрипція, транслітерація, калькування, описовий переклад, використання функціонального аналогу), як правило, перевага віддається описовому перекладу або калькуванню:

MOOC (massive open online course) – масовий відкритий курс дистанційного навчання;

NEET (not in employment, education or training) – молодь, яка ніде не навчається і не працює;

AFK (away from the keyboard) – «відсутній за клавіатурою».

Поряд з описовим перекладом можливе застосування калькування або транскрипції/транслітерації: Bed head – «незастелене ліжко», від зачіски, коли волосся стирчить у різні сторони [3, с. 31], Phablet – фаблет, смартфон із великим екраном.

Лексична система англійської мови перебуває у стані постійного динамічного розвитку, активно поповнюючись неологізмами у різних галузях суспільно-політичного життя, науки, інформаційно-комунікативних технологій тощо. Неологізми переважно утворюються морфологічним способом за наявними у мові словотворчими моделями. Крім того, зазначаються поява й ріст нових афіксів й афіксальних елементів, що беруть участь в утворенні неологізмів і, у свою чергу, потребують перегляду самого поняття «словотвір». Під час перекладу неологізми мають бути переосмислені і виражені у мові перекладу або із застосуванням словникового еквіваленту (якщо такий є), або шляхом пояснення. Якщо у мові перекладу відсутні еквіваленти нових явищ, предметів тощо, вони передаються описово або відтворюється їх фонетична чи орфографічна форма.

Література:

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык. М.: Флинта: Наука, 2002. 384 с.
2. Зацний Ю.А. Сучасний англійський світ і збагачення словникового складу. Львів: ПАІС. 228 с.
3. Зацний Ю.А., Янков А.В. Нова розмовна лексика і фразеологія: Англо-український словник. Вінниця: Нова Книга, 2010. 224 с.
4. Кольцова Е.А. Неологизмы английского языка XXI века. Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика. 2017. Т. 8. № 3. С. 604–613.
5. Натарева Н.В. Феномен неологизма в современном языке. Альманах современной науки и образования. 2016. № 12 (114). С. 64–67.
6. Омельченко Л.Ф., Жихарева О.О. Прагматичні характеристики англійських телескопізмів. Вісник Житомирського державного університету. 2010. Вип. 51. С. 12–16.
7. Пасечная Л.А., Попова Т.В. К проблеме дефиниции нового слова в современной лингвистике. Вестник Оренбургского гос. ун-та. 2005. № 11. С. 167–171. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/k-probleme-definititsii-novogo-slova-v-sovremennoy-lingvistike>.
8. Kalinovska I. Neologisms – their origin and how they reinvigorate language. URL: <http://termcoord.eu/2016/08/neologisms-their-origin-and-how-they-reinvigorate-language/>.

Анотація

**Н. ВАЛУЄВА. СПОСОБИ УТВОРЕННЯ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ НЕОЛОГІЗМІВ
ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ МОВОЮ ПЕРЕКЛАДУ**

У статті увага приділяється основним шляхам утворення неологізмів в англійській мові, зокрема, словотворчій деривації (афіксації, словоскладанню, конверсії, телескопії, абрєвіації). Зазначається, що неологізми становлять труднощі для перекладу, найбільш поширеним прийомом їх передачі є описовий переклад.

Ключові слова: неологізм, афіксація, телескопія, конверсія, абрєвіація.

Аннотация

**Н. ВАЛУЕВА. СПОСОБЫ ОБРАЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ АНГЛИЙСКИХ НЕОЛОГИЗМОВ
И ИХ ПЕРЕДАЧА В ЯЗЫКЕ ПЕРЕВОДА**

В статье рассматриваются основные способы образования неологизмов в английском языке, в частности, способы словообразовательной деривации (аффиксация, словосложение, конверсия, телескопия, аббревиация). Отмечается, что неологизмы представляют трудности для перевода, наиболее распространенным способом их передачи является описательный перевод.

Ключевые слова: неологизм, аффиксация, телескопия, конверсия, аббревиация.

Summary

**N. VALUYEVA. MAIN PROCESSES OF NEOLOGISM FORMATION AND WAYS
OF NEOLOGISMS TRANSLATION**

The article concerns the main methods of neologisms formation in English language, in particular, the following linguistic processes as affixation, compounding, conversion, blending and abbreviation. It has been noted that translators face difficulties while neologisms translation. The most common way of neologism translation is descriptive translation.

Key words: neologism, affixation, blending, conversion, abbreviation.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри перекладу
Дніпровського державного
технічного університету*

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Словниковий склад будь-якої мови містить термінологічну лексику, кількість якої весь час помітно зростає. Термінологічна лексика включає в себе усі слова, що об'єднуються в мові під загальною назвою «терміни». До термінів належать спеціальні слова або словосполучення, що вживаються для точного вираження поняття з якої-небудь галузі знання – науки, техніки, суспільно-політичного життя, мистецтва, юриспруденції тощо. У зв'язку з постійним розвитком сучасної мови з'являється дедалі більша кількість термінів, не тільки технічних і наукових, а й економічних і юридичних.

Питання структурно-семантичних особливостей юридичних термінів у своїх роботах висвітлювали як вітчизняні лінгвісти, так і іноземні, серед яких можна назвати Є. Гумілевську, В. Круковського, Ж. Корню, П. Лера, Т. Мальчевську, П. Мімін, Ж. Рей, Ю.С. Степанова, Ж.-Л. Суріу, А. Чезмартін, які одностайно висловлюють думку, що стиль англійської юридичної мови має глибоке історичне коріння, що значною мірою пояснює особливості його функціонування.

Актуальність теми зумовлена зростанням уваги до юридичних текстів. Люди дедалі більше цікавляться міжнародними відносинами і вимушені використовувати іншомовні матеріали (статті, підручники, правові документи тощо) з метою поглиблення знань. Саме правильний переклад дає змогу читачу правильно сприймати ту інформацію, яку хотів передати автор певного тексту.

Мета дослідження полягає у дослідженні структурних особливостей юридичних термінів та їх відтворення під час перекладу українською мовою.

Беручи до уваги складові елементи мови та її експресивно-стильове забарвлення, розрізняють розмовний та книжні стилі: літературно-художній, публіцистичний, науковий стиль, офіційно-діловий або стиль юридичних та інших ділових документів. Юридичний документ – це письмовий акт, який встановлює, розвиває або припиняє певні правовідносини або фіксує юридично значимі факти, дії чи події. Сила документа – в його змісті, засобом доведення якого до адресата виступає мова.

Юридичний стиль задовольняє потреби суспільства в документальному оформленні різних актів державного, суспільного, політичного, економічного життя, діяльності, ділових відносин між державами, організаціями, а також між членами суспільства в офіційній сфері їх спілкування.

Оскільки юридичні документи зв'язані з правовою нормою, об'єктивність у стилі викладу підкреслюється їх стверджуючим характером. Як правило, юридичні документи укладаються для того, щоб викладена в них інформація була взята до відома чи відповідне рішення було обов'язково виконано. Офіційно-діловим стилем пишуться акти суду, прокуратури, міліції, адміністрації тощо. Такі документи мають бути точними й лаконічними, і це має бути досягнуто за допомогою відповідних мовних засобів.

Офіційно-діловий стиль юридичних документів характеризується такими мовними особливостями:

– мова юридичного документа має бути літературною, без складних граматичних конструкцій та стилістичних зворотів, ясною, зрозумілою, змістовною та доцільною. Всі дії, предмети, явища позначаються словами, які дають про них точне уявлення;

– в юридичному документі використовуються такі граматичні засоби мови, які за умови стислого викладення надають максимум інформації (прості закінчені речення, відокремлені дієприслівникові звороти тощо), лаконічно передають потрібні відомості;

– переважно використовуються стилістично нейтральний, одноманітний тон мовлення без засобів образності і прояву особистих почуттів, нейтральні з погляду емоційного забарвлення літературні вирази. З лексичних синонімів обирається слово, яке має мінімальну експресію, має найменше емоційне забарвлення, є домінантою синонімічного ряду;

– кількісна перевага надається складним реченням над простими, а кращим є чергування простих і складних речень із дотриманням правил ритміки мови;

– широко вживаються дієприкметникові та дієприслівникові звороти, які надають мові лаконізму, влучності та динамічності;

– використовується професійна термінологія, яка вживається в нормах права;

– діловий стиль визначається зростаючою стандартизацією і уніфікацією мови, широким вживанням сталих словосполучень, тавтологій, застосуванням типових текстів [1].

Юридична термінологія, як і термінологія інших галузей науки і сфер людської діяльності, – складне і неоднозначне явище. Під «юридичною термінологією» ми розуміємо прошарок лексики, яка передусім обслуговує правознавство і пов'язана з юриспруденцією як наукою, як фахом, як галуззю професійної діяльності.

Вивчення мовних особливостей письмової та усної мови на юридичні теми набуває великого значення.

До таких особливостей належать: велика кількість юридичної лексики, основною частиною якої є юридичні терміни, що перекладаються словосполученнями або за допомогою описового перекладу; наявність у писемній та усній мовах на юридичні теми особливих ідіоматичних виразів і фразеологічних сполучень, що не використовуються або використовуються рідко в літературній мові; використання латинських слів і виразів в юридичних текстах; наявність скорочень, більшість яких використовується тільки в юридичних текстах і документах [2, с. 187].

При перекладі юридичних текстів варто пам'ятати, що звичайні слова в юридичних текстах можуть мати термінологічне значення. Щоб уникнути інтерференції, необхідно використовувати відповідні словники та довідники юридичної термінології.

Юридичний термін – це слово або словосполучення, що уособлює собою певне правове поняття і розуміється в єдиному значенні в усьому праві або принаймні у межах певної галузі права чи у певному законодавчому акті [3, с. 10].

Юридичні терміни мають такі ж шляхи передачі з англійської мови на українську, як і всі інші терміни. Основною проблемою під час перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є багатозначність цих термінів не тільки серед різних галузей науки, а й всередині самої юридичної галузі тексту. Адекватне значення терміна в такому разі можна виявити лише за допомогою контексту та інших термінів, що пов'язані між собою у терміні-словосполученні.

Основною проблемою під час перекладу термінів є переклад термінів-словосполучень, оскільки вони створюють основну кількість юридичних термінів. Існує кілька основних прийомів перекладу складних юридичних термінів та термінів-словосполучень. Тож розглянемо їх детальніше:

- прийом опису. Цей прийом розуміється як передача слова за допомогою поширеного пояснення значення англійського слова. Він вживається за відсутності відповідного значення слова або ж у разі пояснення слова у словнику;

- прийом калькування. У разі використання цього прийому відбувається переклад англійського слова чи словосполучення за його частинами з подальшим складанням цих частин. Такий переклад відтворює англійське слово дослівно;

- прийом транскрибування. Оскільки в правових паперах у великому обсязі використовуються назви закладів, юридичних та інших фірм, під час перекладу використовується спосіб передачі літерами рідної мови звучання англійського слова, а саме прийом транскрибування;

- прийом конкретизації. Використовуючи цей прийом, одиниця більш широкого конкретологічного змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту. В українській мові необхідно робити заміну слова чи словосполучення, що мають більш широкий спектр значень, еквівалентом, який конкретизує значення згідно контексту або стилістичних вимог;

- переклад за допомогою використання різних прийменників [4].

Нами було визначено, що терміни за своєю змістовною, тобто семантичною структурою, поділяються на однозначні та багатозначні. Крім цього, існує поділ термінів на прості, складні та терміни-словосполучення і на однокомпонентні, двокомпонентні та полікомпонентні.

За своєю будовою терміни поділяються на:

- 1) прості, які складаються з одного слова;
- 2) складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс;
- 3) терміни-словосполучення, які складаються із кількох компонентів;

Терміни-словосполучення поділяються на три типи.

1) терміни-словосполучення, компонентами яких є самостійні слова, які можуть вживатися окремо і зберігають своє значення;

2) терміни-словосполучення, які мають один із компонентів специфічний термін, а другий – загальнонавжivanoї лексики. Компонентами такого типу можуть бути два іменники, або іменник і прикметник;

3) терміни-словосполучення, обидва компоненти яких являють собою слова загальнонавжivanoї лексики, і тільки сполучення цих слів є терміном [5, с. 97].

У процесі роботи над практичним матеріалом (статті з *The European Journal of International Law Vol. 28 no. 3, 2017* [6]), досліджувалися прості терміни, які складаються із одного слова; складні терміни, що складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс; терміни-словосполучення, які складаються із кількох компонентів.

Розглянемо більш детально переклад однокомпонентних юридичних термінів на прикладах:

*The individual justice model utilized by the ECtHR enables victims, once domestic remedies have been exhausted, to bring their application to the ECtHR to argue that their state has **breached** their rights under the ECHR* [6].

Термін *to breach (попущувати)* [7] є вузькоспеціалізованим, однозначним та простим за своєю семантичною структурою і перекладається за допомогою прямого еквівалента.

In this way, judges are crucial actors in the design, construction and repair of the architecture of international dispute settlement [6].

Термін *judges (судді)* [7] є вузькоспеціалізованим, однозначним та простим за своєю семантичною структурою і перекладається за допомогою прямого еквівалента.

*Second, the ECtHR grants to the **disenfranchised** and those marginalized and possibly even excluded from mainstream society an opportunity to have their human rights claims considered by a specialist court, independent of national political pressures at minimal cost, albeit with considerable delay* [6].

Термін *disenfranchised* (який позбавлений права голосу) [7] є вузькоспеціалізованим, однозначним та простим за своєю семантичною структурою і перекладається за допомогою прямого еквівалента.

It has been argued that a British Bill of Rights, to replace the current system of national human rights protection provided by the Human Rights Act 1998, would provide better protection than the ECHR, making its role in the national system redundant [6].

Термін *ECHR* (Європейський суд з прав людини) [7] є вузькоспеціалізованим, однозначним та простим за своєю семантичною структурою та при перекладі його варто перекладати за допомогою експлікації.

Three different levels of value are identified from the relevant literature and then applied to the judgments of the Court concerning the UK from 2011 to 2015 to determine what has happened in practice [6].

Термін *judgments* – думка; судження; судове рішення, вирок; розгляд, слухання (справи у суді) [7], є вузькоспеціалізованим, багатозначним, простим за своєю семантичною структурою, то ж при перекладі його варто перекладати за допомогою конкретизації *судове рішення*, зважаючи на контекст речення.

Термін *the Court* – суд; зал суду; будівля суду; законодавчі збори; засідання законодавчих зборів [7], є вузькоспеціалізованим, багатозначним, простим за своєю семантичною структурою, то ж при перекладі його варто перекладати за допомогою конкретизації *суд*, зважаючи на контекст речення.

Розглянемо більш детально переклад двокомпонентних юридичних термінів.

National debates concerning the appropriate role of the European Court of Human Rights (ECtHR) in the United Kingdom (UK) recently intensified with the suggestion by the government that the UK might leave the European Convention on Human Rights system [6].

Двокомпонентний термін – словосполучення *Human Rights* (права людини) [7]. Він складається з прикметника та іменника в Н.В. множини. Цей термін є однозначним та перекладається за допомогою прямого відповідника.

In particular, East Timor contended that Australian intelligence officers Entered the office or residence of a legal adviser to East Timor in Canberra and seized, inter alia, documents relating to the Timor Sea Treaty arbitration [6].

Вищезазначене речення містить у собі відразу кілька двокомпонентних термінів-словосполучення. Перший із них *intelligence officers* – співробітник розвідки [7]. Цей термін однозначним та вузькоспеціалізованим, складається з прикметника та іменника в Н.В., є перекладеним прямим еквівалентом. Термін-словосполучення *inter alia* – *серед іншого, зокрема* [7], однозначний та вузькоспеціалізований теж перекладено за допомогою прямого еквівалента.

James Fawcett, president of the European Commission from 1972 to 1981, found it necessary to defend the ECtHR, which had recently found against the UK on corporal punishment in state schools and on the criminalization of homosexual acts in Northern Ireland [6].

Термін *corporal punishment* є двокомпонентним, однозначним, вузькоспеціалізованим, складається з прикметника та іменника і має переклад *тілесне покарання* [7]. Під час перекладу речення варто використовувати його прямий еквівалент.

To estimate the value of the Court to a contracting state is to assess its worth, desirability or utility to the achievement of a particular objective – which, in this case, is the protection of human rights through law [6].

Термін *contracting state* складається із прикметника та іменника, є двокомпонентним, однозначним, вузькоспеціалізованим. У словнику має значення *держава, що домовляється; держава, що укладає угоду* [7]. У реченні його варто відтворювати за допомогою прямого еквівалента.

And confirmation from an international court that national law is in accordance with the ECHR has a special unique value in itself [6].

Термін *national law*, складений із прикметника та іменника, є вузькоспеціалізованим та багатозначним – *внутрішньодержавне право, національне (або федеральне) право; внутрішньодержавний (або федеральний) закон; національне (або федеральне) законодавство* [7]. При перекладі речення варто використати конкретизацію

Дослідивши визначений корпус юридичних термінів, можна зробити такі висновки. Розглянутий матеріал юридичних статей містить здебільшого одно- та двокомпонентні терміни. Однокомпонентні терміни виступають вузькоспеціалізованими, однозначними та простими за своєю семантичною структурою і перекладаються здебільшого прямим еквівалентом. Рідше використовуються експлікація та конкретизація з метою відтворення під час перекладу. Двокомпонентні терміни, переважно, мають структуру прикметник + іменник. Ці лексичні одиниці є однозначними та вузькоспеціалізованими, рідше багатозначними. При перекладі використовується прямий еквівалент та конкретизація. Визначені прийоми перекладу не шкодять сприйняттю читачем юридичних текстів та відповідають стилістичним особливостям їх побудови.

Література:

1. Тертишник В.І. Мова та стиль документів юриста / В.І. Тертишник, А.В. Поповський. Юридичний журнал. 2010. № 9. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3718>.
2. Системна організація англійської й української термінології кримінального права / В.П. Сніцар. Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур: матеріали ІХ Міжвуз. конф. молодих учених 26–27 січня 2011р. Донецьк: Донец. нац. ун-т, 2011. С. 186–190.
3. Артикуца Н.В. Мова права і юридична термінологія : навч. посіб. 2-ге вид., змін. і доп. К.: Стилос, 2004. 277 с.
4. Шапран Д.П. До проблеми класифікації термінологічних запозичень / Д.П. Шапран, І.М. Кобзар; Донецький державний університет економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського. URL: http://www.rusnauka.com/SND/hilologia/8_shapran,%20kobzar.doc.htm

5. Гаращенко Л. Аналітичні терміни загальнотехнічної галузі. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2012. № 733. С. 96–100.
6. The European Journal of International. Vol. 28 no. 3, 2017. URL: <https://www.ejiltalk.org/>
7. Електронні словники / АBBYY Lingvo – багатомовний онлайн словник. URL: <http://www.lingvo.ua>.

Анотація

**Н. КУЗЬМЕНКО. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНІВ ЮРИДИЧНИХ ТЕКСТІВ
ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ**

Стаття присвячена дослідженню структурних особливостей термінів юридичних текстів та їх відтворення під час перекладу.

Проаналізовано питання стилістичних особливостей юридичних текстів та професійної термінології. Досліджено класифікацію термінів за будовою та змістовою складовою частиною. Виділені прийоми їх відтворення на українську мову.

Ключові слова: терміни, переклад, структура, юридичні тексти, англійська мова.

Аннотация

**Н. КУЗЬМЕНКО. СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕРМИНОВ ЮРИДИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ
И ИХ ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ ПРИ ПЕРЕВОДЕ**

Статья посвящена исследованию структурных особенностей терминов юридических текстов и их воспроизведению при переводе.

Проанализирован вопрос стилистических особенностей юридических текстов и профессиональной терминологии. Исследована классификация терминов по структуре и содержательной составляющей. Выделены приёмы их воспроизведения на украинский язык.

Ключевые слова: термины, перевод, структура, юридические тексты, английский язык.

Summary

**N. KUZMENKO. STRUCTURAL FEATURES OF TERMS OF LEGAL TEXTS
AND THEIR REPRODUCTION AT THE TRANSLATION**

The article is devoted to the study of structural features of terms of legal texts and their translation reproduction.

The question of stylistic features of legal texts and professional terminology is analyzed. The classification of terms by their structure and content component is investigated. The methods of their reproduction into Ukrainian language are singled out.

Key words: terms, translation, structure, legal texts, English.

ПЕРЕКЛАД ЕМОЦІЙНО-ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ В ПАРЕНТАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

Сімейне спілкування – процес розгортання міжособистісної взаємодії із застосуванням системи вербальних та невербальних кодів особами, що характеризуються близькими родинними зв'язками, які побудовані на почутті сильної емоційної прихильності, зі спільним ретроспективним та перспективним життєвим досвідом.

Парентальний дискурс як одна з дискурсивних практик етноспільноти через свою привабливість зазнає активних досліджень. У межах когнітивно-дискурсивної парадигми комунікація батьків та дітей досліджувалася, насамперед, у комунікативно-прагматичному плані (А.А. Бігарі [1], О.В. Бровкіна [4]).

Сучасний стан розвитку лінгвістики характеризується посиленням інтересом до механізмів лінгвальної репрезентації об'єктів позамовної дійсності, зокрема емоцій і почуттів комунікантів. Питанням емоційності та емотивності займалося багато вчених, зокрема, Я.В. Гнезділова [3], Є.Л. Носенко [5].

Інтегрування гуманітарних та соціальних дисциплін і розширення сфери інтересів лінгвістичних студій переорієнтовує сучасні мовознавчі студії у напрямі дискурсивного аналізу та засвідчує нагальну потребу вивчення засобів омовлення експресивності у парентальному типі дискурсу як контекстуалізованому спілкуванні, що й визначає актуальність цього дослідження.

Сімейно-побутова сфера – локус емоцій. Проте, незважаючи на дослідження парентального дискурсу, у лінгвістичних роботах не проводилося вивчення способів перекладу емоційно-забарвленої лексики в адресантно-адресатних конфігураціях «ОПКУНИ – ПІДОПІЧНІ» та «БАТЬКИ – ДІТИ».

Подана робота присвячена аналізу шляхів відтворення емоційного змісту в німецькомовному, англійськомовному та українськомовному парентальному дискурсі.

Об'єктом дослідження є парентальний дискурс відповідно до різних адресантно-адресатних конфігурацій («ОПКУНИ – ПІДОПІЧНІ», «БАТЬКИ – ДІТИ»). Предметом дослідження є лексико-стилістичні та ситуативні особливості вживання і перекладу емоційно-забарвленої лексики в парентальному дискурсі в англійській, німецькій та українській мовах.

Метою дослідження є порівняння емоційно-забарвленої лексики у парентальному дискурсі відповідно до окремих адресантно-адресатних конфігурацій у мовах оригіналу та перекладу.

Парентальний дискурс являє собою тип особистісно-орієнтованої комунікативної взаємодії в сімейно-побутовій сфері і характеризується статусною асиметрією, що зумовлена соціальною, віковою та рольовою нерівністю учасників спілкування.

Для поданого типу комунікації характерними рисами є неформальність та емоційність (як позитивна, так і негативна), які вербалізуються «емоційно- та експресивно-забарвленою лексикою».

Експресивними є виражальні засоби мови, наділені почуттєвістю, емоційністю. Вони надають висловлюванню певного колориту, тональності. У мисленнево-почуттєвій сфері мовця виявляється його ставлення до адресата мовлення. Залежно від мети і життєвої ситуації мовлення буває емоційно нейтральним або урочистим, офіційним, фамільярним, інтимно-ласкавим, гумористичним, сатиричним або й саркастичним [4, с. 13].

Використання мови у різних сферах діяльності людини зумовило стилістичну диференціацію лексики. Для передачі певної інформації в усній чи письмовій формі підбирають нейтральні або стилістично забарвлені слова, відповідно до мети поєднують їх.

Здебільшого слова виконують оцінно-експресивну функцію, завдяки якій у семантиці слів можуть бути закладені почуття радості, захоплення, ніжності, незадоволення, обурення, глузування тощо. Емоційно забарвлені лексеми, які слугують для опису почуттів, а також для передачі емоційних відтінків в оцінці явищ, подій, людей, називають експресивами (експресемами).

Експресія в парентальному дискурсі виражається лексично, коли корінь слова містить позитивний чи негативний семантичний заряд, або за допомогою словотворчих афіксів, які механічно «прищеплюють» слову нові відтінки [2].

Зазвичай, у конфігурації «БАТЬКИ – ДІТИ» емоційність виражається словотворчими засобами – додаванням демінутивних суфіксів:

“*Dinky Duddydums, don't cry, Mummy won't let him spoil your special day!*” – she cried, *flinging her arms around her sonny*.

У поданій ситуації заспокоєння адресант MOTHER використовує пестливі слова задля демонстрації піклування та любові до сина. У цьому прикладі відразу впадає в очі суфікс -у (*Dinky, Duddydums, Mummy, sonny*). Поданий демінутивний суфікс перетворює звичайне слово на емоційно-забарвлену лексему. Він виражає пестливе та лагідне ставлення матері до сина.

“*Mein kleiner Duddybums, weine nicht, Mami wird nicht zulassen, dass er deinen Geburtstag verdirbt*”.

У німецькому перекладі чітко вираженим є вживання лексеми на позначення пестливості *Duddybums*, із характерним для англійської мови демінутивним суфіксом -у. Суфікс -i у слові *Mami* не належить до класу демінутивних суфіксів німецької мови, а тому можна зробити припущення, що він запозичений з англійської мови.

“*Не плач, любий Дадичку, мамуся не дозволить йому зіпсувати твоє свято! – залементувала вона, пригортаючи сина*”.

Українська є найбагатшою мовою у світі за кількістю синонімічних відповідників. У такому разі лексема *лементувати* є синонімом слова *кричати*, але глибше відображає емоційний стан комуніканта. Така лексема підкреслює емоцію переживання матері за рідного сина, а слово *пригортати* тільки посилює уявлення про любов до дітей і є синонімічним відповідником дієслова *обіймати*.

У поданому прикладі звертання *любий Дадичку* виражає пестливе ставлення Петун’ї Дурсл’є до її сина Дадлі. *Дадичко* є варіацією лагідного звертання, утвореного додаванням демінутивного суфіксу *-ичк* до основи. Лексема *мамуся* є варіативним відповідником слова *мати* й утворена також додаванням суфікса пестливості *-уся* до основи.

Синонімічні варіантні відповідники використовуються для позначення позитивної оцінки особи в парентальному дискурсі:

“*Where’s my Dudders? Where is my neffy poo?*”

Слово *neffy poo* – синонімічний варіантний відповідник до загальноновживаної лексеми *nephew*, утворений додаванням суфікса -у, що позначає зменшено-пестливе ставлення та частки *poo*.

“*А де мій Дадик? Де мій племінничок?*”

Дадик є українським еквівалентом до оригіналу *Dudley* та утворений додаванням демінутивного суфікса *-ик*. Лексема *племінничок* має суфікс *-ичок* і показує пестливе ставлення адресанта ТІТКА до рідного племінника.

“*Wo ist den mein Dudders? Wo ist mein Nefflein?*”

У німецькому перекладі лексему *племінничок* утворено шляхом додавання демінутивного суфікса *-lein* до основи *der Neffe*.

У цей же час у спілкуванні комунікантів конфігурації «БАТЬКИ – ДІТИ» вживається інший прийом:

“*There’s more in the frying pan, sweetums,*” said Aunt Petunia, turning misty eyes on her massive son. “*We must build you up while we have got the chance*”.

Лексема *sweetums* передає зменшено-пестливе значення і утворюється за допомогою суфікса *-um* до основи *sweet*. Емоційно-забарвлене означення *massive*, висловлене не комунікантом, а самим автором, що показує його негативну оцінку цьому герою. Вираз *build up* – синонімічний варіант для загальноновживаного слова *feed*.

“*Візьми зі сковороди, золотко, – сказала тітка Петун’я, розчулено глянувши на свого розгодованого сина. – Треба, щоб ти наїдався поки вдома*”.

Ніжне мамине слово – це та основа, на якій віками ткалося міцне й надійне полотно української ввічливості. Здавна повелося, що дітей, яких люблять усім серцем, називали такими пестливими словами, як *сонечко, зірочка, квіточка, пташечка, любчик, кицюня*. Усі вони утворені додаванням демінутивних суфіксів *-ечк, -очк, -ик* тощо. Автор перекладу вжив лексему *золотко*, щоб максимально наблизити її сенс до розуміння українським читачам.

У німецькому перекладі подане звертання утворене суфіксальним способом. До основи *der Schatz* додається суфікс пестливості *-chen*, який ще більше пом’якшує звертання матері:

“*In der Pfanne ist noch welcher, Schätzchen, sagte Tante Petunia und wandte sich mit verschleierten Augen ihrem verfetteten Sohn zu*.”

Для конфігурації «ОПКУНИ – ПІДОПІЧНІ» характерним є вживання стилістично знижених, просторічних слів, що іноді перебувають за межами літературної норми та пейоративних засобів словотвору:

AUNT PETUNIA: “*Eat quickly! The Masons will be here soon!*” Harry washed his hands and bolted down his pitiful supper. The moment he had finished, Aunt Petunia whisked away his plate. “*Upstairs, whistle-head! Hurry!*”

HARRY: “*I’m going, I’m going, auntie*” (Rowling).

Аналізуючи поданий дискурсивний фрагмент, варто звернути увагу на негативне звертання «*whistle-head*», яке виражене внутрішньосистемним експресивом – вульгаризмом. Існує безліч синонімів до слова *boy* – *old boy, lad, caddy*, але автор обирає саме *whistle-head*, щоб підкреслити зневажливе ставлення опікуна до підопічного. Таку думку підтримують спонукальні речення та інші вульгаризми «*snap*», «*whisk away*».

“*Iss rasch auf! Die Masons kommen gleich!*” Harry wusch sich die Hände und verschlang sein karges Mahl. Kaum war er fertig, schnappte ihm Tante Petunia den Teller weg. “*Nach oben! Marsch!*”

“*Швиденько їж! Скоро прийдуть Мейсони!*” Гаррі помив руки і миттю проковтнув свою жалюгідну вечерю. Не встиг дожувати, як тітка Петунія жбурнула його тарілку: “*Нагору! Мерщій!*”

У перекладах на німецьку та українську мову чітко простежується схожість з оригіналом, а експресиви підібрані з урахуванням усіх норм мов перекладу. Поданий уривок є яскравим прикладом відображення ситуації наказу. Наказовий спосіб творення слів та спонукальні речення як у мові оригіналу, так і у мові перекладу підтверджують цю думку. Стратегія здійснення впливу адресанта ОПІКУН щодо адресата ПІДОПІЧНИЙ показує зверхнє ставлення попереднього та задоволення його власних амбіцій.

Отже, одним із типів сімейного дискурсу, його складовим пластом є парентальний дискурс, що реалізує, зокрема, адресантно-адресатну конфігурацію «БАТЬКО / МАТИ – ДИТИНА» та презентує всю безліч різновидів спілкування між мовцями зі статусними ролями батьків та нащадків, зумовленого соціальними функціями партнерів та лише частково регламентованого за змістом і формою.

Порівнявши особливості вживання емоційно- та стилістично-забарвленої лексики в адресантно-адресатних конфігураціях «ОПІКУНИ – ПІДОПІЧНИЙ» та «БАТЬКИ – ДІТИ», ми дійшли висновку, що у конфігурації «ОПІКУНИ – ПІДОПІЧНИЙ» основним є негативне ставлення опікуна до підопічного. Це виражається численними вульгаризмами, лайливою, просторічною лексикою, синонімічними варіантами загальноживаних слів із негативним забарвленням, використанням пейоративних суфіксів, стратегії здійснення впливу на підопічного. Конфігурація «БАТЬКИ – ДІТИ» характеризується використанням зменшено-пестливих слів, демінутивних словотворчих засобів. Емоційне та експресивне забарвлення відтворюється в мові перекладу релевантними для неї засобами.

Подальше дослідження парентального дискурсу передбачає аналіз трансформацій у перекладі дискурсивних фрагментів у конфігураціях «ОПІКУНИ – ПІДОПІЧНИЙ» та «БАТЬКИ – ДІТИ».

Література:

1. Бігарі А.А. Дискурс сучасної англійської мови: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2006. 226 с.
2. Бровкіна О.В. Особливості вербалізації емоційно-забарвленої лексики в англійському парентальному дискурсі / О.В. Бровкіна, А.О. Міщенко. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. Вип. 61. С. 25–27.
3. Гнезділова Я.В. Емоційність та емотивність сучасного англійського дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2007. 291 с.
4. Проценко О.В. (Бровкіна О.В.) Діалогічне мовлення в дискурсі родинного спілкування / О.В. Проценко (О.В. Бровкіна). Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських та германських мов і літератур: Матеріали ІХ Міжвузівської конференції молодих учених. Донецьк: ДонУ, 2011. С. 148–151.
5. Носенко Э.Л. Эмоциональное состояние и речь. К.: Высшая школа, 1981. 195 с.

Анотація

А. КУЛЬЧЕНКО, С. БАРАНОВА, О. БРОВКІНА. ПЕРЕКЛАД ЕМОЦІЙНО-ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ В ПАРЕНТАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

У статті йдеться про особливості вживання емоційно-забарвленої лексики в парентальному дискурсі залежно від адресантно-адресатних конфігурацій «ОПІКУНИ – ПІДОПІЧНИЙ» та «БАТЬКИ – ДІТИ». Особлива увага зосереджена на детальному аналізі експресивів у перекладах дискурсивних фрагментів. За приклади взято уривки з англійської літератури та їх переклад на українську та німецьку мови.

Ключові слова: парентальний дискурс, емоційно-забарвлена лексика, адресантно-адресатні конфігурації, експресиви.

Аннотация

А. КУЛЬЧЕНКО, С. БАРАНОВА, О. БРОВКИНА. ПЕРЕВОД ЭМОЦИОНАЛЬНО-ОКРАШЕННОЙ ЛЕКСИКИ В ПАРЕНТАЛЬНОМ ДИСКУРСЕ

В статье идет речь об особенностях употребления эмоционально-окрашенной лексики в парентальном дискурсе зависимо от адресантно-адресатных конфигураций «ОПЕКУНЫ – ПОДОПЕЧНЫЕ» и «РОДИТЕЛИ – ДЕТИ». Особое внимание сосредоточено на подробном анализе экспрессивов в переводах дискурсивных фрагментов. В качестве примеров выступают отрывки из английской литературы и их переводы на украинский и немецкий язык.

Ключевые слова: парентальный дискурс, эмоционально-окрашенная лексика, адресантно-адресатные конфигурации, экспрессивы.

Summary

A. KULCHENKO, S. BARANOVA, O. BROVKINA. TRANSLATION OF EMOTIONALLY COLOURED WORDS IN PARENTAL DISCOURSE

The article deals with the peculiarities of use of emotionally coloured lexemes in the parental discourse according to the addresser-addressee configurations “GUARDIANS – WARDS” and “PARENTS – CHILDREN”. Particular attention is focused on the detailed analysis of the expressions in the translations of discursive fragments. The examples are fragments from English literature and their translations into Ukrainian and German.

Key words: parental discourse, emotionally coloured lexemes, addresser-addressee configurations, expressions.

*кандидат філологічних наук,
доцент
кафедри англійської філології
і перекладу
Національного авіаційного
університету*

ДИСКУРСИВНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО У КІНОКОМЕДІЯХ «ДІМ ВЕЛИКОЇ МАТУСІ» І «ДОКТОР ДУЛІТЛ»

Категорія «комічне» здавна привертала увагу дослідників, що працюють у різних наукових областях, таких як філософія, етика, естетика, психологія, соціологія, лінгвістика, культурологія, міжкультурна комунікація і т.д. [4, с. 12]. Починаючи з І. Канта, теорія комічного отримала серйозну філософську розробку, зокрема, він писав: «Музика і привід до сміху являють собою два види гри з естетичними ідеями або ж з уявленнями розуму, за допомогою яких, зрештою, нічого не мислиться і які можуть, завдяки одній лише своїй зміні <...> жваво приносити задоволення» [3, с. 351]. Зараз комічне розуміється як специфічна естетична категорія осмислення світу, яка реалізується за допомогою форм і засобів, здатних викликати сміхову реакцію або посмішку несподіваним поглядом на звичні уявлення та явища [6, с. 7].

Взагалі, можна виділити три домінуючі підходи до вивчення категорії комічного. Перший підхід – теорія переваги – полягає у тому, що через гумор ми виявляємо свою перевагу над іншими людьми або речами, а сміх – це реакція нашого організму на усвідомлення такої переваги [11, с. 76]. Другий підхід – теорія розрядки – визначає наступні психічні та психологічні функції комічного: розумова розрядка, відпочинок, зняття напруги. Третій – теорія невідповідності – полягає у вивченні гумору, тобто, того, що робить об'єкт смішним [15, с. 27–28]. Ті суспільні явища, які втрачають свою доцільність, необхідність, але претендують на історичне буття, вагомність, вартісність, прагнуть видати себе не тим, чим вони є насправді, – саме ті явища стають об'єктом комічного висміювання [8, с. 164]. Отже, в основі створення комічного у всіх представлених формах лежить не тільки суперечність, яка виражається у протиставленні певної соціальної, моральної, етичної, загальноприйнятої норми і якомусь прояві контрасту, а також і оцінка.

У цій роботі, вслід за Т.В. Лазером, комічне визначаємо як естетичне явище, що здатне викликати імпліцитну чи експліцитну сміхову реакцію [7, с. 33]. Комічне може розглядатися як особливий спосіб передачі інформації, який передбачає комунікацію, у процесі якої і виникає комічний ефект [5, с. 65]. Комічний ефект досягається при наявності адресанта – суб'єкта комічного, об'єкта комічного – того, над ким сміються, і адресата – того, на кого розраховано створення комічного ефекту. У даному процесі може брати участь і спостерігач – свідок створення комічного.

Адресант, тобто сукупність його індивідуально-особистісних і соціальних рис, а також його відкриті наміри і приховані інтенції присутні у тексті безпосередньо; а адресат – опосередковано, оскільки будь-який відправник тексту орієнтується на одержувача і на рівень його фонових знань.

Основна інтенція адресанта у комічній комунікації полягає у бажанні пожартувати, викликати сміх в одержувача тексту, здійснити на нього емоційно-естетичний/ інтелектуально-критичний вплив. Емоційно-естетичний вплив виражається у бажанні адресанта викликати в одержувача тексту сміх або задоволення від комічної інформації. Інтелектуально-критичний вплив відбувається при негативній оцінці адресантом тих чи інших властивостей предмета повідомлення або особистості одержувача тексту [2, с. 82].

Основними засобами створення комічного є різновиди мовної гри, побудованої на невідповідностях на всіх мовних рівнях:

- 1) на фонетичному – гра звуками (омоніми, омофони, омографи), шібболет, звукова метатеза [16];
- 2) на морфологічному – виділення слова в іншому слові, малапропізм;
- 3) на лексичному – каламбури, бленди, малапропізми, оксюморон, зевгми [16];
- 4) на синтаксичному – повторення;
- 5) на стилістичному – алегорія, алюзія, антитеза, алогічність, зведення до абсурду, перебільшення (гротеск, гіпербола, карикатура, пародія, травестія, фантастика, шарж), применшення (літота), градація, змішання стилів або ж невідповідність мовного стилю ситуації, іронія, метафора, неправильне порівняння з тим, що не має жодних спільних ознак, несумісність понять в одному ряді, нісенітниця, оксюморон, парадокс, паралелізм, передражнювання, приголомшливі епітети [10];
- 6) на текстово-жанровому і дискурсивному – порушення на рівні композиційної структури, введення інтертекстуальних елементів, збій часових планів, змішання стилів.

Всі засоби творення комічного у тексті знаходяться у тісній взаємодії, підсилюючи комічний ефект один одного завдяки конвергенції та феномену іррадіації. У цілому, у комічному тексті спостерігається переважання імпліцитних зв'язків у порівнянні з текстами конвенційного змісту, що є запорукою їх естетичного (комічного) впливу [16].

До функцій комічного відносяться:

- 1) сміхова критика дійсності на основі зіставлення з естетичними ідеалами;
- 2) гармонізація дійсності, примирення суперечностей;

3) зняття психічних, емоційних, інтелектуальних, моральних напружень в естетичному катарсисі [1, с. 84].

Як відомо, саме у рамках дискурсивного рівня тексту акумулюється смисл тексту і контекст одночасно. Тож далі пропонуємо здійснити аналіз мовного рівня комічного тексту як продукту мовленнєвої діяльності і водночас дослідити його у дискурсі, у дієвому просторі з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів розгортання текстової комунікації.

На дискурсивному рівні комічне у кінокомедіях «Дім Великої матусі» і «Доктор Дулітл» створюється у 46,2% проаналізованих випадків (100 фрагментів) та вербалізується шляхом використання таких прийомів, як уведення інтертекстових елементів та використання парапроксодіану.

Інтертекстуальність розуміється як рекурсивний зв'язок із певними текстами (з тими, що вже створені), занурення тексту до континууму інших текстів, а також прокурсивний зв'язок як зв'язок з тим, що ще буде створено, прогностичний вплив певного тексту на дальший розвиток текстами, жанру, семіосфери, до якої належить текст [10, с. 210].

Шляхом інтертекстуальності комічний ефект створюється у 19,2% проаналізованих випадків. Інтертекст спостерігається у випадках, якщо жарт засновано на певних прецедентних іменах або прецедентних текстах – тобто, коли у тексті використовується щось знайоме глядачеві з інших джерел. Інтертекстуальні вкраплення в американських кінокомедіях часто містять відсилки до інших творів кіномистецтва.

Зокрема, коли у фільмі «Дім Великої матусі» Малколм приходить рятувати свого напарника Джона, він питає, чи з ним усе гаразд, на що той дає іронічну відповідь. Діалог має наступний вигляд:

Uh... A little help down here, please?

No doubt. Are you all right?

I'm just takin' a bath with Old Yeller down here [13, 00:02:36–00:02:41].

У цьому випадку Джон іронічно зазначає, що його облизує собака, порівнюючи її з собакою із Діснеєвського фільму «Старий Брехун» («Old Yeller») за зовнішніми ознаками. Це – собака породи мастадор (суміш мастіфа і лабрадора). Таким чином, Джон жартує, що він не боїться собаку, а чудово проводить з ним час.

Ще одним прикладом застосування інтертексту є наступний фрагмент:

Sherry's got a long-lost grandmother in Cartersville, Georgia. And who knows, Malcolm? Maybe you'll find an Armani outlet... by the Piggly Wiggly [13, 00:06:03–00:06:13].

У цьому випадку начальник Джона і Малколма говорять про те, що агенти повинні поїхати у місто дитинства головної героїні Шеррі та слідкувати, чи вона приїде туди відвідати Велику матусю. Однак як агенти, так і їх начальник, практично впевнені у тому, що дівчина не приїде туди, і тому начальник жартує *And who knows, Malcolm? Maybe you'll find an Armani outlet... by the Piggly Wiggly*. У наведеному фрагменті використовується одразу два інтертекстових елементи у протиставлення – *Armani outlet* як позначення комплекту одягу від одного із найбільш відомих у світі виробників, а *Piggly Wiggly* – це назва американської мережі супермаркетів, що працює у південних і середньозахідних штатах США, тобто, брендовий одяг протиставляється товарам широкого вжитку, що представлені у супермаркетах, і тому жарт на основі інтертексту можна вважати реплікою про те, що агенти мають шанс знайти дещо екстраординарне навіть у невеликому містечку.

Виголошуючи промову у церкві, Малколм в образі Великої матусі спочатку не знає, про що говорити. Як агент ФБР, тобто, співробітник правоохоронних органів, Малколм за традицією насамперед починає говорити про наркотики, однак згадує, що він грає роль жінки похилого віку, і тому намагається змінити тему:

Big Momma don't know nothin' about no drugs! Unless y'all talkin' about Harry Belafonte. Whoop! Lord knows I was addicted to that man for about ten years! [13, 01:10:29–01:10:39]

Жарт полягає у тому, що з наркотиками порівнюється творчість відомого співака Гаррі Белафонте (*Harry Belafonte*), короля музики каліпсо. У 1956 році його альбом «Calypso» протягом тридцяти одного тижня утримував перший рядок у Billboard 200 і першим в історії розійшовся тиражем понад мільйон примірників, тому очевидно, що багато його сучасників були його палкими прихильниками, серед яких і Велика матуся. Додавання речення *Lord knows I was addicted to that man for about ten years!* підтверджує цю думку, вказуючи на те, що його музика викликала справжню «залежність» у фанатів.

У фільмі «Доктор Дулітл» інтертекстуальність використовується розмовляючими пацюками, коли вони бачать, як Джон Дулітл заводить до лікарні тигра, щоб зробити йому повний огляд:

Look who's here. Well, if it isn't Siegfried and Roy! [14, 01:05:58–01:06:01]

Siegfried and Roy – це відсилка до відомого телешоу, зірками якого виступали дресувальники Зігфрід Фішбахер і Рой Горн, які тренували левів та білих тигрів та включали їх у свої шоу. Шоу з тваринами стало настільки успішним, що вони отримали запрошення виступити у Лас-Вегасі. У 1990 році Зігфрід і Рой були удостоєні зірки на Голлівудській алеї слави. Жарт, заснований на відсилці до цього шоу, показує зневажливе ставлення пацюків до Дулітла та тигра, коли вони вважають останніх лише дресувальником і дресованою тваринкою. Варто при цьому зазначити, що пацюки використовують імена обох дресувальників, хоча Джон Дулітл веде тигра один, і не використовують імені тварини.

Інтертекст у кінокомедіях також може містити відсилання до культурних особливостей сучасної для персонажів Америки, наприклад, до індустрії розваг, як у наступному фрагменті:

Stupid cat. Ruined the party.

Shut up.

What do you mean, shut up? I was gonna do karaoke! [14, 01:10:50–01:10:55].

У цьому випадку морська свинка, яка насолоджувалася перебуванням на бенкеті та нарешті спромоглася дістатися святкового стола, скаржитися на тигра, через якого бенкет передчасно закінчився – перелякані гості або втекли, або пішли дивитися, як Джон Дулітл робить тигрові операцію на мозку. Невдоволена морська свинка говорить, що бенкет був настільки гарний, що вона вже хотіла йти співати у караоке (*I was gonna do karaoke!*), що було традиційною розвагою для американських вечірок того часу. Таким чином, урочистий бенкет на честь злиття компаній порівнюється із неформальною вечіркою кращих друзів, що і створює комічний ефект у фільмі.

Найчастіше ж комічне у кінокомедіях «Дім Великої матері» і «Доктор Дулітл» вербалізується шляхом застосування такої стилістичної фігури, як паранеприродокіан (26,9%), що розуміється як фігура мовлення, в якій остання частина речення, фрази чи більшого відрізка дискурсу є дивною або несподіваною, змушуючи читача або слухача переосмислити, по-новому зрозуміти його першу частину [12].

Паранеприродокіан використовується, зокрема, у наступному випадку. Коли у фільмі «Дім Великої матері» жінки-сусідки приходять до Джона познайомитися і похачувати домашньою випічкою, одна з жінок починає привітну промову, однак справжня Велика матуся, в якій на той момент були проблеми зі шлунком, і вона хотіла піти додому до вбиральні, перебила її:

Welcome to Maple Drive. We hope you will come to love...

Oh, shut up and give the man your dry old Bundt cake so I can go home [13, 00:08:12–00:08:19].

У цьому випадку, традиційна промова привітності порушується грубими словами, що не є типовим для літньої жінки, і вирішення створеного таким чином когнітивного дисонансу між очікуваним та тим, що відбувається насправді, є причиною сміхової реакції у глядача.

Розглянемо ще один приклад, коли до Малколма в образі Великої матері прийшли жінки для того, щоб забрати її до будинку, де вона прийме пологи, оскільки Велика матуся у своєму районі є досвідченою повитухою:

Big Momma, it's time.

Time for what?

Ritha's gonna have her baby.

Oh! Oh. That's great. Thank you for stoppin' by. Be sure to send me an invitation to the baby shower [13, 00:31:00–00:31:10].

У цьому випадку паранеприродокіан базується на повному непорозумінні між персонажами. У той час, як жінки думають, що Велика матуся знає, для чого вони прийшли, і готова прийняти пологи, Велика матуся, роль якої виконує Малколм, цього не знає. До того ж, Малколм не має жодного розуміння про те, як приймати пологи, тому намагається віджартуватися він цієї ролі, сказавши *Be sure to send me an invitation to the baby shower*, тобто, говорить, щоб його запросили на вечірку на честь дитини (бейбі шауер, англ. *baby shower*, дослівно – «дитячий дощ» – звичай влаштовувати вечірку для майбутньої матері і святкувати народження майбутньої дитини; у сучасному вигляді «бейбі шауер» почав практикуватися у США після Другої світової війни, а під впливом американської культури поступово набирав і продовжує набирати популярність у ряді європейських країн).

Ще одна ситуація використання паранеприродокіана спостерігається у фрагменті, коли у церкві священник хоче щось змінити у процесі служіння, тому, як він розповідає, одного разу він вирішив дати слово одному із парафіян, і цією прихожанкою виявляється саме Велика матуся. Священник хоче розповісти парафіянам про те, що, коли він вирішив зателефонувати комусь, він набрав номер Великої матері і почув її «янгольський голос», на що отримує незвичайну відповідь:

I heard a sweet, angelic voice say...

Boy, you better get that thing outta my face. Move, Rev! Go now! [13, 01:09:15–01:09:20]

У цьому фрагменті, Велика матуся повинна була радісно відповісти, натомість вона здивована і просить прибрати мікрофон, наче їй до обличчя приставили щось огидне: *Boy, you better get that thing outta my face.*

Паранеприродокіан використовується як засіб створення комічного також у фільмі «Доктор Дулітл», наприклад, коли з Джоном Дулітлом уперше у дорослому житті почали говорити тварини, і він вважає, що починає втрачати розум. Тому він посеред ночі телефонує другові-лікареві, намагаючись потрапити до нього на прийом:

Is it really? Wow! I didn't realise it was that late. I'm sorry. I'm on my way into town. I wondered if you wanted to get together for a drink or a CAT scan or somethin' [14, 00:20:56–00:21:06].

Непорозуміння у цьому випадку полягає у тому, що, телефонуючи другові, Джон Дулітл намагається знайти привід приїхати до нього, як зазвичай напрошуються на випивку (*I wondered if you wanted to get together for a drink*), однак через хвилювання видає свої справжні цілі (*a CAT scan*), чим надзвичайно дивує свого друга.

Таким чином, на дискурсивному рівні комічне у фільмах «Дім Великої матері» і «Доктор Дулітл» вербалізується шляхом використання інтертекстуальності (19,2%) та паранеприродокіану (26,9%). Як і у випадках використання лексико-стилістичних засобів, при відтворенні інтертексту необхідно хоча б частково передати форму вислову, у той час, як відтворення паранеприродокіану здебільшого вимагає відтворення семантичної сторони висловлювання, оскільки це – прийом логічного характеру, і його форма не має особливого значення для створення комічного ефекту.

Дослідження відкриває широкі перспективи для подальшого вивчення засобів створення комічного ефекту у німому кіно, у фільмах некомедійного жанру, а також вивчення культурної ідентичності англійської мови кіно, що є нерідною для акторів.

Література:

1. Боров Ю. Б. Эстетика: в 2х т. Смоленск: Русич, 1997. Т. 1. 511 с.
2. Голосова Н. В. Прагмалингвистические основания комического. Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2016. № 6 (60): в 3-х ч. Ч. 3. С. 81–83.
3. Кант И. Критика способности суждения / Сочинения: В 6 т. Т. 5 / под. общ. ред. А.В. Гулыги. М.: ЧОРО, 1994. 630 с.
4. Косинова Л.В. Китайский комический дискурс (на примере жанров «сяншэн», «куайбань», «анекдот»): дисс. ... канд. филолог. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка». Волгоград, 2014. 198 с.
5. Кулинич М.А. Лингвокультурология юмора. Самара: Изд-во СамГТТУ, 1999. 180 с.
6. Кумпан С.М. Новелістика Івліна Во: поетика комічного: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн». Миколаїв, 2015. 20 с.
7. Лазер Т.В. Вербалізація комічного у великій прозі Луїджі Піранделло: дис. ... канд. філолог. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови». К., 2016. 206 с.
8. Островська А. Комічне як естетична категорія. Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. Т. 17. Донецьк: Східний видавничий дім, 2007. С. 164–176.
9. Плетенецька Ю.М. Відтворення метафоричних словосполучень у дубльованих перекладах американських художніх фільмів. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/19882/1/8_Pletenetska.doc..doc
10. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
11. Чорновол-Ткаченко О.О. Еволюція та класифікація підходів до вивчення гумору у політичному дискурсі. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2010. № 928. С. 75–79.
12. Ament E. A Glossary of Rhetorical Terms with Examples. Lexington: University of Kentucky, Wayne State University, 2004. URL: <https://mcl.as.uky.edu/glossary-rhetorical-terms>.
13. Big Momma's House / dir. by R. Gosnell. Regency Enterprises, Runteldat Entertainment, Friendly Productions and Taurus Films, 2000. 98 min.
14. Doctor Dolittle / dir. by B. Thomas. Davis Entertainment, Friendly Films, 1998. 85 min.
15. Krikmann A. Contemporary Linguistic Theories of Humour. Folklore. 2006. № 33. P. 27–57.
16. Velae T. Metaphor and Metonymy: The Cognitive Trump-Cards of Linguistic Humour. URL: <http://afflatus.ucd.ie/Papers/iclc2003.pdf>.

Анотація

Ю. ПЛЕТЕНЕЦЬКА. ДИСКУРСИВНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО В КІНОКОМЕДІЯХ «ДІМ ВЕЛИКОЇ МАТУСЬ» І «ДОКТОР ДУЛІТЛ»

У статті досліджується категорія комічного як естетична категорія осмислення світу. Розглядаються підходи до вивчення категорії комічного, засоби створення комічного на всіх мовних рівнях та його функції. Детально аналізуються дискурсивні засоби створення комічного на прикладі двох американських кінокомедій та їх дубльованих українських перекладів.

Ключові слова: категорія комічного, переклад, інтертекстуальність, парпросдокіан.

Аннотация

Ю. ПЛЕТЕНЕЦКАЯ. ДИСКУРСИВНЫЕ СРЕДСТВА СОЗДАНИЯ КОМИЧЕСКОГО В КИНОКОМЕДИЯХ «ДОМ БОЛЬШОЙ МАМОЧКИ» И «ДОКТОР ДУЛИТЛ»

В статье исследуется категория комического как эстетическая категория осмысления мира. Рассматриваются подходы к изучению категории комического, средства создания комического на всех языковых уровнях и его функции. Детально анализируются дискурсивные средства создания комического на примере двух американских кинокомедий и их дублированных украинских переводов.

Ключевые слова: категория комического, перевод, интертекстуальность, парпросдокиан.

Summary

YU. PLETENETSKAYA. DISCOURSE MEANS OF COMIC FORMATION IN COMEDY FILMS “BIG MOMMA’S HOUSE” AND “DOCTOR DOLITTLE”

The article studies the category of comic as an aesthetic category of world understanding. The approaches to studying the category of comic, means of its formation at all linguistic levels as well as its functions are considered. Discourse means of comic formation are analysed in detail based on two American comedy films and their dubbed Ukrainian translations.

Key words: comic category, translation, intertextuality, parprosdoikian.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної
лінгвістики
Черкаського державного
технологічного університету*

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної
лінгвістики
Черкаського державного
технологічного університету*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС У РОБОТІ ПЕРЕКЛАДАЧА

У наші дні, з огляду на бурхливий розвиток інформаційних технологій і неухильне зростання обсягів інформації, перекладацька діяльність користується все більшим попитом. За останні 10–15 років характер роботи перекладача та вимоги до нього істотно змінилися. Сьогодні вже не достатньо просто перекласти текст, користуючись комп'ютером як друкарською машинкою. Замовник очікує від перекладача, що оформлення готового документа буде відповідати структурі оригіналу й при цьому задовольняти чинні стандарти. У таких умовах основним джерелом інформування для перекладача є Інтернет.

Інтернет як глобальне інформаційне середовище є унікальним джерелом лінгвістичної інформації. Одним із основних видів перекладацьких ресурсів Інтернету є соціальні мережі.

Актуальність дослідження визначається тим, що, незважаючи на збільшення кількості якісних професійних соціальних мереж, існує мало робіт як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, присвячених аналізу цього невід'ємного джерела інформації для перекладача. Тому стаття присвячена дослідженню професійних соціальних спільнот, їхніх функцій і можливостей.

Об'єкт дослідження – соціальні мережі для перекладачів в Інтернеті на прикладі спільнот «ProZ.com», «XING», «LinkedIn» і «Город переводчиков».

Метою роботи є з'ясування меж і можливостей соціальних мереж для ефективної роботи й інформування перекладача. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: 1) дослідити структуру та функції соціальних мереж; 2) вивчити тематику форумів у соціальних спільнотах перекладачів; 3) визначити релевантність соціальних спільнот для фахового спілкування й інформування перекладачів.

Головним методом дослідження є описовий, що полягає в детальній характеристиці структури та функцій соціальних мереж, також нами використані такі методи аналізу, як порівняльний і статистичний. За допомогою порівняльного методу аналізу ми визначали схожі та відмінні риси професійних соціальних спільнот для перекладачів. Статистичний метод аналізу ми використовували для створення вибірки найбільш популярних мереж і визначення гендерної й вікової категорії користувачів.

Наукова новизна полягає насамперед у тому, що в роботі вперше проаналізовано структуру, функції та актуальність соціальних мереж і релевантність інформації, яка міститься в них, для фахівця в галузі перекладу.

Дослідженням перекладацької діяльності займалися десятки вітчизняних і зарубіжних учених, а саме: Р.П. Зорівчак, Л.С. Бархударов, В.Н. Комісаров, Р.К. Мін'яр-Белоручев, А.В. Федоров, В.С. Виноградов, Н.К. Грабовський, О.Д. Швейцер та ін. У роботі «Сучасне перекладознавство» В.Н. Комісаров описує сучасний стан перекладознавства, узагальнює власні теоретичні ідеї й міркування щодо наукового опису процесу перекладу, наводить надзвичайно корисний, практичний і повчальний матеріал: безліч цікавих відомостей, фактів і прикладів щодо результату, процесу й сутності перекладу [7, с. 75–221]. Л.С. Бархударов у праці «Мова та переклад» висвітлює питання, пов'язані із загальною лінгвістичною теорією перекладу. На матеріалі перекладів художньої та суспільно-політичної літератури англійської й російської мов автор розглядає процес перекладу із загально-лінгвістичного погляду [1]. Значний внесок у дослідження перекладацької діяльності зробив О.Д. Швейцер. У критичній праці «Теорія перекладу: статус, проблеми, аспекти» автор оцінює сучасний стан теорії перекладу та водночас обґрунтовує власне трактування проблем, які стоять перед нею, на конкретному мовному матеріалі визначає шляхи їх вирішення. О.Д. Швейцер пропонує чітке визначення основних понять і термінів теорії перекладу, розглядає типи перекладацьких трансформацій, семантичні аспекти перекладу [11, с. 85–115, 145–185].

Проблеми розвитку соціальних спільнот і професійної комунікації досліджувалися багатьма зарубіжними вченими. Так, науковці Й. Бенклер, С. Блек, П. Гіллен і П. Дойль вивчають і пропонують дефініції «соціальні медіа» й «соціальні мережі», розглядають процеси їх становлення та розвитку, основні принципи їх використання, наводять прогностичні оцінки цього феномена. Англійський фахівець Сем Блек характеризує професійні соціальні мережі як сукупність он-лайн технологій і практик, які дають змогу людям обмінюватися досвідом, своїми думками, враженнями й перспективними поглядами [2, с. 218]. Старший науковий співробітник Асоціації дослідження нових засобів комунікації Пол Гіллен у роботі «Нові агенти впливу» вказує на необхідність використання професійних соціальних мереж для професійного розвитку в сучасному світі. Він аргументує

своє твердження тим, що соціальні спільноти нині є універсальним інструментом, щоб залишатися на зв'язку з колегами чи партнерами, обмінюватися з ними ідеями та інформацією, яка є необхідною для розвитку професійних навичок і їх кар'єрного зростання [4, с. 45].

Питаннями, пов'язаними із соціальними мережами в професійному просторі, займалися також українські вчені, зокрема О.Л. Федорова вивчала особливості нових соціальних медіа, їх вплив на комунікаційні процеси, основні риси та специфіку функціонування [10]. Ю.А. Данько розглядає соціальні мережі не тільки як засіб масової комунікації, а і як механізм конструювання комунікативного простору в професійній діяльності [5]. Т.О. Галіч досліджує етапи виникнення, розвитку, поширення й використання професійних соціальних спільнот. Автор наводить класифікацію соціальних мереж, аналізує їх вплив на розвиток професійних навичок [3]. А.П. Захарченко досліджує інструментарій оцінювання соціальності інформаційних інтернет-ресурсів, методики обрахунку його потенційної та дійсної соціальності. Автор доводить, що ці показники можуть свідчити про ступінь залежності популярності соціальних мереж від ефективності залучення аудиторії до створення контенту [6].

Дослідження всіх вищезгаданих учених зводять визначення «професійних соціальних мереж» до одного значення: професійні соціальні мережі – це універсальне середовище для людей, об'єднаних одним колом інтересів, для обміну інформацією, ідеями та професійними напрацюваннями. Їх основними перевагами є доступні інтерактивні комунікації; особиста участь користувачів у генерації й ретрансляції медійного контенту; високий ступінь залученості користувачів у процес інтерактивної комунікації; максимальна швидкість зворотного зв'язку між користувачами; персоналізація користувача. Універсальність професійних соціальних спільнот, їх тематична різноманітність інформації, глобальність і багатofункціональність являє собою новий рівень розвитку засобів масової інформації сучасного суспільства.

Сьогодні існує не один десяток таких спільнот, спеціально створених для фахівців різних галузей, серед яких перекладач не є винятком, наприклад: соціальні мережі «Город переводчиков» (6), «One Hour Translation» (2), «Translators Cafe» (4), «XING» (5), «LinkedIn» (1), «ProZ.com» (3) тощо.

Для перекладацької діяльності можна виокремити дві найважливіші функції цих спільнот:

1. Пошук роботи.
2. Інформаційний ресурс.

Передумовами виникнення соціальних мереж стали гостьові книги, форуми і блоги. Поступово на базі цих форм спілкування почали утворюватися соціальні мережі, відмінною рисою яких є наявність явно встановлених зв'язків між учасниками. Серед найпоширеніших соціальних мереж для перекладачів варто виокремити такі спільноти, як «XING», «ProZ.com», «Город переводчиков» і «LinkedIn». Розглянемо детально кожен із цих мереж.

«XING» – це професійний портал, спрямований здебільшого на німецькомовне населення, який дає змогу не лише спілкуватися, а й налагоджувати ділові контакти, а також сприяє кар'єрному зростанню. Головна перевага платформи – це підтримка багатомовного інтерфейсу користувача. Цей портал багатofункціональний, користувач може створити як особистий профіль, так і профіль компанії, розміщувати й шукати вакансії, організувати, брати участь чи управляти заходами.

Можливості «XING» для рекрутерів не обмежуються пошуком підходящих кандидатів, вони можуть опубліковувати вакансії, щоб залучити більш активну аудиторію. Ця професійна мережа також надає певні брендингові можливості для компанії, наприклад, сторінки компанії можуть демонструвати основні переваги роботи в ній завдяки завантаженим відеороликам та інформації про умови праці. Співробітники компанії можуть виставляти свої оцінки, підтверджувати будь-які дані й залишати коментарі. Рейтинг роботодавця відображається на сторінці компанії.

Розробники сайту пропонують користувачам скористатися функцією «FutureMe», яка покликає показати кожному окремому користувачеві, наприклад, на яку зарплату й у якому місті може розраховувати той чи інший фахівець і які професії обирають випускники того чи іншого університету. Користувачу з преміум акаунтом доступна ще одна корисна функція сервісу – XING Pro Jobs. Вона відкриває можливість пошуку позиції із зарплатою від 50 тисяч євро в рік і дає можливість вийти на зв'язок із найкращими рекрутерами. Також з Pro Jobs користувач має змогу звернутися до одного з експертів XING за безкоштовною консультацією щодо поліпшення резюме. Найпопулярнішою ця спільнота є в німецькомовних країнах, наприклад, у Німеччині, Швейцарії, Австрії.

ProZ.com – це найбільша соціальна мережа для перекладачів, орієнтована здебільшого на фрилансерів. Головна мета сайту – це пошук клієнта чи, навпаки, виконавця замовлення. Це здійснюється за принципом дошки оголошень із пропозиціями роботи від бюро перекладів і приватних осіб.

Одним із основних розділів сайту є «KudoZ». Саме в ньому розташовані форуми, глосарії та словники. Перед початком перекладацької діяльності в соціальній спільноті користувач повинен активно брати участь у форумі, ставити запитання та відповідати на вже поставлені. За цю активність йому нараховуються бали, що свідчать про серйозне ставлення перекладача до своєї роботи. Також кількість балів є свідченням того, що перекладач не тільки бере участь у житті форуму, а й грамотно і професійно відповідає на питання, отримуючи так визнання колег, що говорить про його хорошу підготовку.

Для найшвидшого пошуку вакансії варто постійно проглядати головну сторінку сайту в пошуках відповідних замовлень, оскільки вони публікуються там загальним списком. Оголошення про роботу публікують як бюро перекладів, так і приватні особи або співробітники компаній, які не мають безпосереднього стосунку до перекладацької діяльності. Головна відмінність «ProZ.com» від інших професійних соціальних мереж полягає у

вищеописаній практично обов'язковій активній участі в житті форуму KudoZ, тоді як в інших спільнотах участь у форумах не має такого масового характеру. Ця соціальна спільнота надає простір для проведення вебінарів і тренінгів, а також і сама є організатором онлайн-конференцій та інших заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації перекладачів. Крім того, на «ProZ.com» анонсуються не тільки віртуальні заходи, а й реальні зустрічі перекладачів і їх місце проведення. До того ж мережа пропонує до продажу перекладацькі програми для підвищення ефективності та швидкості роботи.

«Город переводчиков» популярний виключно серед російськомовного населення. На цьому сайті багато цікавої, корисної інформації. Так, коли користувач заходить на сайт, він бачить панель інструментів з назвами сторінок: «Новини», «Енциклопедія перекладача», «Блоги», «Авторський щоденник», «Форум», «Робота», «Декларация», «Пошук», «Про нас пишуть», «Нагороди», «Читальня», «Конкурси», «Опитування» тощо. Проте сайт і форум стали досить громіздкими, у записах і коментарях форуму з'явилося багато нерелевантної та застарілої інформації, багато тем стали повторюватися. Особливо багато цінної інформації тут знайдуть для себе перекладачі англійської мови, конкретної інформації про інші мови на сайті дуже мало. В інформаційному плані спільнота «Город переводчиков» найбільш цінна для початківців і менш досвідчених перекладачів.

«LinkedIn» – найбільша соціальна спільнота для пошуку та встановлення ділових контактів, доступна на 24 мовах. Ця платформа дає користувачам змогу спілкуватися з представниками їхньої професії, шукати роботу й заробляти авторитет у галузі, в якій вони працюють. За допомогою «LinkedIn» вони можуть з легкістю знайти людей, котрі працюють у певних компаніях чи організації, в яких працюють чи працювали раніше ті чи інші люди.

Головна відмінність цієї спільноти полягає в тому, що тут спілкування відбувається за серйозних формальних обставин і зосереджено навколо професійної діяльності учасників. Варто відзначити декілька груп для перекладачів, які допоможуть відстежувати тренди ринку праці та новини професійної спільноти: «Translators – Interpreters network», «International Association of Professional Translators and Interpreters (IAPTI)», «Translation work opportunities», «Localization Professional». Вищеназвані групи об'єднують перекладачів з понад 50 країн, надають користувачам актуальну інформацію та сприяють спілкуванню перекладачів на професійну тематику й побудові ділових стосунків.

Користувачеві необхідно регулярно поновлювати інформацію про проекти, над яким він працює задля демонстрації своєї компетенції. Адже 66% компаній наймають працівників, спираючись на їхні минулі проекти. Також необхідно вказувати посилання на колишні проекти. Так в інших користувачів буде можливість детальніше з ними ознайомитися.

Також не варто недооцінювати рекомендації, адже їх роль у «LinkedIn» дуже важлива. Рекомендації – це розгорнутий відгук колишніх і теперішніх колег, партнерів і клієнтів. Чим більше рекомендацій, тим вищий рівень довіри до інформації, вказаної в профілі.

Результати останніх досліджень у галузі статистики свідчать, що з кожним роком усе більше й більше перекладачів стають членами соціальних спільнот. Не лише фрилансери, а й перекладачі, які працюють в офісі, все частіше звертаються до перекладацьких форумів. Розглянемо детальну статистику використання найбільш уживаних професійних спільнот для перекладачів:

Дослідивши аудиторію користувачів «LinkedIn» за гендерними, віковими ознаками та за місцем розташування (США, Великобританія, Індія, Бразилія, Іспанія), дійшли висновку, що більшість користувачів «LinkedIn» – це чоловіки віком від 30 до 49 років у США. Це зумовлено тим, що переважає кількість користувачів цієї спільноти – це американці, які працюють у сфері фінансів та інформаційних технологій. Як свідчить гендерна статистика, в цих галузях працює 54–57% чоловіків [12].

Після проведення детального аналізу спільноти можна зробити висновок, що «XING» найбільш популярна в німецькомовних країнах (Австрії, Німеччині, Швейцарії), що не є дивним, адже мережа заснована в Німеччині та довгий час мала лише німецьку мову інтерфейсу. Оскільки мережа спрямована на встановлення й підтримку бізнес-контактів, вона не є популярною серед молоді: 46% користувачів – це люди від 40–49 років.

Аналіз користувачів «ProZ.com» демонструє нам, що майже 60% користувачів – це американки, що підтверджується статистичним дослідженням, проведеним Міжнародною асоціацією перекладачів конференцій [9].

Дослідивши вікову та гендерну категорію користувачів «Город переводчиков», отримали такі результати: здебільшого користувачами цієї спільноти є чоловіки (Росія), які відвідують розділи з бізнес-тематикою та порадами щодо перекладу конференцій. Серед користувачів – переважно молодь, що пояснюється тим, що в пострадянському просторі цифрові технології ще не до кінця ввійшли в ужиток і є найбільш поширеними серед молоді.

Статистичне дослідження, проведене в процесі написання статті, показує, що користувачами професійних соціальних мереж є всі вікові групи, проте спільноти, спрямовані на пошук і встановлення бізнес-контактів найбільш популярні серед людей середньої вікової категорії. Професійні платформи найбільш розповсюджені в західних країнах, оскільки Україна лише нещодавно почала процес впровадження та активного використання інформаційних технологій у професійному середовищі. Зокрема, соціальні мережі для перекладачів користуються найбільшим попитом у США, Великобританії, Німеччині й Італії. Уважаємо статтю надзвичайно актуальною та затребуваною, адже на сучасному етапі глобалізації й розвитку інформаційно-комунікаційних технологій соціальні мережі перетворюються на основне джерело фахового інформування та професійної комунікації для перекладача.

Література:

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Москва: Междунар. отношения, 1975. 240 с.
2. Блэк С. Введение в паблик рилейшнз / пер. с англ. Ростов-на-Дону: Феникс, 2011. 317 с.
3. Галіч Т.О. Соціальні інтернет-мережі та віртуалізація суспільного життя. Соціологія майбутнього: науковий журнал з проблем соціології молоді та студентства. 2010. № 1. С. 145–152.
4. Гиллен П. Новые агенты влияния. USA. Society for New Communications Research, 2009. 80 с.
5. Данько Ю.А. Феномен соціальних мереж у контексті становлення і розвитку мережевого суспільства. Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія «Соціологічні науки». 2012. Том XV. № 1. С. 53–59.
6. Захарченко А.П. Соціальність інтернет-медіа та її вплив на популярність ресурсу. URL: <http://storage.library.opu.ua/online/periodic/iopkXXI/308-315.pdf>.
7. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение: учебное пособие. Москва: ЭТС, 2004. 424 с.
8. Нелюбин Л.Л. Введение в технику перевода: учебное пособие. Москва: ЛитРес, 2015. 1204 с.
9. Підласий І.П., Підласий І.П. Педагогічні інновації. Львів: Рідна школа, 1998. 260 с.
10. Портал Міжнародної асоціації перекладачів конференцій. URL: <https://aiic.net/>.
11. Федорова О.Л. Ера соціальної комунікації: проблематика нових медіа. URL: http://www.philology.univer.kharkov.ua/nauka/e_books/visnyk_1027/content/fedorova.pdf.
12. Швейцер А.Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1988. 215 с.
13. Gender statistics for the EU. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Gender_statistics.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Соціальна мережа «LinkedIn». URL: <https://www.linkedin.com>.
2. Соціальна мережа «One Hour Translation». URL: <https://www.onehourtranslation.ru/>.
3. Соціальна мережа «ProZ.com». URL: <http://www.proz.com/>.
4. Соціальна мережа «Translators Cafe». URL: <https://www.translatorscafe.com>.
5. Соціальна мережа «XING». URL: <https://www.xing.com/>.
6. Соціальна мережа «Город переводчиков». URL: <http://www.trworkshop.net/>.

Анотація

**A. СОВЕТНА, О. ЛІСУН. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС
У РОБОТІ ПЕРЕКЛАДАЧА**

У статті досліджуються соціальні мережі «ProZ.com», «XING», «LinkedIn» і «Город переводчиков» як інформаційний ресурс для перекладача. Основна увага зосереджена на їх функціях і можливостях. Проведено статистичне дослідження гендерної, вікової групи, а також країни, в якій нараховується найбільша кількість користувачів, і зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: соціальні мережі, професійна діяльність, переклад.

Аннотация

**A. СОВЕТНАЯ, О. ЛИСУН. СОЦИАЛЬНЫЕ СЕТИ КАК ИНФОРМАЦИОННЫЙ РЕСУРС
В РАБОТЕ ПЕРЕВОДЧИКА**

В статье исследуются социальные сети «ProZ.com», «XING», «LinkedIn» и «Город переводчиков» как информационный ресурс для переводчика. Основное внимание уделено их функциям и возможностям. Проведено статистическое исследование гендерной и возрастной группы, а также страны, в которой насчитывается наибольшее количество пользователей, и сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: социальные сети, профессиональная деятельность, перевод.

Summary

**A. SOVYETNA, O. LISUN. SOCIAL NETWORKS AS INFORMATION RESOURCE IN THE WORK
OF THE TRANSLATOR**

The article deals with social networks «ProZ.com», «XING», «LinkedIn» and «The city of translators» as information resource especially in the work of the translator. Special attention is paid to their functions and possibilities. Gender and age groups, country with the biggest number of users were analyzed.

Key words: networks, professional activity, translation.

старший викладач кафедри теорії,
практики та перекладу
німецької мови
Національного технічного
університету України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З АГІОНІМАМИ ТА ХРОНОНІМАМИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Проблеми взаємодії мови й культури, впливу етнокультурних та етнопсихологічних чинників на мовні процеси передбачають опрацювання питань текстової компетенції народної культури, народної психології, міфотворчості із залученням у поле зору таких об'єктів позамовної дійсності, як побут, природа, обряди, традиції, міфічні образи, тощо, у категоріях мовленнєвих стереотипів [1, с. 10].

Яскравими лексичними компонентами національно забарвлених фразеологізмів є власні назви, які відіграють важливу роль у системі мови та культури, сприяють виявленню національно-культурних особливостей певного народу й виконують роль орієнтира в часі та просторі. До аналізу й досліджень цієї тематики долучались багато зарубіжних і вітчизняних учених-філологів, таких як О.П. Пророченко, О.Ф. Кудіна, Р.П. Зорівчак, Р.І. Охштат, Н.П. Щербань, В. Фляйшер, Ю.А. Фірсова, Сs. Földes і багато інших. Тематика статті актуальна, адже сучасна лінгвістика спрямована на виявлення та аналіз мовних явищ, пов'язаних із культурою, етносом, національною ментальністю, у тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням, духовно-практичною діяльністю, а також зумовлена помітним інтересом дослідників до закономірностей функціонування мовної системи, дослідження функцій мови та мовних одиниць.

Метою статті є аналіз однієї з підсистем фразеологічної системи німецької мови, а саме фразеологічних одиниць з агіонімами та хрононімами, та способів відтворення їх значення українською мовою.

Як уже доведено, власні назви не можуть бути просто «мітками», оскільки в семантиці імені проявляється те загальне, що може абстрагуватися, що відображає дійсність, становлячи єдність загальних та індивідуальних рис характеру людини, предмета чи явища. У їх семантиці ми виділяємо граматичне значення, понятійний зміст, який формується під впливом реальної дійсності. Власні назви дають можливість у єдності з мовним контекстом дослідити історію народу, його світогляд, історію мови й перетворення конкретного значення в образ, у символ. У складі фразеологізмів вони можуть зберігати свій онімічний характер, указуючи на конкретну особу або об'єкт і викликаючи в адресата мовлення згадки про певні події, властивості та ознаки, пов'язані з денотатами – реальними носіями імені. У цьому випадку онім є етимологічним індикатором [2, с. 61], носієм екстралінгвістичної інформації про денотат імені й утворює семантичне ядро фразеологізму. Проте у більшості випадків унаслідок збільшення абстрактності та за рахунок уведення більш виразних у плані мотивації фразеологічного змісту компонентів відбувається послаблення семантики власної назви, вона набуває узагальнено-вказівного значення.

З огляду на це, досить цікавими з погляду трактування й перекладу є фразеологічні одиниці з агіонімічними та хрононімічними компонентами, а саме з іменами святих, назвами свят, днів тижня й місяців. Первинними денотатами агіонімів (назв святих) були конкретні люди з певними іменами. З часом первинне значення конкретної власної назви втрачалось, із цими іменами почали пов'язувати вторинне значення одиничного, специфічного. Такі антропоніми трансформувалися в хрононіми – власні назви часових понять – і стали співвідноситися з певною порою року, з певними днями – святами [3, с. 169–170]. Наприклад: *der Martin kommt auf dem Schlitten geritten* – про сніг у листопаді (день святого Мартіна, святкують 11 листопада), *Martin wirft mit Nüssen* – про сильний вітер у листопаді, який зриває з дерев горіхи, *St. Klemens uns Winter bringt* – 23 листопада, день святого Клементя, символізує початок зими.

З іменами святих пов'язані народні уявлення про зміну пір року, про погоду, майбутній урожай тощо. Наприклад: *nach Matthäus geht kein Fuchs mehr über Ei*; *St Andreas macht das Eis*, *St. Georg bricht es*. Уважалося, що перші ознаки весни з'являлися вже на Стрітіння – ліхтмесс (Марія Ліхтмесс), 2 лютого. У цей день селяни починали готуватися до весняно-польових робіт. Перевагу на Стрітіння надавали прохолодній погоді. Уважалося, що в цей день краще побачити вовка, ніж сонце: *Lichtmess im Klee*, *Ostern im Schnee*. У Вестфалії та деяких інших землях початком весни вважали 22 лютого (день святого Петра). Хоча в цей день ще холодно, проте все свідчить про наближення весни: *St. Petri Stuhl den Frühling winkt*; *St. Peter stößt den Brand in die Erde*.

Багато сільськогосподарських прикмет пов'язані з днем святого Віта (hl. Veit – 15 червня). Уважалося, що це найкращий час для посіву льону та ячменю:

*Wer den Lein säet nach Veit,
Geht die Saat quit,
Wer ihn säet vor Meder –
Ist ein Narr.*

Цей день уважали також зміною пори року: *Sankt Veit ändert sich die Zeit, und die Blätter wenden sich auf die andere Seit*. Багато прикмет метеорологічного й сільськогосподарського характеру пов'язують з Івановим днем (21 червня). Давні люди були переконані, що до Іванового дня дощі потрібні, а після нього від них лише шкода: *Was der Juni beregnet, er auch segnet*. Найбільша кількість звичаїв і прикмет припадає на день святого Андрія (30 листопада). Уважалося, що *Kathe wäscht, Andreas trocknet* (день святої Катерини Великомучениці 25 листопада); *St Andreas macht das Eis, St. Georg bricht es; Andries bringt den Winter gewiss; Andreas Misse kommt der Winter gewisse*.

Іноді назви святих уживаються для створення метафоричних зворотів жартівливого характеру: *bei Sankt Velten!* – сто чортів! *Dass dich Sankt Velten ankomme!* – Дідько б тебе побрав! *Petrus meint's gut (mit uns)* – розм. погода гарна, погода сприяє нам; *Peter lässt Wasser* – розм. йде дощ; *mit ihm ist (es) Matthäi am letzten* – розм. його справи погані, він недовго протягне, він доживає останні дні; *die Schlüssel Petri suchen* – сподіватися на хорошу погоду; *Petrijünger sein* – бути завзятим рибалкою; *das ist Matthäi am letzten* – розм. далі цього неможливо, це крайній термін; *bei Petrus anklopfen* – свф. померти; *bei ihm ist es Matthäi am letzten* – розм. у нього в кишенях пусто, у нього закінчилися всі гроші.

Сталі порівняльні звороти з компонентами – іменами святих створюють фразеологічні образи суттєвого емоційно-експресивного забарвлення: *lang wie ein Johannistag* – розм. довгий як Іванів день (24 червня); *arm wie Lazarus* – бідний як Лазар.

Національно-культурно забарвленими є також фразеологізми з компонентами – днями тижня, назвами місяців і пір року. На нашу думку, найбільш образно позначуваними є німецькі дні тижня *неділя* та *понеділок*. Так, вираз *der blaue Montag* має в німецькій мові свою історію. Спочатку йшлося про останній масничний понеділок перед Великим постом, який був вихідним днем. У цей день католики прикрашали вівтар блакитною тканиною. Згодом традиція неробочого вихідного понеділка набула нового тлумачення у зв'язку з цеховою діяльністю. Понеділок був традиційним днем для всіх цехових зборів, і коли постало питання надання робітникам додаткового вихідного дня, то вибір припав на понеділок. У сучасній німецькій мові в іронічному значенні вживається фразеологізм *blauen Montag machen/halten*, який має значення прогулювати, не виходити на роботу (після свят, після неділі). Реалізуючи негативні емоції, компонент *Montag* уживається також у прислів'ї *Montag blau, Dienstag Hunger*. Фразеологічне маркування неділі виявлено в цілій низці зворотів. Насамперед це фразеологізми на позначення певних днів-свят: *der silberne Sonntag* – передостання неділя перед Різдвом, неділя третього адвента; *der goldene Sonntag* – остання неділя перед Різдвом; *kupferner Sonntag* – третя неділя перед Різдвом, неділя третього адвента; *Palmsonntag* – вербна неділя; *der weiße Sonntag* – неділя після Пасхи (в цей день відбувається конфірмація й дівчата вперше одягають довгі білі сукні; пор.: рос. *Фомино воскресенье*). Інші фразеологічні одиниці є метафорично переосмисленими та мають здебільшого повчальний характер: *alle Tage ist kein Sonntag* – розм. не все кому масляна, буде і Великий нічт; *sich einen Sonntag machen* – зробити собі свято (вихідний день); *wie der Montag auf den Sonntag klappen* – розм. йти як по маслу, вдаватися; *wer alle Tage feiert, fragt nicht nach dem Sonntag*; *Ein guter Sonntag will einen guten Montag haben* – після хорошого вихідного буде легким тиждень.

У німецькому календарі важливе місце посідали релігійні свята, що відображено в мові. Назви релігійних свят входять до складу багатьох фразеологізмів. Найбільшим святом у Німеччині є Різдво: *über Weihnachten kein Fest über des Adlers kein Nest* – присл. немає свята більшого ніж Різдво, як немає гнізда вищого, ніж в орла. Значущість цього свята пояснюється тим, що ще до XVII століття воно було початком року, а в далекому минулому в древніх германців на цей час припадало свято середини зими – *Mittewinterzeit*. Темою різдвяних свят мотивовані фразеологізми *weiße Weihnachten* – біле Різдво (говорять, коли на Різдво випадає сніг); *grüne Weihnachten* – зелене Різдво (говорять, коли на Різдво немає снігу); *sich freuen wie ein Kind auf Weihnachten* – дуже радіти чому-небудь; *deine Sorgen wünsche ich dir zu Weihnachten* (австр.) – розм. твої хвилювання нічого не варти; *lieber zehn (fünf) Jahre nichts zu Weihnachten* – мені це не потрібно! (вигук, відхилення, запевнення). Улюбленими святами є також у німців Великдень (*Ostern*), Трійця (*Pfingsten*), масляна (*Fasching, Fastnacht, Karneval*). Багато прикмет пов'язані із цими святами: *grüne Weihnachten* – *weiße Ostern* – безсніжне Різдво, пізня зима – пізня весна.

В основу низки зворотів покладено традиції, пов'язані зі святкуванням того чи іншого свята. Так, на Трійцю особливо в південній частині Німеччини існував звичай прикрашати вінками худобу. Цій традиції зобов'язаний своїм походженням зворот *geschmückt sein wie ein Pfingstochse* – бути одягненим без смаку. Будучи стрижневими словами таких фразеологізмів, ономастичні компоненти не лише виконують функцію хрононімів, а й, у свою чергу, зазнають семантичних перетворень, які базуються на метафоричному перенесенні ознак певного святого або свята.

У вигуківих зворотах власнеіменний компонент є семантично спустошеним і підлягає повній десемантизації: *ich habe dir 'runter, dass du denkst, Ostern und Pfingsten fallen auf einen Tag!* – розм. Я тебе так трісну, що ти світу білого не бачитимеш!

У багатьох народів є свої жартівливі свята, під час яких можна не лише повеселитися, а й поглузувати з когось-небудь, розіграти когось-небудь. Європейський звичай розігрувати когось-небудь першого квітня пов'язаний зі зміною календарної системи за «юліанським» принципом. За часів правління Ромула, засновника Риму, квітень уважався другим місяцем року (всього було 10 місяців). Із латинської квітень (*aprilis*) означає той, що відкриває, тобто місяць, коли прокидається природа, місяць весняного рівнодення. Це було свого роду свято Нового року. Коли за наказом короля Карла IX у 1564 році зі зміною календарної системи початок року у Франції був перенесений на 1 січня, першоквітневий Новий рік став неофіційним, несправжнім [4, с. 54]. У середньовічній Німеччині давали один одному такі «доручення», як роздобути десь гусячого молока, півнячих яєць, сушеного снігу. Цей день став днем «усіх дурнів». Першоквітневу тематику відтворюють такі фразеологічні одиниці: *heute ist doch*

nicht der erste April – розм. сьогодні не перше квітня, мене не обдуриш; *jemanden/einen in den April schicken* – розм. обдурити кого-небудь, поглузувати з кого-небудь; *der Aprilnarr* – розм. обдурений першого квітня.

Унаслідок народних спостережень за погодою та майбутнім урожаєм з'явилися фразеологізми: *Was der August nicht kocht, lässt der September ungebraten* – літній день рік годує; *Mai kühl und nass, füllt der Bauer Scheuer und Fass* – прик. травень холодний, рік хлібородний; *wer im Heu nicht gabelt, in der Ernte nicht zappelt, im Herbst nicht früh aufsteht, sieht zu, wie es im Winter geht* – хто не працює круглий рік, страждатиме взимку; *April, April, der macht was er will* – у нього сім н'ятниць на тиждень; *der Sommer sorgt für den Winter und der Winter für den Sommer* – попрацюєш улітку, матимеш спокій узимку; *Frauengunst und Aprilwetter sind veränderlich* – квітнева погода мінлива як жіночі примхи.

Отже, фразеологізми з іменами святих, назвами свят, днів тижня та місяців утворюють численну й цікаву групу сталих сполучень і прикмет, у складі яких власні назви зазнають семантичних перетворень і розвивають темпоральні значення. Виходячи із цього, можемо стверджувати, що під час фразеологічних способів відтворення фразеології оригіналу в перекладі за максимального збереження смислу висловлювання з найбільшою повнотою передаються елементи форми цього висловлювання. Під час використання фразеологічних еквівалентів зберігається весь комплекс значень перекладеної одиниці. У цьому випадку в мові перекладу існує образний фразеологізм, що збігається за всіма ознаками з фразеологічною одиницею оригіналу.

Література:

1. Кононенко І.В. Мова і народна культура. Мовознавство. 2001. № 3. С. 62–69.
2. Ажнюк Б.М. Англійські фразеологізми з власноіменним компонентом. Мовознавство. 1984. № 6. С. 61–65.
3. Москаленко Н.А. Фразеологізми з антропонімами в українській мові. Питання сучасної ономастики / відп. ред. К.К. Цілуйко. Київ: Наукова думка, 1976. С. 166–170.
4. Мокиєнко В.М. В глибокій поговорки. Київ: Рад. шк., 1989. 221 с.

Анотація

З. ЧЕПУРНА. ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З АГІОНІМАМИ ТА ХРОНОНІМАМИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті здійснена спроба вивчення комплексу проблем, пов'язаних із перекладом фразеологічних одиниць, розглядаються труднощі перекладу німецьких фразеологічних одиниць українською мовою, пропонуються способи перекладу фразеологічних одиниць з агіонічним і хрононімічним компонентами.

Ключові слова: стійкі фразеологічні сполучення, компонент, фразеологізм, власна назва, ономастика, фраза, ідентичність, словосполучення.

Анотация

З. ЧЕПУРНАЯ. ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С АГИОНИМАМИ И ХРОНОНИМАМИ В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

В статье предпринята попытка изучения комплекса проблем, связанных с переводом фразеологических единиц, рассматриваются трудности перевода немецких фразеологических единиц на украинский язык, предлагаются способы перевода фразеологических единиц с агоницистическим и хрононимическим компонентами.

Ключевые слова: устойчивые фразеологические сочетания, компонент, фразеологизм, имя собственное, ономастика, фраза, идентичность, словосочетания.

Summary

Z. CHEPURNA. FUNCTIONING OF PHRASEOLOGICAL UNITS WITH AGIONIMAS AND CHRONONYMAS IN GERMAN LANGUAGE

The article attempts to study a set of problems related to the translation of phraseological units. It examines the difficulties of translating German phraseological units into the Ukrainian language and suggests ways of translating phraseological units with an agonistic and chrononym component.

Key words: stable phraseological combinations, component, phraseology, proper name, onomastics, phrase, identity, word-combinations.

кандидат філологічних наук,
доцент,
докторант
Львівського національного
університету імені Івана Франка

ЕМОЦІЇ ЯК СУСПІЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Спектр термінів на позначення емоцій свідчить про багате на емоції життя середньовічних українців. «Слово нѣкокого отъца къ сыноу свокмоу, словеса дүшепользна» з «Ізборника Святослава» 1076 р. яскраво показує, що наявність синонімічних емоційних понять є ознакою гармонійної системи емоційного досвіду. На жаль, емоції часів Київської Русі майже не досліджували як в українській, так і в слов'янській і світовій лінгвістиці. Діахронне зіставлення мовних знаків на позначення емоцій, їх семантичного наповнення, соціокультурної мотивації розкриває історію етнопсихологічної рецепції світу та її репрезентацію в тексті.

У міжкультурній комунікації дослідження емоцій і їх мовного кодування досліджували досить активно і з погляду ономазіологічного, і з погляду семасіологічного. Праці Л. Бабенко, А. Біласа, А. Вежицької, Д. Коромінес-і-Кальдес, В. Сантіаго Араухо, О. Трофімової, В. Шаховського присвячено прагматичним та аксіологічним аспектам міжмовного спілкування. Соціокультурний метод для оцінювання перекладу термінів на позначення емоцій уже розглянуто в дослідженнях емоцій. Ідеться про великий обсяг мовної інформації, підбраної згідно з різноманітними критеріями, яка охоплює різні жанри мовлення. Очевидно, семантична природа лексем на позначення емоцій тлумачиться з огляду на широке коло зв'язків з такими чинниками, як фактичність, імовірність і суспільні відносини. Окрім того, емоції можуть прирівнюватися до суджень, і тоді вони стають частиною цих суджень. Водночас бракує об'єктивних чітких критеріїв для опису під час зіставлення конкретних текстів.

Корпусне дослідження для зіставлення термінів на позначення емоцій та оцінювання їх перекладу дуже бажане, але його треба укладати відповідно до властивих принципів, що визначають специфічні риси аналізованого тексту. Отже, застосування моделі соціологічного аналізу емоцій Дж.Е. Стец і Дж.Г. Тернера [8, с. 33] до середньовічних текстів створює ту проблему, що неможливо охопити всі аспекти, яких вимагає модель. Наприклад, діалогові аспекти емоцій (рольова гра, форми розмов, використання пропозицій і виразових жестів) не можна цілком описати на основі відомостей із середньовічних текстів. Так само вивчення емоцій як частини суспільних структур зосереджується на житті різних громад, що не є завжди доцільним (або можливим) для аналізу тексту. Завдання аналізу – дослідити цей контекст і його цінності, а от суспільні погляди громади на емоції вже досліджуються на основі групи текстів. Проаналізуємо цю думку на матеріалі тексту з «Ізборника Святослава» 1076 р. – «Слово нѣкокого отъца къ сыноу свокмоу, словеса дүшепользна» [2, с. 158–197] – та його двох українськомовних перекладів (І. Франка [5] і В. Яременка [1, с. 1, 373–385]) й одного англійськомовного (В. Федера [7, с. 5–12]).

На основі обраного тексту реконструюємо систему термінів на позначення емоцій у Русі XI ст., а також подаємо варіанти термінів, які запропонували перекладачі:

	Оригінал 1076 р.	Переклад І. Франка, 1916 р.	Переклад В. Яременка, 2002 р.	Переклад В. Федера, 1994 р.
	Емоції (вихідні іменники)			
1.	оуґѣха	утіха	утіха	comfort
2.	веселник	веселість	веселість, веселощі	merriment, happiness, cheerfulness
3.	радость	радість	радість	joy
4.	страхъ	–	страх	fear
5.	въздыханик	зітхання	зітхання	sighing
6.	печаль	сум, турбота	сум, турбота	pine, sullenness
7.	сѣтованик	засумованість	нарікання, засумованість	regret, sadness
8.	скърбь	скорба, жаль, туга, стурбованість, сум, смуток	скорба, жаль, туга, горювання, стурбованість, сум, смуток	grief
9.	плачь	плач	плач	weep
	Стани, схожі до емоцій (виражені дієсловами)			
10.	стыди сѧ	соромитися	стидатися, соромитися	be ashamed
11.	поболи себеѧ	–	пожаліти себе	have compassion

Обмежений текстовий корпус і прагнення залучити якомога точніші критерії, що не сприяють інтерпретаційній множинності, спонукають нас використати лише три частини соціологічного опису емоцій, який пропонують Дж.Е. Стец і Дж.Г. Тернер, а саме:

1. когнітивна характеристика:
  - а. загальне визначення власних ситуацій або ситуацій інших,
  - б. участь у спричиненні цих ситуацій,
  - в. усвідомлення свого місця в суспільній структурі,
  - г. ідентифікація культурних принципів;
2. емоційна стимуляція:
  - а. позитивна/негативна,
  - б. когнітивна оцінка,
  - в. знання відповідних культурних принципів;
3. культура:
  - а. емоційні ідеології (відповідна реакція в різних ситуаціях),
  - б. емоційний досвід,
  - в. лексика емоцій,
  - г. правила почуттів і їх вираження.

Така схема дає змогу застосувати 11 критеріїв, які можна розширити в тлумаченнях і коментарях. Це – принципи аналізу, яких можна дотримуватися, розглядаючи текст крізь призму емоцій. Для цілей контекстного аналізу й верифікації використано ілюстративний корпус словника І. Срезневського [4], Словника української мови [3] та Оксфордського словника англійської мови [6].

В аналізованому творі особливу, позірну перебільшену увагу присвячено християнству, що було провідною темою в українських та англійських середньовічних текстах, хоча сучасний читач не схильний концентруватися так багато на християнському світогляді. Таке твердження також характерне для середньовічного неосвіченого мовця, але не для письменних людей, які однозначно були християноцентричні.

Приклад 1

	<i>оутѣха</i>	<i>утіха</i>	<i>comfort</i>
Когнітивна характеристика			
- <i>его-центрична емоція</i>	+	+	+
- <i>викликана зусиллями</i>	+	+	+
- <i>не-участі в суспільній структурі</i>	+	+	+
- <i>імовірні асоціації з церквою</i>	+	–	+
Емоційна стимуляція			
- <i>позитивна емоція</i>	+	+	+
- <i>суб'єктна й суспільна залученість</i>	+	+	+
- <i>досягнення користі в християнстві</i>	+	–	+
Культура			
- <i>підтримка під час стресу</i>	+	+	+
- <i>задоволення</i>	+	+	+
- <i>протилежне горю</i>	+	+	+
- <i>спонукання до подальших дій</i>	+	+	+

Вибір еквівалентів успішний: давньоукраїнська й англійська лексеми збігаються. Різниця між давньо- та новоукраїнськими поняттями спричинена більшою секуляризацією сучасних понять. Утрачені асоціації в лексемі новоукраїнської мови не означають, що ці асоціації неможливі в певному контексті. Так само англійська лексема використовувалася у відповідному релігійному контексті, проте в сучасному житті ці асоціації не будуть релігійно марковані, оскільки рівень секуляризації значно вищий, ніж у Середньовіччі.

Приклад 2

	<i>веселіє</i>	<i>веселість</i>	<i>merriment</i>	<i>happiness</i>	<i>cheerfulness</i>
Когнітивна характеристика					
- <i>его-центрична емоція</i>	+	+	–	+	+
- <i>викликана удачею</i>	+	+	+	+	–
- <i>участь у суспільній структурі</i>	+	+	+	+	+
- <i>імовірні асоціації з церквою</i>	+	–	–	+	–
Емоційна стимуляція					
- <i>позитивна емоція</i>	+	+	+	+	+
- <i>доречність</i>	+	–	–	+	–
- <i>досягнення користі в християнстві</i>	+	–	–	+	+
Культура					
- <i>успіх</i>	–		+/-	+	–
- <i>приємність</i>	+	+	+	+	+
- <i>добро</i>	+	+	–	+	+
- <i>досягнення того, що вважається добрим</i>	+	+	–	+	+

Вибір еквівалента в новоукраїнській мові вмотивовано його походженням, але не взято до уваги історичну зміну його значення, тоді як англійські лексеми по-різному висвітлюють онтологічну сутність оригіналу. Тому лексема «merriment» – спрямована назовні емоція, яка наближається до святкування, аніж до внутрішньої сутності, яким є психічний стан.

Приклад 3

	<i>радо́сть</i>	<i>радість</i>	<i>joy</i>
Когнітивна характеристика			
- емоція, спрямована назовні	+	+	+
- викликана діями	+	+	+
- участь у суспільній структурі	+	+	+
- імовірні асоціації з церквою	+	-	+
Емоційна стимуляція			
- позитивна емоція	+	+	+
- суб'єктна й суспільна залученість	+	+	+
- християнський дар	+	-	+
Культура			
- розуміння гаразду	+	+	+
- задоволення, приємність	+	+	+
- щастя	+	+/-	+
- духовне піднесення	+/-	+	+

Давньоукраїнська емоція «радо́сть» не виявляється так відкрито, а охоплює два смисли: одне – спокійне як «утіха», а інше – це святковість і збудження.

Варто поставити під сумнів чистоту експерименту: як недостатність лексикографічних цитат впливає на аналітика (чи навіть маніпулює ним) у його бажанні виявити ті самі критерії? Аналогічно словники впливають на ментальність читача в такий спосіб, що результат можна оцінювати як ідентичний до описаного в словнику й відображений в оригіналі. Це не повноцінні критерії, а радше напрями для подальшого пошуку мірила для оцінювання. З погляду статистичних підрахунків вони відображають семантичне співвідношення між відповідними текстами достатньою мірою.

У сучасному українському понятті церковні асоціації відсутні, згідно з академічним Словником української мови [3, с. 8, 436]. Причина в тому, що словник склали в епоху офіційного атеїзму, а тому християнські послання й асоціації об'єктивно пригасили. Тепер у суспільстві релігійної свободи українські мовці знову можуть відчувати певні релігійні, але не обов'язково християнські асоціації. Водночас це можна пояснити через існування конкретного канону текстів, що впливають на способи мислення.

Можливо, якби світська література Середньовіччя більше розвинулась, ми могли б зробити висновки щодо ширшого спектру емоційних асоціацій, однак невелика кількість жанрів письмових текстів може об'єктивно свідчити про обмежені шляхи світосприйняття.

Терміни на позначення емоцій відображають емоційний досвід, який неминуче зводиться до цих термінів не лише в середньовічних контекстах, а й також у поведінці, відображеній у теперішніх текстах. Наш підхід є суб'єктивний, зрештою, об'єктивно-суб'єктивний, оскільки він і є основним принципом сучасних перекладачів і критиків. Фундаментальний аналітичний засіб, яким є аналітичне самоспостереження в нашому випадку, буде частково суб'єктивним у пошуку відповідного синоніма.

Загальноприйнята думка, що сутність перекладу полягає в збереженні значення мовних одиниць, не враховує всю складність семантичного опису слова, яку вже виявили численні аналітичні методики. Вивчення термінів на позначення емоцій ще більш ускладнене, адже вони стимулюють аналітика й читача звертати увагу насамперед на власні переживання, а не параметри, що їх емпірично можна вважати однаковими для спільноти. Тому соціокультурний контекст набуває визначальної ваги для встановлення і правдивості розуміння оригіналу й відповідності в міжкультурній комунікації.

Література:

1. Золоте слово: хрестоматія літератури України-Русі епохи середньовіччя IX–XV століть: у 2 кн. / за ред. В. Яременка; упорядн.: В. Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконті, 2002.
2. Изборник 1076 года / изд. подгот. В.С. Гольштенко, В.Ф. Дубровина, В.Г. Демьянов, Г.Ф. Нефедов. Москва: Наука, 1965. 1090 с.
3. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. Київ: Наук. думка, 1970–1980.
4. Срезневский И. И. Материалы для словаря древне-русского языка по письменным памятникам: в 3 т. Санктпетербургъ, 1893–1912.
5. Франко І. Із лектури наших предків XI в. Франко І. Додаткові томи до Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Київ: Наук. думка, 2010. Т. 54. С. 911–922.
6. The Compact Edition of the Oxford English Dictionary: Complete Text Reproduced Micrographically: in 2 vols. Oxford; London; Glasgow et al.: Oxford University Press, 1971.
7. The Edificatory Prose of Kievan Rus' / transl. by W. R. Veder and with Introductions by W. R. Veder and A. A. Turilov. Harvard: Harvard University Press, 1994. lvi, 202 p. (Harvard Library of Early Ukrainian Literature; Vol. 6).

8. Stest J. E., Turner J. H. The Sociology of Emotions. Handbook of emotions / ed. by M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, L. Feldman Barrett. 3rd ed. New York ; London: The Guilford Press, 2008. P. 32–46.

Анотація

Т. ШМИГЕР. ЕМОЦІЇ ЯК СУСПІЛЬНА ПРАКТИКА ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

У статті розглянуто терміни на позначення емоцій крізь призму міжмовного та внутрішньомовного перекладу. Апробовано застосування соціокультурного методу для оцінювання перекладу термінів на позначення емоцій на основі моделі соціологічного аналізу Дж.Е. Стец і Дж.Г. Тернера. Хоча лексикографічна практика впливає на ментальність читача в такий спосіб, що результат можна оцінювати як ідентичний до описаного в словнику й відображений в оригіналі, обрані описові критерії стимулюватимуть напрями з метою подальшого пошуку мірила для зіставлення цих термінів.

Ключові слова: перекладознавчий аналіз, терміни на позначення емоцій, емоція радості, емоція щастливості, давньоукраїнська мова.

Аннотация

Т. ШМИГЕР. ЭМОЦИИ КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРАКТИКА И ИХ ПЕРЕВОД

В статье рассмотрены термины, присущие обозначению эмоций сквозь призму межъязыкового и внутриязыкового перевода. Апробирован социокультурный метод для оценки перевода терминов обозначения эмоций на основе модели социологического анализа Дж.Э. Стец и Дж.Х. Тернера. Хотя лексикографическая практика влияет на ментальность читателя таким образом, что результат можно оценивать идентичным описанному в словаре и отраженному в оригинале, избранные описательные критерии будут стимулировать направления с целью дальнейшего поиска мер для сравнения этих терминов.

Ключевые слова: переводоведческий анализ, термины на обозначение эмоций, эмоция радости, эмоция счастья, древнеукраинский язык.

Summary

T. SHMIHER. EMOTIONS AS SOCIAL PRACTICES AND THEIR TRANSLATION

The author discusses emotion terms through the prism of interlingual and intralingual translation. The model of a sociological analysis of emotions as summarized by J. E. Stets and J. H. Turner for medieval texts has been tested. Although dictionaries influence users' mentality, so the outcome can be qualified as identical as described in the dictionary and presented in the original, the chosen descriptive criteria will stimulate approaches in search of guidelines for further evaluative interpretation and correlation of emotion terms.

Key words: translation quality assessment, emotion terms, emotion of joy, emotion of happiness, Old Ukrainian.

3. Міжкультурна комунікація

3. Межкультурная коммуникация

3. Intercultural communication

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
мовознавства
Вінницького національного
технічного університету*

*викладач кафедри мовознавства
Вінницького національного
технічного університету*

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УСНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Уміння розуміти усне мовлення та висловлювати власні думки є необхідним для багатьох людей, особливо під час вивчення іноземної мови. Це вміння необхідне студентам-іноземцям, адже основною формою говоріння в умовах навчання спеціальним предметам є монологічне мовлення, оскільки практично весь навчальний матеріал за фахом втілюється в цій формі мови. Одним із критеріїв рівня володіння іноземними студентами професійним мовленням є активність і самостійність побудови монологічного висловлювання продуктивного характеру.

Методика викладання української мови як іноземної – порівняно молода наука, тому кількість теоретичних досліджень та конкретних рекомендацій щодо монологічного мовлення української мови як іноземної обмежена. Хоча методика навчання іноземної мови та російської мови як іноземної має низку досліджень, в яких прямо чи опосередковано цю проблему висвітлили в своїх роботах такі дослідники, як А. Арутюнов, І. Зарубіна, Д. Ізаренков, О. Леонт'єв, В. Скалкін, Л. Дворецька, І. Зимня, Г. Рогова, Т. Сахарова, О. Стеценко, Є. Пассов, Н. Токуєва.

Погоджуємося з Н. Токуєвою, що «починаючи з підготовчого відділення, де іноземні громадяни проходять мовну підготовку, велику увагу необхідно приділяти навчанню монологічного мовлення з відтворення прослуханих текстів і самостійно підготовленим монологічним висловлюванням на задану тему у вигляді доповідей чи презентацій та самостійного спонтанного мовлення» [10, с. 248]. Адже одним з основних і важко досяжних практичних завдань мовної підготовки іноземних студентів є навчання усному спонтанному мовленню.

У «Стандарті з української мови як іноземної» (укладачі Н. Николаєва, Н. Бондарева, А. Дем'янюк, М. Шевченко, В. Овдіюк, М. Якубовська) щодо організації навчання іноземців української мови у вітчизняних ВНЗ на підготовчому відділенні для іноземних громадян зазначено, що наприкінці навчання на підготовчому відділенні:

- студент-іноземець має самостійно продукувати зв'язне висловлювання відповідно до запропонованої теми і комунікативно поставленої мети;
- студент-іноземець має будувати монологічне висловлювання репродукованого характеру на основі прочитаного тексту.

- інокомунікант має уміти розуміти на слух інформацію, що міститься в монологічному висловлюванні: тему, головну та додаткову інформацію кожної змістової частини повідомлення з достатньою повнотою і точністю [2].

Тому метою статті є проаналізувати раціональні підходи, що сприяють розвитку умінь спонтанного монологічного мовлення студентів-іноземців на підготовчому відділенні. Поставлена мета зумовила необхідність розв'язання наступних завдань: представити підходи щодо навчання монологічного мовлення з української мови як іноземної, які висвітлені в методичній літературі; охарактеризувати етапи навчання монологічного мовлення; розглянути ефективну систему вправ для навчання монологічного мовлення на підготовчому відділенні для іноземних громадян.

Монологічне мовлення має певні комунікативні, психологічні й мовні особливості, які викладач має враховувати в процесі навчання цього виду мовленнєвої діяльності. Для монологічного мовлення особливо важливо бути логічним та послідовним. Саме тому, працюючи в поданому напрямі, треба враховувати розробки психолінгвістики про побудову зв'язного висловлювання. І. Рахманов виділяє властиві такі риси монологічного мовлення: односпрямованість, зв'язність, тематичність, контекстуальність, порівняно безперервний спосіб мовлення, послідовність і логічність [8, с. 31].

У нашому дослідженні ми хочемо звернути увагу на чітке розмежування діалогічного та монологічного мовлення. Л. Крючкова виділяє основні ознаки монологічного мовлення:

1. Це форма мовлення, яка утворюється внаслідок активної мовленнєвої діяльності тієї особи, яка говорить, і розрахована на сприйняття цього мовлення тією людиною, яка слухає.
2. Виникає в результаті постановки певної проблеми й необхідності донести її до слухача.
3. Розвивається відповідно до поставленої теми, називає її та розкриває її зміст.
4. Більш організоване та завершене в структурно-смісловому відношенні, ніж діалогічне мовлення [4, с. 279].

Монолог, як і діалог, передбачає наявність, перш за все, слухача, який своєю реакцією, мімікою, жестикуляцією може призупинити монологічне мовлення, і надалі усне спілкування відбуватиметься в формі діалогу. Надзвичайно важливим є той факт, що в умовах реального усного спілкування доволі часто ми є учасниками діалогу з елементами монологічного мовлення і, навпаки, монологу з елементами діалогічного мовлення. Якщо говорити про іноземних студентів, то саме 2 варіант є більш прийнятним для них. Динаміку розвитку обох видів мовлення

визначає розширення тематики, використання дедалі більш складних структур, збільшення загального об'єму висловлювання. У практиці навчання мови ефективним є шлях «від діалогу до монологу», тобто розпочинати роботу над формуванням інтонаційних умінь треба з діалогічного мовлення, переходячи поступово до вдосконалення монологічних зв'язних висловлювань.

Лінгвісти В. Морозов, Л. Крючкова, С. Розанова умовно поділяють монологічне мовлення на репродуктивне та продуктивне [6, с. 89]. Отож, монологічне мовлення може бути репродуктивним (розгорнуті відповіді на питання до прослуханого чи прочитаного тексту, перекази, узагальнення) чи продуктивним (самостійне мовлення). Особливі репродуктивні уміння необхідні іноземному студенту для того, щоб передати пряму мову непрямою. Наприклад, для цього можуть слугувати вправи на перетворення прямої мови на непряму.

Залежно від комунікативної функції й характеру логічних та синтаксичних зв'язків між реченнями Н. Токуєва визначає такі основні види монологічного мовлення (в тому числі й професійно спрямованого монологу): опис, розповідь, повідомлення, оцінка, роздум (міркування), доказ» [10, с. 250].

У методиці викладання іноземних мов під час навчання монологу прийнято починати з опису, але з елементами розповіді, на підготовчому відділенні методисти рекомендують переважно займатися навчанням опису, а на основному етапі вивчення іноземної мови – розповіді й міркування. Основне завдання викладача – розвинути, насамперед, вміння описувати предмет мовлення. Опис – це повідомлення про наявні ознаки предмета мовлення. З точки зору граматики – це найлегший тип, оволодіння яким вимагає ґрунтовної лексичної підготовки, адже опис деталей потребує великої кількості різноманітних слів. Саме тому перед описом іноземні студенти мають опанувати нову та активізувати вже знайому лексику. На підготовчому відділенні студентам-іноземцям пропонуємо описати зовнішність свого друга, навчальну аудиторію, навчальний корпус, університет, власну кімнату в гуртожитку, місто, в якому навчаються (Вінницю). Дуже важливо для викладача навчити студентів спланувати свій монолог-опис, починати так, щоб привернути до себе увагу, робити монолог жвавим, висловлюючи свою точку зору, закінчити монолог.

Розповідь – це повідомлення про зміну ознак об'єкта мовлення. Тепер уже треба звертати більше уваги на видно-часові форми дієслова, а також дотримуватися певного порядку опису дій. Ефективно формувати граматичні навички розповіді допоможе завдання на заміну в тексті теперішнього часу на минулий. На підготовчому відділенні студенти розповідають про свою родину, про своє життя в Україні, про вивчення української мови на підготовчому відділенні, про відвідування екскурсій у місті Вінниці.

Міркування – повідомлення про ознаки предмета мовлення та їхні зміни із зазначенням логічних взаємодіючих між своїми висловлюваннями власної думки й точок зору інших людей. Для цього необхідно володіти логікою мислення й засобами її вираження. Тому на підготовчому відділенні навчання монологу-міркування розпочинаємо з простих завдань: питання – відповідь. Наприклад, у такий спосіб можна навчити іноземних студентів використовувати пояснювальні слова *тому й тому що*. Кожен тип монологічного мовлення (опис, розповідь, міркування) в навчальному процесі може реалізуватися залежно від етапу навчання, ситуації спілкування, комунікативної потреби студентів.

Процес навчання монологу умовно можна розділити на три основних частини:

- нагромадження в пам'яті іноземних студентів значної кількості лексичного матеріалу;
- вироблення навичок та умінь в іноземних студентів оперувати вивченим матеріалом;

- розвиток умінь у використанні мовлення для реальних комунікативних цілей. Відповідно до цього Г. Васильєва виділяє три етапи формування монологічних умінь. В основу кожного з них покладена якість висловлювання студентів, причому ця якість обов'язково веде до збільшення обсягу зразків мовлення, що використовуються студентами [1, с. 74–75].

Завдання викладача на першому етапі полягає в тому, щоб навчити студентів об'єднувати зразки мовлення рівня фрази в одну понадфразову єдність. На цьому етапі важливою є самостійність висловлювання: викладач лише називає тему, визначає загальний напрям думки, а вибір змісту залишається вільним.

На другому етапі завдання викладача полягає в тому, щоб навчити студентів самостійно будувати висловлювання понадфразового рівня. Навчання монологічного мовлення на цьому етапі здійснюється за допомогою різних опор (зображальних, вербальних, комбінованих). Як зображальні опори можуть слугувати окремі малюнки, слайди, тематичні та сюжетні картини, фонограми тощо. Вони допомагають створити навчально-мовленнєву ситуацію. Проте потрібно пам'ятати, що поступово опори обов'язково усуваються.

На третьому етапі викладачеві треба приділити увагу навчання студентів створювати монологічні висловлювання текстового рівня різних функціонально-сміслових типів мовлення в такому обсязі, який передбачено програмою для певного рівня.

Т. Капітонова і Л. Московкін пропонують два основних підходи до формування умінь монологічного мовлення. За першим – «синтетичним», – монологічні вміння розвиваються на основі прочитаного тексту (це різні етапи роботи з текстом). Другий – «аналітичний» – передбачає розвиток цих умінь без опори на текст, відштовхуючись лише від тематики та її проблематики, вивченої лексики і граматики, а також мовленнєвих структур. Перший підхід неможливо застосувати на початковому етапі навчання, коли студенти ще не вміють читати або коли навчальні тексти для читання не мають змістової основи для розвитку умінь монологічного мовлення. Крім того, застосування першого підходу передбачає, що в студентів вже є достатній інформаційний досвід із певної теми, рівень сформованості лексичних і граматичних навичок [3, с. 197–199]. На нашу думку, навчання зв'язного монологічного висловлювання певного типу має відбуватися за ступеневим принципом, а отже, раціональнішим є другий підхід.

Погоджуємося з С. Лебединським, що особливе значення під час навчання монологічного вислову має надаватися вправам, які спрямовані на формування непередбаченого мовлення студентів-іноземців. Це досягається поступовим зменшенням кількості опор (дається тема без інструкції, пропонуються картини без підписів тощо). Вміння в самостійному монологічному висловлюванні формуються й розвиваються вже на ранньому етапі навчання, як тільки накопичений мовний запас може використовуватися в монологічному висловлюванні за темою, запитань і відповідей по тексту, перекази. Нині перекази не рекомендуються багатьма методистами як основний засіб для розвитку умінь монологічного мовлення. Як альтернативу цьому успішно використовують ситуативне висловлювання за темою, складання монологу методом ланцюжка, бесіда, дискусія тощо. Типовим і, на жаль, поширеним недоліком є орієнтація викладання на запам'ятовування, заучування монологічних текстів шляхом неодноразового повторення і відтворення за зразком. Заучування гальмує усвідомлення студентами-іноземцями мови як засобу спілкування, привчає їх говорити тільки за темою за наявності змістовних і формальних опор.

Наукове дослідження було спрямоване на узагальнення методики формування монологічних умінь іноземних студентів підготовчого відділення в процесі навчання української мови як іноземної; визначено підходи щодо навчання монологічному мовленню з української мови як іноземної та розглянуто комунікативні, психологічні й мовні особливості, які викладач має враховувати в процесі навчання цього виду мовленнєвої діяльності. Перспективами подальших наукових розвідок є розроблення системи вправ, які сприяють ефективному навчанню монологічного мовлення на підготовчому відділенні.

Література:

1. Русский язык как иностранный. Методика обучения русскому языку: учеб. пособие для высш. учеб. заведений / Г.М. Васильева, С.А. Вишнякова, Л.А. Вольская и др.; под ред. И.П. Лысаковой. М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. 270 с.
2. Загальноосвітній стандарт з української мови як іноземної (рівні: А1, А2, В1, В2, С1) / укл. Ніколаєва Н.С., Бондарєва Н.О., Дем'янюк А.А., Шевченко М.В., Овдіюк В.В., Якубовська М.Ю. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/1410876247/>.
3. Капитонова Т.И. Методика обучения русскому как иностранному на этапе предвузовской подготовки. СПб.: Злагоуст, 2006. 272 с.
4. Крючкова Л. С. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному: учеб. пособие. М.: ФЛИНТА: Наука, 2017. С.279 – 291.
5. Лебединский С.И., Гербик Л.Ф. Методика преподавания русского языка как иностранного. Учебное пособие. Мн., 2011. 309 с.
6. Морозов В. Э. Методика урока русского языка как иностранного. М.: Издательство ИКАР, 2017. С. 88–98.
7. Пассов, Е.И. Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования: методическое пособие для преподавателей русского языка как иностранного. М.: Русский язык. Курсы, 2010. 568 с.
8. Рахманов И.В. Обучение устной речи на иностранном языке: учебное пособие. М.: Высшая школа, 1980. 120 с.
9. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому навчальному закладі освіти: Навчальний посібник. Фірма «ІНКОС», 2006. 248с.
10. Токуєва Н.В. Навчальний контроль монологічного мовлення на початковому етапі вивчення української мови іноземними студентами у ВНЗ України. Вісник ЛДУ БЖД. 2017. № 15. С. 248–253.
11. Хрестоматія по методике преподавания русского языка как иностранного. М.: Русский Язык. Курсы, 2010. 552 с.

Анотація

I. ЗОЗУЛЯ, М. МОШНОРИЗ. НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УСНОГО МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

У статті досліджуються особливості навчання іноземних студентів усного монологічного мовлення. Основна увага зосереджена на характеристиках монологічного мовлення та підходах щодо навчання монологічного мовлення.

Ключові слова: методика навчання іноземних мов, українська мова як іноземна, говоріння, фраза, понадфразова єдність, монолог.

Аннотация

II. ЗОЗУЛЯ, М. МОШНОРИЗ. ОБУЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ УСТНОЙ МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ

В статье исследуются особенности обучения иностранных студентов устной монологической речи. Основное внимание сосредоточено на характеристиках монологической речи и подходах в обучении монологической речи.

Ключевые слова: методика обучения иностранным языкам, украинский язык как иностранный, говорение, фраза, сверхфразовое единство, монолог.

Summary

**I. ZOZULIA, M. MOSHNORIZ. TEACHING THE SPOKEN MONOLOGICAL SPEECH
OF FOREIGN STUDENTS**

The article deals with the peculiarities of teaching the spoken monological speech of foreign students. The main focus is concentrated on the characteristics of monologue and approaches to teaching monological speech.

Key words: methodology of teaching foreign languages, Ukrainian as a foreign language, speaking, phrase, over-phrase unity, monologue.

*викладач кафедри іноземних мов
для інженерно-технічних та
природничих спеціальностей
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара*

ФОНОВІ ЗНАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

В умовах глобалізації міжнародної економіки та можливостей міжнародного обміну виникає потреба у фахівцях, здатних спілкуватися з людьми, що належать до різних національних та лінгвокультурних спільнот. Тому формування міжкультурної комунікативної компетенції є невіддільною складовою підготовки сучасного професіонала. Це складний та багатовимірний процес, який передбачає прийняття мовних стереотипів, норм поведінки, оцінювання подій та явищ, звичок та традицій іншого народу. Міжкультурна комунікація поєднує декілька важливих аспектів: культурологічний, лінгвістичний, етичний, соціально-комунікативний, психологічний та професійно-прикладний. Вивчення іноземної мови з урахуванням сучасних вимог суспільства відкриває широкі можливості для формування міжкультурної компетенції у контексті діалогу культур. Культура знаходить своє відображення у мові, тому вивчення нової мови без знань культурних особливостей залишається неповним.

У контексті глобальної інтеграції та крос-культурної міграції, формула «один носій мови, одна мова, одна національна культура» більше не працює. Якщо розглядати використання англійської мови, немає такого поняття як англосаксонська культура, але є різноманіття англомовних країн та культур, представники яких розмовляють англійською, використовуючи її варіанти [1]. Дослідник цієї проблеми К. Крамш [1, с. 26] вважає, що стає все важче асоціювати використання англійської мови з географічно та культурно визнаними носіями цієї мови, оскільки англійська стала інтернаціональною мовою, *lingua franca* для людей, які не володіють національними мовами один одного. Це культурний інструмент, яким користуються люди різних національних культур для спілкування. Тому вивчення англійської мови як іноземної поєднує дві цілі: формування комунікативної компетенції та розвиток міжкультурної компетенції. Ці компетенції пов'язані між собою, тому що у результаті формується міжкультурна комунікативна компетенція.

До питань міжкультурної компетенції зверталися багато вчених та дослідників. Так, теорія мовних контактів вивчалася О.Ю. Жлуктенко, Л.В. Щербю. Питаннями лінгвокультурології займалися Є.М. Верещагін, В.Г. Костомаров, С.Г. Тер-Мінасова. Питанням компетентісного підходу приділяли увагу І. Бех, М. Мартинюк, Т. Кравченко. Міжкультурна компетенція досліджувалася І. Баховим, Т. Колбіною, О. Гончаровою. Існує багато сучасних досліджень з різноманітних питань міжкультурної комунікації. Так, О.В. Сніговська звернулася до формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців з міжнародних відносин [2]. Вона розробила модель формування міжкультурної компетентності в освітньому середовищі класичного університету та виділила 3 основні блоки: цільовий, функціональний та результативний. Структуру міжкультурної компетентності представлено як поєднання гносеологічного, праксеологічного та аксіологічного компонентів. У роботі Т.М. Головач розглядаються питання екзотизмів як маркерів міжкультурної комунікації на матеріалі сучасних англомовних медіатекстів. Екзотизми описують різні сфери життя та репрезентують життєвий досвід спільноти. Автор вважає, що функції екзолексем у тексті включають інтродукцію нових понять, досягнення семантичної точності, створення ефекту достовірності, а також виконують емоційно-експресивну та аксіологічну функції [3]. Вирішення питання формування міжкультурної компетенції засобами іноземної мови стоїть у центрі уваги міжнародних дослідників. Так, З. Яник у своїй роботі розглянув питання розвитку міжкультурної компетенції у курсі з міжкультурної комунікації. Він описав компоненти міжкультурної комунікації, такі як культурна свідомість, знання, вміння та ставлення, та необхідні психолого-педагогічні умови для створення відповідного навчального середовища [4].

Вивчення англійської мови як міжнародної передбачає не тільки вивчення граматичних правил та слів; ціль вивчення англійської мови – це використання її як культурного інструменту у спілкуванні з представниками інших культур. У контексті міжкультурної комунікації це можливо лише тоді, коли вони отримують знання про інші культури, розвивають уміння мінімізувати та долати непорозуміння, формують ставлення, основані на самоповазі та повазі до інших культур. У своїй статті [5] дослідники з університету Стенфорд розкривають шляхи використання інноваційних комп'ютерних технологій, таких як відеоконференції, ведення спільних блогів, написання статей до Вікіпедії, що сприяють формуванню міжкультурних компетенцій студентів. Наведено кількісні та якісні дані, що підтверджують доцільність включення цих видів роботи до навчальних програм університетів. Цікавим здається такий вид роботи, коли студенти у команді аналізують рекламні повідомлення, розміщені в Інтернеті, з точки зору крос-культурного контексту. Всі ці дані свідчать про те, що проблема міжкультурної комунікації є актуальною, і ще існує багато аспектів, що потребують детального дослідження.

Таким питанням залишається ознайомлення з фоновим лексикою як одним зі шляхів подолання непорозуміння між представниками різних культур. Мова не може існувати окремо від культури. Лексикон – це основний запас мови, фундамент, на якому базується формування та розвиток мови. Він знаходиться під впливом та зумовлюється культурними факторами, такими як суспільство, релігія, спосіб життя, систем цінностей, література, сприйняття цінностей. Фонові знання у цьому сенсі – це культурно-історична, національно-етнічна інформація,

яка допомагає формуванню лінгвокраїнознавчої компетенції. Хоча поняття реалій широко застосовується у лінгвокраїнознавстві, теорії та практиці перекладу, питання перекладу реалій, їх систематизації та типології залишаються недостатньо вивченими.

Мета даного дослідження полягає у тому, щоб на основі сучасних досліджень з'ясувати значення фонових знань у формуванні міжкультурної компетенції, виділити та охарактеризувати основні види фонових знань та проаналізувати поняття культурних реалій.

Фонові знання визначаються як «знання безумовно актуальні у масовій звичайній свідомості носіїв даної культури, принципово відмінні від наукових знань, що складають курси фундаментальних наук» [6, с. 23]. За сферою розповсюдженості фонові знання прийнято підрозділяти на 1) загальнолюдські відомості, 2) регіональні відомості, пов'язані з особливостями регіону, 3) відомості, якими володіють тільки члени певної етнічної та мовної спільноти (пов'язані з національною культурою); 4) відомості, якими володіють тільки члени локально та соціально закритої групи (у мовному плані це відповідає територіальним та соціальним діалектам), 5) знання, якими володіють тільки члени мікроколективу (родина, члени навчальної або виробничої групи). Основним об'єктом міжкультурної комунікації є фонові знання, притаманні членам етнічної та мовної спільноти. Вважається, що загальні знання та регіональні відомості дозволяють учасникам комунікації розуміти один одного, але тільки володіння країнознавчими фоновими знаннями дозволяє досягти повного взаєморозуміння. Широко відома концепція «культурної грамотності», розроблена Е.Д. Хершем. До свого «Словника культурної грамотності» він зібрав основні відомості зі світової та американської історії, літератури та культури. Це можна вважати спробою відібрати та класифікувати фонові знання. Культури, що є більш віддаленими одна від одної, будуть мати менше спільних понять, тому обсяг, який потрібно засвоїти, буде значно більшим.

Питання реалій як ознаки національного колориту було вперше розглянуто на початку 50-х років ХХ століття. Цей термін було вжито Л.Н. Соболевим, який дав йому точну дефініцію [7, с. 290]. Цей термін розглядався як «безеквівалентна лексика» або як «екзотична лексика». Слово «реалія» має латинське походження та означає «дійсний». Згідно зі словником, реалія є «будь-який предмет матеріальної культури», «різноманітні фактори, такі як історія та культура народу, мовні контакти носіїв даної мови з точки зору їх відображення у мові». Реалії – це носії історико-культурної складової, специфічні поняття та визначення, притаманні одному окремому народові, мовній групі, етнічній меншості. Реалії одного народу не зустрічаються у мові іншого народу. Вони містять прислів'я, ідіоматичні вислови, фразеологізми, слова та словосполучення, що означають окремі національні риси та явища. Багато перекладачів та лінгвістів вважають, що реалії – це неможливість перекладу у перекладі. Реалії можуть бути етнічними, побутовими, культурними та історичними, але відтворити їх у процесі перекладу є проблематичним. У багатьох випадках використовуються коментарі та виноски. Основні труднощі перекладу пов'язані з тим, що у мові еквівалент перекладу відсутній, тому що у носії цієї мови немає відповідного референту, крім цього, необхідно передати національний колорит реалії. Існує два основні шляхи передачі реалій: транслітерація та переклад. А.А. Реформатський вважав, що «переклад намагається чуже максимально зробити своїм, а транслітерація намагається зберегти «чуже» через засоби «свого» [8, с. 312]. Транслітерація – це перекодування іншомовних слів у свої за допомогою букв алфавіту тієї мови, що приймає, без використання додаткових знаків та не надаючи буквам додаткових значень. Так, сполучення *th* передається через *m* або *d* (*brothers* – брэдєрз, *Elizabethan* – Елізабітан).

Якщо розглядати референти британської культурної спільноти відносно української, звертаючи увагу на їх унікальність, то можна виділити три основні групи. Першу групу становлять референти, які тотожні у цих культурах за своїми істотними та другорядними ознаками. Ступінь тотожності також може бути різною. Деякі референти можуть викликати різні асоціації та уяви. До другої групи належать референти, що тотожні за основними ознаками, але відрізняються за другорядними (вечіра школа та *night school*, творча відпустка та *sabbatical year*). Третя група об'єднує такі референти, що за своїми істотними та другорядними ознаками є унікальними, тобто притаманними тільки особливій культурі (*Big Ben*, *cricket*). Існують різні словотворчі типи мовних реалій: кореневі (*bingo*, азартна гра типу лото), похідні (*oxfordettes*, оксфордети, жіночі напівчоботи), складно-похідні (*double-decker*, двоповерховий автобус), скорочення (*pub* від *public house*, пивна, паб), скорочено-похідні (*comfy* від *comfortable*, зручний) та абрєвіатури (*DIY* від *Do It Yourself*).

Безеквівалентна лексика у своїй більшості складається з іменників, що позначають конкретні предмети, найменування предметів матеріальної та духовної культури національних соціумів. Багато таких назв передають певну історію, особливості побуту, без них неможливо зрозуміти та правильно інтерпретувати іноземну мову. Своєрідність цих мовних засобів зумовлює використання особливих прийомів та презентацій. Ефективний спосіб пояснення фонові лексикі є коментар, який підрозділяється на одиничний (семантизація лексичних одиниць в їх основному значенні, наприклад, *Westminster* – район у центрі Лондону, *Downing Street, 10* – резиденція прем'єр-міністра Великої Британії), системний (розкриває значення слів, що об'єднані одним родовим поняттям, наприклад, національні свята, навчальні заклади, *Harrow School*, *Eton*) та комплексний (систематизація тематичної лексикі, наприклад, життя студентів у США, яка може об'єднати теми, пов'язані з умовами навчання, життя, розваги).

Отже, набування фонових знань та оволодіння засобами їх відображення у конкретній мові має бути одним з основних аспектів формування міжкультурної компетенції, тому що вони є носієм культурної спадщини, традицій цілого народу. Тільки у лінгвокраїнознавчому контексті можна отримати повне розуміння мови, як усної, так і писемної. Це дозволить уникнути труднощів при комунікації, які можуть бути викликані необізнаністю у сфері реалій іншої країни. Вивчення англійської мови надає широкі можливості для підготовки фахівця, спроможного спілкуватися на міжнародному рівні, водночас, це підготовка такого фахівця вимагає знаходження нових підходів до ознайомлення з культурним фоном, принципів систематизації та відбору таких знань. Тому перспективним подальшим розвитком даного дослідження може бути розглядання питань розробки засобів передачі та систематизації фонових знань за тематичною ознакою.

Література:

1. Kramsch S. The Privilege of the Intercultural Speaker. Cambridge: CUP, 1998. P. 16–31.
2. Сніговська О.В. Теоретичні засади розробки експериментальної моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців із міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського: зб. наук. пр. Одеса, 2013. № 9 –10. С. 180–185.
3. Головач Т.М. Тематична диференціація екзотизмів у текстах сучасних англійських газет. Одеський лінгвістичний вісник. Вип. 6. Том 1. Одеса, 2015. С. 7–11.
4. Janik Z. Developing Intercultural Communication Competence in the Course of Intercultural communication, 2014. URL: <http://civ.muni.cz>.
5. O'Brian A. Cross-cultural connections: intercultural learning for global citizenship, 2008. URL: <http://ccr.stanford.edu>
6. Томахин Г.Д. Лингвострановедение: что это такое? ИЯШ, 1996. С. 22–24.
7. Соболев Л.Н. О переводе образа образом. Вопросы художественного перевода. М., 1955. С. 290.
8. Реформатский А.А. Введение в языковедение. М.: Аспект Пресс, 1999. С. 312.
9. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація. К.: Академія, 2012. 288 с.

Анотація

**О. ОСАДЧА. ФОНОВІ ЗНАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ
МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ**

У статті розглядається роль фонових знань у формуванні міжкультурної компетентності у процесі вивчення англійської мови. Охарактеризовані підходи до класифікації фонових знань. Проаналізовано поняття культурних реалій як носіїв культурно-історичної складової та виділені основні способи їх семантизації.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжкультурна комунікативна компетентність, фонові знання, реалії.

Анотация

**Е. ОСАДЧАЯ. ФОНОВЫЕ ЗНАНИЯ КАК ВАЖНЫЙ АСПЕКТ ФОРМИРОВАНИЯ
МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ**

В статье рассматривается роль фоновых знаний в формировании межкультурной компетенции в процессе изучения английского языка. Охарактеризованы подходы к классификации фоновых знаний. Проанализировано понятие культурных реалий как носителей культурно-исторической составляющей и выделены основные способы их семантизации.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, межкультурная коммуникативная компетенция, фоновые знания, реалии.

Summary

**O. OSADCHA. BACKGROUND KNOWLEDGE AS AN IMPORTANT ASPECT OF FORMATION
OF INTERCULTURAL COMPETENCE**

The article deals with the role of background knowledge in formation of inter-cultural competence in the process of studying English. Approaches to classification of background knowledge have been characterized. The concept of cultural realia as a carrier of cultural-historical component has been analyzed and the main ways of their semantization have been identified.

Key words: inter-cultural communication, inter-cultural communicative competence, background knowledge, realia.

аспірант кафедри світової літератури та культури імені проф. Олега Мішукова Херсонського державного університету

СТРУКТУРНІ ПАРАМЕТРИ КОНСПІРОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття теорія змови або конспірологія (від англ. *Conspiracy theory*) стає одним із найбільш помітних та дискусійних соціокультурних феноменів. У більшості робіт із конспірології змова інтерпретується як «таємне співробітництво групи людей заради реалізації загального плану» [13, р. 13]. Зазвичай він підпорядкований ідеї глобальної, загальносвітової змови, що є найбільш актуальною у постмодерній культурі.

Завдяки своїй універсальності конспірологія поширюється у мас-медіа та інших сферах міжкультурної комунікації як умонастрій, структура політологічного аналізу й навіть дослідницький метод. Особливо інтенсивно «таємнознавство» охоплює масову культуру й літературу, збагачуючи їх захоплюючими сюжетами й особливим стилем. Однак головний секрет привабливості конспірології – вічного супутника людства – в її готовності знаходити прості «відповіді» на складні питання сучасності. І це попри історичну пам'ять, яка містить численні приклади того, коли такі «рішення» супроводжувалися активними діями стосовно учасників змови (погроми християн у Римі, середньовічні антиєврейські наклепи, «полювання на відьом», пошуки ворога у тоталітарних режимах тощо).

Мета статті – розглянути структурні параметри конспірологічного дискурсу, його парадигмальну взаємодію з соціальними й культурними контекстами. Під дискурсом розуміємо вербальну комунікацію, предмет якої – різновекторні погляди на загальну проблему – теорію змови. Представлена стаття – частина великої роботи, яка орієнтована на вивчення типології і поетики конспірологічного роману в українській і англійській масових літературах. Використання концепцій історії, соціології, міфології й антропології, присвячених теорії змови, дозволяє побудувати літературознавчу модель дослідження конспірологічної прози на міждисциплінарній основі.

Появу сучасної теорії змови більшість дослідників пов'язують із французькою революцією кінця ХVІІІ століття – великою прародителькою багатьох світових «ізмів». Саме вона зафіксувала перехід від традиційного суспільства до сучасного, від релігійної свідомості до секулярної. Людина як *causa sui* (першопричина) стає мірою усіх речей, при цьому зберігаючи й модернізуючи деякі константи, властиві традиційній свідомості. Б. Андерсон проникливо зазначає, що століття Просвіти й секуляризація принесли із собою власну темряву. Позбавивши людину релігійної віри, вони змусили її виробляти нові інструменти сприйняття й осмислення навколишньої дійсності [1, с. 35]. Ймовірно, конспірологічне мислення стає одним із таких «інструментів».

Цікаво простежити історичні передумови виникнення конспірологізму. Погляд на революцію як на результат змови поклав початок новій моделі історичного розвитку. Віра в історичну Зумовленість, яка на багато сторіч пережила кризу релігійної цивілізації на Заході, починає втілюватися у форму «таємного суспільства». Його представники оголошуються відповідальними за негативний історичний хід подій, за все «зло», що відбувається у суспільстві й цивілізації у глобальному масштабі. Звідси джерела антропологічної домінанти сучасної теорії змови, переконаність конспірологів різних рівнів, що таємне суспільство складають винятково «генії Зла». Саме ці риси зумовлюють «формулу» сюжету та систему персонажів сучасної конспірологічної прози.

Для розуміння специфіки конспірологічної прози слід прояснити ще один з аспектів конспірологічного дискурсу – співвідношення релігійної, міфологічної та конспірологічної свідомостей. Ця актуальна проблема розглядається у ряді сучасних культурологічних і політичних досліджень (К. Поппер, В. Шнирельман, О. Панченко, М. Ахметов, О. Прилуцький, Дж. Ентін). Так, К. Поппер у другому томі своєї відомої праці «Відкрите суспільство і його вороги» розмірковує про кореляцію релігійної та конспірологічної свідомостей. Він вважає, що «у своїх сучасних формах змовницька теорія суспільства, подібно сучасному історизму й сучасним спробам установити «природні соціальні закони», є типовим результатом секуляризації релігійних забобонів. Віра у гомерівських богів, змовами яких пояснювали історію Троянської війни, пройшла. Боги вигнані. Однак їх місце зайняли могутні індивідууми або групи – зловмисні групи, порочні задуми яких відповідальні за все те зло, від якого ми страждаємо. Це можуть бути й сіонські мудреці, і монополісти, і капіталісти, і імперіалісти» [20, с. 112–113].

Заявлена точка зору знає критики з боку інших дослідників. Так, О. Панченко, посилаючись на концепції «обмеженого блага» (*limited good*) та пошуків «цапа відбувайла», що належать американському антропологу Джорджу Фостеру [17, с. 293–315], доходить цікавих висновків. З одного боку, О. Панченко згодний, що генезис теорії змови у сучасному світі можна інтерпретувати як з оглядкою на особливості інтелектуальної історії Нового часу [21], так і у більш загальному контексті соціальних пояснювальних моделей, характерних для архаїчних і аграрних суспільств. З іншого боку, самі по собі ці міркування не дають чіткої відповіді на запитання про співвідношення конспірології та релігії як у синхронному, так і у діахронному аспектах. На думку вченого, пошуки у цьому напрямку приводять до проблематизації категорії зла у різних культурах і соціально-економічних

контекстах. Вочевидь, деякі соціальні явища й ідеологічні тенденції, релігійно орієнтовані, мають особливу валентність до конспірологічних пояснювальних моделей. Це насамперед стосується християнської есхатології [5]. Апокаліптичний стиль мислення, властивий сучасним конспірологам, зазначає американський політолог Річард Хофштадтер [19, с. 29–30]. З ним погоджується відомий дослідник конспірології Майкл Баркун, який пише про «імпровізаційний мілленіалізм», підкреслюючи зв'язок теорії змови з одним із головних напрямків сучасної есхатології [9]. Загальний висновок такий: сучасна конспірологія є секуляризованою версією «апокаліпсису», зберігаючи про нього ті уявлення, що століттями розвивалися у рідній християнської світогляді [18]. В. Шнирельман дотримується протилежної точки зору, згідно з якою конспірологія – рідна донька есхатології, згодом усе більше обтяжується цим спорідненням і намагається віддалитися від нього [6]. Утім, ця позиція більшою мірою відбиває риси національної версії розвитку конспірології у Росії.

Властивий людству інтерес до теорій змови проявляється усвідомлено або у колективному несвідомому незалежно від цивілізаційних процесів. Британський антрополог Еванс-Прічард ще у 1930-і роки описав такі уявлення на прикладі ментальності центральноафриканського народу азанде, де практично все, що трапляється поганого, уважалося наслідками чийогось чаклунства [16, с. 265]. Володіючи буквально магічною привабливістю, оскільки обіцяє розповісти про те, як усе було «насправді», теорія змови стає важливою складовою соціокультурного дискурсу сучасної епохи. Дж. Ентін – один з авторитетних дослідників конспірології, вважає конспіративізм рисою такого менталітету, що прагне розглядати значні події з позицій теорій змови [7]. О. Панченко уточнює цю дефініцію, акцентуючи її «світомоделюючу» функцію у структурі свідомості: *«Це не просто схильність виявляти у навколишньому житті чийсь таємні плани й підступи, але особливий тип світосприймання, що відрізняється дуже сильною психологічною мотивацією»* [5]. Апеляція до уяви, емоційної сфери сприяє більш легкому поширенню тієї або іншої конспірологічної ідеї, якби це відбувалося на раціональній основі.

Особливу валентність для нашого дослідження має відзначена багатьма дослідниками кореляція конспірологічної й міфологічної свідомості. На думку Дж. Ентина, «німецьке слово *Verschworungsmythos* (міфи про змови) указує на «теорію змови» як на міф. І дійсно, це більш підходящий термін ніж «теорія», яка має на увазі раціональну, наукову базу» [7]. Враховуючи міждисциплінарну природу конспірології, важливо простежити кореляцію теорії змови та міфу. Окремі аспекти взаємодії міфології й конспірології представлені у роботах М. Едельмана, дисертаціях І. Яблокова, Т. Амиряна, статтях О. Цветкова, О. Прилуцького.

Так, І. Яблоков, розглядаючи міфологічну природу теорії змови, бачить пряму наступність між міфом про змову Нового часу й сучасним конспірологічним міфом. На думку історика, останній – це типовий сциентистський міф, що увібрав у себе основні риси розвитку інтелектуальної думки західноєвропейської цивілізації епохи Просвіти [8, с. 47]. У його основі – наратив із досить простою структурою, а саме: існує якась група людей («ми»), що зуміли, попри маніпуляції й протидії іншої, як правило, негативно «поцінованої» групи («вони»), розшифрувати таємний код і розкрити секрети, від яких залежать долі світу [8, с. 44]. Зазначимо, загальними рисами для обох типів свідомості є те, що їх носії перебувають а) усередині об'єкта, б) вірять у реальність як міфу, так і конспірології, причому ця віра вкорінена на емоційно-образній основі, яка впливає набагато сильніше раціональної. На цю особливість сприйняття конспірологічного міфу, зазначену також О. Панченко, звертає увагу М. Леруа у монографії «Міф про єзуїтів: від Беранже до Мишле»: *«У міфі образ, чи то запозичений він з історичного переказу або ж із традиційної риторики, перетерплює істотні зміни. Багатство і яскравість образу затуляє той реальний предмет, до якого відноситься метафора: уявлюваний план починає значити більше, ніж план життєвий... Чим банальніше образ, тим настійніше він відсилає до звичного кола асоціацій... Образ – не прикраса мовлення, а головне знаряддя переконання. Апелюючи до уяви, можна досягти більшого успіху, ніж звертатися тільки до розуму»* [4, с. 292].

Важливим є і третій фактор, спільний для конспірологічної та міфологічної свідомості, що може бути ідентифікований бінарною опозицією свій – чужий. Світосприймання в ахроматичних – чорно-білих – кольорах, що маркує традиційну міфологічну свідомість, використовується «лялькарями-конспірологами» для створення образу ворога – ключового елемента будь-якої теорії змови. *«У цьому Всесвіті немає нічого нейтрального: усе обтяжене афектами, колективними почуттями й намірами. Будучи суб'єктивними, люди дуже часто надають предметам і істотам властивості, яких останні не мають ні в якій формі або ступені. Уявлюване просочує реальність і підкоряє її настільки, що всяка диференціація стає неможливою. Іншими словами, об'єктивні, соціальні й економічні причини тієї або іншої ситуації взагалі не беруться до уваги»* [12]. Цей аспект досить позірний, стосується це так званої сіоністської змови або конспірології тоталітарних режимів, починаючи від радянського комунізму, італійського фашизму, германського нацизму й аж до режимів типу Садама Хусейна або іранських аятолл.

Залежно від ціннісних орієнтацій співтовариства, що формують цей образ, його актуальності у соціокультурному аспекті, ідеологема ворога може бути закріплена за різними етнічними, релігійними, соціальними або політичними групами. При цьому образ ворога, міфологічного «чужого», не виникає з нізвідки, а є «частиною «культурного депо» тієї або іншої соціальної групи. Цей образ сконструйовано з «загальновідомих і «відпрацьованих» уявлень, що зазвичай виступають лише як засоби первинної соціалізації або міфологічних структур масової ідентичності» [2, с. 13]. Використання ідеологеми ворога для консолідації націй, масової мобілізації або з метою легітимації певних установок є намаганням уникнення «складності» у соціокультурній організації суспільства. Надмірність та спрощеність «побутової конспірології» є знаками її відповідності якимсь архаїчним шарам, що не можуть до кінця бути прояснені раціональністю, але все-таки прагнуть вилитися, повстати зі своїх глибин,

щоб донести своє німе й часом нечленороздільне послання про «небезпеку світової змови» [3]. Іншими словами, поява образу ворога у конспірологічному дискурсі пов'язана з пошуком «простих» і зрозумілих людині маси рішень, оскільки дозволяє йому знайти винуватця всіх своїх лих і невдач – «цапа відбувайла» у його міфологічному варіанті – і зняти з себе відповідальність за прорахунки.

Джерелами, з яких формується образ ворога, можуть бути як історична пам'ять групи, що міститься у переказах, фольклорі, літературних джерелах, так і забобони, стереотипи масової свідомості. До таких факторів слід віднести вплив актуальних проблем, що формують певне (найчастіше негативне) ставлення до тієї або іншої групи. Р. Хофштадтер зазначає, що прихильник теорій змови перебуває у зовсім іншій реальності, де все зв'язане між собою, є логічним та більш послідовним, ніж у повсякденному світі. Він вірить, що проти нього виступає ворог, безпомилково точний у діях і нескінченно порочний у вчинках, чий дії, однак, цілком можна пояснити за допомогою однієї, послідовної й наукової, хоча й громіздкої теорії [19, с. 29-30]. Нескладно здогадатися, що це є його власна конспірологія.

Проблеми взаємодії міфологічної й релігійної свідомостей у сучасній конспірології розглядаються у теоріях О. Дугіна [3]. Як і інші дослідники, він акцентує увагу на ірраціональності конспірологічної свідомості, в якій деміфологізована сакральність заміщується на архетипічному рівні іншими міфологічними парадигмами. Така комбінація «світських» і «релігійних» мотивів (а точніше, «гуманізму» і «фаталізму»), яка найчастіше залишається неусвідомленою, пояснює особливу екстравагантність, властиву конспірологічним концепціям [3]. Слід зазначити акцентовану О. Дугіним двоплановість конспірологічної свідомості, в якій присутні 1) ірраціональна (релігійна і міфологічна) і 2) раціональна (позитивістськи-гуманістична) складові. «Архаїчним», «інерціально і несвідомо релігійним» елементом «виступає неясне розуміння сакрального детермінізму Історії, її циклічної Зумовленості», а раціональним компонентом конспірології є уявлення про «людину як творця історії», характерного для Нового часу. Іншими словами, на відміну від релігійних систем, які у віддаленні людства від Абсолюту й наближенні до есхатологічного кінця бачать сили Долі, Долі або надлюдських виконавців Приречення – занепалих ангелів, демонів, сутностей тьми, у сучасній конспірології домінує антропологічний характер змови [3].

Аналогічної точки зору дотримується Дж. Ентін, згідно з якою консервативні мислителі вже не вірили у такі безособові сили, як Фортуна або Провидіння, але ще далекі від того, щоб пояснити французьку революцію кінця XVIII ст. теорією прогресу. На допомогу не могла прийти й Божа воля, оскільки мова йшла про руйнування усталеного громадського порядку. Глухий кут був наявним. Теорія змов допомогла знайти вихід із нього [7]. Отже, слід констатувати компенсаторні мотиви й функції конспірології, що також властиві як класичному міфу, так і сучасному. Створюючи картину світу з доступного матеріалу – емпіричних спостережень, знань, ментальних образів, аксіології, архетипів колективного несвідомого, суб'єкт заповнює відсутні її ланки. Однак при цьому заміщення достовірних зв'язків і реалій об'єктивного світу відбувається згідно з законами й принципами міфологічного мислення. У результаті вони з'являються у перетвореному вигляді, що відповідає глибинним життєвим установкам суб'єкта й виконує важливі «світомоделюючі» функції як у масовій, так і в індивідуальній свідомості. Теорії змов дають їхнім прихильникам цілісну картину світу, позбавлену протиріч, неточних деталей, знімають тривогу й пояснюють особисті невдачі [10; 15].

Стійкість міфологічних комплексів на рівні колективного несвідомого створює дисонанс із раціональними структурами, що, на думку О. Дугіна, стає причиною «ментальної патології у конспірологів». Ця точка зору є топомом сучасних теорій змови як у роботах зарубіжних дослідників, так і на пострадянському просторі. Так, Дж. Ентін поєднує в єдине ціле політичну міфотворчість, конспіративізм та утопічне мислення як прояви кризового стану суспільства й переходності та визначає їх місце «десь між молотом міфу й ковадлом параної» [7]. Стан тривожності, властивий соціуму у ситуаціях нестабільності перехідних епох, продукує менталітет параноїка, якому у всьому ввижаються змови.

Показово, що слово «параноя» в американському варіанті англійської мови частіше позначає «стурбований стан душі», а не медичний діагноз, який у словниках іноді подається тільки другим значенням цього слова, як, наприклад, у такому визначенні: «Paranoia – a strong tendency to feel that you cannot trust other people or that other people have a bad opinion of you, or medical mental illness that causes extreme feelings that others are trying to harm you» [11]. Параноя – 1) властива суб'єктові схильність до недовіри іншим людям або підозра, що навколишні погані думки про нього; 2) медичне психічне захворювання, яке викликає у суб'єкта екстремальні відчуття, що інші намагаються нашкодити йому (переклад наш – О.П.). Параноїдальність як модель, що засвоєна масовою культурою, вбудовується у загальну модальність «кризи», втрати нативів як втрати об'єкта (М. Кляйн), тому активізація конспірологічних теорій у переломні епохи не випадкова.

Проведене дослідження конспірологічного дискурсу дозволяє стверджувати актуальність проблеми, виходячи з її контекстуального розширення у полі культури. Корпус теоретико-методологічних робіт, проаналізованих у даній статті, дозволяє виділити інваріанти конспірологічного дискурсу як теоретичного підґрунтя для літературознавчої моделі вивчення конспірологічної прози.

Література:

1. Андерсон Б. Воображаемые сообщества: размышления об истоках национализма. М.: Кучково поле, 2001. 286 с.
2. Гудков Л. Образ врага. М.: ОГИ, 2005 336 с.
3. Дугин А. Парадигмы заговора. Введение в конспирологию. URL: <http://arctogaia.com/public/consp3.htm>
4. Леруа М. Миф о иезуитах: от Беранже до Мишле. М.: Языки славянской культуры, 2001. 460 с.

5. Панченко А. Компьютер по имени Зверь: эсхатология и конспирология в современных религиозных культурах. Антропологический форум. 2017. № 27. URL: <https://docviewer.yandex.ua/view/>
6. Шнирельман В. Александр Дугин: возведение моста между эсхатологией и конспирологией. Государство, религия, церковь в России и за рубежом. 2016. №4. С. 194–221.
7. Энтин Дж. Теории заговоров и конспиративистский менталитет. Новая и новейшая история. 2000. №1. URL: <http://vivovoco.astronet.ru>.
8. Яблоков И. Теория заговора и современное историческое сознание (на примере американской исторической мысли): дис ... канд. ист. наук: 07.00.09. Томский государственный университет. Томск. 225 с.
9. Barkun M. A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America, p. XI. Berkeley: University of California Press.
10. Billig M. Ideology and Opinions: Studies in Rhetorical Psychology. London, 1991.
11. Cambridge Dictionaries Online Paranoia. URL: <http://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/american-english/paranoia>
12. Changing Conceptions of Conspiracy. Ed. by C.F. Graumann and S. Voscovici. New York, 1987.
13. Cubitt G. T. Conspiracy Myths and Conspiracy Theories. Journal of the Anthropological Society of Oxford. 1989. Vol. XX, N 1. P. 12–26
14. Edelman M. The Symbolic Uses of Politics. Urbana, Illinois: University of Illinois Press, 1985. 232 p.
15. Edelman M. The Symbolic Uses of Politics. Chicago, 1967.
16. Evans-Pritchard E. E., Witchcraft, Oracles, and Magic among the Azande. Oxford: Clarendon Press, 1976, 265 pp.
17. Foster G. M. ‘Peasant Society and the Image of Limited Good’, American anthropologist, 1965, vol. 67, no. 2, pp. 293–315.
18. Hagemester, M. (2006) “The Protocols of the Elders of Zion and the Myth of a Jewish Conspiracy in Post-Soviet Russia”, in Nationalist Myths and Modern Media: Contested identities in the Age of Globalization, pp. 249–252. London: I.B. Tauris. Varia.
19. Hofstadter, R. The Paranoid Style in American Politics and Other Essays, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
20. Popper K. The Open Society and Its Enemies. Princeton: Princeton University Press, 1971, vol. 2, 432 pp.
21. Wood G.S. Conspiracy and the Paranoid Style: Causality and Deceit in the eighteenth Century // The William and Mary Quarterly. Third Series. 1982, July. Vol. 39. No. 3. P. 401–441.

Анотація

О. ПЛЕТЕНА. СТРУКТУРНИ ПАРАМЕТРИ КОНСПИРОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню концепцій, важливих для інтерпретації конспірологічної прози кінця ХХ – початку ХХІ ст. Розглянуто історичні та сучасні аспекти теорії змови, проаналізовано культурологічні, психоаналітичні, наратологічні підходи до конспірології. Особливу увагу приділено питанням кореляції конспірологічної, міфологічної та релігійної свідомості. Виявлено інваріанти структурних параметрів конспірологічного дискурсу.

Ключові слова: конспірологія, міф, сакральність, секуляризація, конспірологічний нарратив, конспірологічна проза.

Аннотация

Е. ПЛЕТЕНА. СТРУКТУРНЫЕ ПАРАМЕТРЫ КОНСПИРОЛОГИЧЕСКОГО ДИСКУРСА В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Статья посвящена изучению источников, концептуальных для интерпретации конспирологической прозы конца ХХ – начала ХХІ века. Рассмотрены исторические и современные аспекты теории заговора, проанализированы культурологические, психоаналитические, нарратологические подходы к конспирологии. Особое внимание уделено вопросам корреляции конспирологического, мифологического и религиозного сознания. Выведены инварианты структурных параметров конспирологического дискурса.

Ключевые слова: конспирология, миф, сакральность, секуляризация, конспирологический нарратив, конспирологическая проза.

Summary

E. PLETENA. STRUCTURAL PARAMETERS OF THE CONSPIRACY DISCOURSE IN INTERCULTURAL COMMUNICATION

The article is devoted to the study of concepts which are important for the interpretation of the conspiracy prose of the late 20th – early 21st century. Historical and modern aspects of the conspiracy theory have been considered; cultural, psychoanalytic, narratological approaches to the conspiracy have been analyzed. Special attention is paid to the issue of correlation of conspiracy, mythological and religious consciousness. The invariants of the structural parameters of the conspiracy discourse have been revealed.

Key words: conspiracy, myth, sacredness, secularization, conspiracy narrative, conspiracy prose.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри французької
філології
ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника»

КОНЦЕПТ САМОТНОСТІ Й ВІДЧУЖЕННЯ В ЛІТЕРАТУРНОМУ ТВОРІ: СПЕЦИФІКА ТРАКТУВАННЯ

Художній світ письменника формують індивідуально-авторські художні концепти. Їх дослідження ґрунтуються на уявленнях про природу концепту, який став предметом осмислення в працях багатьох учених (С. Аскольдова, Л. Бабенко, В. Зінченка, Д. Лихачова, В. Ніконової, Ю. Степанова, Т. Фесенко та ін.). На перехресті трьох дисциплін, власне філософії, лінгвістики, літературознавства, накопичена теоретична інформація про сутність концепту/художнього концепту, розроблено підходи до його моделювання та інтерпретації.

Однак, на нашу думку, сучасне літературознавство не виробило методологію для вивчення художнього концепту самотності та відчуження, адже антропологічна предметність питання абсорбує складну людинознавчу проблему, яка лежить у координатах площин інших наукових напрямів – філософської антропології, соціології, психології. Специфіка поставленого завдання полягатиме, отже, у залученні різногалузевих наукових підходів до його вирішення, з метою розроблення нової методологічної бази, яка б поєднувала традиційні методи аналізу художніх концептів з антропологічними принципами розуміння сутності феноменів самотності й відчуження.

С. Аскольдов у статті «Концепт і слово» зазначає: «Щоб наблизитись до з'ясування природи концептів, необхідно вловити найістотнішу їх сторону як пізнавальних засобів. Цю сторону ми бачимо у функції заступництва. Концепт є мисленнєвим утворенням, яке заміщає нам у процесі думки невизначену кількість предметів одного роду» [1, с. 269]. Д. Лихачов, розвиваючи ідеї С. Аскольдова, пропонує розглядати концепти не лише як «натяки на можливі значення», «алгебраїчне їх вираження», а і як відгуки на попередній мовний досвід людини загалом – поетичний, прозовий, науковий, соціальний, історичний тощо [9, с. 4].

На особливу увагу заслуговує дослідження належності концепту до етнокультурного світу людини. Семантичний його зміст при цьому інтерпретується як етнокультурна репрезентація. Пізнання концепту допомагає відтворити етнокультурний образ, особливість менталітету носія мови. За словами Т. Фесенко, «концепт являє собою вираження етнічної специфіки мислення, і його вербалізація зумовлена лінгвокогнітивно етнокультурно маркованою асоціативною компетенцією носія концептуальної системи» [18, с. 144]. На думку Ю. Степанова, концепт – «мікромодель культури, він породжує її і породжується нею. Виступаючи «згустком культури», концепт є екстралінгвістичною, прагматичною, тобто позамовною інформацією» [15, с. 40].

В. Зінченко, В. Зусман, З. Кірнозе акцентують на системно-синергетичному підході, який «виходить із самоподібності, фрактальності макросистеми й мікросистеми. Макросистема – це література. Мікросистема – концепт. У рамках системно-синергетичного підходу художній концепт можна розглядати як одиницю комунікації в системі «література». Найближчим чином концепт можна визначити як *смысл*. Концепт – це *смысл*, а не *значення* знака (або поєднання знаків) у художній комунікації» [5, с. 225].

С. Аскольдов, протиставляючи художні концепти (у галузі мистецтва) та пізнавальні концепти (у галузі науки), підкреслює, що в художній творчості й сприйнятті слово відіграє істотно іншу роль, ніж у пізнанні. Там воно виконує переважно номінативну або дефінітивну функцію. У цій ролі слово має невелику (або не має жодної) спорідненості зі своїми внутрішніми смислами. «У мистецтві воно здебільшого символ, тобто щось, що має внутрішній органічний зв'язок зі своїм значенням» [1, с. 276].

Художній твір, узятий загалом, індивідуальний, але, розглядаючи його за частинами, не можемо не помітити, що ці частини завжди сумують невизначені обсяги чогось однорідного. Звичайно, це однорідне не має чітких логічних меж. У такій розпливчастості, вважає філософ, і полягає головна відмінність художніх концептів від концептів пізнання. Інша їх відмінність стосується психологічного складника. «До концептів пізнання не домішуються почуття, бажання, загалом ірраціональне. Художній концепт найчастіше є комплексом того й іншого, тобто поєднанням понять, уявлень, почуттів, емоцій, іноді навіть вольових проявів» [1, с. 274].

З позицій Л. Бабенко та Ю. Казаріна, «концептуалізація, або методика експлікації концептуалізованого поля художнього тексту, заснована на семантичному виведенні її компонентів із сукупності мовних одиниць, які розкривають одну тему, мікротему» [2, с. 58]. Концептуальний простір тексту, отже, формується на високому рівні абстракції – на основі злиття, зближення, стягнення спільних ознак концептів, репрезентованих на поверховому рівні тексту словами й виразами одного семантичного поля. «Ключовий концепт являє собою ядро індивідуально-авторської художньої картини світу, втіленої в окремому тексті або в сукупності текстів одного автора» [2, с. 58].

Концепт формується поступово. Усе, що вводиться в текст, функціонує в ньому, відбувається задля досягнення єдиної мети – творення концепту. У розумінні В. Кухаренко, «сформульована ідея твору є його концептом» [8, с. 75]. «Є твори без сюжету, без теми, яку можна легко виокремити, але творів без концепту

немає. Утілення соціальної, моральної, естетичної ідеї – концепту – художніми засобами лежить в основі творчого процесу. Тому обов'язкову наявність концепту, концептуальність художнього тексту можна вважати його основною категорією» [8, с. 75].

Аналіз концептуального простору тексту, за лінгвістичним підходом, проводиться через посередництво психолінгвістики і традиційної стилістики. Психолінгвістичні експерименти, спрямовані на дослідження смислового сприйняття мовного повідомлення й тексту, підтверджують, що читач сприймає текст концептуально, в його смисловій цілісності. «При цьому в процесі розуміння тексту відбувається компресія його змісту, що зумовлює укрупнення, об'єднання текстових фрагментів у смислові блоки на основі спільних семантичних доміант, які згодом (під час сприйняття) постають у наборі ключових слів (у кількості від 4–5 до 15–19)» [2, с. 59].

До формування концептуального простору тексту лінгвісти залучають і так звані «передтекстові пресупозиції» [2, с. 59]. До них належать ім'я автора, жанр твору, час його написання тощо. «У концептосферу входять навіть назви творів, які через свої значення породжують концепти» [9, с. 6].

Літературознавче моделювання художніх концептів, на думку В. Ніконової, «вимагає застосування нового підходу для їх аналізу, який би відрізнявся від лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного, розробки комплексної методики їх дослідження, яка б поєднувала традиційні методи стилістичного, семіотичного, герменевтичного й інших аналізів художнього тексту, переломлені крізь призму доміантного, концептуального методу інтерпретації художнього тексту» [12, с. 115].

Пропонуючи метод антропологічного аналізу, В. Подорога констатує, що саме він дає підстави розглядати літературу з максимально об'єктивних позицій, оскільки дає можливість простежити «становлення ідеї твору (літературного)» [13, с. 9], де саме антропологія окреслює різницю «між двома доміантними формами мімесису» [13, с. 9], а ширше – моделями візії світу, в основі яких перебуває зовнішній (поза твором, перша модель) і внутрішній (усередині твору, друга модель) мімесис.

На думку С. Кримського, жоден метод у будь-якій галузі не може конституюватися поза використання певних процедур, оскільки їх відсутність є рівнозначною відсутності самого методу. Це дає змогу навіть оцінювати нові теоретичні напрями з погляду можливості їх перетворення в метод [7, с. 112]. Не варто забувати й про те, що «художня свідомість відтворює, реалізує себе у «фокусі віддзеркалень» (М. Ільницький) і психології, і соціології, й антропології в тексті за цілковито іншими законами, аніж свідомість наукова, дослідницька, аналітична» [16, с. 55]. Спеціалізовані наукові програми пояснення самотності та відчуження покликані передусім розширити дослідницький кругозір літературознавця, відповідно, вибудувати логічну літературознавчу інтерпретаційну систему, здатну ефективно реконструювати концепт самотності й відчуження в літературному творі (творчості письменника).

Осмилюючи феномен самотності як проблему суспільного буття особистості, М. Мовчан зазначає: «Самотність має суперечливу, багатогранну й навряд чи вичерпну природу, обертаючись то самознищенням і подавленням особистості, то її творчим і вільним началом» [11, с. 142]. У широкому значенні «самотність – це стан, пов'язаний з утратою людиною зв'язків із колективом, сім'єю, суспільством» [20, с. 188]. М. Мовчан не відкидає й думки американських учених, котрі вказують, що багато людей переживають найбільш болісний стан самотності не в фізичній ізоляції, а саме всередині групи, у колі сім'ї й навіть у товаристві близьких людей. «Відсутність духовного єднання переживається як самотність» [21, с. 248].

Н. Хамітов поділяє самотність на «внутрішню» та «зовнішню». За словами дослідника, «зовнішня» самотність є «результатом випадку-катастрофи, що фізично відокремлює людину від інших людей, викидаючи за межі соціуму. Внутрішня самотність є результатом суперечності людини з собою» [19, с. 19]. Самотність, з одного боку, свідчить про глибинні еволюційні зміни в структурі особистості, а з іншого – виражає неможливість розв'язання суперечності між різними вимірами особистості [19, с. 19]. Окрім того, Н. Хамітов уводить поняття «самота», яке, на його думку, «більше вкорінене в безпосередність буття – стан трагічної викинутості з людського буття. Це перебування віч-на-віч із Долею під тиском зовнішніх обставин» [19, с. 15].

У соціальному середовищі простежується як негативна («самотність – це щось таке, що абсолютно суперечить людській природі. Зрештою, руйнує людину» [3, с. 132]), так і позитивна тенденція самотності (усамітнення), що «дозволяє особистості зазирнути у найвіддаленіші і найпотемніші куточки своєї душі, зробити критичний аналіз пройденого, подумати над теперішнім і визначити тенденції майбутнього; очистити свою душу від напливу незначного, другорядного, швидкоплинного, тобто подивитися на себе з різних боків, оцінити себе з позиції раціонального, впорядкувати свої емоції» [11, с. 151].

Загалом сучасні дослідники виділяють вісім теоретичних підходів до самотності. Це соціологічна, феноменологічна, психодинамічна, інтимна, загальносистемна, інтеракціоністська, когнітивна, екзистенційна моделі.

Для характеристики позиції особи щодо суспільства, у якому вона почувається зайвою, самотною, застосовується філософський термін «відчуження». У першому випадку В. Ліщинський припускає наявність інтерсуб'єктивних стосунків, коли особистість відчуває свою роз'єднаність з іншою особистістю, групою або суспільством. «В результаті відчужуваній суб'єкт приймає різний ступінь чужості по відношенню до інших, аж до ворожості» [10, с. 225]. У другому значенні відчуження виступає як відкидання, заперечення закону, тобто як заперечення норм моралі, життєвого устрою, соціально-схвалюваних цілей, суспільного устрою тощо.

Психологічне відчуження особистості визначається, отже, як таке, що «розвинулося, найімовірніше, в результаті емоційного відкидання батьками (психічної депривації), байдужості, соціально-психологічної дистанції між індивідом і середовищем, ізоляції від цінностей суспільства, невключеності в емоційні контакти» [10, с. 230].

Саме ці чинники вписуються в схему характеристики міжособистісних стосунків, за котрих індивід протиставляється іншим індивідам, групі, суспільству, переживаючи той або інший ступінь своєї ізольованості.

Проблема відчуження стала осердям філософії та літератури екзистенціалізму для вираження буттєвої природи людського існування у співвідношенні з іншими проблемами світобудови. Ж.П. Сартр визначив: «Екзистенція – праця нашого внутрішнього життя – подолання перешкод, які безупинно з'являються, постійне докладання зусиль, відчай, тимчасові поразки і перемоги, що залежать від випадку. Ця праця є прямо протилежною інтелектуальному пізнанню» [14, с. 17]. Зміст і пафос буття, згідно з тезою К. Ясперса, розкриваються людиною лише в моменти кардинальних життєвих потрясінь – межева ситуація, її переживання й усвідомлення (хвороба, смерть, боротьба, провина тощо). «Ситуація стає межевою ситуацією, якщо спонукає суб'єкта до екзистенції через радикальне потрясіння його існування» [22, с. 79].

Зважаючи на те що концепт художнього твору – це, зокрема, спадкоємність емоційного, духовного та інтелектуального досвіду його автора, через концептуальну картину художнього твору отримуємо можливість пізнати суб'єктивний чуттєвий досвід письменника, комплекс асоціацій та уявлень, пов'язаних із самотністю й відчуженням. Адже «людина, сприймаючи об'єктивність, не просто реєструє, не фотографічно мертво відображає її, а осмислює, виділяє в ній життєво важливе, керуючись досвідом, заснованим на попередніх сприйняттях, що стали фактом її свідомості» [4, с. 37]. «Знання життєвого матеріалу, його розуміння, бажання втрутитися в хід життєвих процесів, вплинути на них змушує письменника взятися за перо» [4, с. 57], – стверджує Г. В'язовський.

Оскільки «автор виступає суб'єктом діяльності, а все вагоме, значиме й цікаве зосереджувалось у продукті цієї діяльності – в творі» [17, с. 55], дослідження проблеми художнього концепту самотності й відчуження має включати: 1) установлення точки опертя – генези авторської тенденції вбудовування самотності й відчуження в концептуальну картину художнього твору (художньої творчості). Шляхом розгляду біографічних (автобіографічних) свідчень про індивідуально-духовний набутий досвід літератора, пов'язаний прямо або опосередковано з самотністю й відчуженням, можемо віднайти ті фактори, які зумовили таку самотність його творчості («... за художнім світом стоїть *стать*, *психіка* та *екзистенція* авторської особистості: *стать* виражає розколотість людського буття на фрагментарні форми життя і породжує пристрасть, тугу за цілісним буттям; *психіка* виражає внутрішні стани, пов'язані з взаємовідношенням свідомого та неусвідомленого, *екзистенція* – повноту людського буття як переживання індивідуального життя в об'єктивній реальності» [6, с. 2]), а відповідно, обрати правильну наукову модель трактування в ній концепту самотності й відчуження; 2) формування концептуального ланцюга твору (стягнення концептуально значущих елементів тексту) проводити, спираючись на спеціалізовані наукові пояснення самотності й відчуження, що розширить дослідницький та інтерпретаційний спектри проблеми, стане одним із прийомів дешифрування кодів авторської концептуалізації самотності й відчуження в художній творчості. Така методологія не суперечить традиційним практикам моделювання художнього концепту, а лише предметно доповнює напрацьований дослідницький апарат.

Вивчення концепту самотності й відчуження в літературному творі потребує, отже, розгляду його з двох позицій: 1) літературознавчої, що включає філософський і лінгвістичний аспекти усвідомлення природи художнього концепту; 2) філософсько-антропологічної, психологічної, соціологічної, що зосереджується на предметності заданої проблеми. Такий підхід дає змогу виявити суттєві компоненти структури літературно-художнього концепту самотності й відчуження, генетично кваліфікувати його як інтертекстему індивідуально-авторської парадигми, що дає установку на більш глибоке розуміння способів художнього мислення, проникнення у свідомість, концептуальну систему автора.

Література:

1. Аскольдов С.А. Концепт и слово. Русская словесность: От теории словесности к структуре текста: антология. Москва: Academia, 1997. С. 267–279.
2. Бабенко Л.Г., Казарин Ю.В. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: учебник; практикум. 3-е изд., испр. Москва: Флинта; Наука, 2005. 496 с.
3. Буела О. Карлос Мігель. Молодь у третьому тисячолітті. Львів: Добра книжка, 2009. 384 с.
4. В'язовський Г.А. Творче мислення письменника: дослідження. Київ: Дніпро, 1982. 335 с.
5. Зинченко В.Г., Зусман В.Г., Кирнозе З.И. Литература и методы ее изучения. Системно-синергетический подход: учебное пособие. Москва: Флинта; Наука, 2011. 280 с.
6. Карабьова О.В. Художні версії проблеми самотності у сучасній жіночій прозі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Київ, 2004. 20 с.
7. Кримський С. Методологічна свідомість. Метод та стиль мислення. Запити філософських смислів. Київ: ПАРАПАН, 2003. С. 110–124.
8. Кухаренко В.А. Интерпретация текста: учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. 2103 «Иностр. яз.». 2-е изд., перераб. Москва: Просвещение, 1988. 192 с.
9. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка. Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка. Москва: Наука, 1993. Т. 52. № 1. С. 3–9.
10. Ліщинський В.І. Психологічні наслідки відчуження як специфічного сприйняття навколишнього світу. Філософія, соціологія, психологія: зб. наук. праць. Івано-Франківськ, 2007. Ч. 1. Вип. 12. С. 225–231.
11. Мовчан М. Осмислення феномена самотності як проблеми суспільного буття особистості. Філософські обрії. 2005. № 13. С. 141–157.

12. Ніконова В.Г. Художній концепт: процедури реконструкції та моделювання (на матеріалі трагедій В. Шекспіра). Вісник КНЛУ. Серія «Філологія». 2011. Т. 14. № 2. С. 113–122.
13. Подорога В. Мимесис. Материалы по аналитической антропологии литературы: в 2 т. Москва: Культурная революция – Логос, Logos-altera, 2006. Т. 1. 685 с.
14. Сартр Ж.П. Проблемы метода. Статьи / пер. с фр. В.П. Гайдамака. Москва: Академический Проект, 2008. 222 с.
15. Степанов Ю.С. Константы: словарь русской культуры. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1997. 824 с.
16. Тарнашинська Л. Літературознавча антропология: новий методологічний аспект у дзеркалі філософських аналогій. Слово і час. 2009. № 5. С. 48–61.
17. Федоров В. Автор як онтологічна проблема. Січень. 2003. № 10. С. 55–58.
18. Фесенко Т.А. Концептуальные системы как контекст употребления и понимания вербальных выражений. Когнитивные аспекты языковой категоризации: сб. науч. трудов. Рязань, 2000. С. 141–144.
19. Хамітов Н.В. Самотність як феномен людського буття: автореф. дис. ... докт. філос. наук: спец. 09.00.04 «Філософська антропология, філософія культури». Київ, 1998. 34 с.
20. Хамітов Н. Философия и психология пола. Киев: Ника-Центр, 2001. 224 с.
21. Швалб Ю.М., Данчева О.В. Одиночество: социально-психологические проблемы. Киев: Украина, 1991. 270 с.
22. Ясперс К. Смысл и назначение истории. Москва: Политиздат, 1991. 527 с.

Анотація

Т. СМУШАК. КОНЦЕПТ САМОТНОСТІ Й ВІДЧУЖЕННЯ В ЛІТЕРАТУРНОМУ ТВОРІ: СПЕЦИФІКА ТРАКТУВАННЯ

У статті окреслено методологічні аспекти дослідження концепту самотності й відчуження в літературному творі. Основна увага зосереджена на наукових підходах до розуміння природи концепту/художнього концепту, антропологічних станів самотності й відчуження.

Ключові слова: концепт, самотність, відчуження.

Аннотация

Т. СМУШАК. КОНЦЕПТ ОДИНОЧЕСТВА И ОТЧУЖДЕНИЯ В ЛИТЕРАТУРНОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ: СПЕЦИФИКА ТРАКТОВКИ

В статье рассматриваются методологические аспекты исследования концепта одиночества и отчуждения в литературном произведении. Основное внимание сосредоточено на научных подходах к пониманию природы концепта/художественного концепта, антропологических состояний одиночества и отчуждения.

Ключевые слова: концепт, одиночество, отчуждение.

Summary

T. SMUSHAK. THE CONCEPT OF SOLITUDE AND ALIENATION IN A LITERARY WORK: THE SPECIFIC NATURE OF INTERPRETATION

The article outlines the methodological aspects of studying the concept of solitude and alienation in a literary work. The main emphasis is placed on the scientific approaches to understanding the nature of the concept / the literary concept and the anthropological states of solitude and alienation.

Key words: concept, solitude, alienation.

НОТАТКИ

Наукове видання

ПІВДЕННИЙ АРХІВ
PİVDENNIY ARKHIV

(Збірник наукових праць. Філологічні науки)
(Collected papers on Philology)

Випуск — LXXII
Issue

Том — II
Volume

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 16,51. Замов. № 0418/28. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон +38 (0552) 39-95-80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.